Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

Проект InCrea+

“Приобщаваща креативност чрез образователно изкуство”

No. на проекта 2020-1-LT01-KA227-SCH-094736

Методически материал

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

This project has been funded with the support from the European Union. This material reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Информация за проекта

Заглавие: “**Приобщаваща креативност чрез образователно изкуство**” – InCrea+ project

No. на проекта 2021-1-LT01-KA220-VET-000034724

Период на изпълнение: март 2021 – февруари 2023

Финансиран от: програма Erasmus+ - Сътрудничество за иновации, KA227 – Партньорства за креативност.

Партньори по проекта:

- EuroEd Fundatia, Iasi (Румъния)
- Фондация за развитие на културния и бизнес потенциал на гражданското общество (CUBU Foundation), Sofia (България).
- Kauno Juozo Grušo meno gimnazija, Kaunas (Литва).
- Università degli Studi di Padova, Padova (Италия).
- Besime Özderici Ortaokulu, Melikgazi (Турция).
- Trakų rajono savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba, Trakai (Литва).
- Associació Meraki Projectes de València, Valencia (Испания)

Автори на методическия материал

Ailincai Alina, Ceylan Demet, Erbasi Hacer, Erdogan Seyit Ahmet, Ferrari Lea, Gheorghiu Irina, Gleeson Aoife, Jachimovič Anželika Teresa, Klingaitė Rasa, Kocer Ömer, Lavickienė Aušra, Matonyte Monika, Rumšas Armandas, Sariaslan Erdem, Sgaramella Teresa Maria, Staneva Zornitsa, Tsvetkova Ivana, Uixera Cotano Laura, Vatavu Mihaela Constantina.

Редактори на методическия материал

Ferrari Lea & Sgaramella Teresa Maria

Интернет сайт и социални мрежи

Website: https://increaplus.eu/

Facebook: https://www.facebook.com/InCreaplus/

Завършен септември 2022 г.

Съдържание

Глава 1: Въведение 4

Глава 2: РЕГИОНАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПРИОБЩАВАНЕТО 6

1. 9
2. 9
   2.1 9
   2.2 13
   2.3 17
   2.4 19
   2.5233. ЗАКЛЮЧЕНИЕ 27
   4. БИБЛИОГРАФИЯ 28
   5. ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ: 30

Глава 3: УМЕНИЯ ЗА 21 ВЕК И ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ 31

1. 32
2. 33
   2.1 Какво наричаме “умения за 21 век” и защо са важни? 31
   2.2 Приобщаващо образование 36
3. 42
4. 42

Глава 4: ОСНОВИ НА ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ИЗКУСТВАТА 44

1. 45
2. 45
   2.1 45
   2.2 46
3. 47
   3.1 Планиране за всички обучаеми: свързване на УДО с планирането на учебната програма 46
   3.2 49
   3.3 49
   3.4 50
   3.5 51

4 52

   4.1 52
   4.2 53

5. РЕЗЮМЕ 57

6. БИБЛИОГРАФИЯ 58

7. Допълнителни ресурси 60

Глава 5: ОБРАЗОВАТЕЛНО ИЗКУСТВО В СТРАНИ ПАРТНЬОРИ: ДОБРИ ПРАКТИКИ В ОБЩНОСТТА 61

1. 61

2. 63

3. ДОБРИ ПРАКТИКИ ПРЕДОСТАВЕНИ ОТ Besime Özderici Ortaokulu (Turkey) 71

4. ДОБРИ ПРАКТИКИ ПРЕДОСТАВЕНИ ОТ ФОНДАЦИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНИЯ И БИЗНЕС ПОТЕНЦИАЛ НА ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО - CUBU FOUNDATION (БЪЛГАРИЯ) 77

5. 84

6. 94

7. 101

8. 107

9. 108

10. 109

Глава 6: ОБРАЗОВАТЕЛНО ИЗКУСТВО В СТРАНИ ПАРТНЬОРИ: ДОБРИ ПРАКТИКИ В УЧИЛИЩНА СРЕДА 111

1. ВЪВЕДЕНИЕ 111

2. ДОБРИ ПРАКТИКИ И КУЛТУРНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА 112

3. ДОБРИ ПРАКТИКИ И СОЦИО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА 115

4. ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА 124

5. ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА, СВЪРЗАНИ С НАДАРЕНОСТ 131

6. ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА, СВЪРЗАНИ С ТАЛАНТИ 136

7. ДОБРИ ПРАКТИКИ И СОЦИАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА 144

8. ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПОЗНАВАТЕЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА 151

10. ОСНОВНА БИБЛИОГРАФИЯ 159

Глава 7: РОЛЯТА НА КУЛТУРНИЯ И ТВОРЧЕСКИ СЕКТОР (КТС) В ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ИЗКУСТВО 161

1. 160

2. ПАРТНЬОРСТВОТО МЕЖДУ КУЛТУРНИЯТ И ТВОРЧЕСКИ СЕКТОР И ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ИНСТИТУЦИИ 161

3. РОЛЯТА НА КУЛТУРНИЯ И ТВОРЧЕСКИ СЕКТОР (КТС) В ПРОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ 164

4. ОТДАДЕНОСТТА НА УЧИТЕЛИТЕ СПРЯМО АРТИСТИЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА ДЕЦАТА 166

5. 167

6. 169

7. 170

Глава 8: ДИГИТАЛНИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНО ИЗКУСТВО (НАПРИМЕР КОМПЮТЪРНА ГРАФИКА, ЦИФРОВА ФОТОГРАФИЯ, ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН, АРХИТЕКТУРА) 173

1. ВЪВЕДЕНИЕ 173

2. ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНО ИЗКУСТВО 173

3. ДИГИТАЛНИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ИЗКУСТВО 174

3.1 Компютърна графика 174

3.2 Цифрова фотография 177
3.4 Графичен дизайн 179
3.5 Архитектура 180
4. РЕЗЮМЕ 182
5. БИБЛИОГРАФИЯ 182
Глава 9: InCrea+ УЧЕБНА ПРОГРАМА: ОСНОВИ И ИЗБОР 184
1. ВЪВЕДЕНИЕ 184
2. ИЗБОРЪТ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА INCREA+ 184
2.1 183
2.2 Уменията и приоритетите на 21 век 185
2.3 Областите на изкуство 186
2.4 Принципите на универсалния дизайн за обучение (УДО) 186
3. 186
3.1 Структура 187
3.2 Добри практики в разработването на програмата 188
3.3 Учебни индекси 189
4. 189
Глава 10: Програмата на практика: Примери на дейности от програмата на INCREA 191
1. ВЪВЕДЕНИЕ 191
2. КУЛТУРНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА 191
3. 193
4 194
5 197
6 197
7 201
8 203
Глава 11: ЗАКЛЮЧЕНИЕ 208
Приложения 210
Приложение 1: КАК ДА БЪДЕМ ГОТОВИ ЗА ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАТЕЛНО СЪЗДАВАНЕ НА ИЗКУСТВО 210
Приложение 2: КАК ДА ПРОУЧВАМЕ ПОТРЕБНОСТИТЕ: СПИСЪК ЗА ОЦЕНКА НА ПОТРЕБНОСТИТЕ 214
Приложение 3: ВЪПРОСНИК ЗА СИЛНИ СТРАНИ И ТРУДНОСТИ (ССТ) 216
Приложение 4: Ръководство за УДУ 219

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S. ГЛАВА 1: ВЪВЕДЕНИЕ

Предложеното тук методологично ръководство е основният резултат от първият интелектуален продукт на проекта Инкреа Erasmus+.

Общият пейзаж на проекта се формира от нарастващия консенсус в Европа относно необходимостта младите хора да бъдат по-добре подготвени да се справят със социалните и икономически предизвикателства на основаните на знанието общества (Сиарова et al., 2017), както и да се развиват. ключови компетенции, необходими за лична реализация, активно гражданство, социално включване и заетост през 21-ви век (ЕС, 2016, 2017b; OECD, 2015). Те

включват социални и граждански компетенции и са обхванати няколко общо валидни теми като решаване на проблеми, инициатива, вземане на решения и управление на чувствата.

Освен това, сериозното влошаване на образователните различия и увеличаването на процента на отпадане, причинено от избухването на пандемията от Ковид-19, изискват приемане на по-холистичен подход към приобщаващото образование.

Основната цел на InCrea+ е да осигури иновативен подход към приобщаващото образование и да насърчи благосъстоянието на учениците чрез прилагане на образователно съдържание и практики по изкуства. Преподаването на изкуства, когато се позовава на теоретично базирани стратегии, насочени към силните страни и нуждите на широк кръг от ученици, може ефективно да подкрепи по-приобщаваща училищна култура, като същевременно насърчава благосъстоянието на учениците и развитието на уменията за 21-ви век, групирани в умения за учене и иновации, умения за дигитална грамотност, умения за кариера и живот.

Вдъхновяващите източници и двигатели, разгледани при разработването на това ръководство, са многобройни и от различен произход. Те включват последните теоретични разработки и насоки, както в литературата, така и в международните насоки. Тези основи произтичат от положителното развитие на младежта, универсалния дизайн за обучение и образователната арт терапия.

След това в първите 4 глави се разглеждат както заплахите (предизвикателства пред приобщаването), така и ресурсите (уменията за 21-ви век), като се предоставят основни дефиниции и класификация, заедно с връзката с приобщаването и приобщаващото образование.

От транснационалните доклади се появиха няколко предложения, а анализът на текущата ситуация в страните партньори чрез експерти и учители подчерта опита, нуждите и предизвикателствата в различните реалности.

С глави 5 и 6 практиките, разработени в страните на партньорите, са описани подробно, като по този начин се показват наличните ресурси и също така се доказват силните страни и пространството за тяхното подобряване. Примерите, обобщени в таблиците, разработени от партньорите, подробно описват дейности и програми, изпълнявани както в училищни, така и в общностни условия.

Ролята на професионалистите в културните и творческите сектори за разнообразните програми, предложени в двата контекста, произтича от анализа, представен в глава 7. В глава 8 вниманието е насочено към иновативни инструменти, налични в момента, за да направят тези дейности привлекателни и ефективни за целевите групи .

От приложна гледна точка, ръководството има за цел да развие знанията и способността на учителите да разбират и включат приобщаващото образователно изкуство в своите училищни програми, да развие уменията, от които се нуждаят, за да изпитат включване и участие, и да подкрепят успешния бъдещ живот.

Инкреа+ очаква да обучава учители, творчески и културни професионалисти в художествени приобщаващи практики, както и да споделя учебни инструменти, материали и ресурси за насърчаване на творчеството, културата, мултикултурализма, благосъстоянието, повишаване на критичните умения за 21-ви век както у учениците, така и у учителите.

С глави 9 и 10, фокусът се премества върху учебната програма. Предлага се подробно описание на принципите на обучение, ръководещи дейностите, тяхната структура и съдържание, учебните цели, както и примери за дейности, разработени от партньорите.

Предлагат се някои заключителни бележки и специално място е отделено на идеи, предложения за стратегии, инструменти и шаблони, които могат да помогнат за оптимизиране на очакваните ползи за подрастващите, участващи в тези дейности.

Инкреа+ предлага връзка от личните към социалните и културните аспекти на индивидуалния опит и поглед навътре. Повишено включване и участие на всички ученици в техните училища,

развитие на учители и професионалисти в областта на изкуствата в художествените приобщаващи практики, средства за преподаване, материали и ресурси за насърчаване на творчеството, културата, мултикултурализма и благополучието са очакваните резултати от проекта.

Т. ГЛАВА 2: РЕГИОНАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПРИОБЩАВАНЕТО

Автори:

Зорница Станева, CuBuFoundation
Ивана Цветкова, CuBuFoundation,
Михаела Константина Ватаву, Fundatia EuroEd,

Алина Андрея-Аилинкай, Fundatia EuroEd

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Съгласно Всеобщата декларация за правата на човека (ВДПЧ), член 26, всеки има право на образование. По-нататък се казва, че „Образованието трябва да бъде насочено към пълното развитие на човешката личност и към укрепване на зачитането на правата на човека и основните свободи. То насърчава разбирателството, толерантността и приятелството между всички нации, расови или религиозни групи“ (UDHR). В един бързо развиващ се свят, белязан от глобализация и разнообразие, въпросът за приобщаването и образованието се превърна в една от фокусните точки на изследванията, иновациите и практиката. Всъщност, според доклада на ЮНЕСКО за глобален мониторинг на образованието, справедливостта и приобщаването са се превърнали в сърцето на Дневния ред до 2030 г. Въпреки това, все още преобладава неравномерното разпределение на ресурсите, успехът в постигането на тези цели досега е ограничен и белязан с предизвикателства. Някои от тези предизвикателства произтичат от общи характеристики на неравенството, които включват, но не се ограничават до увреждане, етническа принадлежност, език, миграция, разселване, пол и религия. Други са свързани с географски и икономически контексти и например бедността, всички от които са подсилени от пандемията Covid-19.

Тази глава ще разгледа приобщаващото образование (ПО), разглеждано като принцип, който подкрепя и приветства разнообразието сред всички учащи се (UNESCO, 2017). Ще се съсредоточи върху няколко от основните предизвикателства, които преобладават в Европа, а именно миграцията, бедността, надареността, специалните нужди и увреждания и пандемията Covid-19. За да се представят и адресират някои от тези предизвикателства, термините „включване“ и „равнопоставеност“ трябва да бъдат ясно дефинирани чрез позоваване на Ръководството на ЮНЕСКО за осигуряване на приобщаване и справедливост в образованието (ЮНЕСКО, 2017 г.):

„Включването е процес, който помага за преодоляване на бариерите, ограничаващи присъствието, участието и постиженията на учащите. Справедливостта е свързана с осигуряването на справедливост, при която образованието на всички учащи се счита за еднакво важно.“

2. Регионални предизвикателства пред приобщаването и образованието

2.1 Миграция

През последните години в Европа преобладава миграцията. Конфликтите в областта на сигурността и икономическата криза принудиха хората да се преместят в търсене на нов живот. Някои завършват като търсещи убежище и/или в бежански лагери. Други са водени от глобалната мобилност и намират възможности за работа и се интегрират в обществата. В Европа вече живеят цели семейства, които идват от други култури, раси, произход и религиозни вярвания, а децата им учат в местните училища. Всички те обаче са изправени пред предизвикателства не само да свикнат с новата среда, но и да се включат пълноценно в образователния процес. Всъщност миграцията и всички свързани с нея аспекти се считат за един от най-високите рискови фактори по отношение на изключване. Това създава нови предизвикателства за преподаването, но също и за оценката на това кои културни пристрастия могат да имат далечни последици за по-нататъшната кариера на учениците в образованието, професията и живота. (Altrichter, 2020).

Според доклади на УНИЦЕФ и ЮНЕСКО статистиката, свързана с образованието и миграцията, е доста тревожна:

- 28 милиона деца са останали без дом поради конфликт през 2016 г.,
- През 2017 г. 61% от децата бежанци са били записани в начално училище,
- През същата година само 23% от учениците бежанци са записани в средните училища.

Според Зелената книга, ако образователните системи не действат за интегриране на мигрантите, те имат потенциала да задълбочат етническите разделения, сегрегацията и да допринесат за социално-икономическото неравностойно положение, изпитвано от много групи мигранти. (Рашид, Тикли 2010). Това налага актуализиране на настоящия стандартизиран модел на обучение и изпит, тъй като целта за равенство не винаги се постига и тъй като според изследователите оценките на учениците са свързани с категориите на социалния произход (Alcott 2017). Този проблем се засилва допълнително от факта, че много учители нямат достатъчно междукултурни компетенции, за да се справят с „културните“ различия (Altrichter, 2020).

Когато погледнем по-задълбочено, има няколко водещи рискови фактора/предизвикателства, свързани с включването в образованието, подкрепени от миграцията.

1. 2.1.1. Езикови бариери

Езиковата бариера се счита за едно от най-често срещаните предизвикателства пред ПО. Проучванията показват, че тъй като учениците в мултикултурната класна стая често учат съдържание на втори език, това ще се отрази зле на постиженията на учениците, ако те не владеят езика (Cooper, Helmes & Ho, 2004) (Alsubaie, 2015). Твърди се, че езиковите дефицити са бариера във всички нива на образование. Невъзможността за разбиране на материала и необходимостта от повторение могат да бъдат разочароващи за самите ученици, учителя, както и останалата част от класната стая. Освен това се казва, че води до намалено самочувствие, допълнително време, прекарано след учебните часове, за да се избегне изоставането в материала, и често до социални борби и изключване. Например, в извадка от проучване в Белгия учениците, които не са местни жители, са изложени на по-висок риск да бъдат жертви на тормоз, особено в училища, където представляват малцинство (Higgen, Mo¨sko 2020).

Освен това, езиковата бариера може да повлияе на общуването между родител и учител, което може да бъде от решаващо значение за напредъка и включването на детето. Според проучване, родителите често избягват да ходят на училище, да посещават родителски срещи или да четат/отговарят на писмена комуникация от училището поради нивото на владеене на езика. Дори ако членовете на семейството знаят достатъчно, за да разбират писмените комуникации, тяхната увереност да съобщят собствените си мисли, притеснения и предложения може да бъде ограничена. В много случаи липсата на преводачи, говорещи родния език, води до необходимостта децата да извършват преводите, което води до неправилна комуникация или липса на такава.

2.1.2 Култура

Културата включва всичко, което прави една група или общност в едно общество отличителна от друга (Alsubaie, 2015).

Когато разглеждаме културата и ПО, свързаните предизвикателства са многостранни. По отношение на комуникацията, това, което трябва да се признае, е, че има значителни различия между културите в общуването или междуличностните контакти на учениците в мултикултурната класна стая, тъй като те имат различен стил на невербална комуникация. Това може да доведе до недоразумения както между учителя и учениците, така и между съучениците. (Bohm, Davis, Meares & Pearce, 2002) (Alsubaie, 2015). Често това може да бъде причина за изключване, подигравки, тормоз от страна на връстниците и разочарование и объркване от страна на учителя.

В повечето училища специфичните културни характеристики и различия не се разглеждат редовно и често не са представени в учебната програма. Следователно, за много ученици мигранти те могат да представят своята култура само в еднократни проекти или презентации, което често води до засилване на стереотипите, което може да предизвика усещане за непринадлежност и погрешно представяне. Това е формализирано от изследователи, които твърдят, че от по-широка гледна точка за мнозина възникват и несигурности относно социалната

им принадлежност, когато новият ученик/ка, често и нов/а в страната, не се чувства като у дома си нито в родината, нито в в новата среда. Това може да доведе до отчуждение както в образователен, така и в социален план и в някои случаи може да доведе до депресия.

Както културните, така и езиковите предизвикателства, пред които са изправени семействата, за да общуват с учителя и училището, често не се вземат предвид. В предишния подраздел езикът беше обсъден като предизвикателство. Културният аспект обаче е многостранен. Може да има определени разбирания, които семействата имат за общуването с училищата въз основа на техния предишен опит или културни ценности. В някои страни учителят е много уважаван и той/тя не трябва да бъде разпитван за използваните методи. В допълнение към това, има голямо разнообразие по отношение на това как малцинствените семейства са включени в образованието на децата, което трябва да се вземе предвид и трябва да се приложи правилният подход.

2. 2.1.3 Психично здраве

Психичното здраве на ученика пряко влияе върху неговото/нейното представяне. Когато разглеждаме миграцията и психичното здраве, това, което трябва да се обърне, е стресът, през който преминават някои от децата. Бягството от страна поради рискове за сигурността и търсенето на убежище, оставянето на дома им има дългосрочни ефекти върху психическото състояние на детето. Според проучване, проведено с учители, напрежението, причинено от преживяванията, които са имали в родината си или по време на полета, е очевидно. Ако децата са преживели травматични ситуации, това може да доведе до затруднения в концентрацията и в някои случаи дори до посттравматично стресово разстройство (Хиген & Моско 2020). Това от своя страна може да доведе до ниска образователна ефективност, която се засилва от посочените по-рано потенциални езикови бариери и трудности при адаптиране към новата среда. Да се чувстваш като изгнаник, в емоционален и психически стрес недвусмислено пречи на възможностите за ПО, както и за социално включване. Освен това, в някои случаи децата от проблемни страни може да не са се научили как да решават конфликти без насилие (Хиген & Моско 2020). Следователно, когато са изправени пред тревожна ситуация, тормоз или малтретиране, те могат да прибягнат до антисоциално и дори агресивно поведение. Това води до още едно напрежение по пътя към включването.

2.1.4 Раса, пол и религия

В центъра на ефективното преподаване в мултикултурна класна стая всъщност е расовата осведоменост, където признаването на расовото, етническото и културното многообразие в класната стая информира стратегиите за преподаване (Poorvu Center for Teaching and Learning). Множество изследвания потвърждават начините, по които по-специално микроагресиите могат да повлияят на академичното представяне (Сю, 2013), а преподавателите трябва да обмислят начини за разработване на приобщаващ климат в класа, който зачита всички хора в класната стая (Poorvu Center).

Расата е едно от доминиращите основания за дискриминация. Ученици мигранти, които също имат различен расов или етнически произход от преобладаващата група в класа или училището, често са изключени или стават обект на тормоз. Това може да доведе до депресия, конфликти, изключване и дори физическо насилие, които имат цялостно отрицателно въздействие върху детето.

По отношение на религията, това е и една от най-споменаваните причини за бариерите между децата и също така фактор, който може да повлияе на включването в образованието. Различните официални празници или ценности, свързани с взаимоотношенията например, могат да причинят конфликти и обиди. (Хиген & Моско 2020). Липсата на разбиране на практиките и тяхното приемане може да доведе до дискриминация и изключване от образователния процес и да повлияе на социалните взаимоотношения в училището. Това, което е важно да се отбележи във връзка с това, е въпросът за пола и пропастта, която все още съществува по отношение на достъпа, постиженията в обучението и продължаването в образованието. Доказателството е, че образователните системи често затвърждават, а не оспорват неравенствата между половете (UNGEI, 2012). Според статистиката е по-вероятно момичетата по света да имат ограничен

достъп до образование, отколкото момчетата. Това се дължи, наред с другото, както на културните, така и на религиозните нагласи към ролите на половете, особено в развиващите се страни. Въпреки това някои семейства на мигранти след пристигането си в Европа може да възпират дъщерите си от училище поради тези нагласи или понякога дори се страхуват от новата различна среда. В някои страни, поради култура или религия, момчетата и момичетата учат отделно, особено след определена възраст, но това рядко се случва в Европа, освен ако не се вземат предвид специализирани училища. Това ограничава възможностите на момичетата за достъп до ПО и е предизвикателство, което е трудно за преодоляване.

2.1.5 Подготовка на учителите

Стратегията за разнообразие и приобщаване на Европейската комисия поставя цел за приемане на многообразието, отхвърля дискриминацията, и настоява за осигуряване на равни възможности (Фигура 1) Въпреки това, въпреки че е мултикултурно общество и има значителен опит в приобщаващото образование и многообразието, изглежда че все още има някои трудности при пренасянето на това в класната стая (Карбало, 2009), а учителите са и могат да бъдат истинските участници в промяната.

DIVERSITY AND INCLUSION CHARTER

This Charter is a commitment in favour of diversity and inclusion among the Commission staff, which must benefit from equal treatment and opportunities, irrespective of any ground such as sex, race, colour, ethnic or social origin, genetic features, language, religion or belief, political or any other opinion, membership of a national minority, property, birth, disability, age or sexual orientation.
The Commission commits to:

1. Implement a human resources policy where diversity is regarded as a source of enrichment, innovation and creativity and where inclusion is promoted by managers and all staff, through policies improving work-life balance and flexible working arrangements for both women and men, through appropriate support, particularly for the underrepresented sex, and through the implementation of the obligations enshrined in the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities.
2. Secure equal opportunities at every step of the career, through selection and recruitment procedures and mobility. Selection and recruitment must always be made on the basis of merit, irrespective of any other factors. The process must be devoid of bias while respecting the specific measures and rules so as to redress the gender imbalance at AST/SC level and to achieve the goal of at least 40% female representation in senior and middle management within the present mandate of the Commission.
3. Exclude any kind of discrimination, and promote the enforcement of this principle at every level of the Commission, in line with the Staff Regulations. There can be no place for divisive or opaque behaviours; nor any form of bullying or harassment.
4. Heighten managers' and Human Resource services' awareness of any barriers that can prevent individuals from succeeding. Organise special events and training to fight against stereotypes and to foster inclusion as a corporate culture built on greater diversity and inclusion.
5. Communicate widely and to each colleague the commitment to implement a diversity and inclusion policy, and deliver regular and detailed follow-ups of the results.

This charter is part of the Diversity and Inclusion strategy of the European Commission, adopted on 19 July 2017.

Figure 1. Diversity and inclusion strategy of the European Commission (2017)

Много критични теоретици твърдят, че преподаването е политически акт. Политиката на преподаване включва упражняване на критично съзнание в процеса на вземане на решения относно това какво да се преподава и как да се преподава (Фрейре, 1995; Хукс, 1994; Макларън 2003).

Тъй като учителите са част от нашето общество, те неизбежно имат стереотипи и предразсъдъци, някои от които може дори да не осъзнават или признават. Те могат да включват расова дискриминация, роли на пола и културни стереотипи, наред с други. Според изследванията, учителите, които имат предразсъдъци, свързани с многообразието, изпитват по-големи затруднения да преподават ефективно мултикултурна класна стая или да предоставят ПО. Флорес и Смит предполагат, че учителите трябва да преминат през трудния процес на отразяване на собствените си чувства и нагласи, за да осигурят на децата образование, което е свободно от предразсъдъци (Хиген & Моско 2020). Важно е учителите също да са наясно, че така

наречената перспектива за далтонизъм, която разглежда културния, расов и етнически произход като ирелевантна и приема, че третирането на всички индивиди еднакво ще изтрие проблемите на неравенството и несправедливостта (Гуо & Джамал, 2006 г.) не решението. По-често, отколкото не, това води до разширяване на пропастта и отдалечава от действителното включване.

Всъщност, друго предизвикателство и вероятно най-разпространеното, пред което са изправени, което също е в основата на гореспоменатото, е липсата на ресурси и обучение за ефективна работа в разнообразна класна стая и предоставяне на ПО. В много случаи финансовите ограничения затрудняват осигуряването на най-добра среда за включване. Изследванията обаче показват, че учителите признават предизвикателствата, които една разнообразна класна стая представя, и съответно нуждата им да получат инструменти и обучение, за да работят ефективно (Карбало, 2009). Важно е да се отбележи, че има разлика между първоначалното обучение, което се предоставя на бъдещите учители, и необходимото за справяне с посочените предизвикателства и постоянно развиващата се среда. Освен това учителите трябва да коригират стила си на преподаване, когато се сблъскват с разнообразна класна стая, тъй като в някои случаи се очаква да следват учебната програма, като едновременно с това преподават нов език на някои ученици. Според интервюта, проведени с учители, това, съчетано с необходимостта от допълнително време да бъде предоставено на някои от новите ученици мигранти, докато останалите работят самостоятелно, повтаряйки една и съща информация или трябва да я обясняват по различни начини, може да бъде възприето от връстниците на детето като „специално отношение" и стават причина за дразнене или тормоз. Като цяло има деликатен баланс, който трябва да се поддържа.

2.2 Увреждания

Според Световната здравна организация поне един от десет души в света има увреждане. Увреждането не е нещо, с което непременно се раждате. Увреждането може да бъде придобито в течение на живота.

Дефинициите за увреждане се различават много не само от страна до страна, но и в рамките на различните групи, но ако трябва да изберем и предоставим една проста и лесна за разбиране дефиниция, би било, че увреждането е физическо, психическо или психологическо състояние, което ограничава дейността на човек.

Няма граници за инвалидността. То засяга деца и възрастни, независимо от тяхното социално, етническо, икономическо положение или географско положение. Като казахме това, трябва да вземем предвид факта, че бедността прави хората особено уязвими, тъй като условия, които се срещат по-често в по-бедните страни, като недохранване, липса или лошо здравеопазване, по-голямата вероятност от злополуки при рискова работа среда или липсата на ранно откриване на заболявания и аномалии са сред основните причини, стоящи зад увреждането.

Увреждането могат да наложат множество предизвикателства пред продуктивен и задоволителен живот. За хората с увреждания често е труден достъп до различни здравни услуги, заетост и образование, поради пречки в околната среда, както и поради отношението на другите хора.

Социалният модел на увреждането е създаден като опит за промяна на позицията на хората с увреждания и промяна на гледната точка както на обществото, така и на групите с увреждания към увреждането. Според социалния модел хората с увреждания се разглеждат като инвалиди не поради техните увреждания (например глухота или психично заболяване), а поради неспособността на обществото да отчете техните нужди (Инструментариум за увреждания за АФРИКА ВКЛЮЧВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ). Разбирането, че човек с увреждания е част от нормалния спектър на човешкия живот и обществото трябва да очаква хората с увреждания да бъдат там и да ги включва, е разбиране, към което InCrea+ се придържа и се опитва да допринесе чрез художествени методи в училищното образование. Медицинският модел не може да осигури на хората с увреждания достъп до пълния набор от образователни, трудови, социални и други възможности, както и до равен живот.

Имайки предвид, че адекватното образование е първата стъпка, която трябва да бъде осигурена, за да се подобрят шансовете за равен и пълноценен живот, тук ще обърнем специално внимание на осигуряването на включване в качественото училищно образование. Първият договор за правата на човека, който призовава за такова образование, е Конвенцията за правата на хората с увреждания, определяща изискванията в член 24: Образование.

3. 2.2.1. Увреждания, специално образование и ПО

В не толкова далечното минало обучението на деца с увреждания се осъществяваше в специални училища, които, независимо от потенциалните ползи, обикновено носеха и все още носят (на местата, където съществуват) аура на стигма и изолация, както и тъй като пораждат по-високи разходи за общността. Общообразователните училища са по-евтини и достъпни на местно ниво. Подготовката им за предоставяне на приобщаващо образование обаче е сложно начинание.

Това, което основно означава приобщаващото образование, е обучението на ученици със специални образователни потребности в редовни образователни среди. Приобщаващото образование със сигурност не се ограничава само до стаж. Това всъщност означава улесняване на образованието на тези ученици със сложен пакет от разпоредби, които включват адаптиране на учебната програма, адаптирани методи на преподаване, модифицирани техники за оценяване и договорености за достъпност. Накратко, приобщаващото образование е многокомпонентна стратегия (Сюлейманов, 2015),

За да отидем малко по-далеч, когато говорим за приобщаващо образование (ПО) на деца с увреждания, политическите насоки на ЮНЕСКО оправдават три основни причини в подкрепа на ПО. Според първата обосновка ПО има за цел да разработи начини на преподаване, които отговарят на различни нужди, така че всички деца да могат да се възползват от процеса на класната стая. Втората социална обосновка гласи, че ПО е отличен инструмент за промяна на отношението към многообразието и формиране на основата на едно недискриминационно и непредубедено общество. Третата икономическа обосновка гласи, че ПО е рентабилен – по-евтино е да се създават и поддържат училища, които обучават всички деца заедно, отколкото да се създаде сложна система от различни видове училища, специализирани в различни групи деца (ЮНЕСКО, 2009 г.).

Международните принципи на приобщаващото образование са дефинирани в Декларацията и рамката за действие от Саламанка (ЮНЕСКО, 1994 г.):

1. Водещият принцип, който дава информация за тази рамка, е, че училищата трябва да приемат всички деца, независимо от техните физически, интелектуални, социални, емоционални, езикови или други условия;

2. Образованието със специални нужди включва доказаните принципи на добрата педагогика, от които всички деца могат да се възползват;

3. Основният принцип на приобщаващото училище е, че всички деца трябва да учат заедно, когато е възможно, независимо от трудностите или различията, които могат да имат;

4. В рамките на приобщаващите училища децата със специални образователни потребности трябва да получават всякаква допълнителна подкрепа, от която се нуждаят, за да осигурят своето ефективно образование;

5. Трябва да се обърне специално внимание на нуждите на децата и младежите с тежки или множествени увреждания;

6. Учебните програми трябва да бъдат адаптирани към нуждите на децата, а не обратното;

7. Децата със специални потребности трябва да получават допълнителна образователна подкрепа в контекста на редовната учебна програма, а не на различна учебна програма.

2.2.1 Ползи от приобщаващото образование

Ползите от приобщаващото образование надхвърлят академичните аспекти, мненията за които в определени географски места всъщност са доста противоречиви. Ползите, за които експертите са единодушни, покриват социалните ползи, тъй като ученето в обща среда дава на децата с увреждания възможност да взаимодействат с разнообразна група връстници и да развиват взаимоотношения с тях. Това им позволява да подобрят социалните си умения и поведението си, като имат подходящи примери в общообразователната класна стая. Тези примери и внимателните поведенчески корекции, които учителите и съучениците се насърчават да предприемат, водят до социална приемливост, което е едно от основните предимства на ПО.

Друга полза от ПО е преодоляването на социалните предразсъдъци. Излагането на приобщаващи условия кара учениците като цяло да получат по-добро разбиране на различни аспекти на живота и следователно по-толерантно отношение и приемане на индивидуалните различия.

2.2.2 Пречки

Приобщаващото образование е изправено пред множество пречки. Една от основните пречки в списъка е липсата на подходящо обучение на учителите. Често учителите смятат, че не са подготвени за преподаване в приобщаваща среда, тъй като не са предоставени подходящо обучение или професионално развитие.

Това е една от причините, поради които много ученици с увреждания, както и техните родители всъщност предпочитат специалните образователни програми пред неадекватно предлаганите приобщаващи програми.

Дори ако излагането на ученици с увреждания на подходящи за възрастта учебни материали може да изглежда много полезно, ако тези материали не са правилно модифицирани според техните нужди, тези ученици няма да могат да бъдат в крак с всички останали и да бъдат успешни. За разлика от това, ако съдържанието е прекалено опростено, за да отговори на нуждите на учениците с увреждания, това ще постави учениците със средни и високи постижения в неизгодно положение.

Сред пречките можем да посочим и някои от най-очевидните – липсата на физическа достъпност на всички места, където се провежда приобщаващото образование. Много са случаите, когато училищата са подготвени с рампа, която може да води дете в инвалидна количка в училището, но достъпността свършва дотук, т.е. всички останали етажи и училищни зони са недостъпни.

Друга пречка или бариера пред ПО са така наречените бариери за отношение. Отрицателните нагласи и вредните вярвания поставят значителни бариери пред образованието на хората с увреждания. Има случаи, в които децата с увреждания не се допускат да посещават училище поради погрешни убеждения от страна на училищното ръководство и обществото. Не говорим за случаи, в които родителите се опитват да скрият определено медицинско състояние, което представлява реална заплаха както за засегнатото дете, така и за хората около него в училището. Бариерата на отношението е свързана с факта, че според определени групи децата с увреждания се считат за неспособни да участват в образованието и всяка подобна амбиция от страна на детето или неговите родители може да се сблъска не само с отхвърляне, но и с насилие, малтретиране или социална изолация.

Трябва да спомена друг вид бариери пред ПО – икономическите. Семействата с деца с увреждания имат по-високи разходи в сравнение с други семейства. Постоянната нужда от рехабилитация, от покриване на определени медицински услуги, от специални лечения намаляват семейните бюджети. Всички училищни такси, които трябва да бъдат платени от семействата, налагат допълнителна тежест. Това е особено важно за семейства, които изпитват финансови затруднения и дори в заможните страни това често се случва, като се има предвид, че един от родителите, обикновено майката, не търси платен превозвач поради необходимостта да осигури подкрепа и грижи у дома.

2.2.3 Преодоляване на предизвикателствата

Като се имат предвид ползите от ПО, преподавателите и образователните специалисти или програмисти трябва да се съсредоточат върху прилагането на стратегии за преодоляване на предизвикателствата и пречките.

Преди дори да потопим пръст в образователните аспекти на ПО, можем да разгледаме няколко прости стъпки, които учителят може да предприеме, за да даде шанс на ПО. Първото нещо би било учениците с увреждания да се разположат по подходящ начин в класната стая, като се настанят отпред, придружени на чина или в редицата от ученици без увреждания.

Учителят никога не трябва да забравя колко важно е равното третиране за социалната атмосфера в класа. Ако учениците с увреждания усетят, че на ученика с увреждания са дадени по-големи привилегии и не бъде коригиран, когато той/тя се държи лошо или не успее, те или ще се обърнат към тях, или ще избегнат всякакви взаимоотношения.

Процесът на приобщаващо образование на ученик с увреждания трябва да бъде заложен под формата на индивидуален образователен план, разработен от учители, образователни експерти, родители и самите ученици. Планът трябва да включва информация за това какво е необходимо, за да бъдат удовлетворени нуждите, причинени от увреждане, за да бъде ефективно общото образование. Тези, които участват в написването на този план, трябва да се срещат редовно, за да проверяват дали напредъкът отговаря на предвиденото.

Планът трябва да включва изложение на измерими цели, стратегия за участие на детето, декларация за напредъка на детето, насоки за включване на родителите и тяхното информиране и актуализиране за напредъка, постигнат през годината.

Като се има предвид, че обикновено учителите с приобщаващи класове обикновено нямат подкрепа от трета страна, осигурена от друг учител или външен експерт, за да управлява класната стая и да направи възможно сплотеността, той/тя може да създаде кръг от приятели около детето или децата с увреждания. Това ще даде възможност на детето да получи помощ, дори когато учителят обръща внимание на различна група ученици. Приятелският кръг може да се състои от връстници, които се справят добре в училище и живеят близо до детето с увреждания. Членовете на този кръг доброволно помагат със задачи, като по този начин помагат на детето с увреждания да постигне академичен напредък, но също така разрушават психологическите и нагласите бариери. Участието на родителите и общността в този процес е друго задължително, когато говорим за преодоляване на бариерите на нагласи, тъй като общността постепенно ще приеме нормалността както на увреждането, така и на факта, че то е част от живота на общността. Организирането на обучение или информационни семинари за членове на общността за обяснение на различните увреждания и способностите и потенциала, които вървят заедно с тях, добавя още една стъпка в правилната посока за приобщаващото образование.

Друга ефективна идея за възможно приобщаващото образование е приемането и прилагането на така наречения универсален дизайн за учене (УДУ), който представлява рамка, която се занимава както с физическите аспекти на учебната среда, така и с академичните, което означава, че има за цел да организира настройките на класната стая да бъдат използвани от всички ученици, без да се променя и прилага специален дизайн (като по този начин се грижи и за социалния аспект на класната стая, където всички ученици ще се чувстват комфортно) и в същото време се грижи за средата на обучение, която става гъвкава, предоставяне на учебни програми, които не следват подхода „един за всички“. Що се отнася до образователния компонент, УДУ се придържа към три принципа, а именно: осигуряване на множество средства за представяне („какво“ на ученето); предоставят множество средства за действие и изразяване („как“ на учене); предоставят множество средства за ангажиране („защо“ на ученето). (Сюлейманов, 2015)

Като се има предвид, че вече се задълбочихме в образователните аспекти на ПО, трябва да спомена, че за да може ПО да работи, всички учители трябва да получават обучение и то трябва да обхваща аспекти, позволяващи успешно включване и постепенно изграждане на умения и компетенции, както и като информация за политики и стратегии за насърчаване на правото на хората с увреждания да участват в образователния процес на всички нива. Това знание и осъзнаване биха позволили на учителите да се чувстват по-малко безсилни и неадекватни, когато трябва да адаптират образователната среда, за да отговорят на редица изисквания за обучение. Такова обучение може да обхваща използването на достъпна технология, когато такава е налична, адаптиране към учебната програма, осигуряване на физическа достъпност (например чрез УДУ), участие на родителите също, защото ако родителите и на децата с и без увреждания са на борда, шансовете на ефективността на ПО са много по-високи. Включването на родители на деца без увреждания би било от решаващо значение за преодоляване на бариерата на отношението, докато участието на родителите на деца с увреждания, които всъщност са неговите първи възпитатели, може да бъде решаващо за преодоляване изолация, както и за попълване на пропуски в знанията, свързани с условията, интересите и способностите на децата им, които учителите не биха имали алтернативен начин да получат.

Обучението на учителите също така задължително би включвало знания как да се работи с ученици с психични проблеми и особено с тези, които демонстрират екстернализиращо поведение, което може да бъде изключително разрушително на образователния процес и атмосферата в класа. Учителите трябва да са наясно и с опасностите от оттеглянето на учениците, които не причиняват хаос в класната стая, но изпадат в изолация, нямат среда от

приятели и следователно са застрашени от отключване на по-дълбоки дългосрочни проблеми с непредвидими резултати. Учител с включени ученици/и с психични проблеми трябва да разчита на подкрепа от допълнителен персонал и/или трябва да формира кръг от приятели около засегнатото дете или млад човек, готови да отклонят вниманието му/я от смущаващото поведение, да предоставят подкрепа, посредничи в конфликти и понижи общото ниво на дистрес (Хиген и Моско, 2020).

Извън властта на учителите остава решаването на икономическите въпроси. Решенията за намаляване на училищните такси и облекчаване на финансовата тежест за семействата с деца с увреждания са или от училищните администрации, когато говорим за частни образователни институции, или от политически решения, когато говорим за общински и държавни училища.

Един от най-добрите начини за подкрепа на ПО би бил, ако то също така е приобщаващо в областта на преподавателя, което означава да се гарантира, че хората с увреждания могат да станат учители. Това не само ще донесе специализирани умения и разбиране, но също така може да допринесе значително за намаляването на дискриминацията и да даде на всички деца ролеви модели за включване.

Простото настаняване на ученици с увреждания в една класна стая заедно с връстници без увреждания е напълно неадекватно. Всички членове на класната стая трябва да бъдат ангажирани в смислено учене и трябва да участват в този процес заедно – изтеглянето на деца от общата класна стая за допълнително обучение трябва да бъде сведено до минимум и не трябва да бъде алтернативата. Всички ученици учат по-добре, ако преподаването е съобразено с техните способности, интереси и различия. Работата на преподавателите е да гарантират, че всички ученици получават необходимото внимание и подкрепа, за да бъдат успешни. Това ще им осигури равно и подходящо образование. Въпросът за образованието днес и за бъдещето не трябва да бъде „трябва ли училищата да прилагат приобщаващо образование?“ трябва да бъде "как училищата прилагат приобщаващото образование и го правят успешно?" (Макмилан, 2008 г.).

2.3 Бедност, финансови предизвикателства и дигитализация

Друго критично предизвикателство както за достъпа, така и за приобщаването в образованието е бедността. Бедността е неразривно свързана с голямо разнообразие от проблеми, които пряко или косвено засягат образованието и свързаните с него постижения – глад, липса на дом/подслон, достъп до медицински грижи, сигурност и много други.

Официалната линия на бедност е 1,25 долара на ден. Според Притчет (2006), идеята е била това ниво да се направи толкова ниско, че да е невъзможно да се спори или несъгласни относно финансовото състояние на всеки, който живее с такава сума. (Армстронг, 2009) Въпреки това в Европа хората могат да живеят с повече на ден и пак да се считат за бедни. Статистиката показва доста тревожни цифри по отношение на децата в риск от бедност или социално изключване.

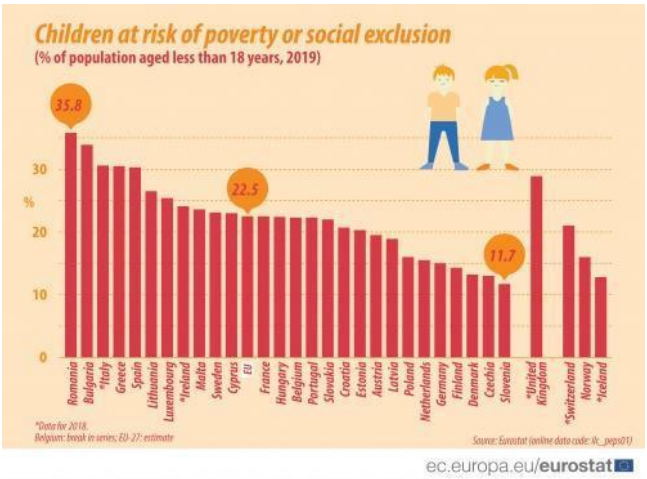

Figure 2 European data on risks for poverty https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion#:~:text=In%202019%2C%20an%20estimated%2022.5,aged%2065%20years%20and%20over).

Има няколко критични последици от бедността, които са избрани да бъдат обсъдени в тази глава. При подхода отгоре надолу е важно да се вземе предвид фактът, че самите училища са изправени пред финансови предизвикателства, които възпрепятстват капацитета им да предоставят приобщаващо образование.

Както беше споменато в предишния раздел, инвестициите в ремонти и адаптации на училищни сгради, които осигуряват достъпност за деца с физически увреждания, често са ограничени или не съществуват. Асансьорите, парапетите, баните за хора с увреждания често са твърде скъпи за училището, особено в по-бедните и отдалечени райони, което директно отнема възможността на такива деца да имат достъп до образование в тази конкретна институция.

В случаите на някои СОП средата може да има или положителен, и отрицателен ефект върху тяхното благосъстояние, способност за фокусиране и т.н. Адаптирането към училищните стаи, размера на класа и допълнителния персонал също изисква финансиране, което често е недостатъчно, поради което включването на тези ученици рядко могат да бъдат напълно постигнати. Училищният персонал е изправен пред много предизвикателства в усилията си да обслужват различни семейства и деца с увреждания. Неадекватният човешки и фискален капацитет обикновено са движещи фактори за този проблем. Има голям брой докладвани случаи, при които дете в инвалидна количка или със СОП няма възможност да получи образование в определена образователна институция, така че трябва да се обучава у дома (процентът е особено висок в отдалечените райони), с различна степен на успех.

4. 2.3.1. Бедност и ниски постижения в образованието

Според проучване, проведено за специалното образование, бедността сама по себе си може да причини ниски академични постижения. Бедността, заедно с културните и езиковите различия, има тенденция да понижават академичните постижения и водят до висок процент на отпадане (Enwefa, Enwefa, & Jennings, 2006). Според Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (OECD, 2018 г.) учениците от нисък социално-икономически произход са два пъти по-склонни да се представят с слаби резултати, което предполага, че социалните обстоятелства на индивида представляват пречки за постигането на своя образователен потенциал.

Родителите с ниски доходи също могат да повлияят на включването на децата си в образователния процес. По-често, отколкото не, им липсва наличност, увереност или капацитет както да се включат в обучението на децата си, така и да развиват мрежи в общността. имат (Peters, 2007, цит. по Sime, 2014). Родителите понякога се чувстват неадекватни в знанията си, за да помогнат на децата си с техните домашни или по въпроси, свързани с висшето образование (Koshy et. al, 2013). Това от своя страна се отразява на увереността и готовността на учениците да достигнат по-високо и да постигнат повече в училище.

В допълнение към това, бедността е свързана редица други предизвикателства. Осигуряването на храна и разходите, свързани с това, могат да бъдат тежест за някои родители, като по този начин не се осигури адекватно хранене на учениците, което според проучванията се отразява негативно както на здравето, така и на представянето.

2.3.2 Разходи свързани с образованието, които са редизвикателство за семейства с ниски приходи

Освен това, въпреки че образованието е безплатно, има редица разходи, които трябва да бъдат покрити от семейството.

● Учебници и други материали: за много родители, които са бедни или дори живеят под прага на бедността, придобиването на учебници и всички други необходими материали за децата им може да бъде борба, особено за по-високи класове. Въпреки че в някои страни или общности има достъпни книги за размяна или подарени книги, това не е така за всички.

● Облекло: има училища, които изискват униформи (които са платени), но в повечето изборът на облекло зависи от ученика. За бедните семейства това е друг разход, който често се поставя на дъното на списъка с приоритети. Проучванията показват, че начинът на обличане на детето

може да доведе до неговото/нейното изключване от социалната мрежа в училище и дори до тормоз. В някои тежки случаи, последното е причинило отпадане.

● Транспорт: особено в по-отдалечените райони, училищата могат да бъдат много далеч от мястото на живот на някои деца. Транспорт, например училищен автобус, е рядко наличен. Поради ниските доходи на родителите децата може да нямат физически достъп до училището.

● Дигитализация: В един непрекъснато променящ се свят виждаме бързото развитие на технологиите и тяхното интегриране в образованието. Все повече и повече виждаме нужда от използване на интернет, компютри, приложения и т.н. Тази дигитализация в образованието е все по-разпространена и още повече по време на пандемията Ковид-19, която ще бъде обсъдена в последния раздел на тази глава. Важно е обаче да се отбележи, че бедните семейства или семействата с ниски доходи може да нямат достъп до технологичните инструменти, стабилна интернет връзка и т.н., за да осигурят включване на детето си в образователния процес.

Всички тези фактори могат да доведат директно до изключване от образованието. Рисковете, свързани с бедността и ограниченията или цялостната липса на IE са сложни, свързани с редица социални конструкции, фискални бариери и са трудни за преодоляване.

2.4 Надареност

Всяка учебна година започва с планиране и организиране. Учители, родители и ученици ще направят план и ще се опитат да преценят как ще напредват учебните години. Има обаче една група ученици, които вероятно ще привлекат по-малко внимание от обикновено и това са надарените учащи. Тези, които са талантливи, креативни и иновативни и в същото време необяснимо игнорирани в нуждата си да учат по определен начин.

Надарените ученици учат по начини, които се различават и са по-напреднали от начините, по които обикновените учащи се. Ученето представлява преобразуване на информация в знание, което след това се разработва, разбива или реорганизира по различни начини. Надарените ученици научават повече в рамките на даден период от време от другите връстници. Те също така формират по-широки, по-подробни и диференцирани познания по дадена тема. Освен това, тези ученици не базират заключенията си на изрични твърдения, което е обичайният случай, а по-скоро на доказателства и разсъждения. Комбинирането на знания от повече от един източник води до интуитивна теория, която не е непременно вярна, но надареното дете също е в състояние да потвърди новото си знание, да го промени съответно или да го отхвърли, ако е погрешно.

Ако надареността се разглежда от гледна точка на нейното проявление в класната стая, можем да идентифицираме вербално надарените деца, които правят изводи за посоката на преподаване и оставят учителя и техните връстници с впечатлението, че са по-напред от случващото се. в класната стая и зрително-пространствено надарени деца, които формулират по-странични или творчески концепции, които често са неочаквани и поставят под въпрос учебния процес или подход. Последните ученици – зрително-пространствените надарени – често не са академично или социално успешни, т.е. често попадат в категорията, считана за два пъти изключителни.

5. 2.4.1. Надареност и талант

Ясно описание на определението и връзката между надареност и талант е дадено чрез „Диференцирания модел на надареност и талант“ на Франсоа Ганье. Според Gagné човешките способности са по-общи в ранното детство и могат да бъдат описани като дарби, които могат да бъдат творчески, сензомоторни, интелектуални и социално афективни (виж Фигура 3).

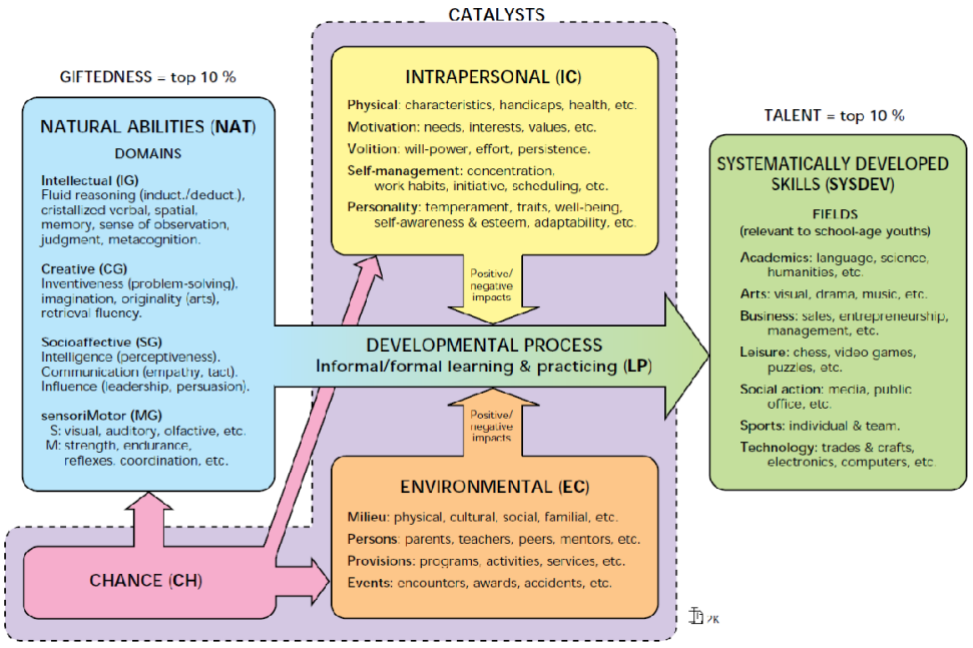

Фиг 3. *Gagne's Differentiated model of Giftedness and Talent (online). Retrieved from the World Wide Web on 23 July 2021 from* https://giftedstudentliteracy.weebly.com/gagnes-differentiated-model-of-giftedness-and-talent.html

Тези дарби, когато се развиват систематично, се развиват в таланти чрез учене и с помощта на катализатори, които са вътрешноличностни, екологични и/или генетични – Gagné (2004) го нарича случайност.

Единствената сфера, върху която образователната система не може да повлияе нито положително, нито отрицателно, е генетичната сфера. Правилните образователни интервенции под формата на адекватни програми за обучение и излагане на необходимия набор от събития, дейности и услуги могат да помогнат на децата да открият дарбата, върху която биха могли да работят, и в същото време да подпомогнат развитието на личностни черти, които съпътстват процеса на трансформация на подаръци в таланти.

2.4.3 Двойно изключителните

Така наречените двойно изключителни деца вече бяха споменати в тази глава, но те образуват група, която много си струва да се обсъди по-задълбочено.

Статусът на определени деца е лесен за обяснение – някои са силно надарени по математика, писане или музика, докато други имат предизвикателства, засягащи тяхното учене – било то ADHD, дислексия, дискалкулия, аутизъм или някои проблеми със сензорната обработка. Най-сложната група обаче се формира от деца, които отговарят на двете категории. Те са така наречените два пъти изключителни, т.е. проявяват комбинация от изключителни способности и предизвикателства в ученето или развитието. Броят на два пъти изключителни ярки фигури в различни научни и творчески области е ясен знак за това колко е важно образователната система да положи необходимите усилия и да въведе необходимата гъвкавост, която да подпомогне процеса на разпознаване и разбиране на двойното -изключителни, така че да бъдат подкрепени в процеса на максимално използване на силните си страни и компенсиране на техните специални нужди.

Често пъти по-изключителните деца успяват да прикрият проблемите си с обучението, докато достигнат определено образователно ниво или не се сблъскат с конкретна научна област, която им е трудно да обработят или напреднат. Може да се случи и обратното, като специалните нужди маскират надареността, оставяйки я неразвита. Има и случаи, когато и увреждането, и надареността остават неразпознати.

В не толкова честите случаи, когато двойно изключителните деца се идентифицират успешно, подкрепата, от която се нуждаят в училище, изглежда трудно да се получи, тъй като универсалните програми за надарени могат да представят области, които са предизвикателство за тях и това важи за всички надарени деца, тъй като те не представляват съгласувана, хомогенна група, споделяща едни и същи образователни потребности (Сапон-Шевин, 2003).

От друга страна, когато надареността остава неразпозната и детето е поставено в специализирана програма, това може да не го предизвика по никакъв смислен начин, което води до фрустрация и тревожност.

Независимо от случая, поведенческите проблеми – независимо дали се проявяват под формата на липса на увереност или безпокойство и фрустрация – могат да се използват като ясен знак, че предлаганата програма не отговаря на потенциала и статуса на детето (Бет, 2021).

За да демонстрираме допълнително сложността на темата, трябва също да споменем, че надареността често може да подведе експертите да диагностицират погрешно децата като аутисти или страдащи от ADHD. В много случаи свръхчувствителността на надарените деца към различни стимули като ярка светлина, шум или тълпи, поддържането на дистанция от връстниците им може да ги накара да изглеждат изолирани и странни. В същото време, когато надареното дете се занимава с определена тема, то се гмурка в нея с интензивност, която може да е неразбираема за техните връстници или дори за някои от възрастните в обкръжението им.

В най-добрия случай надарените деца трябва да получат специално внимание и възможности през периода на своето училищно образование. Възможностите за себеоткриване и развитие не трябва да се оставят на по-голямата свобода, която дават годините в колежа и университета, защото дарбите трябва да бъдат подхранвани в таланти на много по-ранен етап от живота.

2.4.4 Идентифициране на надарени деца

Тестовете за интелигентност отдавна са популярен подход, използван за идентифициране на надареността. Все пак този подход е проблематичен за определени профили и/или оценява само тясна група от културно ценени знания. Общите способности за обучение и различните видове надареност често остават неконтролирани. Освен това учителите обикновено не са квалифицирани да интерпретират адекватно оценките на IQ.

Оценките в класната стая обикновено са предназначени да тестват колко добре учениците са научили преподаваното, а не как са разширили знанията си.

Следователно е необходима алтернатива, която позволява на учителите да оценят качеството, зрелостта и нивото на сложност на това как учениците разсъждават и какви стратегии за учене използват, способността им да подобряват знанията, както и това, което всъщност знаят или вярват, че е възможно по отношение на определен въпрос.

Идентифицирането на надарен ученик не е точна наука. Изисква учителят да има необходимото образование и известен опит, за да може да разпознае определени поведенчески характеристики – както положителни, така и отрицателни – които очертават ученика като надарен или притежаващ потенциала на добър човек.

Ето опит за списък с някои общи поведенчески черти, които могат да проявяват надарените деца – не непременно всички – които могат да помогнат на опитни и внимателни учители да идентифицират надарен ученик, за да осигурят академичния им успех и личностно развитие:

- Любопитни и мотивирани
- Задава много въпроси
- Има добра памет
- Бързо запазва информацията
- Усвоява умения за четене рано
- Демонстрира силни математически умения
- Мисли самостоятелно

- Изразява уникални, оригинални мнения
- Притежава по-високо ниво на мислене и умения за решаване на проблеми
- Има силно чувство за справедливост и обича да участва в дебати по текущи проблеми и проблеми от реалния живот

Има обаче и черти, които могат да повлияят по негативен начин на учебния процес, ако не се погрижат за нуждите на талантливия ученик:

- Лесно излиза извън задачата или извън темата
- Нетърпелив, когато не бъде призован в клас
- Лесно се отегчава
- Издържа на повтаряща се работа
- Поема твърде много работа
- Не работи добре в групи
- Критичен към другите и себе си

„Надареността не винаги се разглежда като социално положителна и ценена черта“, според д-р Мариан Кузуянакис, педиатър и директор на Подкрепа на емоционалните нужди на надарените (SENG) „Много надарени деца са тормозени, други не успяват да скрият способностите си , а някои изпитват тревожност и депресия с повишен риск от самонараняване. До 20 процента може да напуснат училище“, добавя тя. Подходът към ученика по незастрашаващ начин е от ключово значение, както и предоставянето на разнообразие от опит в училище, у дома и в общността, за да се идентифицират областите на сила, да се интегрира самопознанието и картина на възрастния, който успява да се формира.

2.4.5 Образованието предоставя ли необходимото на надарените

Когато са запитани от преподаватели и политици, надарените ученици споделят, че техните класни стаи не им предоставят най-подходящите възможности и условия да учат или да демонстрират това, което знаят. Учениците също така отбелязват, че учителите имат ограничен капацитет да забелязват и идентифицират множеството прояви на надареност. Те също така посочват, че само най-очевидните профили на талантливи хора са приоритетни в редовното образование, оставяйки безгрижен профил с два пъти изключителни способности.

Като се има предвид, че тези ученици процъфтяват и се отличават, когато им се даде шанс да демонстрират своите интерпретации първоначално във формати, които могат да управляват, например визуални формати или чрез физически репрезентации, артистичните подходи на Инкреа+ ще бъдат изключително полезни за този тип учащи, като ги водят към използването на по-конвенционални начини на изразяване като писане. Два пъти по-изключителните деца обикновено разчитат на алтернативни форми на комуникация като изграждане на модели, рисуване на картини, разиграване на концепциите си например или дори използване на напредъка в ИТ сектора като дигиталните изкуства.

Липсата на подходящи образователни инструменти или подходи, особено в средните и по-високите години на средното образование, води до високи нива на откъсване от редовното обучение от страна на някои надарени ученици.

Става все по-очевидно и това важи не само за надарените, но и за децата с увреждания и всички деца като цяло, че гарантирането, че всеки е включен в образователния процес, достигайки някои основни нива или стандарти за изпълнение, не е към какво трябва да се насочим. Посоката, в която трябва да полагаме усилия, е всички деца да получат шанс да използват най-пълно своите нововъзникващи таланти и способности, което изисква специализирано внимание и предоставяне на подкрепа (Фелдхусен, 2003).

Един от най-големите проблеми с повечето програми за надарени е, че те целят да помогнат на надарените деца да развият общите си способности. Програмите, които трябва да разработим,

трябва да помогнат на надарените ученици да идентифицират и разширят или дори да усъвършенстват своите специални таланти, защото бъдещата успешна кариера и потенциалните ползи за обществото биха дошли от специалните таланти, а не от общите способности.

2.5 Заплахи от Ковид 19

Световната здравна организация обяви на 11 март 2020 г., че болестта, причинена от Sars-CoV-2, може да се характеризира като пандемия. В тази необичайна и странна ситуация училищата трябваше да намалят и преустановят дейността си, за да намалят рисковете от инфекция. Пандемията даде възможност на всеки да разбере по-добре как социалните неравенства могат да се проявят в образователния сектор.

Както няколко автори споменават в Ковид-19 като глобално предизвикателство: към приобщаваща и устойчива бъдеща статия (стр. e312), Ковид-19 донесе и образователна криза, правителствата по света временно затвориха училищата в опит да наложат социалните дистанциране и бавно вирусно предаване. Организацията на Обединените нации за образование, наука и култура (ЮНЕСКО) изчислява, че 60% от световното учещо се население е засегнато, като 19 милиарда учащи се извън училище в 150 държави. Проучванията показват, че загубата на достъп до образование не само намалява обучението в краткосрочен план, но също така увеличава процента на дългосрочно отпадане и намалява бъдещите социално-икономически възможности.

6. 2.5.1. Въздействието на пандемията

Предполага се, че последиците от закриването на училища, причинени от Ковид-19, ще имат непропорционално отрицателно въздействие върху най-уязвимите и рискуват да изострят съществуващите глобални неравенства (вижте фигури 4, 5 и 6). Уязвимите деца ще имат по-малко възможности да учат у дома, ще са изправени пред по-голям риск от експлоатация и може да нямат адекватна храна при липса на достъп до безплатни или субсидирани училищни хранения и могат да получат недохранване. Отговорите на образователните системи на Ковид-19 трябва да бъдат особено наясно с културните и контекстуалните фактори, включително половите, социално-икономическите и географските различия, за да се гарантира, че те не изострят неравенствата.

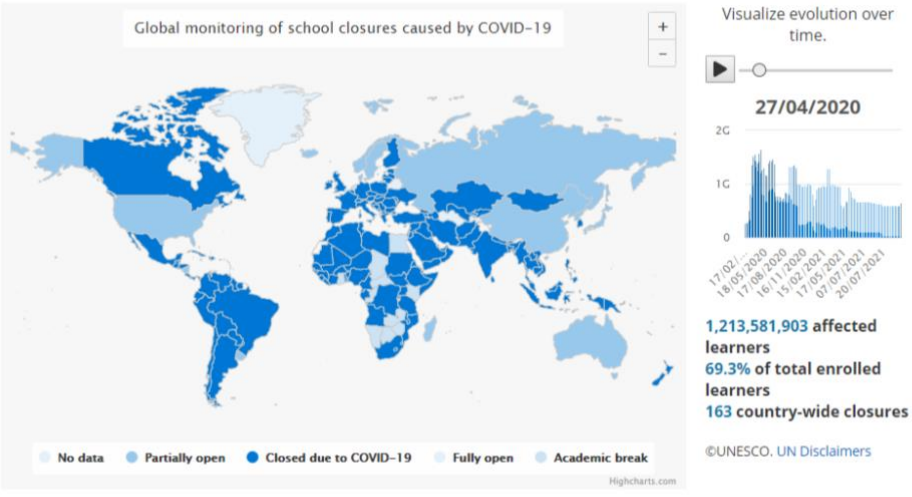

Note: Figures correspond to number of learners enrolled at pre-primary, primary, lower-secondary, and upper-secondary levels of education [ISCED levels 0 to 3], as well as at tertiary education levels [ISCED levels 5 to 8]. Enrolment figures based on latest UNESCO Institute for Statistics data. See methodological note.

Фиг 4. *Global monitoring of school closure caused by COVID-19.* Retrieved from the UNESCO website on April 27, 2021 from https://en.unesco.org/covid19/educationresponse#schoolclosures

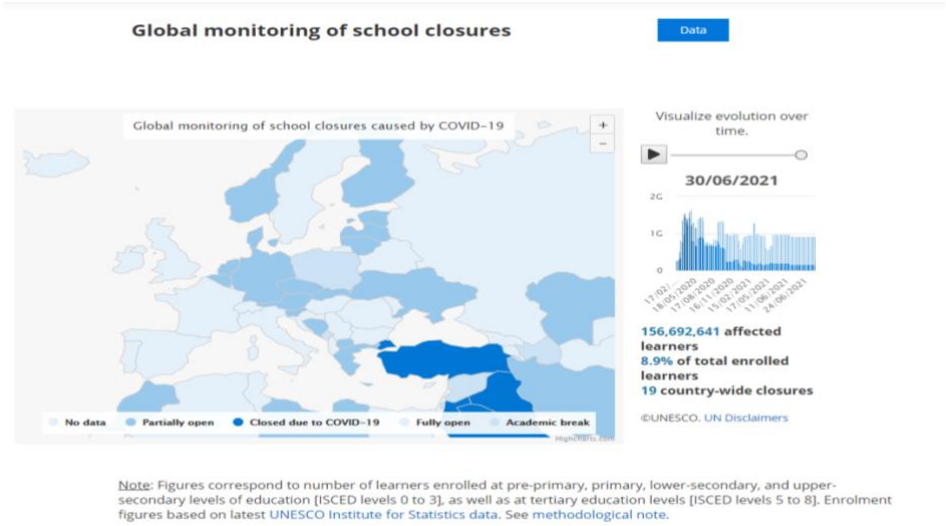

Фиг 5. *Global monitoring of school closure.* European School situation on 30 July 2021, retrieved from the UNESCO website https://en.unesco.org/covid19/educationresponse#schoolclosures

Както може да се предположи, продължителното затваряне на образователни институции може да има сериозни последици сред младото население по целия свят, независимо дали говорим за развити и/или развиващи се страни, като най-бедните и маргинализирани деца са най-засегнати.

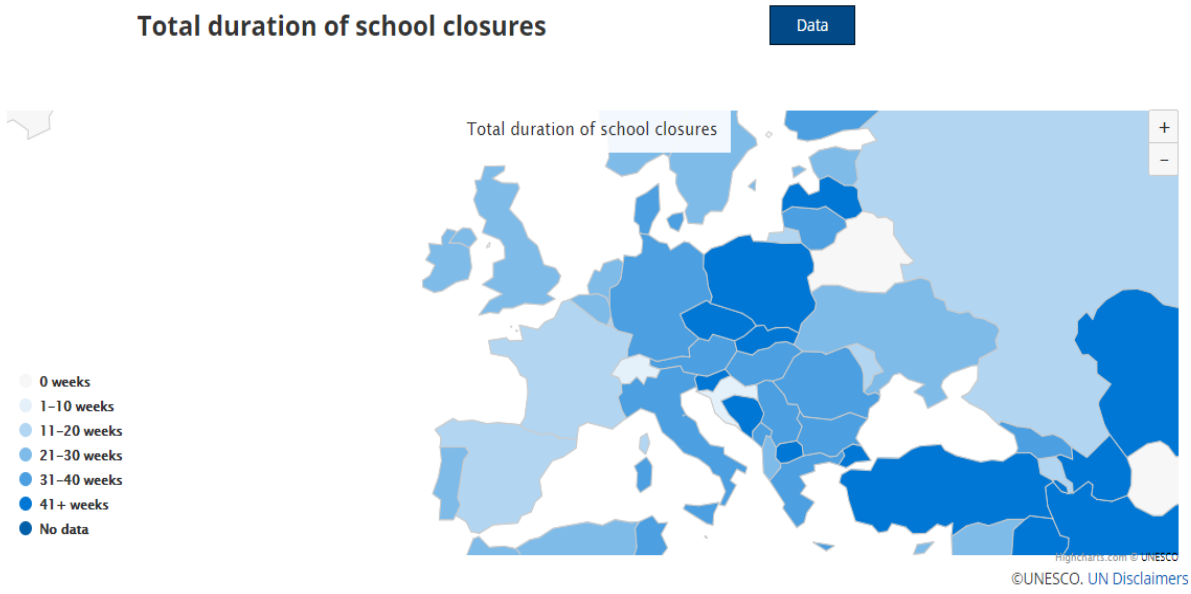

Фиг 6. *Total duration of school closure.* European area. Rretrieved from the UNESCO website on 30 *July 2021 from https://en.unesco.org/covid19/educationresponse#durationschoolclosures*

Както е показано в Таблица 1, пълното и частичното затваряне на училища поради COVID-19 повлия по различен начин на училищния живот в европейските страни за някои класове или с намалено лично обучение.

Държава	Абривиатура	Продължителност на ПЪЛНО и ЧАСТИЧНО затваряне на училища (в седмици) *Last update: 30 юни 2021*

България	BGR	41
Италия	ITA	38
Литва	LTU	38
Румъния	ROU	32
Испания	ESP	15
Турция	TUR	49

Таблица 1. UNESCO global dataset on the duration of school closures (total for full and partial closure). Data retrieved from the UNESCO website on 30 July 2021 https://en.unesco.org/covid19/educationresponse#durationschoolclosures

В много статии по света, като приобщаващото образование по време на Ковид-19: Уроци от учители по целия свят (2020), както и учители и изследователи, се споменава, че Ковид-19 предизвика образователна криза, подхранвана от дълбоките и множество неравенства, иначе затъмнени в класни стаи. Блокадите и затварянето на училища изведнъж ги доведоха до рязко облекчение. Последиците от здравната и финансова криза за включването в образованието бяха както незабавни, така и постепенни. За учащите с увреждания и/или допълнителни потребности от обучение преминаването към дистанционно обучение създаде допълнителни предизвикателства, включително бариери пред ангажирането с технологиите, намален достъп до образователна подкрепа и индивидуализирани учебни интервенции и загуба на социални връзки. Например, много ресурси не са достъпни за слепи или глухи, дори ако технологията съществува. Децата с дефицит на внимание, разстройство на хиперактивност или учащи, които са чувствителни към промени, като тези с разстройства от аутистичния спектър, могат да се борят със самостоятелна работа пред компютър.

Специалистите на Европейската комисия посочват, че пречките пред образователната система включват недостъпна инфраструктура за ученици/училища/учители, неадаптирани материали и учебни програми, ниска подготовка на учителите по приобщаващо образование и IT&C и много други. Също така икономическите сътресения, причинени от Ковид-19, имаха опустошителни последици, като усложниха бедността и продоволствената несигурност, пред които вече са изправени много семейства, се споменава в доклада на Междуведомствената мрежа за образование при извънредни ситуации (INEE) и на Алианса за закрила на детето при хуманитарни действия (БЕЗ ОБРАЗОВАНИЕ, БЕЗ ЗАЩИТА, 2021).

Семействата не бяха във финансова и техническа позиция да осигурят на децата си в училище подкрепа, лаптопи, смартфони или достъп до интернет и се мъчеха да подкрепят преподаването у дома.

2.5.2 Ковид-19, социална изолация и дистанционно обучение

Чрез увеличаване на социалната изолация пандемията също така увеличи риска маргинализираните ученици да се откъснат допълнително от образованието и да напуснат училище по-рано (Доклад на ЮНЕСКО GEM, 2020 г.).

Извън образователната система блокирането, самоизолацията и социалното дистанциране излагат някои деца на по-голям риск, включително стигма и дискриминация, ограничен достъп до качествени здравни грижи, семейно насилие, пренебрегване или малтретиране, бедност в домакинствата и т.н. от много различни възрастни всеки ден учители, съседи, баби и дядовци и приятели, в тези трудни времена има по-малко възможности за възрастните да забележат знаците, да помогнат или да вдигнат тревога. В ситуацията, в която родителите стават водещи действащи лица в образованието на децата си, тези деца, живеещи в дисфункционални семейства, са засегнати заедно с всички споменати по-горе.

Затварянето на училища оказва значително отрицателно влияние върху академичните постижения и върху социалното и емоционалното обучение (СЕО). Заинтересованите страни в

образованието се опитаха бързо да разпространят онлайн и други ресурси за дистанционно обучение, предлагайки уроци чрез интернет, телевизия и радио, както и печатни учебни материали, за да прикрият загубата на обучение лице в лице. Анализът на тези глобални усилия, реализиран от INEE и Алианса за закрила на детето в хуманитарни действия (БЕЗ ОБРАЗОВАНИЕ, БЕЗ ЗАЩИТА, 2021), доведе до няколко ключови констатации:

- Съдържанието и качеството на дистанционното образование варира в широки граници, дори в рамките на една страна, и способността на децата да се ангажират с обучение зависи до голяма степен от ресурсите и подкрепата, налични в отделните домакинства.
- Много учащи се борят за достъп до опции за дистанционно обучение поради бариери, свързани с информационните и комуникационните технологии, инфраструктурата и дигиталната грамотност.
- Предизвикателствата по отношение на достъпа и наличието на образование се задълбочават за децата и младите хора, живеещи в контексти, засегнати от криза и след кризата, както и за тези от по-нисък социално-икономически произход.
- Достъпността за деца и млади хора с увреждания е изключително ограничена в наличните платформи за дистанционно обучение, много от които не са проектирани да бъдат приобщаващи.
- Други групи деца и младежи също са маргинализирани; по-специално момичетата са по-малко способни да се ангажират с предлаганото дистанционно образование поради задълженията си по домакинството.
- В различни контексти ангажираността на родителите – включително тяхната индивидуална наличност, ниво на образование, способност или желание да подкрепят ученето на децата си у дома, като същевременно жонглират с множество приоритети – е важен фактор за успеха или неуспеха на методите за дистанционно обучение.
- Без ежедневен контакт лице в лице с учители, децата и младите хора губят не само педагогическия опит на своите учители за улесняване на участието и ангажираността със съдържанието, включително СЕУ, те също губят надеждни рутинни действия и защитен надзор.

2.5.3 Ограничения на услуги

В същия доклад се споменава също, че училищата предлагат социални услуги извън академичното обучение, като насърчават записването и задържането на млади хора, които иначе биха могли да бъдат изключени от образованието и обществото. Основните услуги, които са били ограничени или загубени поради затваряне на училища, включват:

- Приблизително 396 милиона деца и млади хора по света нямат достъп до училищни програми за хранене и хранителни добавки, които едновременно се борят с недохранването и стимулират родителите да запишат децата си в училище.
- Децата и младежите с увреждания са загубили достъп до специализирани или рехабилитационни грижи. Това включва диференцирана академична подкрепа и клинични услуги.
- Децата и младите хора нямат достъп до официалните услуги за психично здраве и психосоциална подкрепа (MHPSS), които често се предоставят в училищата; интегрирането на тези услуги в учебния ден предотвратява стигматизацията на тези с психични проблеми и „нормализира" лечебния процес, особено за децата и младите хора бежанци.
- Затварянето на училища означава, че децата и младите хора са загубили важни неформални социални удобства и гаранции. Отношенията с техните връстници и учители могат да насърчат положителното психично здраве, а училищата осигуряват входни точки в социалните мрежи както за учениците, така и за техните родители. Това е особено важно за маргинализирани групи, като лесбийки, гейове, транссексуални, куиър и/или интерсекс (LGBTQI) младежи.

Европейският съюз (ЕС) поднови Плана за действие за цифрово образование (2021-2027), за да подкрепи устойчивото и ефективно адаптиране на образователните системи на държавите-членки на ЕС към цифровата ера, изправени пред предизвикателствата и възможностите на пандемията Ковид-19, която доведе до безпрецедентно използване на технологии за

образователни и обучителни цели. Според този документ пандемията показа, че наличието на система за образование и обучение, която е подходяща за дигиталната ера, е от съществено значение. Докато Ковид-19 демонстрира необходимостта от по-високи нива на цифров капацитет в образованието и обучението, той също така доведе до засилване на редица съществуващи предизвикателства и неравенства между тези, които имат достъп до цифрови технологии, и тези, които нямат, включително лица от неравностойно положение. фонове. Пандемията също така разкри редица предизвикателства пред системите за образование и обучение, свързани с цифровия капацитет на институциите за образование и обучение, обучението на учители и общите нива на цифрови умения и компетенции.

Почти всички страни въведоха дистанционно обучение, за да гарантират приемственост на образованието. Учителите трябваше да изпращат по имейл домашните на учениците и родителите, да записват класове и да ги поставят онлайн и да използват образователни приложения на живо или онлайн платформи, за да общуват с учениците.

2.5.4 Идентифицирани приоритети по време на пандемията

Всяка страна трябваше да идентифицира приоритетни предизвикателства при прилагане на мерки за осигуряване на приемственост, равнопоставеност и включване в образованието, докато часовете лице в лице са преустановени, тези приоритети могат да бъдат включени в следните категории (Доклад за Ковид-19, ECLAC-UNESCO, 2020 г., стр. 16):

- Справедливост и приобщаване: съсредоточете се върху най-уязвимите и маргинализирани групи от населението — включително бежанци и мигранти, социално-икономическите групи в най-неравностойно положение и хората с увреждания — и върху сексуалното и половото разнообразие.

- Качество и уместност: фокусиране върху подобряване на съдържанието на учебните програми (в частност по отношение на здравето и благосъстоянието) и върху специализирана подкрепа за учителите, осигуряване на подходящи договорни и работни условия, обучение на учители за дистанционно обучение и връщане в училище и социални -емоционална подкрепа за работа с ученици и техните семейства.

- Образователна система: готовност на образователната система да реагира на кризи, т.е. устойчивост на всички нива.

- Интердисциплинарни подходи: планирането и изпълнението са фокусирани не само върху образованието, но и върху здравеопазването, храненето и социалната защита.

- Партньорства: сътрудничество и сътрудничество между различни сектори и участници за постигане на интегрирана система, фокусирана върху учениците и образоващият персонал.

Според доклада на онлайн конференцията на ЮНЕСКО е трудно да се получи глобална картина на загубата на учене, според проучване на Института за статистика на ЮНЕСКО, 100 милиона деца и младежи се очаква да паднат под минималното ниво на умение да четат поради Ковид - 19, изтривайки печалбите, направени през последните две десетилетия.

Данните на УНИЦЕФ разкриват, че учениците с достъп до интернет у дома имат по-високи основни умения за четене, отколкото децата, които нямат достъп. Освен това, въпреки различията в собствеността, телевизията е основният канал, използван от правителствата за предоставяне на дистанционно обучение, радиото е третата най-използвана платформа за предоставяне на образование, докато училищата са затворени.

2.5.5 Пътят към възстановяването

Една година след пандемията на Ковид-19, според доклад на ЮНЕСКО Образование: От прекъсване до възстановяване близо половината ученици по света все още са засегнати от частично или пълно закриване на училища, а над 100 милиона допълнителни деца ще паднат под минималното ниво на владеене в четене в резултат на здравната криза (ЮНЕСКО, 2021 г.).

Отбелязвайки тази първа „годишнина“ от най-голямото прекъсване на образованието в най-новата история, световните министри на образованието, водени от генералния секретар на ООН Антонио Гутериш, решиха да дадат приоритет на възстановяването на образованието, за да

избегнат „катастрофа на поколенията“, световното население трябва просто да даде приоритет и защита на образованието и постигане на Целите за устойчиво развитие. Трите теми от най-голяма загриженост в политическите програми бяха: повторно отваряне на училища и подпомагане на учителите; смекчаване на отпадането и загубите от обучение; и ускоряване на цифровата трансформация (ЮНЕСКО, 2021 г.) (Една година в COVID: Приоритизиране на възстановяването на образованието, за да се избегне катастрофа на поколенията, 2021 г., стр. 1-2).

Възстановяването на образованието има за цел да гарантира, че:

● Нито едно дете не е изоставено – гарантиране, че всички деца и младежи са отново в училище и получават всеобхватна подкрепа, за да успеят.

● Всяко дете се учи – ускорява ученето и премахва дигиталното учене.

● Всички учители са овластени – подкрепят преподавателската работна сила (Една година след Ковид: Приоритизиране на възстановяването на образованието, за да се избегне катастрофа на поколенията, 2021 г., стр.15).

За да се спре увеличаването на разликата в резултат на този нов вид криза, ситуацията изисква незабавни реакции, за да се гарантира качеството на образователните резултати за всички деца, особено за уязвимите и тези в неравностойно положение.

Както споменахме по-горе, правителствата трябва да мобилизират ресурси, както човешки, така и финансови, за да насърчат приобщаването и справедливостта в образованието, формирайки партньорства между родителите/полагащите грижи; учители/професионалисти в областта на образованието; обучители и изследователи; национални, местни и училищни администратори и мениджъри; доставчици на социални услуги (здравеопазване, закрила на детето); представители на малцинствени групи, които са изложени на риск от изключване (Институт Родриго Мендес, 2021, стр.21).

Но преди всичко трябва да подчертаем някои от положителните резултати от тази пандемия. Миграцията към онлайн обучение принуди учителите да ускорят с технологиите и да подобрят своите умения. Разбира се, много от тях все още се нуждаят от обучение как да използват технологиите, за да осигурят приобщаване и да включат деца със специални нужди, но повечето учители разчитаха на технологията не само за комуникация с учениците, но и със семействата на учениците, осигурявайки възможност за укрепване на това партньорство, предлагайки по-добър начин за съобщаване на обратна връзка и обръщайки внимание на ученето и емоционалните нужди на техните ученици. Пандемията може да бъде и катализатор за по-подкрепящо и приобщаващо образование, което позволява на учениците да имат достъп до уроци от разстояние и предоставя гъвкаво образователно предложение, онлайн или хибридно.

Кризата с Covid-19 показа на всички нас, че въпросът не е само в намирането на технически решения в подкрепа на образованието, а в това как да се покрие временната загуба на учене и да се осигури приобщаване.

b. 3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Има многобройни предизвикателства пред включването в образованието на глобално ниво. Повечето от тях могат да бъдат намерени и на регионално ниво в Европа. Тази глава се опита да разгледа някои от преобладаващите рискове за внедряването на ПО, някои от които проектът Инкреа+ ще се занимава директно.

Миграцията е установена от изследователи и учители като едно от най-разпространените предизвикателства пред приобщаването, като всичките й аспекти представляват различни видове и степени на риск. Разглеждайки културните, религиозните, половите, расовите бариери пред приобщаването, които могат да произтичат от миграцията, както и дискриминацията и стереотипите, които могат да дойдат с нея, и без да забравяме последиците за психичното здраве, можем спокойно да твърдим, че миграцията е сложен проблем в условия на ПО.

Увреждания представляват друго голямо предизвикателство за ПО, независимо дали разглеждаме физически или умствени увреждания или ученици със СОП, спектърът от предизвикателства е доста обширен и варира в зависимост от контекста на страната, увреждания и често финансите. Всъщност, когато се разглеждат финансите, беше установено,

че бедността е пряко свързана с изключване в образователния контекст. Това произтича от липса на съоръжения и инвестиции в студентска среда, недостатъчно обучение на учители, нарастващи разходи, транспорт, здравеопазване и много други.

Надареността и талантът са две категории, които осигуряват основа за предизвикателство пред приобщаването, които също бяха обсъдени в тази глава и ще бъдат разгледани чрез проекта Инкреа+. Техният начин на учене, процес и нужди се различават от останалите в класната стая и често не се грижат правилно. Моделът – подходящ за всички, не може да обслужва „надарените“ деца, като по този начин се превръща в предизвикателство за приобщаването.

Всички гореспоменати предизвикателства бяха засилени по време на пандемията Ковид-19. Сега наистина можем да видим, че разликата се разширява по отношение на приобщаването, като всички рискове и бариери излизат на преден план и стават още по-трудни за преодоляване в среда на социално дистанциране и онлайн образование. Това, което наистина би било ключов напредък по отношение на постигането на приобщаване в образованието, би било обучението на учители, подобряването на ресурсите и дългосрочните и устойчиви стратегии за справяне с предизвикателствата и предотвратяване на рискове.

Ключови думи : предизвикателства пред приобщаването, регионални данни, приобщаващо образование, ползи за учениците

c. 4. БИБЛИОГРАФИЯ

Ainscow, M. (2020) Inclusion and equity in education: Making sense of global challenges. *Prospects*, *49*(3), 123-134. https://doi.org/10.1007/s11125-020-09506-w

Alsubaie, M. A. (2015). Examples of current issues in the multicultural classroom. *Journal of Education and Practice*, *6*(10), 86-89.

Arky, B. (2019). Twice-Exceptional Kids: Both Gifted and Challenged. *Child Mind Institute. Pridobljeno*, *25*(8), 2019.

Armstrong, A., Spandagou, I., (2009) *Poverty, Inclusion and Inclusive Education: exploring the connections*, Ann Cheryl Armstrong, University of Sydney

Armstrong, A. (2020) *How to support young learners in racially diverse classrooms*, as seen at:https://www.edutopia.org/article/how-support-young-learners-racially-diverse-classrooms

Carballo, J. (2009) *Teachers' challenges regarding cultural diversity*, Consolidated Research Group, ESBRINA “Contemporary Subjectivities and educational environments, University of Barcelona.

Carter, A. (2019) *The challenges and strengths of culturally diverse classrooms: A consideration of intercultural curricula*, TESL Ontario, CONTACT Magazine.

Drakopoulou, E. (2021) *Inclusive Education and the Impact of COVID-19 on learners with disabilities*, 2020, website accessed on July 18, 2021 https://www.edf-feph.org/content/uploads/2021/06/Inclusive-Education-and-COVID-19_Eleni-Drakopoulou.docx

Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC) and the Regional Bureau for Education in Latin America and the Caribbean of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization OREALC/UNESCO (2021) *Education in the time of COVID-19*, Santiago, 2020, website accessed on July 20, 2021. https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/45905/1/S2000509_en.pdf

Enwefa, R. L., Enwefa, S. C., & Jennings, R. (2006). Special Education: Examining the Impact of Poverty on the Quality of Life of Families of Children with Disabilities. In *Forum on Public Policy Online* (Vol. 2006, No. 1, p. n1). Oxford Round Table. 406 West Florida Avenue, Urbana, IL 61801.

European Commission, Education & Training, *The Digital Education Action Plan (2021-2027). Resetting education and training for the digital age*, 2021, website accessed on July 05, 2021 https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en

European Commission, *Inclusive Education for All. Let's Break Silos for Disability-Inclusive Education - Webex Meeting*, 2021, website accessed on July 18, 2021 https://ec.europa.eu/international-partnerships/events/inclusive-education-all-lets-break-silos-disability-inclusive-education_en

Feldhusen, J.F. (2003) *Beyond General Giftedness: New Was to Identify and Educate Gifted, Talented, and Precocious Youth*. In Borland, J.H. (Ed.) *Rethinking Gifted Education*. New York: Teachers College Press.

Gagné, F. (2004) *Transforming gifts into talents: the DMGT as a developmental theory.* December 2004 High Ability Studies 15(2):119-147

Guo, S., Jamal*, Z. (2006), Toward inclusive education: Integrating cultural diversity into adult learning*, Paper presented at the 36th Annual SCUTREA Conference, Trinity and All Saints College, Leeds

Herzog-Punzenberger, B., Altrichter, H., Brown, M. et al. (2020) *Teachers responding to cultural diversity: case studies on assessment practices, challenges and experiences in secondary schools in Austria, Ireland, Norway and Turkey*. Educ Asse Eval Acc 32, 395–424, as seen at: https://doi.org/10.1007/s11092-020-09330-y

Higgen S, MoËsko M, (2020) *Mental health and cultural and linguistic diversity as challenges in school? An interview study on the implications for students and teachers*. PLoS ONE 15(7): e0236160. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0236160

Inter-agency Network for Education in Emergencies (INEE) and the Alliance for Child Protection in Humanitarian Action (2021) *No education, no protection: What school closures under COVID-19 mean for children and young people in crisis-affected contexts*, New York, 2021, website accessed on July 18, 2021 https://reliefweb.int/report/world/no-education-no-protection-what-school-closures-under-covid-19-mean-children-and-young

McMillan, Nicole M. (2008) *Inclusive Education: The Benefits and the Obstacles*. Education and Human Development Master's Theses. 445.

Nottinghamshire County Council (2010), Education Standing Committee: *Inclusion in schools: benefits and challenges.*

Poorvu Center for Teaching and Learning (n.d.), Yale University, As seen at: https://poorvucenter.yale.edu/RacialAwareness .

Rashid, N., & Tikly, L. (2010) *Inclusion and Diversity in Education: Guidelines for Inclusion and Diversity in Schools*, The European Youth Charter on Inclusion and Diversity, www.britishcouncil.org/INDIE

Rodrigo Mendes Institute (2021) *Protocols on inclusive education during the COVID-19 pandemic. An Overview of 23 Countries and International Organizations*, Brazil, 2020, website accessed on July 05, 2021https://institutorodrigomendes.org.br/wp-content/uploads/2020/08/research-pandemic-protocols.pdf

Sapon-Shevin, M. (2003) *Equity, Excellence, and School Reform: Why is Finding Common Ground So Hard?* In Borland, J.H. (Ed.) *Rethinking Gifted Education*. New York: Teachers College Press.

Sharma, U., May, F. (2020) *Inclusive education during COVID-19: Lessons from teachers around the world*, Australia,, website accessed on July 05, 2021 https://lens.monash.edu/@education/2020/10/05/1381365/inclusive-education-during-covid-19-lessons-from-teachers-around-the-world

Suleymanov, F. (2015). Issues of Inclusive Education: Some Aspects to be Considered. *Journal for Inclusive Education*, 3 (4).

The European Agency for Special Needs and Inclusive Education (2018) *European Agency Statistics on Inclusive Education: 2018 Dataset Cross-Country Report,* Brussels, 2018, website accessed on July 31, 2021 https://www.european-agency.org/resources/publications/european-agency-statistics-inclusive-education-2018-dataset-cross-country

UNDESA (2016), Toolkit on disability for Africa, UN Division for Social policy Development https://www.un.org/development/desa/dspd/2016/11/toolkit-on-disability-for-africa-2/

United Nations. General Assembly (1949). *Universal declaration of human rights* (Vol. 3381). Department of State, United States of America. accessible at: https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

UNESCO (2021) *Education: From disruption to recovery*. Website accessed on July 18, 2021 https://en.unesco.org/covid19/educationresponse

UNESCO (2020) *Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and education: All means all*, Paris, 2020. Website accessed on July 05, 2021 https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718

UNESCO, (2021) Report of UNESCO Online Conference: *One year into COVID: Prioritizing education recovery to avoid a generational catastrophe*, 2021, website accessed on July 18, 2021 https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376984

UNESCO (2020) *Towards inclusion in education: Status, trends and challenges*, The UNESCO Salamanca Statement 25 years on, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, ISBN 978-92-3-100396-7

USC (2014) *How To Identify a Gifted Student.* https://rossieronline.usc.edu/how-to-identify-a-gifted-student/

Vranješević, J. (2014). The main challenges in teacher education for diversity. *Zbornik Instituta za pedagoska istrazivanja*, *46*(2), 473-485.DOI: 10.2298/ZIPI1402473V

Walden University (n.d.), Why cultural diversity and awareness in the classroom is important, Resource Article, Alabama. https://www.waldenu.edu/online-bachelors-programs/bs-in-elementary-education/resource/why-cultural-diversity-and-awareness-in-the-classroom-is-important

World Health Organization (WHO) Regional Office for Europe (2021) *WHO announces COVID-19 outbreak a pandemic*, Denmark, 2020, website accessed on July 31, 2021 https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2020/3/who-announces-covid-19-outbreak-a-pandemic

d. 5. ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ:

Афект, културни бариери и миграция: Модул 2 Как да преодолеем езиковите бариери, както се вижда на: https://affect.coe.hawaii.edu/lessons/overcoming-differing-views-of-education/

Афект, културни бариери и миграция: Модул 4 начина за преодоляване на културните бариери, както се вижда на: https://affect.coe.hawaii.edu/lessons/overcoming-differing-views-of-education/

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

U. ГЛАВА 3: УМЕНИЯ ЗА 21 ВЕК И ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ

Автори:
Хачер Ербаси (hacererbasi@hotmail.com), Besime Özderici Ortaokulu
Сеит Ахмед Ердоган, Бесиме Оздеричи Ортаоклю, Омер Кочер, Кадир Хас Ортаоклю, Ердем Сариаслан,

Анджелика Тереза Ясимович (jachimowiczat@yahoo.pl), Traku Rajono Savivaldybes Pedagogine Psichologine Tarnyba

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Тази глава разглежда уменията за 21-ви век, които обикновено се отнасят до уменията на високо ниво и тенденциите в ученето, които учениците трябва да развият, за да успеят в епохата на информация. Тези умения се изискват от преподаватели, бизнес лидери, академици и правителствени институции в обществото и бизнес живота в 21-ви век. Освен това, главата ще разгледа въпросите, свързани с приобщаващото образование.

Докато образованието се превръща в бързо разрастващо се явление в информационната епоха, в която живеем; фактът, че всеки има достъп до информация, се разглежда като важен индикатор за нивото на развитие на държавите. От друга страна, образованието е важен инструмент за световната политика и икономика с функция за създаване и повишаване на квалифициран човешки труд. Наред със социалните промени, образованието започна да се третира като човешко право, от което всички хора трябва да се възползват с равни възможности и без никаква дискриминация (Akçamete, Büyükkarakaya, Bayraklı & Yıldırım, 2012).

Според ЮНЕСКО (2014) приобщаващото образование се дефинира като „процес на адресиране и отговаряне на разнообразието от нужди на всички учащи се чрез увеличаване на участието в обучението, културите и общностите и намаляване на изключването в рамките на и от образованието“.

2. УМЕНИЯ ЗА 21 ВЕК

i. 2.1 Какво наричаме "умения за 21 век" и защо са важни?

1. 2.1.1 Контекстът, в който уменията за 21 век са се развили

Трудно е да се предвиди какви работни места ще заемат настоящите първокласници в бъдеще. Все пак вече е ясно, че те ще трябва да използват критичното си мислене, обективно да оценяват получената информация, да генерират оригинални идеи, да могат да работят в екип, да учат постоянно, както и да се променят и анализират.

Както виждаме съвременния свят изглежда неспокоен, динамичен и взискателен. Темпът на живот се увеличава, ежедневието ни принуждава да бъдем активни, отворени и готови за промяна. Изправени сме пред предизвикателството да влезем ефективно в свят на сложни взаимоотношения, връзки и решения. Нищо не е просто, нищо не е очевидно и недвусмислено. Известните методи не винаги работят, а решенията, предавани от поколение на поколение, изобщо не работят.

Все по-често се чувстваме объркани и се страхуваме как ще се справим в тази сурова реалност. Как ще се справят децата ни? Можете ли да ни помогнете с това? Ние естествено насочваме вниманието си към училището (широко разбрано – от детската градина до университета) и учителите, които работят там. В крайна сметка в училище има експерти, хора, които са готови да подкрепят развитието, да разширят хоризонтите на мислене и да помогнат за овладяване на нови полезни умения. Но въпросът е готов ли е самият учител да преодолее това предизвикателство? Има ли компетенциите да обучава деца и юноши в желани към момента направления? За съжаление, отговорът на такъв въпрос не е очевиден и недвусмислен. Въпреки това, преди да се приеме или отхвърли подобен подход, трябва да се отговори на следните въпроси:

● Кои са ключовите компетенции и според какви регулации се представят за обсъждане в рамките на човешкото образование и развитие?

● Какъв е капацитетът на училището да отговори ефективно на необходимостта от развитие на компетентност на децата и младежите?

● Какви пречки ефективно възпрепятстват или дори правят това невъзможно?

● Каква роля в това отношение трябва да играе самият учител? Как да бъде подготвен за това?

Текущите образователни дейности, свързани с ключови компетенции, се основават на препоръката на Европейския съвет от 22 май 2018 г. (2018) относно ключовите компетентности за учене през целия живот.

Проблемът за тези компетенции беше повдигнат от Европейския съюз много по-рано, през 2006 г., когато страните от Европейския съюз приеха препоръка за ключови компетентности за учене през целия живот. Съветът (2018) обясни, че „ключовите компетенции са тези, чието учене е необходимо на всички – реализация и личностно развитие, заетост, социално включване, устойчив начин на живот, успешен живот в мирно общество, здравословно управление на живота и активно гражданство". Те са разработени с оглед на перспективата за учене през целия живот, от ранно детство, чрез формално, неформално и самостоятелно учене във всички контексти, включително семейство, училище, работно място, квартал и други общности. Трябва да се подчертае, че всичките осем компетенции, определени от Съвета, са еднакво важни и всяка от тях е важна за успешния живот в обществото.

2. 2.1.2. Уменията за 21 век според Европейския съвет

Сред тях никое не с предимство, никое не е по-важно от другите. Нуждаем се от всички тези компетенции, за да бъдем ефективни пред предизвикателствата на 21-ви век. Европейският съвет (2018 г.) идентифицира осем ключови компетенции в своята система:

1. Грамотност
2. Многоезична компетентност
3. Математическа компетентност и компетентност в областта на науката, технологиите и инженерството
4. Дигитална компетентност
5. Лична, социална и компетентност за учене да се учиш
6. Гражданска компетентност
7. Предприемаческа компетентност
8. Културно съзнание и изразителна компетентност.

Фиг. 1 Карта как/къде да получим умения

„Тъй като ситуацията се променя радикално през 21-ви век, ние като човечеството навлизаме в криза, което както в социалния, така и в личния живот означава едно просто нещо – ситуация, за която нямаме предварително подготвени решения. Създаването на нови, нестандартни, неподготвени решения на ново предизвикателство изисква креативност, която трябва да се насърчава."

Основни умения за 21-ви век, които се споменават в различни източници са креативност, критично мислене, решаване на проблеми, комуникация, сътрудничество. Креативността често се описва като способност да се действа в ситуации без известно решение. Творческият процес съчетава разпитване, изследване и интуитивно въображение, като съчетава и несъвместими елементи. Наред с експериментирането, тук важна роля играят техническите умения, постоянството, справянето с неуспехи и толерантността към несигурността. Креативността включва и способност за работа в екип с различни типове мислители.

През миналия век експертизата се индикираше с една-единствена диплома и тя беше достатъчна за запазване на работа за цял живот. През 21-ви век е ясно, че знанията ще трябва постоянно да се актуализират, съществуващите умения да се подсилват и да се научават нови,

за да можем да гледаме открито и критично на текущите промени и да се адаптираме успешно към променящия се пазар на труда.

Според Лаужикайт (2010), ръководител на сдружението „Kūrybinės jungtys" (Креативни връзки), критичното мислене е по-актуално сега от когато и да е било преди – всеки ден се сблъскваме със ситуации, в които трябва да избираме коя информация да наречем правилно и как да не стане жертва на фалшиви новини. „Като не можем да мислим критично и да поставяме под въпрос информацията, която получаваме, ставаме все по-уязвими и по-лесни за манипулиране", казва експертът по креативно обучение.

Други също толкова важни умения са лидерство и личностно израстване. Това са нещата, които ви помагат да разберете и преосмислите кой сте, какво желаете. Това са навици, които ви помагат постоянно да се учите, да растете, да постигате цели и да поемате отговорност. Експертите по креативно обучение препоръчват да се говори с децата за това какво е успех, щастие, чувстват ли се щастливи самите, какво ги прави щастливи и защо? Разговорът може да започне много по-рано, отколкото изглежда е необходимо.

OECD (2005) заявява, че подобряването на качеството на образованието на учителите е систематична промяна, която вероятно ще доведе до по-добро представяне в училище.

Трябва да говорим за отговорни и гъвкави образователни системи, които отговарят качествено на образователните потребности на деца, младежи и възрастни. Един от най-значимите критерии е развитието на способността за учене, което е неотделимо от идеята за учене през целия живот. Трябва да обърнем още повече внимание на развитието на научните изследвания, технологиите и иновациите, по-тясното регионално и международно сътрудничество и партньорствата за постигане на ключовата цел за приобщаващо, справедливо и висококачествено образование и учене през целия живот за всички.

Важно е да се изгради мост между човешките умения и мъдростта. Уменията се обучават и се подобряват много бързо. А мъдростта се извлича от опита.

3. 2.1.3 Уменията за 21 век в контекста на ученето за цял живот

Уменията за 21-ви век позволяват на хората да отговорят на нуждите на века, в който живеят, да оцелеят и да бъдат продуктивни, могат да бъдат придобити до голяма степен чрез образование. В този контекст, докато основното училище е основна и важна образователна стъпка за придобиване на умения от 21-ви век за учениците със своята многостранна гама от курсове, учебните програми също са основните ръководства в тази стъпка.

Според Бийрс (2011) 21-ви век се счита за начало на дигиталната ера с безпрецедентен растеж на технологиите и впоследствие с информационния бум. Новите технологии и инструменти се обновяват и непрекъснато се подобряват, почти без да навлизат в ежедневието ни.

Успоредно с тази промяна, през 21-ви век, способностите, които хората трябва да имат в бизнес живота, като граждански граждани и в контекста на самоактуализация, се различават значително в сравнение с 20-ти век, както и очакванията на хората също се променят (Деде, 2009 ; Вагнер, 2008a). От хората на нашата епоха сега се очаква да могат да се адаптират към бързите промени и развития, да използват получената информация в живота си и съответно да имат място в обществото, да вземат правилните решения, да бъдат продуктивни и да имат уменията, необходими за живот в обществото.

Уменията за 21-ви век, които изразяват умения на високо ниво и тенденции към учене, които трябва да се развият, за да бъдем успешни в информационната епоха, са уменията, които включват както знания, така и умения и се появяват чрез смесване на тези две концепции (Деде, 2009).

Много институции или организации са класифицирали уменията за 21-ви век по различни начини (както е споменато по-горе). Белет Боячи и Аталай (2016) посочва, че уменията от 21-ви век са категоризирани като учене и обновяване, живот и кариера, информация, медии и технологични умения в P21 (Партньорство за умения на 21-ви век, 2009 г.); креативно мислене, ефективна комуникация, висока производителност, грамотност в дигиталната ера в NCREL (Северна централна регионална образователна лаборатория, 2003 г.); креативност и иновации, критично мислене, решаване на проблеми и вземане на решения, комуникация и сътрудничество, цифрово гражданство, технологични приложения и концепции, владеене на изследвания и

знания в NETS/ISTE (Международно дружество за технологично образование, 2007 г.); взаимодействие с хетерогенни групи и използване на технологични инструменти в ОИСР (2005). Вижда се, че креативността, критичното мислене, работата в сътрудничество и решаването на проблеми са подчертани във всички класификации на уменията от 21-ви век.

Партньорството P21 (2009) разглежда уменията от 21-ви век в три категории; умения за учене и обновяване, житейски и кариерни умения и информационни, медийни и технологични умения. Уменията за учене и обновяване се състоят от решаване на проблеми и критично мислене, сътрудничество и комуникация, креативност и умения за обновяване.

Според тази класификация житейските и кариерните умения се състоят от гъвкавост и адаптивност, инициативност и самоуправление, социални и междукултурни умения, умения за лидерство и отговорност; Информационните, медийните и технологичните умения се състоят от информационна грамотност, медийна грамотност и информационна, комуникационна и технологична квалификация (технологична грамотност). Като се има предвид, че уменията, които хората трябва да развият, за да оцелеят и да се адаптират към обществото, могат да бъдат придобити само чрез образование, може да се каже, че е необходимо да се възпитат личности, които да отговарят на изискванията на 21-ви век и да се справят с проблемите на възраст (Туткун, 2010).

Въпреки че хората могат да придобият умения от 21-ви век чрез образование на всички образователни нива от начално училище до висше образование, се счита за важно тези умения да се преподават на учениците, особено от началното училище. Защото началното училище е много важна стъпка в полагането на основите на уменията, които хората ще използват в живота си, като вземане на решения, независимо мислене, решаване на проблеми и критично мислене (Silva, 2009).

В 21-ви век е много важно да се възпитават хора, които не само имат достъп до информация, но и които могат да произвеждат знания, да си сътрудничат и работят в екипи, да поемат отговорност, да имат устни и писмени комуникационни умения, да мислят, да бъдат креативни, гъвкави, да проучват и имат компетентност за решаване на проблеми. Възможно е учениците да се развиват познавателно, социално и емоционално само ако могат да общуват ефективно, да развиват езиковите си умения и да използват родния си език правилно и с тънкостите на езика. Тези компетенции са в съответствие с уменията на 21-ви век.

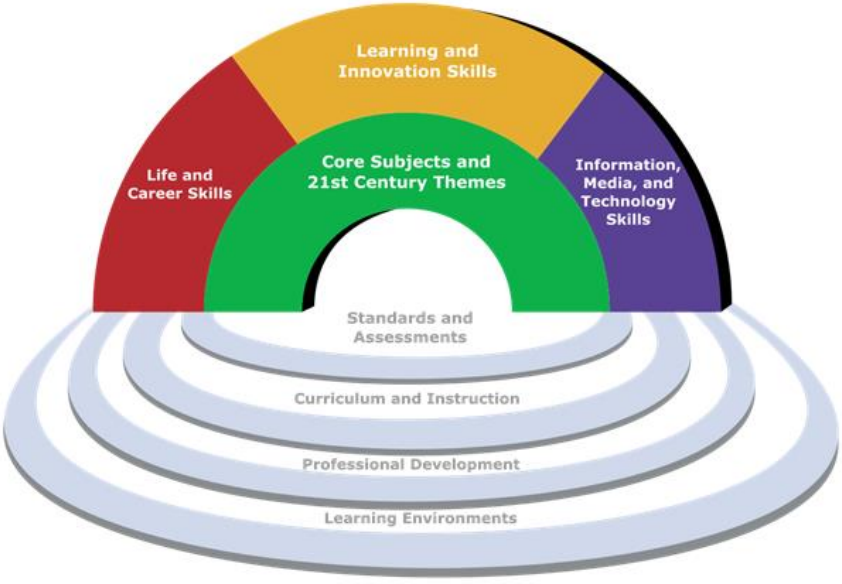

Фиг. 2 Основни предмети и теми от 21 век

от Партньорство за умения за 21ви век www.21stcenturyskills.org

Според тази таблица, изготвена от платформата P21 с приноса на учители, учени и лидери в света на бизнеса; се представят уменията, които учениците от 21-ви век трябва да придобият, и

полезни теми за научаване, както и системите, които могат да се използват за подпомагане на тези умения. Подзаглавията на уменията в таблицата също са изброени, както следва:

1. Умения за учене и обновяване

- Творчество и обновяване

- Критично мислене и решаване на проблеми

- Комуникация и сътрудничество

2. Информационни, медийни и технологични умения

- Информационна грамотност

- Медийна грамотност

- Информационни и комуникационни технологии (ИКТ) Грамотност

3. Живот и професионални умения

- Гъвкавост и адаптивност

- Предприемачество и самоориентация

- Социални и междукултурни умения

- Производителност и Отговорност

- Лидерство и отговорност

В този списък уменията за „комуникация, адаптация и иновации“ представляват основния скелет на уменията, от които ще се нуждаят хората от 21-ви век. Причината е, че се формира нов свят, в който технологиите се развиват бързо и все повече заемат повече място в живота ни. Технологичният напредък скъсява разстоянията и увеличава скоростта на всички видове комуникация и производство. Сред тези променящи се баланси победител ще бъде този, който се адаптира най-бързо към новото.

Що се отнася до адаптацията, тя се осъществява чрез комуникация. Освен това ресурсите, посредством които имаме достъп до информация, се увеличават. Интернет се превръща в море от ресурси. Получаването на правилната информация, без да се удавя в това море, е възможно чрез технология и информационна грамотност. Освен това, този нов постоянно променящ се свят очаква от вас постоянно да произвеждате, което е по-важно, да произвеждате нови неща и да сте в крак с тази промяна. Следователно иновационните умения ще бъдат незаменими умения, които хората на бъдещето трябва да притежават.

Всички тези умения, които се очаква да бъдат придобити през 21-ви век, са тясно свързани с концепцията за учене през целия живот като цяло. Продължаващите дейности за учене през целия живот за учениците, за да развият своите знания и компетенции от гледна точка на лични, граждански, социални и/или трудови умения, ще бъде подход, подходящ за изискванията на възрастта.

ii. 2.2 Приобщаващо образование

1. 2.2.1 Въведение в приобщаващото образование

Докато страните се опитват да укрепят своите национални образователни системи, те също така продължават да изпитват големи трудности при намирането на начини да включат всички учащи се в този процес и да гарантират, че всеки човек има равни възможности за образователно развитие. Образованието като основно човешко право е заложено във Всеобщата декларация за правата на човека от 1948 г. В рамките на обхвата на декларацията се счита за важно да се „бори глобалната бедност, да подобрят здравето и да дадат възможност на хората да играят активна роля в своите общества“. Приобщаващото образование е просто основно право всеки да има достъп до образование без дискриминация. (ЮНЕСКО, 1994; Stubbs, 2008; Haug, 2017).

Приобщаващото образование е философия, която обединява ученици, семейства, преподаватели и членове на обществото с цел приемане, принадлежност и превръщане в общество в училище. (Саленд, 2011).

Основната цел на приобщаващите образователни практики е да елиминират изключването и дискриминацията, които могат да възникнат от предразсъдъци и негативни нагласи по отношение на различните характеристики и обстоятелства на индивидите в образователна среда. Тъй като образованието засяга пряко всички индивиди в обществото, приобщаващата образователна система е централна за изграждането на общество с висококвалифициран образователен опит и без дискриминация. Въпреки че осведомеността за приобщаващото образование напоследък се е увеличила, присъствието на деца, които са извън училище по различни причини или които продължават да изпитват негативен образователен опит, показва необходимостта от подобрения в тази област.

Приобщаващото образование е философия, основана на убеждението, че образованието е необходимо за всеки човек, за да участва в обществото. Това разбиране признава различията в хората и твърди, че всяко дете има право на образование. Когато се прилага програма за приобщаващо образование, тя е от полза както за социални, така и за академични лица, които се нуждаят от специално образование, и техните връстници. Приемането първо се развива в училищната среда, след това се премества у дома и работи в общността. Приобщаването е образователна философия и застъпва целта на всеки индивид да участва в социалния живот във всеки смисъл.

2. 2.2.2. Основни принципи на приобщаващото образование

Според изследването на приобщаващото образование, направено от Сю Стъбс;

- На всички деца трябва да се даде възможност последователно да изразяват и използват аспекта, в който са добри.

- Адаптациите трябва да бъдат съобразени с нуждите на всички ученици.

- Сегашната технология трябва да се използва ефективно.

- Приобщаването трябва да се разглежда не само във физически контекст, но и от гледна точка на когнитивни, социални, афективни, образователни практики.

- Подреждането за ученика трябва да се прави без да се анализира.

3. 2.2.3 Основният мотив на приобщаващото образование

Според Амнести Интернешънал основният мотив на приобщаващото образование е „дискриминацията“.

Дискриминацията между хората започва от ранна възраст в зависимост от пола, дохода, етническия произход, езиците, които говорят, религиите, в които вярват, увреждането или напълно други причини. Днес, за съжаление, това разграничение пречи на всяко дете да има възможността да получи еднакво образование и да участва в социални и културни дейности.

Амнести Интернешънал описва дискриминацията като ситуация, в която дадено лице не може да се ползва с човешки права и други законови права наравно с другите поради несправедливо разграничение по отношение на политика, закон или третиране.

Дискриминацията е процес, свързан с всички негативни нагласи и поведения, които се подхранват от предразсъдъци към членове на група или група. Предразсъдъците и следователно дискриминацията водят до негативни мисли към групата или членовете на групата, в които са развити, както и нагласи, които включват отрицателни емоции, вариращи от неприязън, презрение, избягване и омраза. (Гьорегенли, 2008 г.)

● Пряка дискриминация: тя ясно се отнася до неравнопоставеното третиране на лице, група или сегмент от обществото поради различия във вярата, езика, религията или етническата принадлежност и т.н. Различно третиране: включва широк спектър от форми на дискриминация, от открито подигравка, очерняне или очерняне, до разпространение на реч на омразата, която подбужда към дискриминация срещу тези групи. Лошото отношение към ученик в класната стая поради неговата етническа принадлежност и постоянното изключване на ученик поради външния му вид са примери за дискриминация в образователната среда.

● Непряка дискриминация: описва нагласи, които са трудни за разпознаване, действат чрез намек или косвени форми на изразяване или понякога дискриминират определени сегменти по отношение на техните последствия, въпреки че не създават никакви привидно проблематични ситуации. „Игнорирането“ е една от най-очевидните форми на такава дискриминация. Пример за този вид дискриминация е, че в средата на класната стая учителят игнорира изказванията на ученика, който е етикетиран като палав, и се интересува повече от изявленията на успешния ученик .

Освен това приобщаващото образование е обосновано на три отделни основи според ЮНЕСКО:

А. Образователна обосновка:

- Приобщаващите училища разработват методи на преподаване, които отговарят на индивидуалното разнообразие и това е в полза на всички ученици.

- При диференцирано/диверсифицирано преподаване, базирано на образователните постижения на ученика и индивидуалните нужди вместо стандартно преподаване, е много по-вероятно всички ученици да участват и да се възползват от учебните процеси.

Б. Социална обосновка:

- Приобщаващите училища ще създадат основата за по-справедливо и приобщаващо общество чрез промяна на отношението.

В. Икономическа обосновка:

- Училищата, които обучават всички ученици заедно, струват по-малко от по-сложна образователна система, в която се създават различни училища за различни групи ученици.

4. 2.2.4. Ползи от приобщаващото образование

● Всички ученици, независимо от техните способности, имат равни права.
● Могат да получат индивидуална помощ от учител в учебния процес.
● Децата със специални потребности могат да придобият социални умения и комуникативни умения.
● Могат да получат качествено образование и в бъдеще - да учат в университет, да овладеят професия, да станат пълноправен и независим член на обществото.
● Обикновените деца могат да развият човешки качества като съпричастност, търпение, толерантност.

5. 2.2.5. Приобщаващи училища

● Приобщаващото училище е концепция, използвана за описание на училища, които вярват, че всички ученици могат да постигнат въпреки различията си, да развият общо разбиране и да ценят личните права и равенството.

● В приобщаващо училище, учениците от всички културни, етнически и социално-икономически групи, учениците, чийто майчин език е различен, учениците, които току-що са се присъединили към съществуващото общество, се разглеждат като важни компоненти на училището.

● Приобщаващото училище изразява образователна ориентация, която обхваща и цени различията, а не стратегия или практика.

6. 2.2.6. Характеристики на приобщаващото образование

А. Отдадено лидерство

Администраторите на ръководни позиции в приобщаващите училища (например директори) и учителите (например ръководители на групи) играят важна роля в определянето на визия за училището в контекста на приобщаването, намирането на подкрепа за тази визия и работата с училищния персонал за постигане на училището успешно училище. Много проучвания показват, че лидерството може да бъде най-важната подкрепа или най-голямата пречка за развитието на приобщаващо училище. Мениджърите и учителите на ръководни позиции участват основно във въпроси като;

● подпомагане на учениците, персоналът и семействата да разберат приобщаването като основна философия на училището.

● ръководи училищния персонал при прилагането на нови подходи, приложени в разбирането за приобщаващото образование.

● насърчаване и подпомагане на учителите да прилагат нови методи и стратегии, които подкрепят приобщаването.

● образоване на семействата и местната общност относно разбирането на училището за приобщаване.

Б. Демократична учебна среда

Приобщаващото училище се грижи за индивидуалните различия, грижи се за участието на учениците и подкрепя всички заинтересовани страни в училището (учители, ученици, административен персонал и семейства) да поемат отговорност и отговорност за учебните и преподавателските дейности.

Една от най-важните характеристики на приобщаващото училище е равенството. В приобщаващо училище всички ученици и служители се третират с уважение и справедливост и всички мнения и принос се оценяват.

Друга важна характеристика е сътрудничеството; всички заинтересовани страни вътре и извън училището имат разбиране да работят заедно за успеха на училището и неговите ученици.

Едно от най-основните изисквания на приобщаващото училище е демократичната среда в класната стая. В тези среди в класната стая учениците могат да споделят своите идеи, съвместно да определят правила на класа и да имат право да вземат решения относно собственото си обучение и качествата на учебната среда.

В. Поддържаща училищна култура

Създаването на безопасна, положителна и силна училищна култура е една от най-важните стъпки към превръщането в приобщаващо училище. Ето някои стъпки, които училищните администратори и учителите могат да предприемат за създаване на приобщаваща училищна култура;

● кани на семейства и представители на местната общност да посещават училища и класове за подпомагане на проекти и участие в преподаването,

● предоставяне на възможност на учениците да участват активно в преподаването и да ръководят,

● насърчаване на всички заинтересовани страни в училището да подават препоръки и да ръководят изпълнението на представените препоръки,

● подкрепа на малки или мащабни събития и тържества, които подкрепят различията в училище.

Г. Приобщаващо съдържание

В приобщаващите класни стаи учителите трябва да организират съдържанието и учебните дейности по начин, който се отнася до различни стилове на обучение и включва ученици с различни умения и интереси, като се имат предвид личните и културните различия.

Съдържанието, представено в приобщаващите класни стаи, трябва да се харесва на учениците, изследователските теми трябва да са интересни, а съдържанието трябва да бъде диференцирано според нуждите от обучение на учениците

Образователните материали трябва да бъдат обогатени, за да покриват различията между учениците. В курсовете трябва да се подчертае наличието на индивидуални различия по сродни предмети и важността на тяхното запазване.

Д. Приобщаващо обучение

Учителите, които са възприели приобщаващото образование, целят да организират материали, планове за уроци, стратегии за преподаване, учебна среда, образователни цели според разбирането за приобщаване и да отговорят на академичните и социални потребности на учениците.

Някои от възможностите, които учител, който е възприел приобщаващото преподаване, може да предложи на ученици с различни изисквания за обучение, са следните:

● изготвяне на работни документи на различни нива,

● създаване на индивидуални работни календари с ученици, които изпитват затруднения в редовната работа,

● предоставяне на възможност за избор на подходи за оценяване, при които учениците могат най-добре да демонстрират наученото (постерна презентация, устна презентация, драма и др.).

Е. Приобщаващо управление на класната стая

То е да се сведат до минимум бариерите пред работата на учителите и учениците, да се използва подходящото учебно време и да се осигури участието на учениците в дейности.

● Управление на ресурси, хора и време в класната стая.

● Гарантиране, че учениците уважават себе си и околната среда.

● Осигуряване на активното участие на ученика в учебните процеси.

● Обработка на процесите, които участват в промяната на поведението, което пречи на всички ученици да участват в учебните процеси.

В резултат на това стъпките и методите, които ще бъде полезно да се следват за разпространението на приобщаващото образование и неговите практики, трябва да бъдат сред приоритетите на образователната политика.

Основните стъпки, които трябва да се предприемат за разпространение на приобщаващото образование във всички страни, могат да бъдат определени, за да се ускорят дейностите за информиране и повишаване на осведомеността в това отношение; да актуализира учебните програми и образователните материали в подкрепа на приобщаващите практики и да разработи

обучение за учители. Предложените стъпки предлагат цялостна перспектива, която ще доведе до положителни промени в цялата образователна система.

Предприемането на тези стъпки в живота изисква всички участници, свързани с образованието, да работят съвместно. Всяка стъпка по този път и всеки проект, който трябва да бъде реализиран, е ценен и има потенциала да бъде важен крайъгълен камък за уреждането и интернализирането на приобщаващото образование.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Законът за правото на образование от 2009 г. гарантира образование на всички деца, независимо от тяхната каста, религия, способности и т.н. От съществено значение е да се изгради приобщаващо общество чрез приобщаващ подход. По този начин ние оспорихме общоприетите вярвания и разработихме нов набор от основни предположения. Включването е нещо повече от метод за обучение на ученици с увреждания. Той подчертава, че всяко дете, независимо от интензивността и тежестта на неговите или нейните увреждания, е ценен член на обществото и е способно да участва в това общество.

Доброто приобщаващо образование е това, което позволява на всички ученици да участват във всички аспекти на класната стая еднакво или почти еднакво. За да се посрещнат предизвикателствата, участието и сътрудничеството на преподаватели, родители и лидери на общността е жизненоважно за създаването на по-добри и по-приобщаващи училища. Правителството на Индия се опитва да подобри своята образователна система, като се фокусира върху приобщаващия подход. Предизвикателствата могат да бъдат преодолени чрез повишаване на осведомеността за правата на човека в общностите и оповестяване на положителни примери за успехи на деца и възрастни с увреждания в приобщаващото образование и в живота извън училище в резултат. Трябва да разработим приобщаващ дизайн на ученето, за да направим образованието радостно за всички деца, така че образованието за тях да е гостоприемно, дружелюбно към обучаемите и полезно и те да се чувстват като част от него, а не отделно от него. Затова Инклюзията възникна като добро решение на въпроса как тези деца да се образоват по-ефективно.

Този нов постоянно променящ се свят очаква от вас постоянно да произвеждате, което е по-важно, да произвеждате нови неща и да сте в крак с тази промяна. Следователно иновационните умения ще бъдат незаменими умения, които хората на бъдещето трябва да притежават. Всички тези умения, които се очаква да бъдат придобити през 21-ви век, са тясно свързани с концепцията за учене през целия живот като цяло. Продължаващите дейности за учене през целия живот за учениците, за да развият своите знания и компетенции от гледна точка на лични, граждански, социални и/или трудови умения, ще бъде подход, подходящ за изискванията на възрастта.

В заключение, важно е да се развива образование, фокусирано върху развитието на компетенции за 21-ви век и да се изгради обща образователна среда за деца и младежи, където училищата и културните институции имат обща мисия, която да изпълняват. В училищата учителите познават много добре нуждите, езика и стремежите на децата и младите хора, а културните институции разполагат с ресурси, които могат да се превърнат в поле за експерименти и творчески дейности.

Отчитайки променящите се образователни потребности и възрастта на информационното претоварване, търсим възможности за лична комуникация, пряка и равностойна комуникация. Трябва да осъзнаем, че културата и образованието са жизненоважни за човешкото развитие. Художественото образование и творчество обогатяват образователната система.

Ключови думи: образование, умения, креативност, приобщаващо образование, умение от 21-ви век, деца със специални нужди, увреждания

4. БИБЛИОГРАФИЯ

Akçamete G., Büyükkarakaya H.S., Bayraklı H., Yıldırım E.S. (1994). *Reflections of Education Policies: General and Special Education*. UNESCO

Baker, E.T.,Wang, M.C., Walberg H. J.(1995), *The Effects of Inclusion on Learning*, Journal ERIC, ISSN-0013-1784, https://eric.ed.gov/?id=EJ496165

Binkley, M., Erstad, O., Herman, J., Raizen, S., Ripley, M., and Rumble, M. (2010). *Defining 21st century skills.* White Paper commissioned for the Assessment and Teaching of 21st Century Skills Project(ATC21S).Melbourne,Australia https://www.intel.com.tr/content/dam/www/public/emea/tr/tr/pdf/education/tools-and-resources/century21-skills-report.pdf

Brookhart, S. M. (2010). Assess higher-order thinking skills in your classroom. Alexandria, ISBN: 978-1-4166-1048-9. https://www.ascd.org/books/how-to-assess-higher-order-thinking-skills-in-your-classroom?chapter=general-principles-for-assessing-higher-order-thinking

BulBul Huner S. (2021), *Sokratik Sorgulamanın Başarı ve Tutuma Etkisi ile Üretilen Düşüncelerin Entelektüel Ölçünlere Uygunluğu* [eng. *Obtain Conformity of Thoughts with the Success and Attitude Effect of Socratic Inquiry method*], Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences Year: 2018, Volume: 51, Issue: 1, 183-201. DOI:10.30964/auebfd

Çolakoğlu, Z. R. (2013). *Establishing the validity of a leadership based situational judgment test*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

DiCerbo, K. (2014). *Assessment and teaching of 21st century skills*. Assessment in Education: Principles, Policy and Practice, 21(4), 502-505. doi: 10.1080/0969594X.2014.931836

EBPO (2020). *Back to the future of education: Four OECD scenarios for schooling*. Centre for Educational Research and Innovation. https://doi.org/10.1787/178ef527-en

Eriş, A. (2013). *Situational judgment tests in assessing specific personality characteristics*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eryılmaz, S. ve Uluyol, Ç. (2015). *FATIH project evaluation in the light of 21st century skills*.Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35(2), 209-229.

Facione, P. A., Sánchez, C. A., Facione, N. C. and Gainen, J. (1995). *The Disposition toward critical thinking.* Journal of General Education, 44(1), 1

Filibeli T.E. (2016), *A new discourse, dialogue and democracy against discrimination*, Asulis, Istanbul. https://hrantdink.org/attachments/article/195/ASULIS-A-New-Discourse-Dialogue-and-Democracy-Against-Discrimination.pdf

Göksün, D. O. ve Kurt, A. A. (2017). *The relationship between prospective teachers' use of 21st century learner skills and use of 21st century teacher skills*. Eğitim ve Bilim, 42(190), 107-130.

Goregenli M. (2006). *From Special Education to Inclusive Education: an Analysis of Indian Policy.* Achieving Equality in Education: New Challenges and Strategies for Change. Kuala Lumpur, Malaysia http://www.icevi.org/publications/inclusive_educational.html

Haladyna, T. M. (1997). *Writing test items to evaluate higher order thinking*. USA: Allyn and Bacon. 21st Century Skills and Tools and Approaches Used to Measure These Skills.

Farkas L., Gergely D. (2020), *Racial discrimination in Education and EU equality law.* European Commission, Justice and Consumers, European Network of legal experts in gender equality and non-discrimination. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/racial_discrimination_in_education_and_eu_equality_law_web.pdf

Genys S., Kajenaite G., Stakela L. (n.d.), (2020) *Ugdymas XXI amžiui: 4K modelis švietimo kontekste, [Eng. Education for the 21st Century: The 4K Model in the Context of Education].* Kurk Lietuvai project, Ministry of Education, Science and Sport. http://kurklt.lt/wp-content/uploads/2020/11/Ugdymas-XXI-amziui-4k-modelis-%C5%A1vietimo-kontekste.pdf

Kylonen, P. C. (2012). *Measurement of 21st century skills within the common core state standards*. Paper presented at the "Invitational Research Symposium on Technology Enhanced Assessments", held on May, 7th-8th 2012.

Luke, T., Grosche, M. (2018). *What do I think about inclusive education? It depends on who is asking. Experimental evidence for a social desirability bias in attitudes towards inclusion.* International Journal of Inclusive Education 22:1, 38-53. https://doi.org/10.1080/13603116.2017.1348548

Messiou, K. (2016). *Research in the Field of Inclusive Education: Time for a Rethink?* International Journal of Inclusive Education, 21:2, 146-159. DOI: 10.1080/13603116.2016.1223184

Laužikaitė M., Pautienius A., Užpelkis M., Vaicekauskienė V. (2010), Kūrybiškumo ugdymo projekto galimybių studija. [Eng. Feasibility study of creativity education project]. Ugdynmo Pletotes Centras, Vilnius. http://www.kurybinespartnerystes.lt/admin/spaw2/uploads/files/Kurybiskumo%20projektas_galimybiu%20studija.pdf

Sanjeev.K. (2006). *Inclusive Education: A Hope for Children with Special Needs*. Patna training college, Patna University. http://www.bihartimes.in/articles/sanjeev/inclusiveeducation.html

Save the Children (2014). *Save the Children stands for Inclusive Education*. https://www.savethechildren.org/content/dam/global/reports/education-and-child-protection/incl-ed-pos-ppr.pdf

Shah, R., Das, A. K., Desai, I. P. and Tiwari, A. (2014). *Teachers' concerns about inclusive education in Ahmedabad*, India. Journal of Research in Special Educational Needs. Doi:10.1111/ 1471-3802.12054

Taş, U. E., Arıcı, Ö., Özarkan, H. B. ve Özgürlük, B. (2016). *PISA 2015 national report*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. http://pisa.meb.gov.tr/wpcontent/uploads/2016/12/PISA2015_Ulusal_Rapor1.pdf

The European Commission (2018), *Europos sąjungos Tarybos rekomendacija dėl bendrųjų mokymosi visą gyvenimą gebėjimų*. [eng. *Recommendation of the Council of the European Union on key competences for lifelong learning*.] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN

UNESCO (1994). *Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. Adopted by "the World Conference on special needs education: access and quality". Salamanca, Spain. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427

World Education Forum (2000), The Dakar Framework for Action. Education for all: meeting our Collective commitments. UNESCO. Dakar, Senegal https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/1681Dakar%20Framework%20for%20Action.pdf

UNESCO (2020) (s.n.), Inclusion in Education. Available at: https://en.unesco.org/themes/inclusion-in-education

UNESCO (2020), *Global Education Monitoring Report 2020, Inclusion and Education: all means all*. ISBN:978-92-3-100388-2 https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718

UNICEF (2007). Promoting the Rights of Children with Disabilities. Innocenti Research Centre, Innocenti Digest No.13 http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest13-disability.pdf

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

V. ГЛАВА 4: ОСНОВИ НА ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ИЗКУСТВАТА

Автори:
Teresa Maria Sgaramella (teresamaria.sgaramella@unipd.it), UNIPD
Lea Ferrari (lea.ferrari@unipd.it), UNIPD
Aušra Lavickienė (ausra.lavickiene@gruso.lt), KJGAG
Monika Matonyte (matonyte.monika@gmail.com), KJGAG

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Тази глава предлага основите на приобщаващото образование чрез използване на изкуство. Принципите, за които ще говорим, се отнасят до различни области. Първата Позитивно младежко развитие (Positive Youth Development или съкратено PYD), се свързва с психология на развитието и насочване на фокуса на внимание към позитивното развитие, а именно към всички ресурси и отношения, на които експерти, обучители, но също така и родители могат да разчитат, за да подкрепят формирането на концепция за благополучно бъдеще. Втората област е свързана с образователната психология и универсалния дизайн за учене (Universal Design for Learning или съкратено UDL) и се отнася до принципите и стратегиите, които следва да възприемем, за да гарантираме обучение и участие за всички. Третата област, както е посочено от авторите Lavickein and Matonyte, се отнася до иновативен опит, който може да подпомогне цялостни преживявания и комуникация с помощта на изкуства. Въпреки, че корените ѝ са свързани с терапия, тя предлага принципи и стратегии, които могат да бъдат преведени към и приведени в експлоатация в образователни контексти за целите на приобщаването.

2. ПОЗИТИВНО МЛАДЕЖКО РАЗВИТИЕ

Въпреки че терминът „PYD“ се използва по различни начини и в различни контексти, има някои прилики между няколко модела. Традиционните подходи към развитието и свързаните с тях изследвания се фокусират от години върху проблемите, с които децата и младите хора могат да се сблъскат, докато растат, като трудности при учене, антисоциално поведение, афективни разстройства. Интересът към позитивните ресурси и силните страни е от по-скоро. Известна като Позитивно младежко развитие (PYD), тази перспектива въвежда една по-утвърждаваща и добре дошла визия за младите хора (Damon, 2004) и за тяхното развитие. Съответно, като признава съществуването на трудности и предизвикателства в развитието, които могат да повлияят на развитието по различни начини, тя се противопоставя на разбирането на процеса на развитие главно като усилие за преодоляване на дефицитите и риска.
PYD е основан на силата подход, при който младежите се развиват чрез идентифициране и усъвършенстване на умения, компетенции и интереси по начин, който им помага да достигнат пълния си потенциал. PYD също така подчертава, че самите младежи играят активна роля в своето развитие. От гледна точка на PYD, здравословният стандарт не се отнася просто до това младият човек да е „безпроблемен“, или единствено компетентен, но подчертава степента, до която един млад човек преживява оптимално развитие.
Разработени са няколко модела и подхода на PYD. Тук е описан моделът 5Cs и 6Cs на Lerner.

2.1 Основополагащите елементи на модел на Lerner

Изхождайки от перспективата на заобикалящата среда, Lerner и неговите колеги предложиха 5Cs като пет важни индикатора за PYD, а именно компетентност (competence), увереност (confidence), връзка (connection), характер (character) и грижа/състрадание (care/compassion).

Компетентността включва когнитивни, социални, академични и професионални компетенции. Второто C (увереност) се отнася до възгледите на индивида за неговата/нейната глобална положителна стойност и способности. Третата C (връзка) обозначава положителните взаимоотношения на индивида с други хора и организации, като например обмена между индивида и социалната среда. Четвъртият C (характер) представлява вътрешни ценностни

стандарти за правилно поведение и зачитане на социалните и културни норми. Петият C (грижовност/състрадание) се отнася до способността за съчувствие и съпричастност към другите. Освен това, според Лернър и неговите колеги, тези пет C ще помогнат за формирането на шестия C, принос, тоест активно участие, развитие и използване на лидерски умения. Фигура 1 описва компонентите по-подробно.

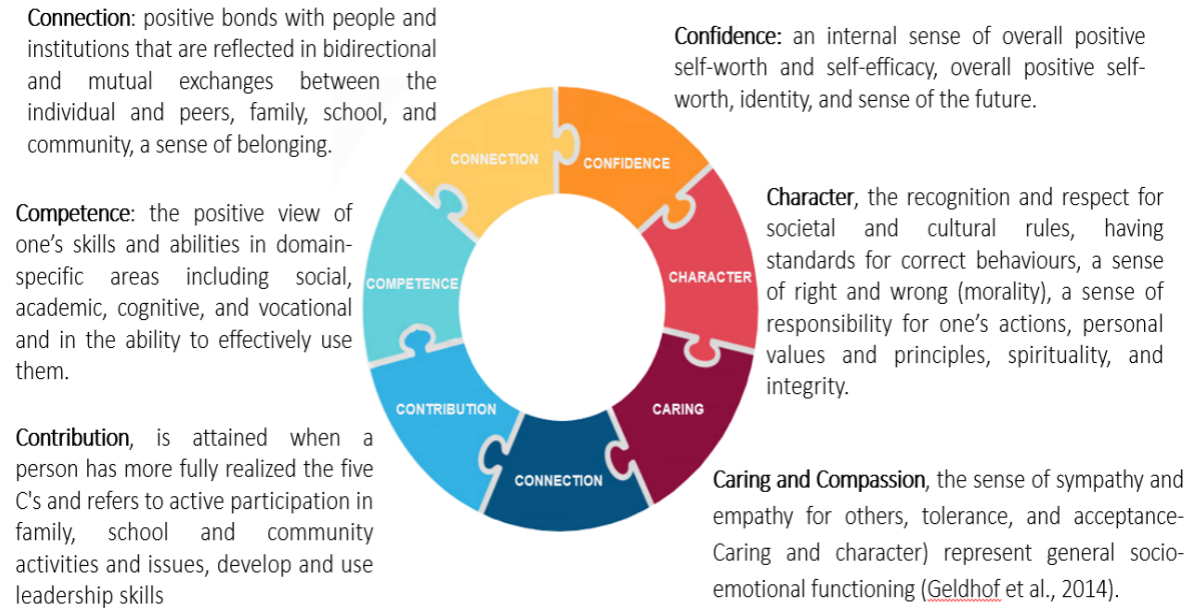

Графика 1. Компоненти на модела на Lerner

Въпреки че оперативните дефиниции за ключовите компоненти на PYD варират (Lerner et al., 2009), всички те споделят един общ фокус, свързан с формирането на позитивни личностни компетенции, социални умения и отношение (например развитие на положителни страни) посредством подобрени позитивни отношения, социална подкрепа и възможности, които са в помощ на силните страни и помагат на младежите да процъвтяват в средата, в която се намират.

Според перспективата на PYD, когато личните силни страни и активите на средата, които насърчават позитивното развитие са в синхрон, петте C се развиват в положителна посока в рамките на нечие личностно развитие. Освен това, когато тези 5 C са изразени в синергия, за отделните индивиди има по-голям шанс да развият полезна траектория, чрез която да са в помощ на семейството си, общността и гражданското общество.

2.2 PYD и юношеството

Проучвания, свързани с PYD, проведени от Lerner, Phelps и техни колеги, показват, че подрастващи, демонстриращи високи нива на PYD в дългосрочен план също демонстрират самостоятелно поведение; докато онези, които демонстрират ниски нива на PYD са по-склонни да имат по-скоро негативно поведение (Lerner et al., 2005; Phelps et al., 2007, 2009).

В допълнение към това, надлъжните данни показват, че тези, които са повишили нивата си на PYD, са по-склонни да проявяват първоначално високо поведение на интернализация, което намалява с времето и поддържат ниско ниво на екстернализиращо поведение. Освен това работата на Schmid и колегите (2011) предполага, че отношението към бъдещето е важно за развитието на положителни резултати. Обнадеждаващото бъдеще, например, изглежда е силен предиктор за по-високи резултати по отношение на PYD и поемане по благоприятни траектории.

Тези резултати предполагат, че насърчаването на PYD изисква да се фокусираме върху силните страни на младежите, като формираме ангажиращи и подкрепящи контексти и предоставяме възможности за двупосочни, позитивни и съобразени с личността контексти (Lerner, Phelps, Forman, & Bowers, 2009; Snyder & Flay, 2012). PYD интервенциите са успешни в подобряването на самоконтрола, междуличностните умения, решаването на проблеми, качеството на

отношенията с връстниците и възрастните, ангажираността с образователния процес и академичните постижения (Catalano et al., 2002). Така се подчертава високият потенциал за приобщаване.

3. УНИВЕРСАЛЕН ДИЗАЙН ЗА ОБУЧЕНИЕ (УДО)

Опирайки се на напредъка в неврологията и нови прозрения за естеството на разликите в ученето, универсалният дизайн за обучение (УДО) е подход за проектиране на учебни програми – включително учебни цели, методи, материали и оценки – които изначално са достатъчно гъвкави, за да се приспособят към различни обучаеми (Meyer & Rose, 1998, 2000, 2005; Rose & Meyer, 2002). Според Роуз и Майер (2002), УДО е изградена върху предпоставката, че „пречките пред ученето възникват при взаимодействието с учебната програма – те не са присъщи единствено на капацитета на обучаемия. Т.е., когато образованието се провали, учебната програма, а не обучаемият трябва да поеме отговорност за адаптиране" (стр. 20).

По същия начин, когато учебната програма е универсално разработена, за да даде възможност на широк кръг от учащи да имат достъп и да напредват в учебната програма: всички ученици — включително тези, които нямат специални нужди сами по себе си — ще се възползват от по-гъвкава учебна среда. УДО е средство за идентифициране и премахване на бариерите в учебната програма, като същевременно се изграждат структурата, опорите и алтернативите, които отговарят на нуждите от обучение на широк кръг от ученици. По-конкретно, учебната програма на УДО се характеризира с предоставянето на 1. множество или гъвкави представяния на информация и концепции („какво" на ученето), 2. множество или гъвкави опции за изразяване и изпълнение („как" на ученето) и 3. множество или гъвкави начини за ангажиране на обучаемите в учебната програма („защо" на ученето; Rose & Meyer, 2002).

i. 3.1 Планиране за всички обучаеми: свързване на УДО с планирането на учебната програма

Планирането на учебна програма, която подкрепя всички учащи, е предизвикателство, като се има предвид разнообразието от класни стаи в училищата и необходимостта всички учащи да постигнат адекватен напредък в общообразователната учебна програма. В отговор на това предизвикателство Центърът за приложни специални технологии (CAST; 2004) разработи планиране за всички учащи (PAL), процес за разработване на учебни програми, който се занимава с разнообразието на съвременните класни стаи. Въпреки че процесът PAL може да се приложи към различни сфери на съдържание, в този материал ние се фокусираме върху прилагането на обхванатите от него методи за целите на подпомагането развитието на речника на учениците и разбирането на прочетеното.

В работата на CAST с учители открихме, че използването на процеса PAL за проектиране на учебна програма, която се ръководи от принципите на УДО и стъпва на основани на изследвания практики за четене с разбиране, е ефективно за намаляване на бариерите при ученето и надграждане върху силните страни на всички учащи. Процесът PAL (виж фигура 1) предоставя на учителите практически стъпки, които могат да бъдат използвани при планирането на учебни програми, които подобряват резултатите от обучението за всички ученици. Преди да започне действителният PAL процес, се идентифицира PAL екип; екипите трябва да включват учители по редовно и специално образование и други специалисти, които се фокусират върху основата на обучението – учебната програма. Един член на екипа е назначен за фасилитатор на екипа и отговаря за организирането на редовно насрочени срещи, комуникацията с други страни, за да отговаря на въпроси, осигуряването на подкрепа за процеса на PAL и определянето на дневния ред. По време на процеса на PAL всеки член на екипа черпи от своя образователен опит, за да допринесе за създаване на учебна програма, която гарантира, че всички учащи получават знания, умения и ентусиазъм за учене. Сътрудничеството между членовете на екипа е ключова съставка, като всички се фокусират върху разработването на гъвкава учебна програма, която подкрепя постигането на идентифицираните цели от всички учащи. След като екипът на PAL бъде идентифициран и фасилитаторът бъде избран, екипът официално започва четиристепенния PAL процес, който се основава на принципите и концепциите на УДО (2000;

Rose & Meyer, Meyer & Rose, 2002), доказани стратегии за професионално развитие (Darling-Hammond, 1999; Guskey, 2002) и ефективни преподавателски практики. Онлайн ресурси и шаблони са на разположение на екипа в подкрепа на PAL процеса; обаче, след като екипът е запознат с четиристепенния процес, може да не е необходимо да се използват тези ресурси.

Стъпка 1: Залагане на цели

Поставянето на цели, които предлагат подходящи предизвикателства за всички ученици, е първата отговорност на екипа на PAL. Въпреки че изглежда очевидно, екипът трябва да разбере какво иска всички ученици да научат и аспектите на целите, които трябва да се поддържат за всички ученици. Важно е средството за постигане на целта да е отделно от самата цел. При определянето на цели екипът (а) създава контекст, предоставяйки основна информация относно съдържанието и темата за урока или модула, или (б) привежда целите в съответствие с местното съдържание и държавните стандарти, за да гарантира, че всички ученици имат достъп до висококачествени учебни програми. UDL Goal Setter е онлайн ресурс, който предоставя наръчник и начален инструмент, за да помогне на преподавателите да изработят ясни цели (CAST, 2007a).

Стъпка 2: Анализиране на настоящия статус на учебната програма и класната стая

Екипът на PAL събира основна информация за използвани в момента методи на обучение, оценки и материали, както и разбиране на разнообразната природа на учениците в конкретната класна стая. Важно е екипът да не се фокусира върху индивидуалните профили на учениците при проектирането на уроци, а по-скоро да разбере, че всяка класна стая е разнообразна. В допълнение, тази базова информация е необходима за идентифициране на съществуващите бариери в учебната програма, които пречат на достъпа, участието и напредъка на всички учащи. Идентифицирането на пречките в учебната програма е критичен елемент от процеса на PAL, тъй като ролята на екипа е да намали и, ако е възможно, да премахне бариерите в учебната програма, за да гарантира, че всички учащи имат възможност да успеят в общообразователната учебна програма.

За да анализира текущото състояние, екипът (а) идентифицира използвани в момента методи, оценка и материали за постигане на целите, като използва шаблона за анализ на урока (CAST, 2007b); (б) разработва и усъвършенства профила на класа въз основа на разнообразието в класната стая, като използва UDL Class Profile Maker (CAST, 2007c); и (в) идентифицира съществуващите бариери в учебната програма, които възпрепятстват достъпа, участието и напредъка, като използва Формуляра за пречки в учебната програма с оценка (CAST, 2007d).

Стъпка 3: Прилагане на УДО към разработване на урок или раздел

Екипът на PAL, оборудван с ясно дефинирани цели на учебната програма и разбиране на използваните в момента методи, оценки, материали, профил на класа и потенциални бариери в учебната програма, прилага трите основни принципа на УДО към разработването на урока или раздела. На този етап от процеса на PAL екипът (а) идентифицира методи, оценка и материали, които са в съответствие с принципите на УДО и целите на урока, обръща се към разнообразието на класната стая и елиминира потенциалните бариери, използвайки UDL Solutions Finder като ръководство (CAST, 2007e); (б) написва УДО урок или раздел, използвайки формуляра за планиране на УДО урок (CAST, 2007f); и (в) събира и организира материали, които подкрепят подготовката на УДО урока за преподаване.

Стъпка 4: Изнасяне на УДО урок или раздел

За да завършите процеса на PAL, УДО урокът или модулът се преподава на класа. Препоръчително е урокът да се води от екип от редовни учители и преподаватели с опит в специалното обучение. УДО урокът е планиран да сведе до минимум бариерите в учебната програма, да реализира обещанието, с което всеки ученик пристъпва към ученето, да разчита на ефективни практики на преподаване и да прилага предизвикателствата по подходящ начин за всеки обучаем. По този начин урокът ще ангажира повече ученици и ще помогне на всеки ученик да постигне напредък. Ако урокът е бил успешен за всички ученици, екипът започва приложение на PAL процеса към различен урок. Ако урокът се нуждае от преразглеждане, екипът преразглежда процеса на PAL и пристъпва към прецизиране на урока, за да намали бариерите и да го направи достъпен за всички учащи. Важно е да се отбележи, че нито един урок не работи за всички ученици и че думата „универсален“ в УДО не означава, че един размер е ок за всички.

3.2 Основополагащите методи

3.2.1 ЗАЩО на ученето: Предоставяне на множество начини за ангажиране

Тъй като учащите се различават значително по начините, по които могат да бъдат ангажирани или мотивирани да учат, е необходимо да се осигурят множество възможности за ангажиране; някои ученици може да бъдат привлечени от новостите, докато други може да предпочетат предвидима рутина и структура. Осигуряването на множество средства за ангажиране ще активира неврологично афективните мрежи, които могат да подобрят резултата от обучителното преживяване.

3.2.2 КАКВО на ученето: Предоставяне на множество средства за представяне на съдържанието

Учениците могат да се различават по начините, по които възприемат и разбират информацията, която се представя; някои учащи могат да имат сензорни увреждания (например слепота или глухота) или предпочитания за това как да получават информацията (визуално, слухово), други могат да имат обучителни увреждания (например дислексия), езикови или културни различия. Никой тип представяне не е оптимален за определен вид съдържание и няма идеални средства за представяне, които да отговарят на всички ученици или всички видове обучение. От съществено значение е да се осигурят опции за представяне на съдържанието, тъй като това ще активира неврологично мрежите за разпознаване, които ще придвижат напред обучителния процес.

3.2.3 КАК на ученето: Предоставяне на множество множество опции за изразяване и изпълнение

Най-вероятно различните ученици в класната стая ще се различават по начините, по които могат да се ориентират в учебна среда и да изразяват това, което знаят. Например, някои хора може да се затрудняват да изразяват себе си чрез говорене (например някой с речеви проблем), докато други може да имат затруднения с писменото изразяване (например човек с езиково разстройство). Няма изразно средство, което да е оптимално за всички учащи се. Предоставянето на разнообразни възможности за действие и изразяване е от съществено значение и ще активира неврологични стратегически мрежи с положително въздействие върху ученето.

3.3 Принципите на практика

За да уточни трите основни принципа, CAST (2018a) публикува насоки за *Универсалния дизайн за обучение версия 2.2.* Схемата, представена по-долу, предоставя визуално представяне на насоките и изследва всяка тема с допълнителни подробности.

Ангажиране: **Обучаемите се различават по начините, по които възприемат и разбират информацията, която им се представя.** Например тези със сензорни увреждания (например слепота или глухота); затруднения в ученето (например дислексия); езикови или културни различия и така нататък може да изискват различни начини за подход към съдържанието. Други могат просто да възприемат информацията по-бързо или по-ефективно чрез визуални или слухови средства, а не чрез печатен текст. Също така ученето и трансферът на учене се случват, когато се използват множество представяния, тъй като те позволяват на учениците да правят връзки в, както и между понятията. Накратко, **няма едно единствено средство за представяне, което да е оптимално за всички учащи**; предоставянето на възможности за представителство е от съществено значение.

Представяне на съдържанието: Афектът представлява решаващ елемент за ученето и **учащите се различават значително по начините, по които могат да бъдат ангажирани или мотивирани да учат**. Съществуват различни източници, които могат да повлияят на индивидуалните вариации в афекта, включително неврология, култура, лична значимост, субективност и основни познания, заедно с редица други фактори. Някои учащи са силно ангажирани от спонтанност и новост, докато други са неангажирани, дори уплашени, от тези аспекти, предпочитайки строга рутина. Някои обучаеми може да искат да работят сами, докато други предпочитат да работят със своите връстници. В действителност **няма едно единствено**

средство за ангажиране, което да е оптимално за всички учащи във всички контексти; предоставянето на множество опции за ангажиране е от съществено значение.

Изразяване и изпълнение: **Учениците се различават по начините, по които могат да се ориентират в учебната среда и да изразят това, което знаят**. Например, хората със значителни двигателни увреждания (например церебрална парализа), тези, които се борят със стратегически и организационни способности (нарушения на изпълнителната функция), тези, които имат езикови бариери и т.н., подхождат към учебните задачи по много различен начин. Някои може да са в състояние да се изразяват добре в писмен текст, но не и в реч, и обратно. Трябва също да се признае, че действието и изразяването изискват много стратегия, практика и организация и това е друга област, в която обучаемите могат да се различават. В действителност няма **едно единствено средство за действие и изразяване, което да е оптимално за всички учащи**; предоставянето на възможности за действие и изразяване е от съществено значение.

Насоките на UDL подкрепиха преподаватели по целия свят в проектирането на приобщаващи образователни преживявания и среди".

3.4 Преразглеждане на насоките за УДО.

Внасянето на УДО в класните стаи и образователната практика може да звучи като трудна задача и е така, ако класната стая се ръководи от неясно определени цели и е оборудвана само с конвенционални методи на обучение, традиционни материали (напр. учебници и моливи) и негъвкави опции за демонстриране на знания и разбиране (напр. писмени отговори, есе или тест със затворени въпроси). Поради тази причина рамката на УДО се отнася до цялата учебна програма – цели, материали, методи и оценки – за да я направи по-достъпна не само физически, но и интелектуално и емоционално (Hitchcock, Meyer, Rose, & Jackson, 2002; Jackson & Harper, 2005 г.). Тогава в конкретно приложение УДО изисква:

1. Дефиниране на цели, които предоставят подходящи предизвикателства за всички ученици, гарантирайки, че средствата не са част от целта.

2. Използването на методи, които са гъвкави и достатъчно разнородни, за да подкрепят и предизвикат всички обучаеми.

3. Използването на материали, които са гъвкави и разнородни и се възползват от дигиталните медии, като дигитализиран текст, мултимедийно съдържание, видео записи и интернет.

4. Използване на техники за оценка, които са достатъчно гъвкави, за да предоставят продължително време точна информация за оформяне на обучение и определяне на разбирането и знанията на учениците (Rose & Meyer, 2002).

Като сравнително нова рамка, литературата за УДО все още се развива. Емпиричните изследвания се фокусират предимно върху приложенията за ограмотяване (Dalton, Pisha, Eagleton, Coyne, & Deysher, 2002; Proctor, Dalton, & Grisham, в пресата). Такива проучвания демонстрират положителни резултати за срещащите затруднения с четенето, използващи УДО подход. В допълнение, принципите и практиките на УДО се коренят в редица доказани чрез научни изследвания образователни подходи, с които учителите може би вече са запознати. Той се основава и разширява аспектите на диференцираното обучение (Tomlinson, 1999), които учителите използват, за да индивидуализират критериите за успех на учениците, методите на преподаване и средствата за изразяване на учениците, докато наблюдават напредъка на учениците. Фигура 3 обобщава елементите, предложени в модела.

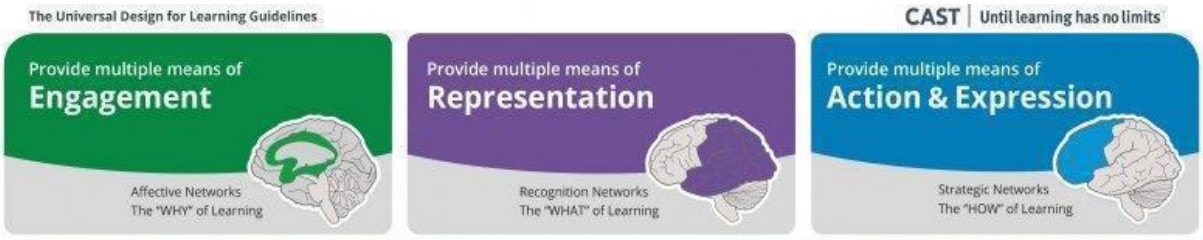

Фигура 3: CAST (2018a). *Универсален дизайн за обучение - насоки версия 2.2.* Wakefield, MA

УДО поставя ударение на ролята на учителите като треньори или наставници (O'Donnell, 1998), на обучението като процес (Graves, Cooke, & Laberge, 1983), и на ученето в сътрудничество (Johnson & Johnson, 1986; Wood, Algozzine, & Avett, 1993).

Принципите на УДО трябва да се използват по този гъвкав и динамичен начин, като подкрепят всеки обучаем с подходящите стратегии, за да намери своя път и да сътвори своето обучение. Въпреки това, използването на подхода УДО не означава, че индивидуалните адаптации и педагогическата диференциация вече няма да са необходими или приемливи, за да се отговори по-добре на множеството нужди на различните учащи се; както ще бъде разгледано по-нататък в тази глава, насоките за УДО са гъвкав начин за прилагане на принципи, които ще доведат до по-универсално изживяване на обучението. При тези подходи учителите подкрепят процеса на учене, а не предават знания, а учениците изграждат знания, а не ги пасивно получават.

УДО представлява промяна в начина, по който преподавателите гледат на различията между обучаемите. Той подчертава необходимостта от учебна програма, която може да се адаптира към нуждите на учениците, вместо да изисква от учащите да се адаптират към негъвкава учебна програма (Meyer & Rose, 2005).

3.5 УДО в контекста на средното образование: Чеклист за планиране за всички

Наскоро беше предложен интересен качествен инструмент, който може да бъде полезен за проекта InCrea+ при проверка на използването на принципите на УДО при разработването на дейностите. Контролният списък включва елементи като следните:

Определихте ли ясни цели, които отделят средствата от целта?

Премахнахте ли бариерите от методите, материалите и оценките?

Планирали ли сте или проектирахте ли своя урок, като мислите за множество средства за представяне на концепциите и новите идеи?

Планирали ли сте или проектирахте ли своя урок, като мислите за множество начини да изразите и подкрепите разбирането на учениците?

Планирали ли сте или проектирахте своя урок, като мислите за множество начини да ангажирате учениците си?

Чрез включването на трите принципа на УДО в планирането на учебната програма, учителите увеличават способността си да персонализират своите учебни програми (цели, методи, материали и оценка), за да отговорят на нуждите на различните учащи се в техните класове. По същия начин, за да се подпомогне разбирането на съдържанието на учениците, се препоръчва учителите изрично да преподават и прилагат ефективни стратегии за разбиране в контекста на преподаването на съдържанието и методите на обучение да се ръководят от принципите на УДО.

4 ОБРАЗОВАТЕЛНА АРТ-ТЕРАПИЯ

Пренасочването на основната цел на образованието към развитието на личността на детето означава промяна на естеството на образованието: образованието трябва да се промени от образованието на индивида към културно развитие, изграждане на образа на света и формирането на хората в него (Cahn, 2009). В частност културата е определена връзка, която свързва социалните и генетични особености на личността и прави човека член на цивилизовано общество. По този начин образованието се разбира като културен феномен, който е процес, дефиниран като път към себе си и човек възприема своята цел на живота.

Изкуството като най-старото човешко творческо, емоционално, чувствено самоизразяване, означава разкриване на мислима и немислима вътрешна и външна реалност на човека. В тази връзка изкуството се превръща в много ценно пространство за осъществяване на целите на психотерапията. Въпреки че терапевтичните цели не са странни, има много примери, когато арт терапията се прилага повече като помощ за психическа хармонизация или като разрешаване на социални конфликти в обучението на човека или за други цели (Dapkute, 2003, стр.8).

4.1 Определения за арт-терапия

Арт терапията позволява създаване на по-безопасен контакт, помага за преодоляване на защитните граници и коригиране на механизмите на съпротива. Средствата на арт терапията се превръщат в един от инструментите на терапията, който ви позволява да изразите себе си и своите преживявания, да ги съобщите и да чуете от другите не само пряко, но и косвено под формата на художествена и символична метафора. Арт терапията се основава на разбирането, че нашите творчески работи могат да ни помогнат да разберем кои сме, да изразим своите мисли и емоции, които е невъзможно да изразим с думи. Тя не само ни доставя голямо удоволствие и естетическо удовлетворение, но и стимулира себепознанието, възпитава ни като личности, развива чувствителността и най-важното, лекува тялото и душата ни.

Според видовете изкуство, съществуват различни направления в арт-терапията:

- Арт терапия (психотерапия, използваща визуални и пластични изкуства).
- Драма терапия (психотерапия, използваша драма и ролеви игри).
- Музикална терапия (психотерапия, използваща музика).
- Танцова терапия (психотерапия, използваща танци и движение).
- Библиотерапия (психотерапия, използваща поезия).
- Терапия чрез приказки (психотерапия, използваща приказки).
- Терапия с игри (психотерапия, използваща различни форми на игри).
- Терапия чрез движение или телесна терапия.

Терминът „арт терапия“ е използван за първи път от Адриан Хил и Ирен Шамероун около 1940г. в Англия. Творецът и психотерапевт е имат възможност да преживее от първа ръка ползите от изкуството за добруването и предлага за първи път този израз, който се използва и до днес.

Опитът на арт терапията е много добре посочен от пионера на психоанализата Зигмунд Фройд, дори ако той никога не е използвал този тип терапия в практическата си работа. Всъщност Фройд заявява, че дълбоките, неосъзнати умове и емоции често не се изразяват с думи, а с образи и символи. Юнг е първият човек, който практикува арт-терапия, но едва през 80-те години на 20-ти век във Великобритания и САЩ се формира професията арт терапевт. Днес арт терапевти се подготвят в много университети по света.

Художественото изразяване е признато като задължително за лицата в нужда с интелектуални затруднения, което е условие за растеж и развитие, основна форма на мислене, както и твърдо ядро на възпитанието на творчеството и компенсирането на нарушената функция. Художествената изтънченост (дори минимална) като част от цялостното образование би помогнала на ученика по-успешно да се интегрира в обществото (Tamuliene, 2002; Ambrukaitis and Stiliene, 2002, стр.129). Изкуството се явява като най-универсалната реч, когато хората емоционално се разбират, докато творчеството на изкуството стимулира самоизразяването на човека не само за възпитание на личността, но също така помага за интегрирането и адаптирането в обществото, развива умения за общуване, обогатява живота на човека с морални ценности. Освен това, ако увреждането на човек е когнитивно, тогава неговата/нейната сила – емоциите, са не само неудобни, но особено ярки и очевидни (Papeckyte 1998, стр.38). Само взаимодействието и общуването на хората разкриват истинския социален смисъл на изкуството. Сътрудничеството с талантливи и полезни хора с увреждания може да създаде уникални, неочаквано качествени, а не обикновени и импулсивни резултати (Sinkuniene, 2003, стр.7).

Процесът на изкуството е креативен. Той е вътрешна способност: всеки може да рисува и да използва визуални подходи, за да се изразява. Процесът може да бъде приложен за помагане или терапия на други хора. Човек участва физически и активно (Dapkute, 2003, стр.7). Креативният процес може да събуди потребността на човек – постоянна амбиция да се актуализира и изразява като уникална, взаимодействаща със средата, променяща се и регенерираща се личност (Grigaliunaite-Plerpiene, 2012, стр.128).

4.2 Арт терапия и образование

Дефиницията на Лебедева за арт терапия - използването на художествена дейност и творчество при работа с хора със здравословни проблеми - създаде така наречената социална арт терапия, а другата - медицинската, или психотерапевтична, арт терапия. Той също така добавя, че в днешно време различни форми на арт терапия се използват широко в детската психотерапия и специалното (лечебно) образование. Педагогическата арттерапия бавно се отделя (Лебедева, 2013, стр. 6). Той подчертава здравословния потенциал на човека. Основните цели са човешкото развитие и социализация (Kriukeliene, 2009, стр. 63).

Тъй като Арт насоките за учители, обучаващи деца с умерени, тежки и дълбоки интелектуални затруднения, посочват, че „По време на дейностите учениците се насърчават да проявят интерес към процеса на рисуване, да изразяват своите чувства и мисли чрез творчество, те се насърчават да използват ИКТ и да се интересуват от възможностите за художествено изразяване, да изследват и оценяват нови творчески подходи, да забелязват естетически феномени в непосредствената среда, да се интересуват от своите творчески дейности и тези на техните приятели" (Арт насоките за учители на деца с умерени, тежки и дълбоки увреждания, 2009, стр. 72).

Образователната арт терапия е неклиничен, педагогически клон на арт терапията (не арт педагогика) за потенциално здрави индивиди. Задачите за развитие, образование и социализация стават първостепенни. Арттерапията се разбира в педагогическата наука като грижа за емоционалното благополучие и психическото здраве на човек, група, колектив, чрез използване на средствата на художествената дейност (Лебедева, 2013, с. 11). Dubowsky идентифицира три основни правила на арт терапията. Първо, конфиденциалност, арт терапевтът трябва да увери клиентите, че тяхната лична информация ще остане поверителна, така че поверителността е от съществено значение за създаване на безопасна терапевтична среда. Второ, пространството, проблемите на клиента се разкриват по-лесно при работа в добре оборудвана среда, която е тиха, просторна и изолирана от външни звуци. Трето, разпределението на времето, терапевтичното пространство също зависи от правилното разпределение на времето (Kucinskiene, 2006, стр. 39). Творбите, създадени по време на тази

дейност, улесняват външното изразяване на съдържанието на комплексите в съзнанието, преживяването на съпътстващите негативни емоции и тяхното отражение“ (Grigaliunaite - Plerpiene, 2012, стр. 128).

Според Karkou (2010) арт терапевтите, работещи в образователната сфера обикновено са съгласни със значимостта на включването на арт терапия в училищата generally agree on the importance of including art therapy in schools (e.g., Bush, 1997; Dalley, 1987; Fehlner, 1994; Goodall, 1991; Grossman, 1990; Harvey, 1989; Hautala, 2005; Henley, 1997; Malchiodi, 1997; Moriya, 2000; Moser, 2005; Malonus-Metcalf and Rosal, 1997; Welsby, 1998; Wengrower, 2001). От научна гледна точка арттерапията в образованието е системна иновация, характеризираща се с 1) комплекс от теоретични и практически идеи, нови методики; 2) разнообразие от връзки със социални, психологически и педагогически явления; 3) известна откъснатост (автономност, изключителност) от другите области на педагогиката (преподаване, управленски процеси и др.); 4) способност за интегриране и трансформиране (Лебедева, 2013, стр. 11). Музиката, движението и танците, разказването на истории, драмата често се използват в работата по арт терапия. Такива форми, при които се използват едновременно различни начини за творческо себеизразяване, се наричат мултимедия. Понякога интегративният им характер се подчертава чрез сложни словосъчетания: арт и драматерапия, арт и танцова терапия и др. (Лебедева, 2013, стр. 55).

4.2.1 Терапия с танцови движения

Човешките същества имат вродената способност да общуват и изразяват мисли и чувства чрез физически движения и езика на тялото. Танцът е общ за всички племена и раси от миналото и настоящето. Малките деца са в състояние да изразяват по този начин без устна комуникация и без задръжки (Russell, 2005).

Терапията с танцово движение (DMT) или танцовата терапия, според Американската асоциация по танцова терапия, е психотерапевтичното използване на движението и танца за емоционални, когнитивни, социални, поведенчески и физически състояния. DMT е форма на експресивна терапия, при която движението и емоциите са пряко свързани. От началото си през 50-те години на миналия век DMT придоби популярност и практиките му се развиха. Принципите му обаче останаха същите. Типичната DMT сесия има четири основни етапа: подготовка, инкубация, осветяване и оценка. Терапията с танцово движение се практикува на места като центрове за рехабилитация на психично здраве, медицински и образователни заведения, старчески домове, дневни заведения и други програми за насърчаване на здравето. Специализираните лечения на DMT могат да помогнат за излекуване и подпомагане на много видове заболявания и увреждания. Както Cruz (2004) казва за терапията с танци/движение, движението е „сложна, индивидуална и експресивна комуникация; предписването на определени движения би нарушило процеса на оценка на индивидуалното изразяване”. В някои проучвания има и критики към терапиите с танцови движения. Strassel (2011) казва, че повечето проучвания са открили терапевтични ползи от танцовата терапия, въпреки че тези резултати се основават на като цяло доказателства с лошо качество. Танцовата терапия трябва да се разглежда като потенциално подходяща допълнителна терапия за различни състояния, които не се повлияват добре от конвенционалните медицински лечения. Силно се препоръчват добре извършени случайни контролни тестове и обсервационни изследвания, за да се определи реалната стойност на танцовата терапия.

Други често срещани имена за терапия с танци и движения включват психотерапия с движение и танцова терапия (Strassel, 2011). Танцовата терапия включва различни видове движенчески терапии и трябва да използваме тази, която е най-подходяща за нашия случай. Терапията с движение за развитие може да бъде полезна за хора от всички възрасти и може също да помогне на хората да се възстановят от инсулти и мозъчни увреждания, дори в екстремни случаи, като деца със специални нужди.

Музикалната и танцово-двигателната терапия могат да помогнат за постигането на най-важната концепция при церебралната парализа – за улесняване на ежедневието. И двете терапии се допълват взаимно и могат да донесат много ползи, като подобрени двигателни способности, развиване на чувство за ритъм, по-добро познание, по-високо самочувствие, по-добро учене в

училище, изразяване на емоциите и комуникация. Изследванията от специализираната педагогика на деца с увреждания виждаме, че има теоретична основа за развитието на музикално-танцово-двигателната невербална комуникация и практическа „програма на процеса на музикално и танцово-двигателно общуване". Резултатите от изследването разкриват нови комуникационни възможности за развитие и художествена изява при децата.

Ефективността на тези действия зависи не само от детето, но и от човека, който ги практикува. И както Вероника Шерборн каза: „Доброто обучение чрез движение се основава на чувствителното и отзивчиво отношение на учителя по движение. Възрастният трябва да може да предвиди инициативите, реакциите и емоционалните реакции на детето. По този начин той или тя създава климат, в който детето изпитва чувство на безопасност, приемане, признателност и успех (Sherborne, 1979, 1990)".

4.2.2 Музикална терапия

Музиката и медицината са партньори от началото на западната медицинска практика (Pratt, 1985). Древни лекари като Хипократ и Гален твърдо поддържаха идеята за лечение на целия човек, а не на отделни симптоми. Музиката се споменава в медицински записи и бележки през осемнадесети и деветнадесети век. Музикотерапията, както се използва днес, се развива по време на Втората световна война. Музикалното лечение е термин, който включва областите на музикотерапията и музикалната медицина. Музикотерапевтът е официално организиран като професия от 50-те години на миналия век.

Музикотерапевтът е утвърдена здравна професия, в която музиката се използва в рамките на терапевтична връзка за справяне с физически, емоционални, когнитивни и социални нужди на индивидите. След преценка на силните страни и нуждите на всеки клиент, квалифицираният музикотерапевт предоставя посоченото лечение, включващо създаване, пеене, преместване и/или слушане на музика. Чрез музикално участие в терапевтичния контекст способностите на клиентите се укрепват и пренасят в други области от живота им. Музикотерапията също така предоставя възможности за комуникация, които могат да бъдат полезни за тези, на които им е трудно да изразят себе си с думи. Изследванията в музикотерапията подкрепят нейната ефективност в много области като: цялостна физическа рехабилитация и улесняване на движението, повишаване на мотивацията на хората да се включат в лечението си, осигуряване на емоционална подкрепа за клиентите и техните семейства и осигуряване на канал за изразяване на чувства.

Ефикасността на музикалната терапия е проучена сред хора с различни увреждания, включително например: аутизъм (Wager, 2000), деменция (Korb, 1997), тежко увреждане на мозъка (Nayak et al., 2000), Паркинсон (Pacchetti et al., 2000), Алцхаймер (Aldridge, 1998), нарушение на привъзраността (Brotons & Pickett-Cooper, 1996; Burkhardt-Mramor, 1996), хронична щизофрения (Zhang & Cuie, 1997), депресия (Suzuki, 1998), и множествена склероза (Davis, 1998). Церебралната парализа (ДЦП) е увреждане, което тепърва предстои да бъде докладвано в литературата, оценяваща музикалната терапия.

В някои проучвания (вижте Nasuruddin, 2010), използването на музика (гамелан) и движение като неинвазивна терапия за измерване и подобряване на грубите двигателни функции на деца с ЦП показва положителни резултати въз основа на клинични и емпирични резултати. Също така, Krakouer (2001) и колеги направиха изследвания за ефикасността на музикалната терапия за промяна на поведението при хора с ЦП. Имаше три различни избора, които биха могли да бъдат оценени като значими. Една от тях въведе дейности, при които дете с ДЦП беше насърчавано да реагира и участва или вокално, или чрез движения на ръцете (пляскане и т.н.). Терапевтът спира да свири на китара в определени моменти и преминава във фаза, която се състои от вокален тип пеене и пеене. Резултатите осигуряват подкрепа за ефикасността на музикалната терапия за постигане на значителни промени в специфичните поведения на хора с големи специални нужди като ДЦП.

4.2.3 Рисуване върху коприна

Картина върху коприна „Мълчанието шепне върху коприна". Копринатa е деликатен материал, даден от природата. Спецификата на технологията на рисуване формира концентрация и внимание. Копринатa е деликатен материал, даден от природата. Самият процес на получаване на коприна кара човек да гледа положително на природните ресурси. Разбирането на технологичния процес на производство на коприна развива уважение към природата. Лечебна

тишина, където се ражда пътешествие в себе си, така може да се опише процесът на рисуване върху естествена коприна, където няма съпротива, четка, боя и коприна (копринатa попива боята, вдига я и я разнася out), абсолютно безшумен терапевтичен процес. Спецификата на техниката на рисуване създава концентрация и внимание. Видове батик:

1. Студен батик (тази техника създава дизайн върху парче плат, като се излива разтопена восъчно-парафинова смес и се боядисва със студени багрила),
2. Горещ батик (украсата върху парче плат се създава чрез сгъване по подходящ начин, запазване на местата, които трябва да бъдат оставени небоядисани, и боядисване с горещи багрила.
3. Рисуване върху коприна. Батик е древен метод за боядисване на тъкани, който възниква в Индия преди почти 2000 години.

Копринатa, нейните характеристики и използването им в обучението по арт терапия. Копринатa е естествено еластично протеиново влакно, направено от нишките на пашкулите на различни видове копринена буба. Копринатa също се прави от специална течност от някои видове паяк. Копринатa е открита в Китай през 5 век пр.н.е. В една слънчева лятна сутрин китайската императрица Си Линг Чи забелязала червей на клона на черницата, който бил усукан в дълга, светеща нишка. Същия ден императрицата наредила на слугите си да изтъкат плат от тази нишка, без да знае, че нейните слуги ще могат да произведат копринената култура, която е била ценена от векове. През периода Ямато (300-593 г. сл. Хр.), копринатa пристига в Япония от Китай, по това време са създадени копринени картини и изящни кимона.

Копринатa съдържа ценни аминокиселини, които имат освежаващ ефект върху косата и кожата. Веществото серицин, известно още като копринено лепило, в копринатa има лечебен ефект при раздразнена и алергична кожа. Копринатa е устойчива на микроорганизми тъкан и поради това е много хигиенична. Не напразно се казва, че носенето на копринени дрехи винаги ви кара да се чувствате добре: в топъл ден те са хладни, в хладен ден са топли. Копринатa е много здрава материя. Казват, че е по-здрава от стоманена нишка със същата дебелина.

Начини за декориране на коприна: боядисване, оцветяване, печат, използване на естествени растения и растителни отвари; техника гута, свободно леене, солена техника, аерография.

Процесът на рисуване върху коприна е изключително пластична техника. Можете да хвърлите боята като акварел или да оставите цвета да се стича свободно в тъканта, можете да контролирате процеса на отливане, като спирате боята да тече със специални контури. Рисуването върху коприна е безшумно рисуване, тъй като движенията на четката върху естествената коприна се извършват без никакъв звук и действат като терапевтично средство. Рисуването върху коприна е релаксиращо, но изисква концентрация, прецизност и отговорност. По време на часовете забелязах, че рисуването върху коприна действа като терапевтично средство и получих такива наблюдения, че разпръскването на боята върху естествената коприна е много успокояващо и релаксиращо (Brazauskaite & Jankauskiene, 2011) Рисуването върху коприна може да помогне на хората да преоткрият радостта от живота, успокояват емоциите и душата им и им помагат да възвърнат силата и вътрешното си равновесие. Резултатите винаги са впечатляващи и възможността да изрази себе си дава на човека повече положителни емоции – чувства се по-щастлив и по-уверен. Когато боядисването на коприна се използва като терапевтичен инструмент, процесът се разделя на части:

1. Историята на произхода и добиването на копринатa, възможността да бъдем екологични.

2. Осъзнаване на техники, инструменти и инструменти, правила за безопасна работа, представяне на техники за рисуване и избор на теми.

Арт терапевтичните сесии имат теми, според които се избира задача и след това се анализира групово или индивидуално процесът на създаване и финалната работа. Анализът на произведението е най-важната част от сесията по арт терапия, която осмисля всички дейности, които са реализирани до момента.

4.2.4 Терапия с движение и приказки

Терапията за четене на приказки се комбинира с творческите форми на художествени изрази и тяхното интегриране, например писане на съдържанието на приказка, създаване на герои с цвят или в пространствено или графично изразяване, слушане на музика, начертаване, създаване на

герои в движение, създаване на етюди. Този метод е възприет в международен проект в Белгия през 2003 г. в Льовен, театрално училище „Jona“, 2003-2015 г. в рамките на участие в международен проект (College Daniel Argote).

Художествената форма на себеизразяване, базирана на интегрирането на изкуствата и литературата, движението театрална форма на изкуството "Живея в приказка", е разделена на части:

1. *Как да изберем приказка*. Избирайки приказка, можем да анализираме защо обстоятелствата в приказката са се развили по един или друг начин, да фантазираме какво би се случило, ако героят е действал по-мъдро и да изследваме начините, по които може да реши проблемите, пред които е изправен. Героите могат да бъдат просто реални хора (аз, приятели и т.н.), които се трансформират в герои от приказките.

2. *Сюжет*. Трябва още в началото да помислите каква е целта на историята, какво искате да обясните на слушателя. В основата на историята, разбира се, ще бъде проблемна ситуация. Проблемът може да бъде изобразен директно или метафорично. Когато говорим за неприятностите на детето в приказката, сякаш детето гледа на ситуацията си отстрани и това е много полезно. Например приказки за срамежливо дете. Естествено, такова дете ще има полза от истории за смелостта, с предложения как да придобие тази смелост. Има много приказки за смели рицари и принцове и приключенията, които са имали. Бихте могли да добавите към конвенционалната приказка, която сте избрали, коментари, че главният герой се страхувал от дракон или от пътуване до далечно кралство (кой казва, че принцовете не се страхуват?). Той прекара половината нощ с мисълта: „Страшно е, може да се проваля“, но събра смелост и се зае да извърши подвизите си. По пътя срещна различни помощници. На едно плахо дете трябва да се напомни, че ако има нужда от помощ, то ще я намери около себе си. Ако героят на историята беше останал вкъщи, той нямаше да получи помощ... И, разбира се, нямаше да постигне собствените си победи. Може да е страшно да ги преследваме, но рискът си заслужава.

Създавайки приказката сами, можем да представим директно срамежливостта на детето. Например, прелитаща вещица прави заклинание върху принц, така че той да се страхува от всичко. Избягва да ходи на пир в кралството, въпреки че в миналото е обичал такива пиршества. След това обсъждаме заедно с детето какво трябва да направи принцът. Би ли било разумно да не отидеш на празника или да стоиш в ъгъла и да не говориш с никого? Какво може да бъде решението на проблема? Например принцът може да се договори с рицаря, че ще отидат на празника заедно, а рицарят първи ще поздрави гостите и тогава принцът няма да бъде толкова уплашен.

Приказката "Смела луна" може да е подходяща за срамежливо дете.

В миналото нощното небе било черно, черно. Жителите на Земята помолили небесния магьосник да освети нощното небе, за да не е толкова страшно и тъмно. Магьосникът създал луната. Луната смело се настанила в тъмното нощно небе. Той споделил смелостта си с всички жители на земята. Но веднъж видял отражението си в езеро и разбрал, че е сам в небето. Той се почувствал много тъжен и уплашен... (Тук обсъдете чувствата на луната с детето. След това говорете какво трябва да правят бедните.) Натъжената луна призовала небесния магьосник да ѝ стане приятел. Небесният магьосник знаел, че някои деца могат да правят чудеса. Той им изпратил парчета от луната и ги помоли да създадат приятели за луната - звезди. Луната ще види приятелите си на небето и ще бъде щастлива. И парчетата от луната на земята ще дадат смелост на децата, които ги гледат. (Предложете на слушателя: „Мислите ли, че може да е полезно за вас да погледнете звездите и да ги помолите да ви дадат смелост?“ Струва си да поговорим и за приятели: как приятелите могат да помогнат, когато детето е уплашено и как детето може да помогне на приятел, както и на мама, татко, брат, сестра и т. н., когато се страхува. Срамежливият човек не може да помогне, защото се страхува.).

3. При избора на приказка се обсъжда сюжетът, изобразяват се приказните ситуации в цвят или графично изражение, те се очертават и разказват и се обсъждат причините, поради които е избран определен герой да бъде изобразен в конкретна ситуация. На базата на нарисуваните ситуации се създават актьорски етюди. Слуша се музика и се обсъжда подходящата музика, която да предаде настроението. Написване на сценарий, подготовка за постановка на пиеса, избор на роли на сценограф, актьор, музикален режисьор, което е чудесна възможност за индивидуално себеизразяване според нуждите. Този вид дейност премахва бариерите, изгражда увереност, способност да работите в група и да се чувствате важни.

Фигура 1. Център за техническа креативност за ученици, Студио за рисуване върху коприна (2016), Каунас, Рисуване върху коприна

Снимка на Aušra Lavickienė

W. 5. РЕЗЮМЕ

Няколко важни за образователното изкуство и за учебната програма InCrea+ моменти идват от анализа, представен в тази глава. Приобщаващото образователно изкуство и ефективната учебна програма следва да възприемат поне следните възможности:

а. Приемете положителен поглед върху развитието. Това на практика предполага подчертаване и насърчаване на всички положителни аспекти, положителни нагласи и ресурси, които биха могли да подкрепят приобщаването и участието за всички

б. Приемете принципите, предложени от УДО: използването на множество изразни средства, участие и изразяване могат да помогнат в преодоляването на предизвикателствата пред включването и да допринесат за създаването на възможности за участие на всички

в. Възприемете положителна и образователна гледна точка, както е показано в терапевтичните примери на някои от авторите, като по този начин ги превърнете в образователно изкуство, активно и ангажиращо преживяване с различни изкуства, които могат да допринесат за премахване на бариерите, изграждане на увереност, насърчаване на способността за работа в група и създаване на чувство за принадлежност.

X. 6. БИБЛИОГРАФИЯ

Adomonis, J. (2008). *Nuo taško iki sintezės [Eng. From point to fusion]*. Vilnius, Vilnius Academy of Arts Publishing House. ISBN 978-9955-624-91-2. https://leidykla.vda.lt/lt/leidinys/1492769009/nuo-tasko-iki-sintezes

Bagnall, b. (1996). *Kaip piešti ir tapyti [Eng. How to draw and paint]*. Published by: Alma littera. https://www.geraknyga.lt/knygu-sarasas/pomegiai/kaip-piesti-ir-tapyti-brian-bagnall/

Bibiliūtė, L. (2014). *Kūrybingumo ugdymo galimybės 10 – 13 metų vaikams specialiųjų ugdymo(si) poreikių, taikant dailės terapijos metodus. [Eng. Opportunities for the development of creativity for children aged 10 - 13 with special educational needs, applying art therapy methods.*] Master thesis, Siauliai University. Lithuania

Brazauskaite A., Jankauskiene D. (2011). *Curative power of creativity*. Art Therapy Center, Published on bernardinai.lt https://www.bernardinai.lt/2011-08-19-gydomoji-kurybos-puse/

Butavičius, R. (2014). *Specialiųjų mokymosi poreikių vaikų muzikinio ugdymo organizavimo galimybės bendrojo lavinimo mokyklose. [Eng. Possibilities of organizing music education for children with special educational needs in general education schools]*. Master Thesis at Vytautas Magnus University, Lithuania

CAST (2018). Universal design for learning guidelines version 2.2. http://udlguidelines.cast.org

Catalano, R. F., Berglund, M. L., Ryan, J. A., Lonczak, H. S., & Hawkins, J. D. (2002). *Positive youth development in the United States: Research findings on evaluations of positive youth development programs.* Prevention & Treatment, *5*(1), 15a.

Celiešienė, J. (2000), *Meno istorijos ir dailės pažinimo pagrindai [Eng. Basics of cognition of art history and art]*. Linotype, ISBN-10: 9986932831. https://www.knygos.lt/lt/knygos/meno-istorijos-ir-dailes-pazinimo-pagrindai-7-10-klasems/

Center for Mental Health in Schools at UCLA (2020). *About art therapy and schools*. Retrieved from http://smhp.psych.ucla.edu/pdfdocs/arttherapy.pdf;

Dalton, B., Pisha, B., Eagleton, M., Coyne, P., & Deysher, S. (2002). *Engaging the text: Final report to the US Department of Education*. *CAST, Peabody*.

Damon, W. (2004). What is positive youth development? *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *591*(1), 13-24.

Darling-Hammond, L., & Sykes, G. (1999). *Teaching as the Learning Profession: Handbook of Policy and Practice. Jossey-Bass Education Series*. Jossey-Bass Inc., Publishers, 350 Sansome St., San Francisco, CA 94104.

Dempsey. A. (2004). *Stiliai, judėjimai ir kryptys. [Eng. Styles, movements and directions*]. Encyclopedic guide to modern art. Presvika, Vilnius. https://www.patogupirkti.lt/knyga/stiliai-judejimai-ir-kryptys.html

Gerasimenko S. (2018), *Pasakų terapija– geriausias būdas suvokti save ir kitus [Fairy tale therapy - the best way to understand yourself and others*], Vilnius Kindergarten "Žiedas" https://www.svietimonaujienos.lt/pasaku-terapija-geriausias-budas-suvokti-save-ir-kitus/

Gere, Z. K., Kuntler, T.R. (1997). *Erdvė, forma, spalva. [Eng. Space, shape, color.]* Light Editor, Kaunas. https://www.knygos.lt/lt/knygos/erdve-forma-spalva/

Graves, M. F., Cooke, C. L., & Laberge, M. J. (1983). *Effects of previewing difficult short stories on low ability junior high school students' comprehension, recall, and attitudes*. Reading Research Quarterly, 262-276.

Guskey, T. R. (2002). *Professional development and teacher change.* Teachers and teaching, *8*(3), 381-391. DOI:10.1080/135406002100000512

Hitchcock, C., Meyer, A., Rose, D., & Jackson, R. (2002). *Providing new access to the general curriculum: Universal design for learning.* Teaching exceptional children, 35(2), 8-17.

Ignatavičienė, A. (2006). *Kostiumo istorija. [Eng. The story of the costume]*. Homo liber, Vilnius. ISBN: 9955716061

Johnson, R. T., & Johnson, D. W. (1986). *Cooperative learning in the science classroom.* Science and children, *24*(2), 31-32.

Karkou, V. (2010) *Arts therapies in schools: research and practice*. Jessica Kingsley publishers. London.

Klimaite I. (2019), *What is art-therapy and how can your child benefit from it?* Vilnius Gallery, Published on bernardinai.lt https://www.bernardinai.lt/2019-05-09-kas-yra-meno-terapija-ir-kuo-ji-gali-buti-naudinga-jusu-vaikui/

Lepešlienė, V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje [Humanities education in school]*. Vilnius, https://www.sena.lt/pedagogika/lepeskiene_vitalija-humanistinis_ugdymas_mokykloje

Lerner, J. V., Phelps, E., Forman, Y., & Bowers, E. P. (2009). *Positive youth development*. John Wiley & Sons Inc.

Lerner, R. M. (2005, September). Promoting positive youth development: Theoretical and empirical bases. In White paper prepared for the workshop on the science of adolescent health and development, national research council/institute of medicine. Washington, DC: National Academies of Science.

Lerner, R. M., von Eye, A., Lerner, J. V., & Lewin-Bizan, S. (2009). Exploring the foundations and functions of adolescents thriving within the 4-H study of positive youth development: A view of the issues. Journal of Youth and Adolescence, 30, 5, 567-570.

Lucie-smith, E. (1996). *Meno kryptys nuo 1945-ųjų, [Eng. Art trends since 1945].* Vilnius, district publishing house

Matonyte, M. (2013). *Music and dance-movement therapies for children with cerebral palsy*. Research report, Université de Liège (Belgique)

Meyer, A., & Rose, D. H. (1998). *Learning to read in the computer age* (Vol. 3). Brookline Books.

Meyer, A., & Rose, D. H. (2000). Universal design for individual differences. *Educational Leadership*, *58*(3), 39-43.

Musneckienė, E. (2020). Inclusive education in the arts: challenges, practices and experiences in Lithuania. Journal of the European teacher education network, 15, 18-29.

Phelps, E., Zimmerman, S., Warren, A. E. A., Jeličić, H., von Eye, A., & Lerner, R. M. (2009). The structure and developmental course of positive youth development (PYD) in early adolescence: Implications for theory and practice. Journal of Applied Developmental Psychology, 30(5), 571-584.

Phelps, R., Adams, R., & Bessant, J. (2007). Life cycles of growing organizations: A review with implications for knowledge and learning. International journal of management reviews, 9(1), 1-30.

Repšys, P. (2006). Dailės technikų studijų modulis. [Eng. Art technician study module]. Vilnius Academy of Arts Publishing House.

Rimanta V., (n.d.) *Trumpai apie forumo teatro metodą. [Eng. Overview about the forum theater method "Methodological material"]*. https://www.etwinning.lt/uploads/Mokym%c5%b3%20med%c5%beiaga/A%20Boalio%20metodai/Forumo%20teatras%20neformalaus%20ugdymo%20usimimams-metodika.pdf

Rose, D. H., & Strangman, N. (2007). Universal design for learning: Meeting the challenge of individual learning differences through a neurocognitive perspective. *Universal access in the information society*, *5*(4), 381-391.

Rose, D. H., Meyer, A., & Hitchcock, C. (2005). *The universally designed classroom: Accessible curriculum and digital technologies*. Harvard Education Press. 8 Story Street First Floor, Cambridge, MA 02138.

Schmid, K. L., & Lopez, S. J. (2011). Positive pathways to adulthood: The role of hope in adolescents' constructions of their futures. *Advances in child development and behavior*, 41, 69-88.

Snyder, F. J., Vuchinich, S., Acock, A., Washburn, I. J., & Flay, B. R. (2012). Improving elementary school quality through the use of a social-emotional and character development program: A matched-pair, cluster-randomized, controlled trial in Hawaii. *Journal of School Health*, *82*(1), 11-20.

Tomlinson, P. (1999). Conscious reflection and implicit learning in teacher preparation. Part II: Implications for a balanced approach. *Oxford Review of Education*, *25*(4), 533-544.

Vasiljeva, L. (2014). *Mokinių turinčių nežymų intelekto sutrikimą, įtraukiojo ugdymo optimizavimo galimybės taikant dailės terapijos metodus. [Possibilities of optimizing education by applying art therapy methods to students with mild intellectual disabilities]*. Master thesis, Lithuanian University of Educational Sciences

Wood, K. D., Algozzine, B., & Avett, S. (1993). *Promoting cooperative learning experiences for students with reading, writing, and learning disabilities.* Reading & Writing Quarterly: Overcoming Learning Difficulties, 9(4), 269-376.

Ключови думи: позитивно младежко развитие, принципи на УДО, приобщаване, психично здраве

Y. 7. ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ

- УДО в началното и средното образование на сайта на Do-IT (това е набор от препратки към други източници) http://www.washington.edu/doit/programs/center-universal-design-education/primarysecondary/universal-design-instruction-elementary
- Други национални центрове, подкрепящи изследванията в сферата и приложението на УДО: национален център за достъпни обучителни материали - http://aem.cast.org/ Примери за УДО практики в средното образование
- Примери от четири училищни региона, в които се прилага УДО - http://www.udlcenter.org/implementation/fourdistricts
- UDL Spotlight включва примери за учители, прилагащия на практика УДО в технологични курсове и сайтове, които подпомагат преподаването и ученето. Във всеки сегмент на Spotlight, са представени части от ръководството по УДО, които могат да бъдат полезни при всички условия - https://udlspotlight.wordpress.com

Z. ГЛАВА 5: ОБРАЗОВАТЕЛНО ИЗКУСТВО В СТРАНИ ПАРТНЬОРИ: ДОБРИ ПРАКТИКИ В ОБЩНОСТТА

Автори:

Irina Gheorghiu, Fundatia EuroEd

Alina Andreia-Ailincai, alina.ailincai@euroed.ro, Fundatia EuroEd

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Повсеместно се смята, че изкуствата са незаменим компонент на цялостното образование – те са задължителни предмети в няколко общности и образователни системи. Въпреки това, добре известна е и изразена загриженост относно относителния статус и стойността, придавана на учебните предмети по изкуства във всички общности. В тази глава ще опишем поредица от добри практики представени от европейски страни, като Литва, Турция, България, Италия, Испания, Румъния (страни, от които идват договорните партньори на проекта Increa+), за включване на изкуствата в общността.

Образованието по изкуства не се ограничава до формалната образователна среда, но се отнася и до неформални дейности, развлекателни дейности и отдих, които служат за социална интеграция на различни социални групи (деца извън училище, хора с увреждания, възрастни граждани, затворници, коренно население, болни хора или имигранти) и допълват училищното образование в зависимост от времето, което им е отредено в различните европейски страни.

Образованието по изкуствата в общността се описва като директен контакт на хората с художествени произведения и средства (като организирани концерти, организирани изложби,

издаване на книги, библиотеки и филми, посещения в музеи или художествени галерии) и ангажиране на хора в художествени практики (практикуване на изкуствата в и извън училищата).

Пътната карта за образованието по изкуствата, разработена от група експерти и ЮНЕСКО и представена на Първата световна конференция за образование по изкуствата (Лисабон, 2006 г.) (по-късно преработена и актуализирана), застъпва основната роля на образованието по изкуства в обществото, за създаване на обща основа за разбиране от страна на всички заинтересовани страни. Има няколко пречки за постигане на целите на изкуствата в образователните сфери, като най-честата е липсата на финансиране. Други пречки, споменати в пътната карта, са: трудност при прилагането на образованието по изкуствата в настоящите образователни системи, липса на информираност от съответните участници и накрая, липса на сътрудничество от заинтересованите страни.

Taggart, Whitby & Sharp (2004) показват, в свое проучване, че "*културното образование, насърчавано в държавите-членки на ЕС по това време, включваше развитие на художествени умения, знания и разбиране, участие в различни форми на изкуството; повишено културно разбиране; споделяне на художествен опит, хората също стават артистични потребители и сътрудници. Художественото образование води до други резултати, като самочувствие, индивидуално изразяване, работа в екип, междукултурност, участие в културния живот".*

Sharp § Le Métais (2000, стр. 7) разкриват, че много страни споделят същите вярвания и приоритети относно изкуството, креативността и културното образование, а именно, че въпросните са важни и тяхното развитие трябва да бъде насърчавано, защото то помага на хората да се чувстват включени и оценени, но те също споделят и предизвикателствата, а именно потребността да се открият ефективни начини за подобряване имиджа на профила и статуса на изкуствата – не само в обществото, но и в сферата на образованието. Всички общности трябва да открият начини да помогнат на хората да разпознаят стойността на изкуствата чрез придаването на релевантност на артистичните преживявания и осигуряване на достатъчно време за изкуство.

Що се отнася до политиките, Sharp § Le Métais (2000) споменават, че "*има нужда да се проучи очевидното противоречие между подкрепата за изкуствата на ниво политика и възприемания нисък статус на изкуствата в училищата, да се изследват последиците от различните модели на учебната програма и да се идентифицират методи за оценяване, които са практични, надеждни и съпричастни към изкуствата, творчеството и културното образование"* (Sharp C., Le Métais J., 2000, p. 18).

Променящият се характер на нашите общества налага идентифицирането на нови приоритети. Много европейски страни наблягат на развитието на фундаментални умения, оказвайки натиск върху множество области, включително изкуствата.

Всяка общност трябва да насърчава гражданите да бъдат активни участници в предаването на културни послания и промяната. Държавите трябва да проучат поредица от действия, за да включат изкуствата в ежедневния живот на своите граждани:

- *"Подобрете профила на изкуствата в училищата, надграждайки положителното отношение на родителите към дейностите по изкуства и очертавайки стойността на творческите умения както за икономиката, така и за личностното израстване"* (Sharp C., Le Métais J., 2000, стр. 26).
- Целева подкрепа за подготвянето и обучението на преподаватели, за изграждане на тяхната увереност чрез изкуства.
- Създаване на висококачествени партньорства между творци, организации от културните среди посредством координирани програми.
- Развитието на национални фестивали и състезания за демонстриране на арт-дейности, които са полезни за цялото общество.

Изследването „*Образование по изкуства и култура в училище в Европа*", реализирано от Eurydice (EACEA, 2009), представя актуална, изчерпателна и съпоставима информация за образователната политика по изкуствата в 30 европейски държави. Ползите от участието на изкуствата в образованието са доста сходни между отделните страни: почти всички респонденти споменават *„художествени умения, знания и разбиране", „критична оценка", „културно наследство", „индивидуално изразяване/идентичност", „културно разнообразие"* и *„креативност*". В по-голямата част от страните образованието по изкуства също има за цел

личностно и емоционално развитие, тъй като насърчава социалните умения и самореализация чрез изпитване на удоволствие и удовлетворение.

Радващо е, че в европейските страни се появяват голям брой инициативи и стратегии за увеличаване на достъпа до културни събития за гражданите. Културна кошница или културен паспорт е доста често срещано средство за запознаване на учениците с култура и изкуство. Изпълнението на тази мярка е различно в страните от Европейския съюз.

В тази глава, ние ще опишем поредица от арт-базирани добри практики, целящи приобщаващо образование, предоставени от InCrea+ партньорите по проекта от Литва, Испания, Турция, Италия, Румъния и България. Тези добри практики, общо 12 на брой, по 2 от партньор, бяха селектирани след задълбочено проучване във всяка общност, проведено от всеки партньор, с цел да опишат най-добрите примери за приобщаващо образование.

Всяка от тези добри практики е представена в рамките на таблица, създадена от партньорите по Increa+:

- Kauno Juozo Grušo meno gimnazija and Pedagogical Psychological Service of Trakai District Municipality - Trakai PPT (Литва),
- Besime Özderici Ortaokulu (Турция),
- Фондация за развитие на културния и бизнес потенциал на гражданското общество - CUBU Foundation (България),
- Associació Meraki Projectes de València (Испания),
- Fundatia EuroEd (Румъния),
- Università degli studi di Padova (Италия).

- Таблицата, към която ще се позоваваме, се основава на опита на екип от експерти в областта на образованието и обхваща редица функции, за да бъде възможно най-изчерпателна и да предложи възможност за възпроизвеждане на тези добри практики в по-голям или по-малък мащаб. Таблицата включва информация относно:

- Име на добрата практика;
- Целевата група;
- Ползите от практиката за целевите групи;
- Въздействие за общността/социално въздействие (цели);
- Използвани материали;
- Артистични средства;
- До каква степен подкрепя приобщаването;
- Какви умения за 21 век включва;
- И кои предизвикателства пред приобщаването адресира.

Добрите практики, споменати в тази глава, са обект на редица ограничения, като се започне от културното многообразие на всяка страна и общество, различната гледна точка на всеки експерт, разработил практиката, до въздействието на COVID-19 върху всяка от практиките.

Глава 5 предлага на читателя възможността да проучи различните практики, прилагани в различни европейски страни; насърчава културното многообразие чрез добри практики, които повишават осведомеността за културното наследство и особено се фокусира върху художествени дейности, които се отнасят до включване в съвременното общество.

2. ДОБРИ ПРАКТИКИ ПРЕДОСТАВЕНИ ОТ KAUNO JUOZO GRUŠO MENO GIMNAZIJA (KJGAG) AND PEDADOGICAL PSYCHOLOGICAL SERVICE OF TRAKAI DISTRICT MUNICIPALITY (ЛИТВА)

В Литва културното и художественото образование са интегрирани в различните образователни програми и инструменти. Представителите на страната твърдят, че художественото образование е важна част от възпитанието на пълноценна личност, определя креативността на човека, комуникативните умения и прилагането на придобитите знания и опит в нови житейски ситуации.

Като се вземат предвид новите предизвикателства пред литовското общество, областта на културата и изкуството изисква повече внимание въз основа на анализа на съвременните

културни, технологични и политически тенденции, развиване на културно и художествено образование, базирайки се на опита на други страни: мултикултурни аспекти, творчески индустрии , внимание към практически творчески дейности в ателиета, офиси, лаборатории и др., въвеждане на нови технологии и осигуряване на инструменти и оборудване, необходими за тази цел; цялостно интегриране на художествени предмети в обучението по други предмети и културния живот на училището, например проекти за социална драма и опазване на културното наследство.

Стратегията Литва 2030 също така обръща внимание на значението на неформалното образование, свързано с културното образование, и предвижда необходимостта от включване на професионалисти от различни области на културата в образованието.

Образователната стратегия също така посочва, че музеите, библиотеките, институциите за култура и изкуства имат малко или никакво участие в неформалното образование. Подчинените на Министерството на културата организации отбелязват културното образование като приоритет в годишните си планове за дейност. Много институции разработват нови образователни програми, например Народният музей разработи специален материал: „Реши гатанката – опознай експоната“ за самостоятелна работа на учителя при обучението на учениците.

По съдържание културно-образователните дейности са много различни и разнообразни: творчески работилници, обиколки на забележителности, музикално-образователни програми, предоставяне на възможности за участие в репетиции, запознаване с музикални инструменти и изпълнители и различни творчески дейности в музеи, културно-исторически, образователни концерти, интерактивни музикални инсталации, публични лекции и др.

В Литва е по-често на различни фестивали да има програма, специално адаптирана за младите хора. Някои от тези събития включват по-активно младите хора, давайки им възможност сами да допринесат за планирането на програмата или дейностите. Един от тях е инициативата на международния филмов образователен проект “Moving Cinema”, изпълнявам в Литва от Art Beehive, за по-големи ученици “Young Cinema Programmers”, по време на което учениците избират филмите, които смятат, че най-точно се отнасят до техните връстници и правят филмови програма за литовци. Филмови фестивали (Международен филмов фестивал на Вилнюс “Cinema Spring”, Фестивал на документалния филм на Вилнюс). Друга инициатива е KITOKS образователна програма “Млад критик” на Детския и младежки фестивал “Menų spaustuvė”, по време на който се развива дълбоко разбиране за театралното изкуство, способността за размисъл и оценка.

Инициативата за безплатно посещение на музеи е в сила от 2018 г., когато се проведе пилотен тест на инструмента за ученици. След това инструментът беше обогатен и адаптиран за всички (както ученици, така и възрастни). Въпреки това посещението на културни институции остава предизвикателство за жителите на неголемите градове.
Одобрената през 2018 г. програма „Паспорт на културата“ е държавно финансирана инициатива за ученици, насочена към подобряване на достъпа им до културни и образователни проекти и събития. Той позволява на литовските ученици да се ползват от безплатни услуги на културни и художествени институции и ги насърчава да участват в културния живот. Смята се, че формирането на културните потребителски навици на учениците трябва да се основава последователно и системно на потребностите, знанията и способностите за възприемане на информацията, които се развиват в определена възраст.
Може също да се предположи, че културно-образователните дейности, които продължават по-дълго и включват художници, е по-вероятно да окажат въздействие не само върху учениците и тяхното обучение, но и върху учителите, родителите, училищното ръководство и общата училищна култура.

Според изследването „*Образование по изкуства и култура в училище в Европа*“ Литва разглежда извънкласните дейности по изкуствата като предоставящи възможности на учениците да придобият практически опит за професионални професии и творчески работни места. Такива дейности също помагат за развиването на умения, приложими и в други сфери, като комуникационни умения например, и имат за цел да подобрят качеството на учене и мотивацията на учениците.

А) ПРИМЕРИ НА ИЗБРАНИ ДЕЙНОСТИ

Дейност *Социалното включване на уязвими деца чрез изкуство в литовско-белоруските гранични региони ("Pažeidžiamų vaikų socialinė įtrauktis per meną Lietuvos ir Baltarusijos pasienio regionuose")*, с водеща организация администрацията на община регион Varėna, е организирана като креативно-естетически ритуал. Неразделна част от дейности, различни от обикновени поздрави и сбогувания, е размисъл и/или самооценка. Децата разсъждават на две нива: за емоционалното си състояние (как се чувстват) и за това как могат да управляват и изпълняват задачите (какво научават).

Предизвикателството пред приобщаването е социално предизвикателство. Практиката осигури безопасно пространство за съвместна работа между ученици с различни интереси и статус. Това е отличен пример за това как трябва да бъде организирана обстановката, за да могат участниците да създадат връзки и да извадят най-доброто от всички участващи деца – давайки им възможност да избират задачите си, да работят сами или в сътрудничество с някого, установяване на правила за приемане и приятелство. Реализира се на 3 етапа:

1. Теми за самопознание, задачи за учениците
2. Теми за комуникация с другите, задачи развиващи междуличностни отношения
3. Групова комуникация / теми за сътрудничество, колективни креативни задачи

Дейност приложение на QR код в образователния процес има за цел да включи всеки ученик в класната стая да участва индивидуално или като част от група, което помага за изграждането на екипна работа; използването на любопитството на учениците в процеса на преподаване; използване на постички инструменти, които са достъпни за всички ученици, по един нов, необичаен начин.

Използването на QR кодове за образователни дейности трябва да се планира предварително в два отделни аспекта: първо - информацията, която ще бъде кодирана и второ - средата, в която генерираните кодове ще бъдат скрити.

Участвайки в тази дейност, учениците ще засилят своята креативност и умения за сътрудничество. Дейността стимулира всички ученици да „мислят извън кутията" и да намерят предмет, който да бъде трансформиран в QR код. Тази дейност може да помогне за преодоляване на проблемите на изключване, свързани със социални и поведенчески причини. Наистина, помага на учениците да бъдат ангажирани с преподаваната тема и взаимно да се уважават, за да създадат окончателен общ продукт.

В) ОЦЕНКА НА НАУЧЕНОТО И/ИЛИ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО

Ползите от тези най-добри практики за ученици и деца като целеви групи са, че те същите могат да се опознаят по-добре, като участват в часовете по изкуство, развиват своите социално-емоционални и творчески умения.

Учителите в училищата по изкуствата и специалистите по социални услуги ще придобият нови компетенции за работа с целевата група и ще й помогнат да участва в същия учебен процес като другите деца.

Тези дейности по преподаване/обучение насърчават по-активен интерес към произведенията на изобразителното изкуство, възприемане на детайлите на произведения на изкуството, обясняват връзката на видовете съдържание между различните клонове на изкуствата, което в крайна сметка води до творческа интерпретация на различни художествени идеи, обучение, базирано на любопитство.

По този начин учениците се насърчават да търсят нестандартни решения в творческите задачи и съответно да разширяват своето познание, опит, художествено възприятие и мащаба на естетическата чувствителност.

С) ПОДРОБНО ОПИСАНИЕ НА ИЗБРАНИТЕ ДЕЙНОСТИ

1	**Заглавие**	Приложение на QR код в образователния процес
2	**Страна**	Литва
3	**Промотьор**	Частна инициатива
4	**Контекст на реализиране**	X голям град □ малък град □село
5	**Цели на дейността**	Целта е да се включат различни деца/млади хора, които да участват индивидуално или в групи; помага за изграждането на екипна работа; използване на любопитството на младите хора в учебния процес; използване на прости инструменти, достъпни за всяко дете/човек по нов, необичаен начин.
6	**Описание**	*a)* **Съдържание** на реализираните артистични дейности. Използването на QR кодове за образователни дейности трябва да се планира предварително в два отделни аспекта: първо - информацията, която ще бъде кодирана и второ - средата, в която генерираните кодове ще бъдат скрити. Важно е да се използва информация, която е от значение за текущата тема и редът на откриване на информация да не е особено важен. *b)* **Стъпки** 1. Първо информацията, която ще бъде кодирана, трябва да бъде структурирана в кратки изречения и изписана. В QR кодове могат да се използват и снимки, връзки или дори звуци. 2. С помощта на онлайн инструмент (преобразувател на QR кодове) информацията може лесно да бъде превърната в QR кодове (или качена в сайт и въпросния сайт директно да бъде превърнат в код). 3. Кодовете могат да бъдат изтеглени и отпечатани на лист хартия. Важно е да използвате тъмно мастило за принтер, за да може камерата на смарт устройство лесно да го вземе. 4. QR кодовете могат да бъдат изрязани и скрити във всяка среда, избрана от преподавателя. Важно е да се има предвид, че е полезно да се организира такава дейност в среда, която помага за по-доброто разбиране на темата. 5. Участниците в дейността ще се нуждаят от приложение за четене на QR код на смарт устройство, за да сканират кодовете. Препоръчително е да направите лист със задачи, където участниците да отбелязват какво са открили. c) Със събраната информация участниците трябва да бъдат включени в дейност, която използва въпросната информация за изграждане на по-добро разбиране по темата. Например, подреждане на намерената информация или използването ѝ за създаване на произведения на изкуството, или използването ѝ като вдъхновение и т.н.
7	**Изпълнение**	**a. Целеви групи:** деца на възраст 8-9 години, но методът е гъвкав и е подходящ за различни възрастови групи и различни предмети също така. Почти всичко може да бъде превърнато в игра на лов за QR кодове. **b. Продължителност:** 45 – 90 минути в зависимост от сложността на задачата. **c. Брой сесии/дейности:** Една сесия.

		d. Обучителна методология: Този метод работи най-добре, когато участниците работят в екипи, тъй като е лесно да се разпределят отговорностите между съотборниците и всеки ученик участва в процеса. Този метод е доста прост, но за повечето участници е вълнуващ. Всеки се включва и чрез един и същ процес получава много сходни знания, чувства се включен и възнаграден многократно по време на урока. Универсалността на този метод може да се използва в почти всяка тема. **e. Вид оценка и инструменти, използвани за идентифициране на ползите:** Оценката се извършва, когато участниците представят своите открития, което правят под формата на съвместно изработено резюме.
8	**Артистични средства**	А) Този метод може да се използва за анализиране на произведения на изкуството или музиката В) Може да се използва, за да покаже важни елементи, които могат да бъдат включени във въпросното създавано изкуство x Живопис A x B x x Театър A ☐ B x x Музика A x B ☐ x Скулптура A x B x x Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B x x Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане) ☐ Друго, моля посочете: _____
9	**Материали**	Интернет връзка, хартия, принтер, ножици, тиксо, смарт устройства с видео камери.
10	**Кой провежда дейността**	x частно лице/родители ☐ организация/институция ☐ училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг
11	**Ползи и резултати**	a. Ползи от тази добра практика за целевите групи Учене, базирано на любопитство; Използване на съвременни и активни методи на преподаване за ангажиране на всички участници; Чувство за постижение; b. Въздействие върху общността / социално въздействие Изграждане на способности за екипна работа между учениците и други участници.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	Поведенчески предизвикателства.
13	**По какъв начин се занимава с**	Включвайки се в тази дейност, участниците ще засилят своята креативност и умения за сътрудничество. Дейността стимулира всички участници да „мислят извън кутията“ и да намерят предмет, който да

	тези предизвикателства?	бъде трансформиран в QR код. Тази дейност може да помогне за преодоляване на проблемите на изключване, свързани със социални и поведенчески причини. Наистина, това помага на участниците да бъдат ангажирани с преподаваната тема и взаимно да се уважават, за да създадат краен съвместен продукт.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Сканирането на QR кодове и получаването на различни дялове информация е важно за уменията за учене, особено за решаване на проблеми, комуникация и сътрудничество, тъй като самият метод често играе ролята на пъзел. Необходими са доста умения, за да бъде сглобен.
15	**УДО като ръководен принцип**	Използване на множество средства за изразяване
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	e-mail: ignas.stansilavicius@gruso.lt
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Въпроси, които могат да бъдат зададени за стимулиране на размисъл и даване на обратна връзка от страна на целевите групи Как се почувствахте по време на процеса на създаване на QR код? Срещали ли сте някакво предизвикателство в работата с други деца? Как работи вашата група като екип? Смятате ли, че подобрявате комуникационните си умения с другите, като участвате в тази дейност? Хареса ли ви дейността?

1	**Заглавие**	Социално включване на уязвими деца чрез изкуство в литовско-белоруските гранични региони (“Pažeidžiamų vaikų socialinė įtrauktis per meną Lietuvos ir Baltarusijos pasienio regionuose”)
2	**Страна**	Литва и Беларус
3	**Промотьор**	Администрацията на община регион Varėna
4	**Контекст на реализиране**	□ голям град X малък град □ село
5	**Цели на дейността**	1. Да помага на ученици с по-малко възможности да се занимават с артистични дейности и да си сътрудничат с други деца за развиване на емоционално познание, себеизразяване, самосъзнание, самоконтрол, уважение и самочувствие. 2. Да насърчава междуличностното взаимодействие, толерантността, емпатията на членовете на групата, да подпомага формирането на положително отношение към околната среда, към партньора в комуникацията, да може да контролира поведението.

		3. Развиване на умения за групово сътрудничество, толерантност, насърчаване на отговорност към групата, участие в живота на училищната общност. *4.* Да насърчи креативността и мотивацията на учениците за активно и творческо осъществяване на техните художествени идеи.
6	**Описание**	a. **Съдържание** на реализираните артистични дейности. Дейността е организирана като творчество – естетически ритуал, поддържащ фиксирана структурирана част в началото и в края, оформяща дейността (осигуряваща необходимостта от сигурност) и средна част с променящо се съдържание, но с все пак постоянна, предвидима структура (осигуряваща необходимостта от нови открития). Неразделна част от този тип дейности, като изключим поздравите и сбогуванията, са размисъла и/или самооценката. Децата разсъждават на две нива: 1. за емоционалното си състояние (как се чувстват); 2. За това как са успели да участват и изпълнят задачите (какво са научили) b. **Основни стъпки** Логиката на програмата: „Аз“, „Аз и ти, ние сме двама“, „аз и ти, ние сме заедно“. Темите биват определяни според последователността на задачите, свързани с „АЗ“ – задачи с фокус върху всеки конкретен ученик; “Аз и ти“ – задачи, които развиват междуличностни отношения; „Ние“ – колективни творчески задачи. Реализира се на 3 етапа: 1. Тези за самопознания, задачи насочени към отделните ученици 2. Теми за комуникация с другите, развиване на междуличностни отношения 3. Групова комуникация / теми за колаборация, Колективни творчески задачи c. **Теории,** на които стъпва практиката Програмата е базирана на принципите на приобщаващото образование и конкретни методически насоки. Базирана е на принципите на музикалната и арт терапия.
7	**Изпълнение**	a. Целеви групи – деца в училище на възраст между 4 и 18 години b. Продължителност – 60-120 минути, в зависимост от възрастта на децата c. Брой сесии/дейности – 1 дейност на седмица в продължение на 1 година d. Обучителна методология – авторска методология e. Вид оценка и инструменти, използвани за идентифициране на ползите
8	**Артистични средства**	А) Този метод може да се използва за анализиране на произведения на изкуството или музиката В) Може да се използва, за да покаже важни елементи, които могат да бъдат включени във въпросното създавано изкуство X Живопис A X B X

		☐ Театър A ☐ B ☐ X Музика A ☐ B X ☐ Скулптура A ☐ B ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	Препоръчителната среда за обучение и инструменти за обучение за програмата са: бяла дъска, стативи, мобилни маси и столове, аудио оборудване за слушане, музикални инструменти и различни арт инструменти и материали.
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция ☐ училище ☐ неформална група ☐ НПО X друг – учители, които са преминали специален курс
11	**Ползи и резултати**	a. Ползи от тази добра практика за целевите групи Децата могат да се опознаят по-добре като участват в часове по изкуство. Участниците развиват своите социоемоционални и творчески умения. b. Въздействие върху общността / социално въздействие За да гарантира социалната интеграция, литовските и белоруските учители по изкуства и специалисти по социални дейности, ще открият нови компетенции за работа с целевата група и ще ѝ помогнат да участва в същия учебен процес, както и другите деца.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*Социални предизвикателства*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Практиката осигури безопасно пространство за съвместна работа между ученици с различни интереси и статус. Това е отличен пример за това как трябва да бъде организирана обстановката, за да могат участниците да създадат връзки и от всички участващи деца да бъде извадено най-доброто – давайки им възможност да избират задачите си, да работят сами или в сътрудничество с някого, както и чрез установяване на правила за приемане и приятелство.
14	**Умения за 21 век адресирани от**	Дейностите за създаване на изкуство, включени в тези ателиета, развиват иновациите и креативността. Като се има предвид, че дейностите също така улесняват развитието на комуникационни, свързани със самосъзнанието, социални, когнитивни и креативни

	практиката	умения, които са сред най-важните, ние вярваме, че те се отнасят и до уменията за живот и кариера.
15	**УДО като ръководен принцип**	По време на дейността са използвани различни средства за изразяване и участие.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	www.varena.lt http://schuchin.grodno-region.by/ru/ https://varena.lt/naujienos/varenos-j-ciurlionytes-menu-mokyklos-ir-moksleiviu-kurybos-centro-pastato-rekonstrukcijos-darbai-arteja-pabaiga/
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Въпроси, които могат да бъдат зададени за стимулиране на размисъл и даване на обратна връзка от страна на целевите групи Как се чувствахте по време на дейността? Хареса ли ви темата, разгледана по време на дейността? Защо? Чувствахте ли се чути и ангажирани по време на дейността? Смятате ли, че са необходими подобрения в дейността? Ако да, кои?

a. 3. ДОБРИ ПРАКТИКИ ПРЕДОСТАВЕНИ ОТ Besime Özderici Ortaokulu (Turkey)

Образованието по изкуства в Турция до голяма степен попада под юрисдикцията на Министерството на националното образование. Други участници, които имат значителна роля и важни задължения в тази област, са Съветът по висше образование, Междууниверситетският съвет, Министерството на културата и туризма и Министерството на развитието. Образованието по изкуства в Турция попада както в обхвата на формалното, така и на неформалното образование.

Формалното образование е обучението, провеждано в училищна среда непрекъснато чрез образователни програми, изготвени в съответствие с определени цели и за лица в определени възрастови групи и на същото ниво. Формалното образование включва предучилищни, начални, средни и висши учебни заведения. Образованието по изкуства в системата на формалното образование се състои от

- Образователни програми, предоставяни в обхвата на учебната програма за предучилищно, начално и средно ниво,
- Образователни отдели по изящни изкуства в образователни факултети (GSEB) и факултети по изящни изкуства и консерватории на ниво висше образование.

През 1993 г. Министерството на националното образование стартира проект за обучение на надарени деца. В резултат на тези усилия бяха открити центрове за наука и изкуство (BİLSEM) към Главна дирекция за специално образование, ориентиране и консултиране с цел обучение на надарени ученици в областта на науката и изкуството. Директивата BİLSEM влезе в сила през 2007 г.

Неформалното образование включва дейностите на публични институции и частни заведения извън системата на формалното образование. Фактът, че формалното образование само по себе си не успява да се справи със социалните промени, предизвикани от напредъка на науката и технологиите, превърна образованието за възрастни в жизнеспособен подход в много страни днес. Значението на образованието за възрастни в образователната система нараства.

Голяма част от дейностите на неформалното образование, извършвани от Министерството на националното образование, се реализират от обществени образователни центрове, които имат

много обширна организационна структура. Тъй като концепции като образование през целия живот, учене през целия живот, образование за възрастни и продължаващо образование придобиха значение и приоритет, значението на образователните центрове в общността също нарасна.

В статията на Arts Education Re(thinking) in Turkey (2014) се споменава, че програмите за образование по изкуствата, предлагани от културни институции и организации в системата на неформалното образование, позволяват на изкуството да достигне до публика в по-широк кръг. Тези програми предоставят възможност на лицата, които не са участвали или са получили ограничено образование във формалната образователна система, да развият своите умения за културна грамотност и да увеличат достъпа си до култура.

Програмите за неформално образование, предлагани от музеи, галерии или културни центрове, отворени от общини или други публични институции и институции за култура и изкуство с нестопанска цел (SALT, Истанбул Модерен музей, Музей Сакип Сабанджи, Арт център Акбанк, CerModern, Baksı музей и др.) се различават по брой и обхват. Тези програми представят на децата и възрастните едно ново пространство за обучение извън училището. Програмите за обучение по изкуства, предназначени за различни възрастови групи, са особено важни, тъй като предлагат пространство на децата да развият своята креативност, както и нови възможности за свободно изразяване.

От друга страна, въпреки всички положителни усилия на културните институции, без обществена подкрепа, този тип образователни дейности, които дават възможност на децата да съчетаят изкуствата с други дисциплини и ежедневието, могат да достигнат само до ограничен брой ученици в цялата страна.

Според техния уебсайт, *Istanbul Foundation for Culture and Arts (İKSV)* е една от подпомогнатите организации от Международния фонд за културно многообразие (IFCD), създаден във връзка с член 18 от UNESCO 2005 Конвенцията за защита и насърчаване на разнообразието в културното изразяване. Грантът ще подкрепи İKSV в реализирането на проект на национално ниво, озаглавен Thread of Culture: Empowering Turkey's Local Cultural Professionals, предложен за изпълнение от отдел Проучвания в областта на културната политика на İKSV. Един от деветте одобрени да получат финансиране проекти сред 480 кандидатури от 60 страни, Thread of Culture също така е първият такъв проект от Турция, който получава финансиране.

А) ПРИМЕРИ НА ИЗБРАНИ ДЕЙНОСТИ

Art on my plate има за промоутър Средно училище Kadir Has. В тази дейност участниците първо определят визуалния елемент, който ще проектират върху чинията, след което избират сушени бобови растения, тестени изделия, зеленчуци, плодове и подобни храни в кухнята си. Те създават своята работа с тези подбрани материали. Това е чудесен шанс за развиване на семейните отношения, укрепване на семейните връзки, създаване на чувство за принадлежност и подобряване на креативността по време на тежкия процес на пандемия. Това е отлична социална дейност, възможност за развиване на творчески умения, за придобиване на умения за художествено мислене и за развиване на сръчност и психомоторни умения.

Second Life to Objects – събитие, чрез което участниците обединяват много различни материали (плат, метал, пластмаса и др.) като отражение на техните оригиналност и въображение и създават естетически щрихи. Независимите парчета се събират заедно с помощта на интерпретация и въображение и се пренареждат, за да образуват хармонично цяло. Участник, създал ново въплъщение, може да го оцвети, ако желае. Това е вид изкуство, който показва, че въображението няма граници и определено привлича вниманието. Участниците допълват работата с оригинални комбинации и описания. Участниците имат шанса да подобрят своята креативност и да изразяват чувствата си свободно. Те могат да комбинират миналото и настоящето, използвайки различни материали, като произвеждат нови продукти, използвайки стари неща или предмети, които имат значение за тях. Това е добра практика по социални, културни и социално-икономически причини.

В) ОЦЕНКА НА НАУЧЕНОТО И/ИЛИ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО

Целта на тези дейности, предложени от турския партньор, е да развият чувствителността на психомоторните умения на целевите групи в резултат от използването на балансирани движения, да насърчат екипната работа със семействата им, да се обръщат към общността чрез социалните медии, да засилят усещането за признателност и участие в обществени събития.

Произведение на изкуството, което възниква в резултат от въображение, достига до конкретна реалност чрез различни носители. То обогатява перспективите и подкрепя изкуството и творчеството.

C) ПОДРОБНО ОПИСАНИЕ НА ИЗБРАНИТЕ ДЕЙНОСТИ

1	**Заглавие**	Art on my plate (Изкуство в моята чиния)
2	**Страна**	Турция
3	**Промотьор**	Kadir Has Secondary School
4	**Контекст на реализиране**	X голям град □ малък град □ село
5	**Цели на дейността**	Да развият креативни умения; Да помогне за придобиване на умения за художествено мислене; Да развиват занаятчийски и психомоторни умения; Да помогне на семействата да участват пряко в дейности; Забавление.
6	**Описание**	**Съдържание** на реализираните артистични дейности**:** ● Участниците на първо място определят визуалния елемент, който ще създадат върху своята чиния. ● Участниците избира сушени бобови, паста, зеленчуци, плодове и подобни хранителни продукти от тяхната кухня. ● Те създават своята творба с избраните материали. **b. Основни стъпки:** ● Определяне на материалите ● Поставяне на избраните материали върху чинията ● Постигане на крайния вариант на създаваната творба ● Окончателният вид е фотографиран отпред и отгоре ● В допълнение, снимката на ученика, създал творбата също придружава творбата. ● Направените снимки се изпращат на учителя по визуални изкуства и учителя по информатика, който е отговорен за социалните медии. ● След това снимките биват публикувани в страниците на училището в социалните медии. **c. Теории, на които стъпва практиката:** ● Събития с визуални изкуства ● Събития със семейно участие ● Фотографски събития ● Грамотност в областта на социалните медии и информационните дейности
7	**Изпълнение**	a. Целеви групи: ученици от 5,6 и 7 клас (11-13 годишни) b. Продължителност: 1 седмица c. Брой сесии/дейности: 7

		d. Обучителна методология: обучение с дистанционно вземане на проби. Създаване на обучение за креативно мислене, обучение за работа в екип e. Вид оценка и инструменти, използвани за идентифициране на ползите: Оценяване от страна на учителя по визуални изкуства в нашето училище от художествена гледна точка. Оценка на разнообразието от използвани материали. Визуална оценка от страна на аудиторията в социалните мрежи. Дейността се проведе онлайн със семейно участие по време на дистанционния образователен процес.
8	**Артистични средства**	A) Анализ на прочути творби/произведения B) Създаване на изкуство **X** Живопис A ☐ **B X** ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	Хранителни материали достъпни удома Телефон с камера Интенрет
10	**Кой провежда дейността**	X частно лице/родители ☐ организация/институция X училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг
11	**Ползи и резултати**	**a. Ползи от тази добра практика за целевите групи:** Предимства на добрите практики за целевите групи: Развитие на уменията за художествено мислене, от които целевите групи се нуждаят според възрастовия диапазон Развитие на чувствителността на психомоторните умения на целевите групи в резултат от използването на балансирани движения Насърчаване на екипната работа със семействата им **b. Въздействие върху общността / социално въздействие**: Възприемане на духа на екипната работа от страна на ученици и семейства. Обръщане към общността чрез социалните медии. Засилване на чувството за признателност. Насърчаване на участие в обществени събития.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се**	Социални предизвикателства

	занимава практиката	
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	a. Това е отличен шанс за развитие на семейните отношения, на чувство за принадлежност и подобряване на креативността участниците по време на пандемия. Това е отлична социална дейност. b. С тази дейност се укрепват семейните връзки.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Учителят насърчава дигиталната грамотност, тъй като приканва участниците да работят онлайн и да предоставят обратна връзка и материали онлайн обратно към него/нея. Учителят насърчава учениците да развиват своите умения за междуличностни отношения.
15	**УДО като ръководен принцип**	Тази дейност се базира на представяне на въображението на учениците. Така че тя включва множество възможности за изразяване.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	https://www.instagram.com/p/CJlud5ZFUQqobx-ebXiTZGCNzt1rlXTWhVaUZI0/ https://kadirhasortaokulu.meb.k12.tr
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Въпроси, които могат да бъдат зададени за стимулиране на размисъл и даване на обратна връзка от страна на целевите групи Харесвате ли тази дейност? Как се чувствахте докато изпълнявахте дейността? Как се чувствахте докато работехте със своето семейство?

1	**Заглавие**	Second Life to Objects (Втори живот за предметите)
2	**Страна**	Турция
3	**Промотьор**	Besime Özderici Secondary School
4	**Контекст на реализиране**	*Х голям град ☐малък град ☐село*
5	**Цели на дейността**	*Да помогне отпадни материали да придобият естетическа стойност и оригиналност посредством въображение*
6	**Описание**	**Съдържание** на реализираните артистични дейности**:** в това събитие, участниците носят възможно най-много различни материали (платове, метал, пластмаса и т.н.) като отражение на оригиналността и въображението и ще добавят към тях естетически елементи. **Основни стъпки:** Тук става дума за изследване под шапката на т.нар. модерни изкуства, което започва с откриването на материали, които са

		неактивни или са загубили своята функция. Независими едно от друго парчета се събират заедно с помощта на интерпретация и въображение и се пренареждат, за да се образува хармонично цяло. Участник, който направи ново въплъщение, може да го оцвети, ако желае. Това е вид изкуство, което показва, че въображението няма граници и успява да привлече вниманието. Участниците допълват работата с оригинални комбинации и описания. **Теории**, на които стъпва практиката**:** Дейността завършва с техники за наблюдение, интеграция и интерпретация.
7	**Изпълнение**	a. Целеви групи: ученици от *5,6,7 и 8 клас (11-14 годишни)* b. Продължителност: 60 минути за всяка сесия c. Брой сесии/дейности: 4 -5 седмици d. Обучителна методология: изразяване на въображение заедно с приложение на техники на анализ, свързване на части и интерпретиране. e. Вид оценка и инструменти, използвани за идентифициране на ползите: *Като форма на изразяване в съвременните изкуства, оригиналността и креативността са най-важните критерии по отношение на оценката.* *Дейността беше проведена лице в лице и бе успешна.*
8	**Артистични средства**	A. *Анализ на прочути творби/произведения* B. *Създаване на изкуство* ☐ Живопис A ☐ B ☐ ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ **X** Скулптура A ☐ **B X** ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	Предмети, които са загубили своята функция.
10	**Кой провежда дейността**	X частно лице/родители ☐ организация/институция X училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг
11	**Ползи и резултати**	a. Ползи от тази добра практика за целевите групи: Произведение на изкуството, което възниква в резултат на въображението, достига до конкретна реалност чрез различни материали. Дейността разширява гледните точки и подкрепя изкуството и творчеството. b. Въздействие върху общността / социално въздействие: Включването от страна на участника в художествения процес на обикновени предмети или предмети, които той или тя е позиционирал на специално място в своя живот, придобива значение от гледна точка на посочване на конкретен

		период от време, както и значението, което носят. Тези обекти, които могат да съберат миналото и настоящето на една и съща платформа, се опитват да активират емоциите и паметта на участниците, както и на зрителите, чрез понятия като памет и опит, като преминават към образи.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	Социо-икономически предизвикателства.
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Учениците ще намерят възможност да подобрят своята креативност и ще могат да изразяват чувствата си свободно. Те могат да комбинират миналото и настоящето, използвайки различни материали, като произвеждат нови продукти, използвайки стари неща или предмети, които имат значение за тях Това е добра практика по социални, културни и социално-икономически причини.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Участниците могат да вземат подходящи/правилни решения в трудни ситуации и могат да бъдат по-уверени в обществото. Те фасилитират развитието на комункациите и екипната работа / умения, свързани с междуличностните отношения, умения за вземане на решения и решаване на проблеми.
15	**УДО като ръководен принцип**	Тази практика включва различни средства за ангажиране на участниците и осигурява свобода на изразяване без ограничаване на въображението.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	Hatice Egemen Haticeegemen1981@gmail.com https://besimeozdericiortaokulu.meb.k12.tr
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Въпроси, които могат да бъдат зададени за стимулиране на размисъл и даване на обратна връзка от страна на целевите групи Хареса ли ви дейността? Как се чувствахте, докато изпълнявахте дейността? Какво чувствахте, докато преобразувахте стари предмети в нови? Вашите отпадъчни материали получиха ли втори живот? За какви цели ги използвате?

b. 4. ДОБРИ ПРАКТИКИ ПРЕДОСТАВЕНИ ОТ ФОНДАЦИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНИЯ И БИЗНЕС ПОТЕНЦИАЛ НА ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО - CUBU FOUNDATION (БЪЛГАРИЯ)

Проф. дн Мариана Гърмидолова (2021) споменава, че *предметът „изкуство“ се появява в българските училища в края на XIX век, а първата програма по изкуства – през 1885 г. Много*

арт програми са създадени оттогава и тяхното съдържание е било подобрявано постоянно. Корените на артистичните традиции в българското изкуство ни връщат към средновековието, откогато са и техните специфични черти.

Образованието по изкуства и култура съществува в България като интегрирана училищна зона в специални училища под управлението на Министерството на културата. В няколко държави в момента се провеждат реформи на училищната програма, дискусии се водят и в България.

Според изследването „Образование по изкуства и култура в училище в Европа“ (2009 г.) се води дискусия за възможни промени в учебните планове относно изкуствата и културното образование. Целта на тази дискусия е да се разгледат възможностите за засилване на културното и творческото измерение на образованието в бъдеще не само в рамките на предметите в художествените училища, но и в останалата учебна програма, доколкото е възможно. Също така, като национална програма, инициатива, организирана съвместно от три уставни органа: Министерството на образованието и науката, Министерството на културата и Правителствената агенция за закрила на детето, през последните пет години финансира дейности, насочени към насърчаване на свързаните с изкуството фестивали и събития, например такива, предназначени да насърчават креативността и талантите на надарените деца. Тази програма може също да отпуска грантове на деца, които се представят изключително в национални или международни състезания.

Развитието на художественото образование в България се определя такива от фактори като исторически обстоятелства, индустриално развитие, професионален опит и компетентност.

Като историческа бележка, в рамката на общността, Пловдив е първият български град, който е станал Европейска столица на културата през 2019 г. Градът има древно наследство и статута си на един от най-старите европейски градове. „Заедно” беше мотото на Пловдив Европейска столица на културата заради срещата между различни култури, общности и групи. Това мото включваше четири тематични платформи: „Fuse” интегрира етнически и малцинствени групи и има за цел да обедини различни поколения и социални групи; „Transform” преосмисля и съживява забравени градски пространства; „Revive” има за цел да запази историческото наследство и да разшири достъпа до култура; докато „Relax“ насърчава устойчив живот с бавно темпо и бавно хранене.

Както в много други европейски градове, друго важно културно събитие е "Нощта на музеите", проведена за първи път през 2005 г. също в град Пловдив. Сега се нарича „Споделете нощта“ и представлява три дни на художествени представления в галерии, кафенета и обществени места из целия град.

В рамките на друг проект Passport to Culture, българският екип на НПО „Промяната е в теб“ реализира чудесни дейности, базирани на фолклорната култура на България и научи други истории от България.

В България местните власти са създали Общностни центрове за деца. Тези центрове развиват безплатно дейности за надарени или заинтересовани деца. Те са обект на интензивно сътрудничество между националните и регионалните образователни власти, от една страна, и местните власти, от друга. И това са само част от културните дейности, осъществявани на ниво общност в тази прекрасна страна.

А) ПРИМЕРИ НА ИЗБРАНИ ДЕЙНОСТИ

Арт заниманията с тийнейджъри от Център за деца с увреждания „Св. Врач”, организиран от Ирина Апостолова, включва арт-терапевтични методи, прилагани от специалисти – консултанти по арт терапия. Практиката изпълнява различни задачи по изобразително изкуство, които се съчетават с театрални елементи. Децата рисуват, моделират, изпробват приложни техники и накрая получават възможност да представят (с помощта на специалист), като например изиграят като пантомима или просто разкажат, какво са създали. Облекчаването на уменията за изразяване и общуване на децата с увреждания е инструмент за улесняване на тяхната интеграция и приобщаване, тъй като тяхното поведение ще стане по-социално приемливо за техните връстници.

Също така дейността наречена Съботни семейни ателиета (за деца и родители) се организира като приятно занимание за членовете на семейството; целящи да прекарват време заедно в артистични дейности; развиване на взаимоотношенията в семейството; разширяване на индивидуалните заложби на членовете на семейството; създаване на приятелски връзки между

различни семейства чрез споделяне на общи интереси и дейности; формиране на квартална общност от семейства със сходни интереси.

Проведени са поредица от съботни ателиета, като всяко от тях е базирано на различна художествена техника: колаж, инсталации, декорация, рисуване, изграждане на апликации и други. Различните художествени задачи/операции са разпределени спонтанно между членовете на семейството в зависимост от техните предпочитания, умения, сръчност и таланти. Към ателиетата се присъединяват семейства с деца на различна възраст, понякога дори баби и дядовци. Практиката осигурява безопасно пространство за съвместна работа между семейства с различни интереси и статус. Това е отличен пример за това как трябва да бъде организирана обстановката, за да могат участниците да създадат връзки и да извадят на показ най-доброто от всички участващи деца – давайки им възможност да избират задачите си, да работят сами или в сътрудничество с някого, фиксирайки правила за приемане и приятелство. Тази практика може да бъде най-полезна за справяне с изключването поради социални, културни и социално-икономически причини.

B) ОЦЕНКА НА НАУЧЕНОТО И/ИЛИ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО

Чрез тези видове дейности децата развиват своите умения да се изразяват по различни начини, в приятелска и артистична атмосфера това става по много по-лесен начин. Тези конкретни практики са били полезни за деца с физически и когнитивни увреждания. Възможност за по-близък контакт на възрастни с деца, с или без увреждания, за по-успешна комуникация на емоциите и изразяване на потребности и включване в общността.

Той представлява чудесен начин за развитие на лични таланти и умения, доверие и уважение с другите, създаване на устойчиви приятелски отношения чрез споделяне на артистични дейности.

C) ПОДРОБНО ОПИСАНИЕ НА ИЗБРАНИТЕ ДЕЙНОСТИ

1	**Заглавие**	Арт занимания с участници в тийнейджърска възраст от Център за деца с увреждания „Св.Врач“
2	**Страна**	България
3	**Промотьор**	Ирина Апостолова – частна инициатива
4	**Контекст на реализиране**	X голям град ☐малък град ☐село
5	**Цели на дейността**	Развиване на комуникативните способности на деца с увреждания чрез занимания с изкуство.
6	**Описание**	**a. Съдържание** на реализираните артистични дейности Арт занимания за деца с увреждания. **b. Основни стъпки** Реализирахме различни изобразителни задачи, които съчетахме с елементи на театър. Децата рисуват, моделират, апликират и накрая им се предоставя възможност да презентират (с помощта на специалист), да изиграят като пантомима, или просто да разкажат това, което са изобразили. Публиката ръкопляска при всяко представяне, насърчава всеки участник в изявата му. **c. Теории**, на които стъпва практиката Арттерапевтични методи, прилагани от специалисти – консултанти по арттерапия.

7	**Изпълнение**	a. Целеви групи – деца от 4 до 8 клас b. Продължителност – 60 минути c. Брой сесии/дейности – 8 сесии d. Обучителна методология – арттерапевтична методология e. Вид оценка и инструменти, използвани за идентифициране на ползите
8	**Артистични средства**	*A) Анализ на прочути творби/произведения* *B) Създаване на изкуство* X Живопис A ☐ B X X Театър A ☐ B X ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане) X Друго: презентации
9	**Материали**	В зависимост от изобразителната задача: темперни и акварелни бои, картони, цветни хартии и изрязани готови елементи, лепила, ножици, моделин и пластилин, декоративни елементи за апликация
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция ☐ училище ☐ неформална група ☐ НПО X друг – Ирина Апостолова, системен арт консултант
11	**Ползи и резултати**	a. Ползи от тази добра практика за целевите групи Децата развиват умения да се изразяват по различни начини, което понякога за тях е много трудно, но в приятелска и артистична атмосфера, това се получава много по-лесно. Тази конкретна практика е полезна за деца с физически и познавателни увреждания. b. Въздействие върху общността / социално въздействие Възможност за по-близък контакт между възрастни и деца с увреждания, за по-успешно предаване на емоциите и изразяване на потребностите. Приобщаване в рамките на общността.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	Физически предизвикателства
13	**По какъв начин се занимава с тези**	Облекчаването на уменията за изразяване и общуване на децата с увреждания е инструмент за улесняване на тяхната интеграция и приобщаване, тъй като тяхното поведение ще стане по-социално приемливо за техните връстници. Изкуството винаги е било и винаги ще

	предизвикателства?	бъде инструмент за сближаване на хората, тъй като успява да предаде послания без думи, преодолявайки езикови бариери или бариери пред доверието.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	a. Изкуството подпомага процеса на учене как да учим и може да бъде много полезно за тази цел. b. Дейностите в представената практика подпомагат развитието на: Самосъзнание Творческо мислене с цел формиране на художествен израз Ефективна комуникация - представяне на емоции и мисли чрез изкуство Вземане на решения – изкуството предлага множество възможности за изява Разрешаване на проблем
15	**УДО като ръководен принцип**	a. Много начини за представяне на концепции: четене и слушане b. Много начини за представяне на предлагани решения c. Множество начини за включване: използване на различни средства
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	Ирина Апостолова E-mail: apostolovairina@gmail.com
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Въпроси, които могат да бъдат зададени за стимулиране на размисъл и даване на обратна връзка от страна на целевите групи Как се почувствахте, докато участвахте в дейността? Коя част от дейността ви хареса най-много? Защо? Искате ли следващия път да видите нещо различно/подобрено? Какво и защо?

1	**Заглавие**	Съботни семейни арт ателиета (за деца и родители)
2	**Страна**	България
3	**Промотьор**	Частна инициатива
4	**Контекст на реализиране**	X голям град ☐малък град ☐село
5	**Цели на дейността**	Споделяне на приятни занимания между членовете на семейството; прекарване време заедно в творчески активности; развиване на взаимоотношенията в семейството; разгръщане на индивидуалните дарби и таланти на всеки член на семейството; създаване на приятелски връзки между различни семейства чрез споделяне на общи интереси и занимания; формиране на квартална общност от семейства със сходни интереси.
6	**Описание**	a. **Съдържание** на реализираните артистични дейности Беше проведена серия от съботни ателиета, всяко от които се базираше на различна изобразителна техника (колаж, инсталации, декорация,

		живопис, апликация, конструиране и др.). Отделните операции бяха разпределяни спонтанно между членовете на семейството в зависимост от предпочитанията, уменията, сръчностите и талантите на всеки от тях. Изобразителните задачи бяха с различна сложност и изискваха различна продължителност на заниманията. В ателиетата участваха семейства с деца на различна възраст, понякога се включваха и техните баби и дядовци.. b. **Основни стъпки** 1.Първите ателиета изискваха време за запознаване между участниците, но постепенно тези минути бяха отделяни за създаване на приятна атмосфера – с кафе, чай, музика и кратки разговори между участниците. 2.Водещият представяше задачата – идея, цел, изобразителни материали, алгоритъм, технически особености и т.н. 3.Семействата спонтанно разпределяха дейностите между членовете или пък всеки изпълняваше цялата задача самостоятелно. Даваха си съвети, взаимно си помагаха, измисляха решения на възникващите творчески проблеми, понякога се караха и сърдеха, понякога се насърчаваха или пък влизаха в колаборация с другите семейства. Водещият през цялото време беше на разположение за разяснения и консултации. 4.Последните минути бяха за импровизирана изложба на резултатите. Водещият провеждаше беседа, в която участниците се насърчаваха да споделят преживяванията си по време на ателието, както и да презентират работите си. c. **Теории**, на които стъпва практиката Методика на обучението по изобразително изкуство, арттерапия, семейна терапия
7	**Изпълнение**	a. Целева група Семейства с деца в ученическа възраст от един квартал b. Продължителност 60-120 минути c. Брой сесии/дейности 10 съботни ателиета d. Методология на преподаване авторска на Green Art Center e. Вид оценка и инструменти, използвани за идентифициране на ползите
8	**Артистични средства**	A) Анализ на прочути творби/произведения B) Създаване на изкуство X Живопис A X B X ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ X Скулптура A ☐ B X ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане) X Друго: конструиране, приложно-декоративно изкуство, колаж, релефна живопис, монотипия
9	**Материали**	В зависимост от изобразителната задача: темперни бои, маслени пастели, тушове, картон, прежди, памук, тоалетна хартия, велпапе, дървени бъркалки, листа от дървета, мъниста, ножици, лепила,

		силиконов пистолет, макетни ножчета, стиропорени топчета, декоративни елементи, пластмасови сламки и др.
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция ☐ училище ☐ неформална група ☐ НПО X друг – Green Art Center
11	**Ползи и резултати**	a. Ползи от тази добра практика за целевите групи Обогатяване на взаимоотношенията в семействата, разгръщане на индивидуалните дарби и таланти, развиване на доверието и уважението между поколенията. b. Въздействие върху общността / социално въздействие Сближаване между семейства от един квартал и създаване на устойчиви приятелски отношения чрез споделяне на творчески дейности.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	Социо-икономически предизвикателства
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Практиката осигурява безопасно пространство за съвместна работа между семейства с различни интереси и статус. Това е отличен пример за това как трябва да бъде организирана обстановката, за да могат участниците да създадат връзки и да извадят на повърхността най-доброто от всички участващи деца – давайки им възможност да избират задачите си, да работят сами или в сътрудничество с някого, както и чрез фиксиране на правила за приемане и приятелство. Тази практика може да бъде най-полезна за справяне с изключването поради социални, културни и социално-икономически причини.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Дейностите за създаване на изкуство, включени в тези ателиета, развиват иновациите и креативността. Ателиетата насърчават развитието на умения за вземане на решения и творческото мислене. Имайки предвид групово-деятелния характер на ателиетата, те също така улесняват развитието на комуникация и работа в екип / умения за междуличностни отношения.
15	**УДО като ръководен принцип**	В тази практика се спазват принципите на УДО, защото тя обхваща различни средства за ангажиране на участниците и предоставя на последните свобода на изразяване, дори и да има определени ограничения по отношение на вида изкуство, което е в центъра на практиката.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	Fb: Green Art Center e-mail: gac4friends@gmail.com
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ		Въпроси, които могат да бъдат зададени за стимулиране на размисъл и даване на обратна връзка от страна на целевите групи

Въпроси за размисъл	По какъв начин художественото ателие ви сближи, включително и между поколенията, с членовете на вашето семейство? Помогна ли ви артистичното ателие да създадете връзки и да се свържете с други семейства във вашия район? Какви артистични умения подобрихте благодарение на това ателие? Смятате ли, че подобряването на художествените умения е най-важната полза, която сте извлекли от този опит? Ако не, какво смятате за основна полза от ателието? Можете ли да свържете някакви конкретни промени в стила си на изразяване, комуникация и/или поведение с участието си в тези ателиета? Как се чувствахте да работите със семейства, които са много различни от вашите, ако това беше така? Нещо друго, което можете да споменете като ценна част от преживяването?

5. ДОБРИ ПРАКТИКИ ПРЕДОСТАВЕНИ ОТ ASSOCIACIÓ MERAKI PROJECTES DE VALÈNCIA (ИСПАНИЯ)

„Трябва да направим изкуството основа на образованието. Докато човек не е свикнал с красотата, той не може да достигне нивото на духовна свобода, от което се нуждае, за да възприема кое е добро и кое е красиво. Никое образование не е по-ефективно или задълбочено от това, което можем да научим от контакта с красотата и съвършенството“ (Jiménez Fraud, A. (1971): Historia de la Universidad Española. Alianza Editorial, Мадрид).

Страна, пълна с художествени чудеса и огромен ресурс за образователни дейности по изкуствата в общността - Испания означава да пътувате напред-назад във времето и да бъдете изненадани от цял набор от паметници, вариращи от древен римски акведукт до средновековни замъци и най-авангардната, футуристична архитектура. Векове и смесени култури са оставили своята завладяваща следа в Испания с едно от най-удивителното художествено наследство в света - тук са събрани шедьоври, създадени от Веласкес, Пикасо, Дали и Гауди.

Испания е страна, в която културното и езиково разнообразие е основополагащ принцип, залегнал в нейната конституция. Испания се фокусира върху чувствителността към изкуствата (може би предполагаща естетическа оценка) като част от подготовката за живота на възрастните, според проучването „Образование по изкуства и култура в училище в Европа“ (Eurydice, 2009). В Испания целта на основното образование е да осигури глобално образование и учениците трябва да практикуват и да участват активно в представянето на изкуствата, както и да се научат да ценят изкуствата. Целта на средното ниво е да осигури интегрирано образование и чрез участие в художественото образование учениците да развият разбиране за изкуствата в областта на социалните науки. Културата е една от основните причини за пътуване за 29% от испанското население през 2015 г. Сред страните с много по-висока стойност от средната за Европа (ЕС-28: 26%) са Холандия (39%) и Австрия (37%).

Предметите по изкуствата се преподават от учители-специалисти и развитието на креативността на учениците се насърчава по време на учебната програма и те се учат да правят работни хипотези, да изследват информацията от различни източници, да съставят последователна аргументация и да достигат до независими заключения.

Проучването Eurydice (EACEA, 2009) споменава също, че девет държави (Белгия, Чехия, Гърция, Испания, Ирландия, Латвия, Австрия, Словения и Финландия) насърчават междупредметните връзки между изкуствата и всички други предмети като част от целите за цялата учебна програма. Например в Испания законодателството относно минималната национална основна учебна програма установява, освен целите за етапите, и основните компетентности, които учениците трябва да придобият във всички области и предмети на задължителното образование, като тези компетенции включват „Културна и художествена компетентност“.

В Испания Министерството на образованието, социалната политика и спорта чрез Висшия институт за онлайн обучение и ресурси за учители (ISFTIC) и някои автономни общности предлагат на образователната общност набор от ресурси за преподаване на изкуства с помощта на новите технологии. Някои от тези ресурси са предназначени за използване от учители, за да улеснят процеса на преподаване и учене в класната стая, а други са предназначени за учениците, така че те да могат да си правят домашните, използвайки интернет.

И Испания, и Литва подчертават приноса на извънкласните дейности по изкуствата за цялостното развитие на младите хора. Испания разглежда извънкласните дейности по изкуства като неформален метод за принос за развитието на учениците, а не като пряк принос към обучението им по учебната програма.

Фестивали, празненства и състезания, свързани с изкуствата, се провеждат рутинно в испанските общности. Образователните власти предоставят финансова помощ за училищни инициативи, специално предназначени за развитие на културни дейности, свързани с учебната програма по изкуствата. Той също така предоставя финансова и практическа подкрепа за честването на годишнини, свързани с изкуството, например за отдаване на почит на известни художници.

Художествените галерии и музейните заведения в Испания също празнуват деня на отворените врати всяка година, това представлява възможност да видите произведения, които обикновено не са изложени, да получите достъп до стаи, които обикновено са затворени за публика, да присъствате на лекции и разговори, участвате в концерти и театрални представления, филмови прожекции, работилници, състезания, игри за деца и танцови представления.

А) ПРИМЕРИ НА ИЗБРАНИ ДЕЙНОСТИ

Riborquestra, основана през 2009 г., има за цел да подобри живота на хората в квартала, като предоставя ресурси за художествено обучение. Проектът се основава на иновативен и приобщаващ методологически модел, който демократизира художествената практика и улеснява гражданското участие, позволявайки генерирането на нови взаимоотношения между хората. Риборкестра насърчава личностното израстване на младите хора и улеснява развитието на общността, като им предоставя възможност да се научат да свирят на инструмент и да бъдат част от оркестър. Целта е да се насърчи солидарността, включването, съвместното съществуване и междукултурността в рамките на квартала, чрез култура и групова музикална практика и изпълнение. Процесите на учене и развитие и взаимоотношенията между участниците благоприятстват положителна промяна в поведението, генерирана в резултат на лично и контекстуално осъзнаване, повишавайки потенциала за индивидуална и общностна трансформация.

Проект *‘Barrios: inclusión social a través del arte’/Квартали: социално включване чрез изкуство* е свързан с устойчивото развитие на обществото и търсенето на идентичност в рамките на секторите, които съставляват разнообразието на конкретна градска среда. Фокусира се върху среда, в която децата могат да се чувстват интегрирани, като използват изкуството като катализатор на комуникацията и развитието на личността. Първата обща цел е да се насърчи сближаването и социалното приобщаване на групи от деца и млади хора чрез тяхното признаване като общност и чрез взаимовръзка с други групи от връстници. Проектът улеснява съвместното съществуване, като разпознава квартала и различните сектори, които съставляват общността, като използва опита от изкуството, творчеството и символичното изразяване като референция. Програмата се състои от поредица от дейности и семинари с различни цели, като използване на социалния характер на изкуството, особено във връзка с неговите възможности за изграждане на социално сближаване и оформяне на идентичност, насърчаване на индивидуалното развитие на младите хора във връзка с елементи като креативност и придобиване на знания и умения чрез групова работа. Изкуството се използва като средство за практикуване на навици, които помагат за подобряване на обществото чрез солидарни действия. Освен това има за цел да доближи арт центъра до обществото и да го разграничи от класическата визия за елитно пространство.

В) ОЦЕНКА НА НАУЧЕНОТО И/ИЛИ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО

Тези проекти и дейности, споменати по-горе, предлагат пространство за съвместно съществуване и диалог между хора от различни културни среди, живеещи в една и съща зона.

Те насърчават личностното израстване на децата и младите хора и им дават възможност да участват активно в положителното развитие на своята общност. Младежите учат чрез активно и творческо участие и експериментиране.

Младите хора са се възползвали от достъпа до музикални инструменти и класове и участват в артистични и културни събития и дейности. Дейностите, споменати от испанския партньор, засилват самочувствието и създават отворена, приобщаваща среда за сътрудничество между участниците.

Riborquestra се е превърнал в част от идентичността на квартала, в който е разработен. В резултат от проекта се наблюдава по-серозно усещане за гордост, доверие и общност, както в рамките на организацията, така и в самата общност. Образователното и музикално обучение проправя пътя за социална трансформация и добавя много културни аспекти и релевантност към общността.

Проект*'Barrios: inclusión social a través del arte'/ Квартали: социално включване чрез изкуство* помага на ученици (главната целева група) да се развиват като личности като разпознават, че средата, която ги заобикаля им помага да оформят своята идентичност.

C) ПОДРОБНО ОПИСАНИЕ НА ИЗБРАНИТЕ ДЕЙНОСТИ

1	**Заглавие**	**Riborquestra**
2	**Страна**	Испания
3	**Промотьор**	X местна инициатива
4	**Контекст на реализиране**	X голям град ☐малък град ☐село
5	**Цели на дейността**	Riborquestra е междупоколенческа и общностна организация в район на Барселона Ciutat Vella. Тя цели да допринесе за подобряване на живота на хората в общността, като предостави ресурси за артистично обучение. Riborquestra насърчава личностното израстване и фасилитира развитието на общността, като предоставя възможност за изучаване на музикален инструмент и включчване в оркестър. Целта на Riborquestra е, чрез култура и групова музикална практика и представления, да насърчава солидарността, спокойното съжителство, приобщаването и междукултурността в квартала.
6	**Описание**	a. **Съдържание** на реализираните артистични дейности Децата и младежите участват, като изучават отделно определени инструменти и след това се събират, за да формират оркестър. Участниците разполагат с един час на инструментален клас седмично и час за оркестрова репетиция, където имат възможността да се срещнат с всички други хора, изучаващи различни инструменти. Организацията се стреми да генерира пространства за взаимодействие и положително съвместно съществуване между хора от различен произход и различни социокултурни ситуации. b. **Основни стъпки** Всички музикални часове са безплатни и достъпни. Инструментите се дарят на организацията и има инструментална банка, от която всеки участник получава свой собствен инструмент. Можете да се регистрирате онлайн за участие и когато инструментите са налични, нови членове могат да бъдат включени в социалния проект. Музикантите участват в два часа занимания седмично; един час специално обучение за инструмент и един час, в който всички участници се събират за оркестрова репетиция. Практиката се

		ориентира към изпълнения, които позволяват отдалечаване от зрелищността и улесняват активното участие на общността в културния живот на квартала. Това също така позволява връзка с общността към техния район и превръща квартала в обществено пространство за срещи. c. **Теории**, на които стъпва практиката Проектът се основава на иновативен и приобщаващ методологически модел, който демократизира художествената практика и улеснява гражданското участие, позволявайки генерирането на нови взаимоотношения между хората. Фокусът върху креативността пада от различни гледни точки. Една от областите е личното творчество и способността за критично поставяне под въпрос на собствената реалност и създаване на инструменти за отваряне на нови пътища. Креативността също се разглежда като начин за анализиране на ежедневните обстоятелства и конфликти с цел генериране на алтернативни решения. Процесите на учене и развитие и отношенията между участниците благоприятстват положителната промяна в поведението, генерирана в резултат на лично и контекстуално осъзнаване, повишавайки потенциала за индивидуална и общностна трансформация.
7	**Изпълнение**	**a. Целеви групи:** младежи от квартала на възраст от 6 до 20 години **b. Продължителност:** текуща дейност **c. Брой сесии/дейности:** ежеседмични часове по конкретни инструменти в малки групи от по 8-15 ученици и ежеседмична оркестърна практика, при която всички участници се събират заедно. **d. Обучителна методология** Различни технически и музикални техники се разработват с помощта на творческа методология, изискваща активно включване. Проектът прилага приобщаващ методологически модел, който улеснява активното участие и развитието на взаимоотношенията между участниците, техните семейства и по-широката общност. Демократизацията на художествената практика създава пространство за положително социокултурно взаимодействие между хора от различни среди. В тази сложна среда Риборкестра играе важна роля в създаването на възможности, изграждането на социално сближаване и насочването на децата и младите хора в развитието на артистични, комуникативни и социални умения. **e. Вид оценка и инструменти, използвани за идентифициране на ползите** Риборкестра, основан през 2009 г., е посветен на използването на културата като средство за развитие на общността. До 2012 г. те са принудени да преустановят дейността си в резултат на недостатъчна финансова подкрепа. Редица учители и семейства се заеха да продължат с проекта, който през следващата година беше субсидиран от общината. Оттогава получава финансова подкрепа от областта, от

		фирми и частни лица в подкрепа на социално-културния принос, който проектът прави към общността. Проектът получи признание и от ключови институции в областта на културата и образованието. Той беше обявен за история на успеха в образованието от The Fundació Carulla и спечели трета награда на кмета на Сарагоса в социалната и културна категория, популяризирана от Associació Amigues i amics de la Unesco Tortosa. Също така беше избран за проекта CompArtte, който подкрепя художествени предложения със социална ангажираност и които насърчават испанското изкуство. Риборкестра в сътрудничество с училището „Сервантес“ също спечели гранта за Carles Capdevila 2020, популяризиран от вестник ARA и фондация La Caixa, за техния проект „Тандем за универсалното право на музика“, който имаше включването като основен фокус. Въпреки че дейностите по проекта обикновено се провеждат на физически места в квартала, проектът успешно премина към онлайн работа по време на блокирането поради Covid-19.
8	**Артистични средства**	A) Анализ на прочути творби/произведения B) Създаване на изкуство ☐ Живопис A ☐ B ☐ ☐ Театъ A ☐ B ☐ X Музика A X B X ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	Инструменти, нотни листа и партитури, стойки за музикални инструменти
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители X организация/институция ☐ училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг

11	**Ползи и резултати**	**a. Ползи от тази добра практика за целевите групи** Проектът осигури пространство за съвместно съществуване и диалог между хора от различни културни среди, които всички живеят в квартала. Този проект насърчава личностното израстване на участващите деца и млади хора и им дава възможност да участват активно в положителното развитие на своята общност. Участниците учат чрез активна и творческа дейност и експериментиране и проектът демонстрира ползите от взаимоотношенията между поколенията. Младите хора са се възползвали от достъпа до музикални инструменти и класове и участват в артистични и културни събития и дейности. Проектът засили самочувствието и създаде отворена, приобщаваща среда за сътрудничество между участниците и местността. **b. Въздействие върху общността / социално въздействие** Риборкестра се превърна в част от идентичността на квартала, в който се намира. Това е пространство, където се създават и насърчават социални връзки. В резултат на проекта има по-голямо чувство на гордост, доверие и общност както в рамките на организацията, така и с местността. Чрез общия език на музиката се засилва чувството за принадлежност. Образователното и музикално обучение проправи пътя за социална трансформация в общността и добави богат културен аспект и значение за общността.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	Културни предизвикателства
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Проектът осигури пространство за съвместно съществуване и диалог между хора от различни културни и социално-икономически среди, които всички живеят в квартала. Риборкестра, с над 120 членове, е от основно значение за насърчаването на уважение, приобщаване, толерантност, взаимозависимост, работа в екип и ангажираност в областта Сиутат Вела. Той изигра ключова роля в развитието на чувството за идентичност и принадлежност у участниците, свързани с местността. В резултат на това се създава колективен имидж и засилено самочувствие. Предоставяйки тази възможност безплатно и въоръжавайки участниците с инструменти, проектът е достъпен и демократизиран, така че всеки с каквото и да е ниво на знания или умения може да свири в оркестър.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	В резултат от практиката, участниците имат възможност да усъвършенстват ключови умения за 21 век. Творческото мислене се развива чрез индивидуалните и групови уроци по музика. Ефективните комуникационни умения се подобряват чрез групова работа и обединяване за създаване на оркестъра. И накрая, емпатията също се развива, тъй като участниците си сътрудничат с други членове от различни културни среди и придобиват по-добро разбиране един за друг и за състава на тяхната обща общност.
15	**УДО като ръководен принцип**	a. много начини за участие: използване на няколко различни средства

		b. дейността включва множество начини за изразяване и подкрепя разбирането на учениците
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	Riborquestra (2021) https://comusitaria.wixsite.com/riborquestra/ https://www.facebook.com/associacioriborquestra
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Въпроси, които могат да бъдат зададени за стимулиране на размисъл и даване на обратна връзка от страна на целевите групи Защо смятате, че тази дейност е важна? Колко знаехте по темата, преди да започнем? Какво научихте от участието си? По какви начини сте работили с останалите участници? Как си помагахте един на друг?

1	**Заглавие**	'Barrios: inclusión social a través del arte'/ Квартали: социално включване чрез изкуство
2	**Страна**	Испания
3	**Промотор**	Градски проект
4	**Контекст на реализиране**	**X** голям град ☐малък град ☐село
5	**Цели на дейността**	Този проект е за устойчивото развитие на обществото и търсенето на идентичност в рамките на секторите, които съставляват разнообразието на конкретна градска среда. Фокусира се върху среда, в която децата могат да се чувстват интегрирани, като използват изкуството като катализатор на комуникацията и развитието на личността. Първата обща цел е да се насърчи сближаването и социалното приобщаване на групи от деца и млади хора чрез тяхното признаване като общност и чрез взаимовръзка с други групи от връстници. Проектът улеснява съвместното съществуване, като разпознава квартала и различните сектори, които съставляват общността, като използва опита от изкуството, творчеството и символичното изразяване като отправна точка.
6	**Описание**	a. **Съдържание** на реализираните артистични дейности Програмата се състои от поредица от дейности и семинари с различни цели, като използване на социалния характер на изкуството, особено във връзка с неговите възможности за изграждане на социално сближаване и оформяне на идентичност, насърчаване на индивидуалното развитие на младите хора във връзка с елементи като креативност и придобиване на знания и умения чрез групова работа. Изкуството се използва като средство за практикуване на навици, които помагат за подобряване на обществото чрез солидарни действия. Освен това има за цел да доближи арт центъра до обществото и да го разграничи от класическата визия за елитно пространство. b. **Основни стъпки**

		Проектът обхваща знания и практики, насочени към развитие на сближаване и социално включване. Проектът работи в различни художествени дисциплини като: директно експериментиране, манипулация, докосване, поглед, рисуване и заснемане на заобикалящата среда, за да се види, че изкуството е творчески израз на идеи, преживявания и емоции. Проектът също така предлага да се експериментира с трансформацията и повторното използване на обекти чрез деконтекстуализиране на вече съществуващ обект и поставянето му в художествената сфера. Основните дейности на проекта включват: - Първоначална дискусия в малка група относно едно или две произведения на изкуството, следвайки методологията на Стратегиите за визуално мислене. Това се случва, за да могат учениците да разпознаят способността си да бъдат активни участници в проекта, да формират група, да наблюдават, слушат и обсъждат теми, свързани с произведение на изкуството. Това премахва предразсъдъците относно тяхната способност да анализират изкуството и по този начин е ключов елемент в развитието на проекта. - Поредица от работилници, където те ще възприемат квартала си като вдъхновение за различни произведения на изкуството и творчество. - Провеждане на интервюта с хора от техните квартали - Организиране на изложба с произведенията, като младите творци поканят своите съседи също да участват и да допринесат със своите произведения на изкуството на база техния квартал. По този начин инсталацията нараства във времето, размерите и стиловете, обхващайки разнообразни елементи от квартала. Това ангажиране на публиката в отразяването на изкуството и заобикалящата ги среда е една от основните цели на проекта. c. **Теории**, на които стъпва практиката Проектът използва стратегии за визуално мислене, при които учениците култивират желание и способност да представят собствените си идеи, опит как да питат и слушат активно и да предоставят логически разсъждения. Чрез използването на произведения на изкуството учениците научават и уважават различните гледни точки на своите връстници и групата развива осъзнаване на различни идеи и възприятия. Дейностите са се опитали да използват този метод за подобряване на естетическото развитие, стимулиране на креативността и насърчаване на способността за премахване на осъждането, интегриране на грешки и критично разсъждение.
7	**Изпълнение**	**a. Целеви групи:** Ученици на възраст от 8 до 14 години от 4 различни училища в 2 различни квартала в столицата на Gran Canaria. **b. Продължителност:** 3 месеца, 6 седмици уъркшопи + 3 седмици артистични инсталации в двата квартала + 3 седмици изложба в Център за съвременно изкуство San Martín. **c. Брой сесии/дейности:** 8 уъркшоп сесии и след това изложбите **d. Обучителна методология:** Това е базиран на изкуството проект, фокусиран върху изграждането и укрепването на социалното сближаване и приобщаването чрез творчество. Методологията на проекта включва

		интерактивно участие и практически дейности за ангажиране на младите хора с вдъхновението, което ги заобикаля и което идва от техните съученици, съседи и квартали. Учениците биват ръководени през творческия процес посредством семинари и се набляга на взаимното обучение, за да получат различни гледни точки и да видят красотата в разнообразието. По подобен начин са използвани методологии между поколенията чрез интервюиране на местни жители от квартала, което позволява обмен на компетенции и автентичен обучителен опит. И накрая, експонатите се използват като метод, за да се даде възможност на учениците да се чувстват собственици на обучението, през което са преминали. Чрез това те могат да работят заедно, да насърчават други членове на общността да се включат и да споделят своите творения в рамките на своята общност. **е. Вид оценка и инструменти, използвани за идентифициране на ползите** Проектът стартира през 2017 г. и се осъществява вече 3 последователни години. Успехът му позволи да продължи ежегодно, като се фокусира върху различни училища и квартали всяка година. Нарастващият интерес от страна на училища и общности за участие в този проект подчертава положителното въздействие, което е имал. Освен това, от създадените изложби по проекта, интервютата и участието на общността става ясно, че този проект успешно обединява общности от различни поколенията и засилва социалното сближаване и социалното взаимодействие чрез художествените практики. Пандемията Covid-19 наруши първоначалните планове на проекта от миналата година, но той беше успешно адаптиран и за щастие успя да продължи практически. Проектът може потенциално да бъде манипулиран и използван в контекста на средното образование с минимални промени (може би промяна на художественото съдържание, за да стане по-подходящо за различни възрастови групи).
8	**Артистични средства**	A) Анализ на прочути творби/произведения B) Създаване на изкуство X Живопис A X B X ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ X Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане) X Друго: фотография
9	**Материали**	Творчески материали, сред които – хартия, пастели, цветни моливи, кадастрон, конец и игра, фотоапарат, тетрадки и химикали
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция ☐ училище ☐ неформална група ☐ НПО X друг: фондация и арт музей

11	**Ползи и резултати**	Ползите от този проект очевидно са три: 1. За учениците (основната целева група) проектът им даде възможност да се развиват като личности, като осъзнават, че обкръжението им помага да оформят своята идентичност. Те също се възползваха от придобиването на знания чрез групова работа и учене от техните връстници. Това също работи по успешното съвместното съществуване, разбирането на множество мнения и приемането на различията. 2. Чрез проекта учениците бяха насърчени да участват в рамките на по-широката общност в техните квартали. Това позволи да се развие признателност към тяхната общност и да се почувстват вкоренени в пространството. Освен че изгражда чувство на гордост за техния квартал, проектът насърчава солидарността в общността като цяло, като обединява хората чрез творческа практика и оценяване на мястото. И накрая, диалогът между поколенията беше започнат чрез процеса на интервюта и поканите от учениците към техните съседи да участват в проекта, което допълнително засили социалното му въздействие. 3. Артистичният опит и творческото мислене, изследвани от участниците в този проект, им позволиха да придобият умения и да експериментират с различни творчески дисциплини и среди. Това художествено изразяване улесни съвместното съществуване чрез признаване на разнообразието в общността, споделеното пространство в квартала и възможността наистина да анализират и размишляват върху красотата на техния квартал и как това оформя чувството им за идентичност.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	Социо-икономически предизвикателства
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Предвид социалното, икономическото, образователното и културното разнообразие на тези млади хора, проектът научи участниците, че разнообразието не се разглежда като пречка, а по-скоро като възможност. Този проект предлага по иновативен начин на всички непълнолетни и юноши сами да участват активно в творчески процес, който работи за създаване на по-приобщаващи и социално сплотени квартали. Участниците се научават как да работят заедно, как да виждат нещата от нови и различни гледни точки, както и ползата от изграждането на чувство за общност в техния квартал.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Чрез участието си младите хора изострят своите умения за междуличностни отношения. Те имат възможност да изграждат взаимоотношения не само със своите връстници, но и с членове на по-широката общност, живеещи в техния квартал. В резултат на тези връзки те учат ефективни комуникационни умения и се ангажират с хора от различни социално-икономически и културни среди, всички живеещи в един и същи район.
15	**УДО като ръководен принцип**	a. Равни права за всички, без дискриминация; b. Изягване на стигматизацията c. Участие d. Свобода за креативно изразяване e. Включване

		Практиката може да се счита за съобразена с УДО, тъй като предлага множество средства за ангажиране на участниците. Има различни възможности за творчество чрез изкуства и занаяти, фотография и живопис, както и анализиране и обсъждане на известни произведения на изкуството. Освен това от участниците се изисква да поканят и интервюират съседи, живеещи в техния район, което изисква някой да измисли въпроси, някой да ги напише, някой да интервюира и евентуално някой да запише или снима интервюто. Всички тези елементи позволяват на младите хора да участват по начин, който им е подходящ.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	CAAM. (2017).Proyecto Barrios. https://www.caam.net/es/actividades_int.php?n=3897 CAAM. (2019).Barrios comienza una nueva aventura. https://caam.net/deaccion/barrios-comienza-una-nueva-aventura/ Fundación Disa. (2020). El proyecto 'Barrios' desarrolla actividades en Internet https://www.fundaciondisa.org/salaprensa/noticias/2020/04/24/proyecto-barrios-desarrolla-actividades-internet
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Въпроси, които могат да бъдат зададени за стимулиране на размисъл и даване на обратна връзка от страна на целевите групи Как се чувствахте, докато извършвахте дейността? Какво трябваше да направи групата? Какво беше едно от предизвикателствата при извършването на тази дейност? Помогна ли ви дейността да научите повече за вашите съученици/общност? Как? Как можете да вземете това, което сте научили, и да го приложите в собствения си живот?

6. ДОБРИ ПРАКТИКИ ПРЕДОСТАВЕНИ ОТ FUNDATIA EUROED (РУМЪНИЯ)

По-горе споменатото проучване на Eurydice (EACEA, 2009) показва, че Румъния не е много добре позиционирана по отношение на интеграцията на изкуствата в училището в сравнение със страните, участващи в проучването, но е добре позиционирана по отношение на събития на ниво общност. От гледна точка на отвореност към комуникация и партньорство с общността, през последните години румънското училище предприе някои стъпки в създаването на база данни с предложения на художници и културни оператори, за да осигури по-добра среща на образователната област с художествената. Отбелязваме възможността за регистриране в база данни, достъпна за училищата, на желаещите да предложат дейности в рамките на програма „Училище различно“. Заинтересованите страни могат да изберат предложение, което смятат, че би било подходящо за техния контекст. Румъния в момента е в процес на реформа на учебната програма от гледна точка на интеграционните ключови компетентности, които включват компетентността „културно съзнание и изразяване”. В Румъния само два предмета по изкуствата (визуални изкуства и музика) са част от задължителната учебна програма, а други предмети по изкуствата не са включени като факултативно обучение. Решенията, свързани с междупредметните връзки, се вземат от училищата.

Изследване *„Образование по изкуства и култура в училище в Европа“ (2009*) споменава междупредметните теми, предложени от училищата, сред които: румънски език и литература и музикално образование, свързани с интегрирането на литературни текстове в музикални произведения; практически умения и образование по изобразително изкуство, свързани с участието на деца, записани в начално образование, в украсата на тяхното училище; паметници на изкуството и исторически места на конкретен град; фотография между наука и изкуство.

Според проучването *„Образование по изкуства и култура в училище в Европа“ (2009)* на национално ниво е приета стратегия за децентрализиране на определени културни сфери, включително развитието на сътрудничеството между училищата и музеите. Всъщност един от показателите за изпълнение, използвани за наблюдение и оценка на изпълнението на тази стратегия, е именно броят на посещенията в музеите от организирани училищни групи. Резултатите от този показател се отчитат редовно от местните и регионалните власти, като целта е да се подчертае образователната стойност на музеите. Министерството на образованието, научните изследвания и младежта на Румъния изготви „Стратегия за развитие на извънкласни и училищни образователни дейности“, стратегия, основана на идеята, че извънкласните дейности са полезни за целия образователен процес и по-специално за личностното развитие.

Друга инициатива на национално ниво в Румъния е насочена към насърчаване на извънкласните дейности; в близко бъдеще ще бъде подписан протокол за сътрудничество по този въпрос между Министерството на образованието, науката и младежта и Министерството на културата и религията. Този протокол ще засили сътрудничеството между училища и музеи, като улесни обмена на опит между специалисти в културните и образователни области. Той ще създаде връзки между съдържанието на училищните програми и образователните услуги, предлагани от музеите, като ще насърчи участието на учениците в програми, предложени от специалистите, работещи в музеите.

Министерството на образованието, науката и младежта и Министерството на културата и общностите, както и други институции, действащи в областта на образованието и културата, организират периодично фестивали, включващи творчески работилници и художествени събития, свързани с архитектурата и дизайна, изобразително изкуство, сценични изкуства, свободно творчество, рисунка и живопис, портрет, фотография, журналистика, иконопис и популярно изкуство, игри, спорт, мултимедия, моделиране, театър, кино и др. Един пример за този тип фестивал е CreativFEST, който има за цел да идентифицира и популяризира постиженията на децата и младите хора в творческата сфера. Нощта на музеите и проектът Passport to Culture предлагат други възможности на участниците да изследват изкуствата и творческите дейности в Румъния.

А) ПРИМЕРИ НА ИЗБРАНИ ДЕЙНОСТИ

Classic is fantastic! Основните цели на събитието са да възпита любовта към музиката у младите хора, да направи класическата музика достъпна и да възпита младите хора в дух на хармония и разбирателство между хората. Програмата се фокусира върху концерти и насърчава интерактивното участие на публиката. Изпълненията на живо, организирани от института George Enescu Filarmonica, се обърнаха към младите хора в Букурещ, когато проектът стартира през 2012 г. Програмата се фокусира върху концерти на живо, по време на които публиката се възползва от конкретни обяснения и се насърчава да участва (чрез задаване на въпроси или отговаряне на въпроси от страна на модератора, демонстриране на своите чувства чрез рисунки, имитиране или танцуване, докато публиката слуша музика). Основната идея на този проект е, че музиката укрепва концентрацията, паметта, радостта от живота, толерантността, благополучието и мотивацията да бъдеш по-добър човек. Той стимулира езиковата, музикалната, логическата визуална и междуличностната интелигентност.

Секция Alecart в събитието FILIT (Международен фестивал за литература и превод в Яш) – списание Alecart публикува мнения на младите хора по широк спектър от теми (включване, разнообразие, живот, комунизъм, постижения, щастие срещу нещастие и благополучие) и техните литературни произведения от 2008 г. Събитието FILIT има за цел да популяризира младите таланти и техните литературни произведения, както и да развие творческите и критични умения на младите хора и да възпитава любовта към книгите и четенето у младите участници. Събитието образова и помага на младите хора да намерят собствения си глас в обществото и да допринесат пълноценно за неговото развитие.

Второ, учителите се възприемат като партньори (и фасилитатори) в проекта, което дава възможност на учениците активно да инициират и успешно да изпълняват всички планове. Alecart се превърна в модел на образование, който се занимава не само с академичното представяне на учениците, но и с тяхното емоционално, социално, културно и духовно развитие. Той помага на учениците да повишат своето самочувствие, увереност и благополучие и да развият дълбока любов към ученето през целия живот в социокултурен и образователен контекст. Alecart насърчава учениците да изследват не само литературни текстове, но и

съвременни социални проблеми (включване, разнообразие, мултикултурализъм). Сесиите на Alercart предоставиха на учениците уроци за приобщаване, разнообразие, мултикултурализъм.

B) ОЦЕНКА НА НАУЧЕНОТО И/ИЛИ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО

Дейностите могат да се използват в часовете за насърчаване на благосъстоянието на учениците чрез прилагане на изкуства. Материалите насърчават сътрудничеството между специалисти по изкуство (музиканти) и учители. Тези дейности имат за цел да засилят концентрацията, паметта и радостта от живота, толерантността, благополучието и мотивацията да бъдем по-добри хора. Той стимулира езиковата, музикалната, логическата, визуална и междуличностната интелигентност.

Като дава възможност на учениците да инициират, преговарят и обсъждат всички свои дейности, проектът също така повишава комуникационните умения на учениците.

C) ПОДРОБНО ОПИСАНИЕ НА ИЗБРАНИТЕ ДЕЙНОСТИ

1	**Заглавие**	Classic is fantastic! (Clasic e fantastic) / Класиката е фантастична!
2	**Страна**	Румъния
3	**Промотьор**	Национални проекти
4	**Контекст на реализиране**	X голям град ☐малък град ☐село
5	**Цели на дейността**	Основните цели на събитието са да възпитаме любовта към музиката у младите хора, да направим класическата музика достъпна и да възпитаме младите хора в дух на хармония и разбирателство между хората.
6	**Описание**	**Съдържание** на реализираните артистични дейности Програмата се фокусира върху концерти и насърчава интерактивното участие на публиката. Предвижда се национално излъчване на програмата, за да стане достъпна за по-голям брой ученици, което пандемията ускори. Събитието е пренесено онлайн. Изпълненията на живо, организирани от института George Enescu Filarmonica, се обърнаха към младите хора в Букурещ, когато стартира през 2012 г. Програмата се фокусира върху концерти на живо, при които публиката се възползва от конкретни обяснения и е насърчавана да участва (чрез задаване на въпроси или отговаряне на въпроси от страна на модератора, демонстриране на чувствата си чрез рисунки, имитиране или танци, докато слушат музика). Основните цели на събитието са да възпитаме любовта към музиката у младите хора, да направим класическата музика достъпна и да възпитаме младите хора в духа на хармония и разбирателство между хората. Пандемията ускори плановете създадените материали да станат достъпни за по-голям брой ученици от цялата страна и събитието се пренесе онлайн. **Теории**, на които стъпва практиката – музиакта е средство за обучение и сенситизация на младите хора. Главната идея на този проект е, че музиката подобрява концентрацията, паметта, радостта от живота, толерантността, благосъстоянието и мотивацията да станем по-добри

		хора. Събитието стимулира лингвистични, музикални, логически визуални и междуличностни компетенции.
7	**Изпълнение**	a. Целеви групи – младежи, юноши и преподаватели, 210 участници b. Продължителност - 7 дни c. Брой сесии/дейности - 7 сесии d. Обучителна методология - интерактивно участие, музика, театър e. Вид оценка и инструменти, използвани за идентифициране на ползите - Събитието има собствен уебсайт, включващ записи на интервюта (за музика и житейски опит) с известни музиканти и писатели, виртуална библиотека, представяща живота на известни музиканти и композитори, препоръки на участници и ученици, рисунки и картини, базирани на концертите, на които са присъствали. Изпълненията на живо, организирани от George Enescu Filarmonique Institute, са насочени към младите хора в Букурещ. Пандемията ускори плановете създадените материали да станат достъпни за по-голям брой ученици от цялата страна и събитието се пренесе онлайн.
8	**Артистични средства**	A) Анализ на прочути творби/произведения B) Създаване на изкуство ☐ Живопис A ☐ B ☐ ☐ Театър A ☐ B ☐ X Музика A X B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	Концерти на живо. Виртуална библиотека (връзки към концерти, житейските истории на музиканти, записи на интервюта на тема музика с известни музиканти и писатели, оперни либрета, линкове към видео клипове в YouTube).
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители X организация/институция ☐ училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг
11	**Ползи и резултати**	Концертите са с високо качество и обясненията, придружаващи всяко музикално произведение, са полезни, дават прозрения на учениците в музикалния свят и доближават класическата музика до тях. Учителите могат да използват сайта, неговите записи и статии в своите часове, за да създадат приятна атмосфера и да стимулират благополучието на учениците, да ги насърчат да слушат качествени концерти, да анализират известни артистични изрази или да разберат контекста, в който произведенията са били създадени.
12	**Предизвикателства пред приобщав**	Социално предизвикателство

	ането, с които се занимава практиката	
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Материалите могат да се използват в часовете за насърчаване на благосъстоянието на учениците чрез прилагане на изкуства. Материалите насърчават сътрудничеството между специалисти по изкуство (музиканти) и учители. Ролята на музиката в нашия живот: музиката укрепва концентрацията, паметта, радостта от живота, толерантността, благополучието и мотивацията да бъдем по-добри хора. Тя стимулира езиковите, музикалните, логически визуалните и междуличностните умения.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Креативност и иновации Сътрудничество и комуникация Съвместна дейност Глобална и културна осведоменост Умения за междуличностни отношения
15	**УДО като ръководен принцип**	Дейността включва множество начини за изразяване и подкрепа на разбирането на учениците
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	Filarmonica George Enescu. (May, 5). Clasic e fantastic. https://www.clasicefantastic.ro/ https://www.facebook.com/clasicefantastic/ Filarmonica George Enescu. (May, 5). Clasic e fantastic. ttps://www.youtube.com/channel/UCH7X-X4enyZtZKv_wheIqtw
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Въпроси, които могат да бъдат зададени за стимулиране на размисъл и даване на обратна връзка от страна на целевите групи Какво означава музиката за учениците? Говорили ли сте за това с вашите ученици? (Как музиката ги кара да се чувстват? Кое музикално произведение им е повлияло? Как?) Обичат ли да слушат класически концерти? Били ли са изложени на класическа музика? Използвате ли музика в часовете си с ученици? Как? Помогна ли музиката на учениците? Как? Забелязали ли сте промени в поведението, мотивацията и разбирането на вашите ученици?

1	**Заглавие**	**Alecart and FILIT (детска секция)**
2	**Страна**	Румъния
3	**Промотьор**	**Национални проекти**
4	**Контекст на реализиране**	X голям град ☐малък град ☐село

5	**Цели на дейността**	Списанието обучава и помага на младите хора да намерят собствения си глас в обществото и да допринесат пълноценно за неговото развитие. Събитието FILIT има за цел да популяризира младите таланти и техните литературни произведения, както и да развие уменията за творческо и критично мислене на младите хора и да вдъхне любов към книгите и четенето у младите участници.
6	**Описание**	Alecart е проект/тенденция, инициирана от културна група млади хора и техните учители по литература от няколко гимназии в Яш, Румъния, с богат опит и дейност. Достъпът до дейностите на групата е безплатен. Тенденцията възпитава и помага на младите хора да намерят собствен глас в обществото и да допринесат пълноценно за неговото развитие. Списанието им публикува мнения на младите хора по широк спектър от теми (включване, разнообразие, живот, комунизъм, постижения, щастие срещу нещастие, благополучие), както и техните литературни произведения от 2008 г. насам. Списанието придоби национален характер с времето и се обръща към всички ученици в Румъния. Групата е партньор в културното събитие FILIT, което инициира специална секция за деца/ученици от 2019 г., където Алекарт има значителен принос всяка година. Събитието FILIT има за цел да популяризира младите таланти и техните литературни произведения, както и да развие уменията за творческо и критично мислене на младите хора и да вдъхне любов към книгите и четенето у младите участници. На учениците се дава възможност да се срещнат с писатели и поети, както и да прочетат собствените си произведения. Alecart е проект, иницииран през 2008 г. от културна група млади хора (12-19-годишни) и техните учители от няколко гимназии в Яш, Румъния. Благодарение на успеха и популярността си Алекарт с времето се превърна в национален проект. Достъпът до всички дейности на групата е безплатен. Проектът е особено привлекателен на първо място за младите хора, защото ги насърчава да намерят собствения си глас в обществото и да допринесат пълноценно за неговото развитие. Второ, учителите се възприемат като партньори (и фасилитатори) в проекта, което дава възможност на учениците активно да инициират и успешно изпълняват всички планове. Alecart се превърна в модел на образование, който се занимава не само с академичното представяне на учениците, но и с тяхното емоционално, социално, културно и духовно развитие. Той има за цел да изпълни потенциала на учениците да участват, да постигат и да се наслаждават на това, което правят. Той се превърна в място, където учениците намират свой собствен начин да изразят себе си (стихотворения, блогове, рецензии, разкази, рисунки и т.н.) и където се оценява приносът на всеки ученик. Той помага на учениците да повишат своето самочувствие, увереност и благополучие и да развият дълбока любов към ученето през целия живот в социокултурен и образователен контекст. Alecart насърчава учениците да изследват не само литературни текстове, но и съвременни социални проблеми (включване, разнообразие, мултикултурализъм). Alercart сесиите предоставиха на учениците уроци за приобщаване, разнообразие, мултикултурализъм. Програмата на Alecart обхваща широк спектър от дейности, чийто успех се основава на общоприети планове за действие: анализ на съвременни художествени постижения, творческо писане (кратки разкази и стихотворения), обществена/благотворителна дейност (т.е. сесии за разказване на истории или четене на глас за по-малки деца/деца със специални нужди), блогове за основни събития (срещи с писатели и поети и др.), книги, литературни рецензии на книги и филми или срещи с национални и международни писатели. Учениците инициират, договарят и обсъждат всички свои дейности.

7	**Изпълнение**	a. Целеви групи - младежи b. Продължителност - 5 дни c. Брой сесии/дейности -7 d. Обучителна методология - анализ на съвременни художествени постижения, творческо писане (кратки разкази и стихотворения), обществена/благотворителна дейност (т.е. сесии за разказване или четене на глас за по-малки деца/деца със специални нужди), блогове за основни събития (срещи с писатели и поети и др.) или книги, литературни рецензии на книги и филми e. Вид оценка и инструменти, използвани за идентифициране на ползите: - По време на пандемията, фестивалът не се провежда.
8	**Артистични средства**	A) Анализ на прочути творби/произведения B) Създаване на изкуство **X** Живопис A ☐ B **X** ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ **X** Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A **X** B **X** ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане) **X** Друго: срещи с писатели и поети
9	**Материали**	Описание на събития, блогове, поеми, кратки истории, рисунки
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители X организация/институция ☐ училище ☐ неформална група ☐ НПО X друг
11	**Ползи и резултати**	Статиите в списанието и разказите и стихотворенията са с високо качество; те дават пример за подражание на учениците. Публикуваните на сайта материали насърчават благосъстоянието на учениците, насърчават инициативите на младите хора и пораждат доверие в образованието и неговите ценности. Като дава възможност на учениците да инициират, преговарят и обсъждат всички свои дейности, проектът също така повишава комуникационните умения на учениците.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава**	Социални предизвикателства

	практиката	
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Материалите насърчават благосъстоянието на учениците чрез прилагане на изкуства; разказите и стихотворенията на учениците се публикуват в онлайн списание, което има голям брой читатели. Материалите, създадени в рамките на проекта, насърчават благосъстоянието на учениците. Дейностите на Алекарт насърчават творчеството, културата и мултикултурния диалог; те също така стимулират езиковата, визуалната и междуличностната интелигентност.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Екипна работа Креативно мислене Решаване на проблеми Глобална и културна осъзнатост Емпатия Умения за междуличностни отношения
15	**УДО като ръководен принцип**	Дейността включва множество средства за представяне на концепции и нови идеи.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	Alecart. (Май, 5). Alecart. https://alecart.ro/despre/ https://www.facebook.com/filit.iasi/
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Въпроси, които могат да бъдат зададени за стимулиране на размисъл и даване на обратна връзка от страна на целевите групи Защо според вас моделът Alecart е успешен? Как смятате, че тези ученици са открили своя глас в обществото? По какъв начин бихте приложили този модел във вашия клас?

7. ДОБРИ ПРАКТИКИ ПРЕДОСТАВЕНИ ОТ THE UNIVERSITY OF PADOVA (ИТАЛИЯ)

В Италия училищата са задължени по закон да изготвят план за учебна програма (Piano dell'offerta Formativa), който трябва да включва незадължителни извънкласни дейности от художествен характер, достъпни за учениците от съответното училище, в които могат да участват следобед. Като част от проекта Scuole aperte (Отворени училища) всяко училище или мрежа от училища може да кандидатства за финансиране на художествени дейности от Министерството на образованието. В по-голямата част от европейските страни специалистите учители по изкуства, дори ако са основно обучени като (професионални) художници в последователен модел, също трябва да преминат професионално обучение на учители в даден момент. Това означава, че за да могат да преподават в общи държавни училища (а не само в извънкласни часове, в които професионални артисти могат да бъдат включени в няколко страни, например в Гърция, Италия, Финландия, Словакия и Словения), професионалните художници трябва да преминат професионално обучение за учители.

Няколко държави (Чехия, Франция, Италия, Португалия, Словения и Обединеното кралство) имат законови препоръки за училища и други организации във връзка с предоставянето на извънкласни дейности по изкуствата. В Италия дейностите за непрекъснато професионално развитие на учителите по изкуства се фокусират по-специално върху драмата и музиката.

Италианското изкуство е повлияло няколко основни движения през вековете и е създало множество творци от голям мащаб, включително художници, архитекти и скулптори, поради което Италия има важно място в международната художествена сцена. Към широката публика изкуството е отворено посредством големи художествени галерии, музеи и изложби. Италия е дом на най-големия брой обекти на ЮНЕСКО за световно наследство (58), най-големият брой в света, които може да бъдат посетени по време на Нощта на музеите, която се провежда в Италия от 2005 г. Италия има 4 града, номинирани за европейски Столици на културата: Флоренция, Болоня, Генуа, Матера.

Италианските институти за култура (около 100 в Италия) се ангажират не само да опазват и съхраняват исторически документи, но и да съхраняват и разпространяват съдържанието на тези документи, с други думи да съхраняват и разпространяват италианската културна памет. Те също така са дълбоко ангажирани с разбирането и разработването на иновативни модели на обучение, особено с такива решения, които актуализират преподаването на история (предназначени във всякакъв смисъл: от социална, икономическа и политическа гледна точка).

Според statista.com насърчаването на културното развитие е част от 12-те основни принципа в Конституцията на Италианската република. През 1985 г., за да подкрепи изкуствата и културната индустрия, италианското правителство създаде фонд за сценични изкуства, наречен „Fondo Unico per lo Spettacolo" (FUS). Културната и творческа продуцентска система е разделена на седем сектора: архитектура и дизайн, комуникации, музикални и аудиовизуални, книги, печатни медии и издателска дейност, видеоигри и софтуер, музеи и подобни културни институции и сценични изкуства.

Santovito (2017) споменава, че културните и творчески индустрии са класирани на трето място в Италия от професионална гледна точка след строителния сектор и кетъринга и хотелиерството. Благодарение на важния интелектуален принос, творческата индустрия се характеризира с висока концентрация на човешки капитал.

През последните няколко години някои проекти бяха популяризирани в различни региони на Италия в подкрепа на нарастващите творчески индустрии. Някои примери са: Incredibol!, Rome Provincia Creativa, Agenzia Campania Innovazione.

Според Европейския дневен ред за култура – един от ключовите елементи на успеха изглежда е способността да се идентифицират някои представители на общността, които могат да изградят мост между общността и институцията, както и основната аудитория на институцията, членовете на която работят като посредници и посланици.

Едно скорошно проучване, включващо извличане на данни в италианския проект за култура и благополучие, установи, че културният достъп е вторият най-важен детерминант на психологическото субективно благополучие след множество заболявания, превъзхождащи фактори като професия, възраст, доходи и образование (Grossi et al, 2010 и 2012 г.).

А) ПРИМЕРИ НА ИЗБРАНИ ДЕЙНОСТИ

In the Shape of Clay (Формата на глината) - дейност, която подпомага изследването на глина, материал, който говори за човешката история. Глината се предлага в различните си "фази на живот", от влажна до суха. Тя е разбита и на прах, при събирането си с вода, отново се връща към живот и отново става пластична. Това е пример за свързване на мултидисциплинарни изследвания и ноу-хау, генериращ стратегии за обучение и нови форми на знание. Дейността включва множество изразни средства, със специално внимание към невербалните и медиирани дейности, което ги прави достъпни за всеки и по-специално за ученици, изпитващи ограничения или уязвимост в езиковото развитие и функциониране.

The Ray of Light (Лъч светлина) - светлината и явленията на светлината са врати, водещи към откриване и познание на света. Те могат да бъдат изследвани чрез „класическия" диапазон от видима светлина, която може да бъде разбита на цветове, но също и чрез невидимия спектър с, например, инфрачервени и ултравиолетови лъчи. Дейността благоприятства подхода към реалността и развитието на знанието и дава смисъл на научното мислене, вродено в човешките същества. Помага за генериране на нови идеи, промяна на перспективата, замисляне на нещо ново и надграждане на други идеи. Уместността на тези средства идва по линия на подкрепата, която предлагат на ученето, свързано със сложно и научно съдържание, ползата от което се разпознава по-късно в юношеството.

В) ОЦЕНКА НА НАУЧЕНОТО И/ИЛИ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО

Участниците в дейността *Формата на глината* откриват силата на контакта със Земята, оформят я по различни начини, чрез азбуката на пластичността, на слоеве и измерения, структури, богати на твърдо вещество и кухини, създавайки сложни композиции и форми в различни цветове.

Лъч светлина предлага креативно включване на деца, усещане за значимост и удовлетворение от лични постижения, развиване на въображение и култивиране на любов към езика и речта.

C) ПОДРОБНО ОПИСАНИЕ НА ИЗБРАНИТЕ ДЕЙНОСТИ

1	**Заглавие**	*Лъч светлина*
2	**Страна**	Италия
3	**Промотьор**	Национални проекти
4	**Контекст на реализиране**	x голям град x малък град x село
5	**Цели на дейността**	• подкрепят подход към реалността и развитието на знания • придават смисъл и по-голяма свобода на научното мислене, вродено на човешките същества
6	**Описание**	a. **Съдържание** на реализираните артистични дейности: Светлината и явленията на светлината са врати, водещи към откриване и познание за света. Те могат да бъдат изследвани чрез „класическия“ диапазон от видима светлина, която може да бъде разбита на цветове, но също и чрез невидимия спектър с, например, инфрачервени и ултравиолетови лъчи. b. **Основни стъпки** *Илюминаториите*: контексти, организирани около концепция или проблем на знанието, и предлагащи различни инструменти, материали, въпроси, срещи и точки за достъп. Те не насочват изследователите към едно решение, но правят възможни различни пътувания и са особено благоприятни за взаимодействие и изграждане на групово обучение. c. **Задачата: Посредством различни езици** – думи, рисунки, звуци, конструкции и визуални композиции – да се конструират и верифицират хипотези и теории. d. **Теории**, на които стъпва практиката: проучване, разпространение и формален опит, при който въображението, фантастичното и разказът формират обяснения и интерпретации по органични начини за по-научни и рационални процеси.
7	**Изпълнение**	a. Целеви групи: *ученици на етап средно образование* b. Продължителност: *60 минути* c. Брой сесии/дейности: следобедни дейности в общностни центрове d. Обучителна методология: *мултимедийно учене* e. Вид оценка и инструменти, използвани за идентифициране на ползите въпросник за компетенциите за 21 век (Mancinelli, 2020)
8	**Артистични средства**	*A) Анализ на прочути творби/произведения* *B) Създаване на изкуство* x Живопис A ☐ B ☐

		☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ X Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B x X Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	Колекция от рисунки, звуци и визуални конструкции
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители X организация/институция X училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐друг
11	**Ползи и резултати**	Творческа ангажираност на децата Чувство за значимост и удовлетворение от лични постижения Развитие на въображението и култивиране на любов към езика и речта
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*Когнитивни предизвикателства*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Откриване на различията в използването на различни езици в комуникацията и подчертаване на възможността всеки индивид да намери личен начин за решаване на задача.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	**Творческо мислене**: генериране на нови идеи, промяна на перспективата, замисляне на нещо ново и надграждане на други идеи. Но също **Решаване на проблеми:** разглеждане на проблем, като се вземат предвид различните варианти за решения и се стига до решение след претегляне на плюсовете и минусите на различните налични опции. **Умения за междуличностни отношения:** развиване на умения за сътрудничество, докато се търси най-доброто решение
15	**УДО като ръководен принцип**	*a. предложени са множество средства за представяне на понятията* *b. множество начини за изразяване на решението: участниците могат да използват словесни, изобразителни, визуални средства* *c. множество начини да бъдат ангажирани учениците: предоставят им се няколко различни инструмента и участниците избират тези, които ги мотивират повече*
16	**Сайт/E-mail /друга**	*Извлечено от програми, реализирани от Reggio Children*

	контактна информация:	Reggio Children е сертифициран доставчик на образование според международен стандарт UNI ISO 9001:2015 за дизайн и предоставяне на професионални образователни дейности. atelier@reggiochildren.it
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Въпроси, които могат да бъдат зададени за стимулиране на размисъл и даване на обратна връзка от страна на целевите групи Колко различни начини за изпълнение на дейността са предложени? Избройте как сте избрали вие и останалите участници. Разбрахте ли задачата си? Намерихте ли начин да изпълните задачата? Как обяснявате това, което се случи? Колко различни решения са предложени по време на дейността? Кое е решението предложено от вас? Какво научихте?

1	**Заглавие**	Формата на глината
2	**Страна**	Италия
3	**Промотьор**	Национални проекти
4	**Контекст на реализиране**	x голям град x малък град x село
5	**Цели на дейността**	• упражняване на мислене по гъвкав начин, преминаване между цифрови и аналогови, абстрактни и конкретни, виртуални и занаятчийски подходи • интегрира езици
6	**Описание**	1. **Съдържание на реализираните артистични дейности**: *подпомага проучването на глина, материал, който говори за човешката история. Глината се предлага в различните "фази на живот", от влажна до суха. Тя е разбита и на прах, след срещата си с вода, отново се връща към живот и придобива пластичност.* 2. **Основни стъпки:** Ръцете слушат, наблюдават и манипулират, навлизат в глината и я фрагментират с жестове, вкопават в материала с натиск и удоволствие. Обработват глината с юмрук, длан и върховете на пръстите, експериментирайки вертикално и балансирайки различни обеми. a. Глина се предлага във връзка с различни основи: дървени дъски с различни форми и размери, отразяващи повърхности, метали и пластмаси. Основите, които имат различни повърхности, създават интересни отклонения и могат да се превърнат в матрица или шаблон за интересни нови текстури. b. Големите работни маси позволяват използването на традиционни инструменти – за разрези, издълбаване и заглаждане – както и за други необичайни инструменти, като

		ножове за макаронени изделия, машина за мачкане на картофи и торбички за глазура. След това има факли, лещи и микроскопи, свързани с компютри, които ни позволяват да влезем в най-интимните и неочаквани структури на материала по напълно нови начини. Възможно е едновременно да се работи на различни нива на представяне. 3. **Теории**, на които стъпва практиката: *свързване на междупредметни проучвания и знания, генериращо обучителни стратегии и нови форми на знание.*
7	**Изпълнение**	a. Целеви групи: *ученици от средните училища* b. Продължителност: *60 минути* c. Брой сесии/дейности: следобедни дейности в общностни центрове d. Обучителна методология: *мултимедийно обучение* e. Вид оценка и инструменти, използвани за идентифициране на ползите: *въпросник за компетенции за 21 век (Mancinelli, 2020)*
8	**Артистични средства**	*A) Анализ на прочути творби/произведения* *B) Създаване на изкуство* ☐ Живопис A ☐ B ☐ ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ X Скулптура A ☐ B X ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B X X Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	дървени дъски с различни форми и размери, отразяващи повърхности, метали и пластмаси, резачки за макаронени изделия, машинки за мачкане на картофи и торбички за глазиране, фенери, лещи и микроскопи, свързани с компютри
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители X организация/институция X училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐друг
11	**Ползи и резултати**	**Ползите от тази практика за целевите групи** Участниците откриват силата на контакта със земята, оформянето по различни начини, посредством азбуката на пластичността, слоеве и нива, структури, богати на плътни зони и пукнатини, създаване на сложни композиции и форми в различни цветове.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава**	Познавателни предизвикателства

	практиката	
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Чрез предоставянето на различни начини за изразяване на техните умения, той подпомага развитието на положително усещане за себе си и личните силни страни.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Гъвкавост и адаптивност Продуктивност и отговорност Информационни и комуникационни технологии
15	**УДО като ръководен принцип**	При използване едновременно на множество начини за представяне.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	Извлечено от програми, изпълнявани от Reggio Children Reggio Children е сертифициран доставчик на образователни услуги по международен стандарт ISO 9001:2015 за професионален дизайн и предоставяне на обучителни дейности. atelier@reggiochildren.it
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Въпроси, които могат да бъдат зададени за стимулиране на размисъл и даване на обратна връзка от страна на целевите групи Какво установихте/разбрахте? Какви артистични умения открихте? Как ги подобрихте от началото на дейността? Какво открихте за себе си? Какво бихте могли да правите в бъдеще, за да се упражнявате повече и да усъвършенствате тези умения?

8. РЕЗЮМЕ

Основната цел на образованието по изкуства в европейските общности изглежда е да получи признание за значимостта на дисциплината и да увеличи нейния дял в учебната програма.

Съвременните общества все повече възприемат творческата страна и способността за самоизразяване на индивидите като част от модела на ценностите, които насърчават и считат за ефективни в подкрепа на развитието на активно гражданство. Този модел включва както измерението на личното благо за всеки индивид, така и това на полезността за обществото, като признава приноса на творческите индустрии за икономическото благополучие.

Изкуството и културата представляват значими компоненти на ежедневието, предлагайки възможност за придобиване на знания, формиране на умения и нагласи, развиване на въображението.

Основната характеристика на грамотността през 21-ви век включва способността да се разбира и комуникира както вербално, така и невербално. Културната грамотност ни позволява да разберем себе си и другите в културен контекст.

Изкуството и художественото образование помагат на цялото население да придобие необходимите умения, изисквани в 21-ви век. Работодателите във всички сектори имат нужда от

креативни, аналитични, дисциплинирани и уверени в себе си служители. Индивиди, които могат да решават проблеми, да съобщават идеи и са чувствителни към света около тях.

Споменатите по-горе добри практики, приложени на ниво общност, са съсредоточени върху поредица от предизвикателства на приобщаването, особено върху социални, социално-икономически и когнитивни проблеми, и по-малко върху културни, физически и поведенчески такива. Ето защо в следващата глава, Глава 6, ще намерите по-широка и по-пълна поредица от добри практики, обхващащи по-голямата част от предизвикателствата на приобщаващото образование, на които се обръща внимание на ниво училище, от културни предизвикателства до предизвикателства пред надарените и талантливите деца.

Образованието по изкуства в общността изисква квалифицирани професионални учители по изкуства, както и учители от общообразователна степен, допълнени от успешни партньорства между образователните и културните системи и актьори.

Извън училищата, много организации предоставят допълнително образование в областта на изкуствата. Те включват министерски или общински структури, културни центрове и институции, независими специализирани училища (музикални, драматични и др.), сдружения и дори съюзи на художници или творчески професионалисти. Населението, което се възползва от образованието по изкуства, включва деца и младежи извън училище, възрастни хора, инвалиди, имигранти, възрастни, участващи в професионално обучение и много други категории.

Ключови думи: Културен и креативен сектор, партньорство за арт образование, приобщаващо образование, създаване на изкуство, пътна карта за образование посредством изкуство

9. БИБЛИОГРАФИЯ

Akın, Z. F., Ece, Ö. (2014). *Arts Education Re(thinking) in Turkey*, 2014, https://www.iksv.org/i/content/231_1_RethinkingArtsEducation.pdf

European Education and Culture Executive Agency (European Commission), Eurydice (European Education and Culture Executive Agency), 2009, *Arts and Cultural Education at School in Europe* https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0e41e888-7d1b-4073-adea-502974017735

https://www.iksv.org/en/news/iksv-to-receive-unesco-s-international-fund-for-cultural-diversity

European Agenda for Culture, *Report On The Role Of Public Arts And Cultural Institutions In The Promotion Of Cultural Diversity And Intercultural Dialogue* https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/reports/201405-omc-diversity-dialogue_en.pdf

Eurydice (European Education and Culture Executive Agency)*,* 2009*, Arts and Cultural Education at School in Europe,* www.eurydice.org

Garmidolova, Mariana Mincheva, 2021, *The Arts Education System In Bulgaria*, http://casopisi.junis.ni.ac.rs/index.php/FUTeachLearnTeachEd/article/view/7155

Geoff Taggart, Karen Whitby, and Caroline Sharp, 2004, I*nternational Review of Curriculum and Assessment Frameworks Curriculum and Progression in the Arts: an International Study Final Report*, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/605395/0904_Taggart_et_al_CPQ01.pdf

Grossi, E., et al., 2010, *The impact of culture on the individual subjective well-being of the Italian population: an exploratory study. Applied Research in Quality of Life*, 6 (4), 387-410

Santovito, Fulvia, 2017, *Italian Cultural and Creative Industries. Journal of Creative Industries and Cultural Studies - JOCIS*, http://eprints.rclis.org/38750/

Sharp, C., Le Métais, J. (2000). *The Arts, Creativity and Cultural Education: An International Perspective*, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/605402/1200_QCA_The-arts-creativity-and-cultural-education-finalreport.pdf

10.ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ:

ALECART, https://alecart.ro/despre/

Associació Riborquestra Website, https://comusitaria.wixsite.com/riborquestra/

Associació Riborquestra Facebook Page, https://www.facebook.com/associacioriborquestra

CENTRO ATLÁNTICO DE ARTE MODERNO, *Proyecto BARRIOS*, https://www.caam.net/es/actividades_int.php?n=3897

CENTRO ATLÁNTICO DE ARTE MODERNO, *Barrios: comienza una nueva Aventura*, https://caam.net/deaccion/barrios-comienza-una-nueva-aventura/

Clasic e fantastic Website, https://www.clasicefantastic.ro/ https://www.facebook.com/clasicefantastic/

Clasic e fantastic Youtube Channel, https://www.youtube.com/channel/UCH7X-X4enyZtZKv_wheIqtw

FILIT Iasi Facebook Page, https://www.facebook.com/filit.iasi/

Green Art Center gac4friends@gmail.com

Hatice Egemen, Haticeegemen1981@gmail.com

Irina Apostolova, apostolovairina@gmail.com

KAYSERİ/KOCASİNAN, Kadir Has Ortaokulu, https://kadirhasortaokulu.meb.k12.tr

KAYSERİ/MELİKGAZİ, Besime Özderici Secondary School,https://besimeozdericiortaokulu.meb.k12.tr

Kauno Juozo Grušo meno gimnazija, ignas.stansilavicius@gruso.lt, https://gruso.lt/

La Fundación DISA,

https://www.fundaciondisa.org/salaprensa/noticias/2020/04/24/proyecto-barrios-desarrolla-actividades-internet

Plovdiv 2019, https://plovdiv2019.eu/en/about/817-plovdiv-2019-with-new-identity

Reggio Children atelier@reggiochildren.it

Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Bulgaria

Shchuchinsky District Executive Committee, http://schuchin.grodno-region.by/ru/

Spain's official tourism website, https://www.spain.info/en/art-culture/

Statista, https://www.statista.com/topics/6933/arts-and-cultural-sector-in-italy/

Sunrise Project – France, https://sunriseproject.eu/bulgarian-passport-to-culture/

Varėna District Municipality Administration Budgetary Institution, https://varena.lt/naujienos/varenos-j-ciurlionytes-menu-mokyklos-ir-moksleiviu-kurybos-centro-pastato-rekonstrukcijos-darbai-arteja-pabaiga/

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

AA. ГЛАВА 6: ОБРАЗОВАТЕЛНО ИЗКУСТВО В СТРАНИ ПАРТНЬОРИ: ДОБРИ ПРАКТИКИ В УЧИЛИЩНА СРЕДА

Автори:

Hacer Erbasi, hacererbasi35@gmail.com, Besime Ozderici Ortaokulu

Omer Kocer, omer_kocer@hotmail.com, Kadir Has Ortaokulu

Demet Ceylan, demetyamak75@gmail.com, Besime Ozderici Ortaokulu

a. 1. ВЪВЕДЕНИЕ

„Приобщаващото образование“ се определя като стратегия за адресиране и отговаряне на разнообразните нужди на всички учащи се чрез подобряване на участието в ученето и намаляване на изключването в рамките на и от образованието. Наречена е така, тъй като насърчава процеса на включване на деца със специални нужди (с увреждания или други неблагоприятни обстоятелства, поставящи ги в неравностойно положение) в редовната образователна система, където те трябва да се присъединят към своите връстници в училищна възраст в учебен процес, който е най-благоприятен за техните нужди . Включването не е термин, който е ограничен до деца със специални потребности, които посещават масови класни стаи. В този контекст приобщаването означава среда, която отговаря на нуждите на всички деца.

Включването търси приемането на всички учащи се. Развива чувство за принадлежност, стойност и оценяване, както и приемане на различията (Allen and Cowdery, 2011; Salend, 2010). Основните цели на приобщаването са улесняване на развитието на независимост и участие в социално интерактивни среди (Allen & Cowdery, 2011).

През март 2009 г. Европейският парламент прие резолюция относно художествените изследвания в Европейския съюз (Европейски парламент 2009). По-специално, резолюцията призовава за по-голям надзор и координация на образованието по изкуства на европейско ниво,

включително наблюдение на въздействието на преподаването по изкуства върху компетенциите на учениците в Европейския съюз.

Почти всички европейски страни насърчават училищата да предлагат извънкласни дейности по изкуствата. Степента, до която тези дейности са предназначени да допринесат за училищната работа на учениците, варира в различните страни. В някои от тях извънкласните дейности се разглеждат като допълващи и подкрепящи учебната програма. По-общо казано, те се разглеждат като полезни за целия образователен процес, за личностното развитие.

Изразителните изкуства като танц, драма, музика, поезия и визуални изкуства могат да бъдат диференцирани, така че всеки да бъде ангажиран и успешен. Учителите могат да използват предварителните знания и разбиране на техните обучаеми, за да създадат предизвикателна учебна програма, която включва изкуствата за постигане на учебните цели (Alexander, Johnson, Leibham & Kelley, 2008) за деца с всякакви способности. Дейностите по изкуство, драма, музика, танци и литература са част от основните компоненти на училищната програма. Учителите могат да използват творческо изразяване и изкуство, за да практикуват когнитивни, езикови, социални, емоционални и двигателни умения, като същевременно ги интегрират в теми и ги свързват със съдържанието. Това предоставя естествени възможности за децата да се учат чрез изкуство, без да се тревожат от провала. „Изкуствата“ са подходящи за деца и са ангажиращи, защото се получават по съвсем естествен начин. За всички ученици, точно както това важи и за която и да било друга група от обществото, изкуството може не само да настрои тяхната креативност, но също така е медитативно упражнение, в смисъл, че успокоява ума, намалява негативните, ирационални мисли и държи настрана тревожността, антипатията и различни степени на депресия.

Освен това, бидейки в състояние да настрои вашите емоционални сетива, изкуството може да активира освобождаването на хормони на удоволствието като серотонин, ендорфини и други подобни, които улесняват съжителството на учениците. Всичко това, като капки в океана, се комбинира и спомага за засилване на разбирането, приемането, грижата и любовта.

Малко ученици са естествено надарени да се изразяват артистично, за разлика от повечето, които съвсем не знаят как да правят това. Но те могат да бъдат обучавани, така че наред с предоставянето на оптималното по отношение на тяхното образование, осигуряването на подкрепа да изследват творческите си страни е също толкова важно. Много лесно е да направите и това, защото изследването на творчеството е твърде забавно без абсолютно никакви странични ефекти. То носи силата за образоване, разрушаване на социално-културните бариери, достъп до по-добро мислене и други. И ако добавите всички предимства, които бяха представени в началото, тогава изкуството е необходимата стратегия за приобщаващо образование.

В тази глава ще бъдат представени добри практики от страните партньори по проекта Increa+ в сферата на приобщаващото образование, стъпващи на база изкуството. Партньорите идентифицираха и споделиха около 35 различни практики, разработени в училищни условия и използвани в техните страни, включващи единични сесии или програми с повече от една сесия през учебната година. При прилагането им са разгледани различни предизвикателства, за чието преодоляване практиките са полезни, определени като културни, социални, социално-икономически, поведенчески, надареност, талант, физически и когнитивни предизвикателства.

Предвид специфичното значение на проекта INCREA+, в анализа, направен в тази глава, ще дадем приоритет на предизвикателствата пред включването, които според експертите, които ги предлагат, са били адресирани при тяхното изпълнение. По-конкретно, няколко критерия бяха взети под внимание при избора на практиките, които да бъдат включени в тази глава, а именно: доколко подкрепя приобщаването, какви умения от 21-ви век включва и предизвикателствата пред включването, които препраща.

b. 2. ДОБРИ ПРАКТИКИ И КУЛТУРНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Културно приобщаващата практика е важна на ниво цялото училище и на ниво учебна програма или класна стая. Културно приобщаващата практика се фокусира върху междугруповите отношения между учениците, отношенията между училището, родителите и общността, комуникационните и консултативни стратегии за вземане на решения, представителния глас на учениците и лидерството, приемането на разнообразието като нормално и удобно.

Парсифал, изследователят на легенди е дейност, в която участниците събират истории, свързани с тяхното местно културно наследство; споделят ги със своите колеги от други партньорски страни чрез технологии и правят сравнителен анализ, който сочи общи европейски корени. Резултатът е хранилище от легенди и приказки, които са повече или по-малко разпространени в много етнически или регионални култури на Европа. Участниците имат шанса да подобрят грамотността и дигиталните умения на учениците, като използват европейското културно наследство и тази дейност има за цел да привлече вниманието на културното наследство на учениците, за да обогатят учебния процес.

1	**Заглавие**	Parsifal, the Legends researcher – проект по ERASMUS+ (номер на проекта: 2018-1-PL01-KA201-050865)
2	**Страна**	Romania
3	**Промотьор**	**- Европейски проект**
4	**Контекст на реализиране**	Младите хора използват широко техническия потенциал на ИКТ базираните устройства. Това, без подходящи насоки, може да доведе до недостатъчни умения за четене и писане. В резултат на това образователната система трябва да учи как да се използват технологиите като средство за насърчаване и укрепване на уменията за грамотност, като се възползва от привлекателността на последните. √ голям град □малък град □село
5	**Цели на дейността**	Парсифал, изследователят на легендите - европейски проект в рамките на програма Еразъм+ (номер: 2018-1-PL01-KA201-050865), цели да привлече вниманието на учениците към културното наследство, за да обогатят своя учебен процес. Проектът разглежда традиционни приказки и легенди във всяка страна партньор (Полша, Италия, Литва, България и Румъния) с оглед идентифициране на общи европейски корени. Проектът е насочен към ученици, учители и директори и има за цел да подобри грамотността и дигиталните умения на учениците, като използва европейското културно наследство, особено традиционните приказки и истории, свързани с исторически, културни, географски и художествени проблеми.
6	**Описание**	Дейностите на проекта Parsifal се фокусираха върху културното наследство и възложиха на учениците задачата да съберат истории, свързани с тяхното местно културно наследство; учениците след това ги споделиха с техни връстници от други партньорски страни посредством технологии и направиха сравнителен анализ, който посочи общите европейски корени. Резултатът е хранилище от легенди и приказки, които са повече или по-малко разпространени в много етнически или регионални култури на Европа. Учениците събраха 25 легенди, по пет легенди на държава: сравнителният анализ откри приликите и разликите по отношение на главни герои, среда, предизвикателства, морални и етични значения и цели и връзката им с художественото наследство.

		Учителите, участващи в проекта, насърчиха своите ученици да интерпретират наследството на родния си град от различни гледни точки и да го филтрират през споделени европейски ценности. Това доведе до дискусии и размисъл и засили разбирането и значението на тези общи ценности. Културното наследство играе важна роля в образованието, тъй като предлага много възможности за разказване на истории за миналото, които учениците могат да свържат със собствения си опит. Историите за реални събития могат да разкрият нови гледни точки, помагайки на подрастващите да проверят критично съгласуваността на системите от вярвания и ценности или да прекроят собствената си ценностна система и идентичност, което може да повиши тяхното самочувствие и благополучие. Историите могат да предложат модели за подражание, които могат да ръководят учениците в тяхното търсене на място в света. Наследството може да допринесе за изграждането на общности. Приближаването на гражданите до тяхното наследство означава тяхното сближаване един с друг и това е важна стъпка към едно по-приобщаващо общество.
7	**Изпълнение**	a. Целеви групи – учители, ученици, директори на училища, хора, вземащи решения в сферата на образованието b. Продължителност: 01.10.2018 – 30.09.2020 c. Брой сесии/дейности d. Обучителна методология - Как да използваме културното наследство (традиционни приказки и истории), свързано с исторически, културни, географски и художествени проблеми. Европейското културно наследство може да се използва за насърчаване на чувството за уважение към ценностите на всички граждани и за укрепване на ценностите, върху които се основава Европейският съюз. Културното наследство често се предава от поколение на поколение чрез истории за постижения на хора или събития, които са свързани с дълбоки ценности и са от голямо значение, които докосват съвременните граждани.
8	**Артистични средства**	C) Анализ на прочути творби/произведения D) Създаване на изкуство √ Живопис A □ B √ □ Театър A □ B □ □ Музика A □ B □ □ Скулптура A □ B □ √ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A √ B √ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	Истории, митове, легенди, рисунки; есета за приликите и разликите по отношение на главни герои, среда, предизвикателства, морални и етични значения и цели и връзката им с художественото наследство; интерактивна карта.
10	**Кой провежда дейността**	□ частно лице/родители X организация/институция X училище □ неформална група X НПО □ друг

11	**Ползи и резултати**	Проектът подобрява грамотността и дигиталните умения на учениците чрез използване на европейското културно наследство; насърчава творчеството, културата и мултикултурния диалог. Той повишава осведомеността на учениците за общите елементи в европейското наследство и сближава участниците един с друг, което е важна стъпка към едно по-приобщаващо общество. Резултати: - Онлайн база данни с традиционни легенди и истории, свързани с културното наследство на регионите, включени в проекта - Интерактивна онлайн карта - Есета върху европейски легенди, митове и традиционни истории, свързани с културното наследство - Примери за дейности по различни училищни предмети, включително традиционни легенди
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	Културно предизвикателство
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Материалите насърчават благосъстоянието на учениците чрез прилагане на изкуства (европейски легенди и митове). Материалите насърчават творчеството, културата и мултикултурния диалог; те също така стимулират езиковата, визуалната и междуличностната интелигентност. Историите/легендите за реални събития помагат на учениците да прегърнат собствения си набор от ценности; легендите също предлагат на учениците модели за подражание, които могат да повишат тяхното самочувствие и благополучие.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Критично мислене и решаване на проблеми Подобряване на грамотността на учениците Сътрудничество и комуникация Креативност и иновации Съпричастност Самосъзнание
15	**УДО като ръководен принцип**	*Дейността включва множество начини за изразяване и подпомага разбирането на учениците*
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	Проект Parsifal, https://parsifal.pixel-online.org/essays.php
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Каква е ролята на културното наследство в обществото? Защо смятате, че е важно младите хора да учат и да споделят своето културно наследство с връстници в Европа?

	Как този метод допринася за изграждането на мостове между хората и укрепване на разбирането за общи ценности? Как този метод помага на младите хора да намерят своя собствен път в живота и да прекроят своята идентичност?

c. 3. ДОБРИ ПРАКТИКИ И СОЦИО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Както споменахме в глава 2, според Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР, 2018 г.), учениците с нисък социално-икономически произход са два пъти по-склонни да се представят със слаби академични резултати, което предполага, че социалните обстоятелства на индивида представляват пречки за реализиране на образователен потенциал.

Междукласният театър е училищен проект, в който участниците избират пиесата и в началото на учебната година учениците получават своите роли. След като това приключи, започват репетициите. Те се случват в рамките на учебния ден, по време на почивката или в час по четене. Учителите също така доброволно отделят времето си, за да работят с учениците по време на репетициите. Общността и колективната отговорност също са част от този проект и учениците също преживяват изпълнението на следването и постигането на общите цели и задачи. Целта на тази дейност е да допринесе за подобряване на качеството на образованието, като се отдалечи от разбирането, че то се случва единствено в училище и да развие уменията на учениците.

1	**Заглавие**	**Proyecto de Teatro Interaulas/ Междукласен театър**
2	**Страна**	Испания
3	**Промотьор**	Училищен проект
4	**Контекст на реализиране**	Голям град X малък град □село
5	**Цели на дейността**	Целта е да допринесе за подобряване на качеството на образованието чрез отдалечаване от представата за училището единствено като канал за научно обучение и разбирането му като активна страна в цялостното развитие на личността. Обхватът на училището, пилотирало проекта, покрива три градски квартала с преобладаващо работнически семейства и маргинализирани общности, където има високи нива на демотивация и отсъствие от училище. Фокусът на този проект е, че социалните ценности като приобщаване, усилия, ангажираност, постоянство, солидарност, уважение, самоприемане, размисъл се засилват чрез проекта. Освен това проектът има за цел да развие уменията на учениците, включително езикова, културна и художествена компетентност, социална и гражданска компетентност и компетентност за самостоятелност и лична инициатива. Чрез театъра, училищната общност работи съвместно за постигане на обща цел, като същевременно развива умения и едновременно с това придобива представа за света на театъра и различни пиеси и писатели, които иначе биха били останали извън полезрението на много от учениците.
6	**Описание**	a. **Съдържание** Този междукласен театрален проект е създаден като признание за необходимостта училището да стане място за съвместно съществуване

		и интеграция за всички ученици, семейства и персонал. Училищата са идеалната среда за създаване на основите за сплотено и приобщаващо общество, особено в училища като това, където има ученици с много различни нужди и характеристики: ученици имигранти, ученици от ромски произход, нужди от образователна подкрепа на учениците и семейства с различен социален, икономически и културен произход. Проектът е доброволен, участието е безплатно и се изпълнява в учебни часове през цялата учебна година. Учениците се регистрират в началото на учебната година и си сътрудничат с ученици от собствения клас, други класове и други години, за да работят в посока представяне в края на учебната година. **b. Основни стъпки** През първата си година проектът бе реализиран за всички ученици, които се интересуваха да участват (200). Работата доведе до осъзнаване, че интересът е значителен, но не може да му се отговори с наличните ресурси и логистична подкрепа, поради което от следващата година проектът се промени на редуване на години между по-малките ученици и по-големите ученици, за да се даде шанс на всички заинтересовани да участват. От началото на учебната година проектът се представя на учениците като работен проект – нещо, което изисква енергия, усилия и отдаденост. Разказва им се за професията на актьора и за сцената и театъра като работно пространство. По този начин учениците имат ясни и реалистични очаквания за това какво включва проектът. През септември се избира пиесата и учениците получават своите роли. След като това приключи, започват репетициите. Те се случват в рамките на учебния ден, по време на почивката, или в час по четене. Учителите също така доброволно отделят от времето си, за да работят с учениците на репетициите. Работата е разделена на два вида сесии. 1. Кратки сесии, които са за индивидуална работа или работа в малки групи, за да се работи по конкретни области, в които учениците се нуждаят от подкрепа или практика. Това може да включи такива сфери като дикция, двигателни умения, изразяване на емоции, проектиране на гласа, движение и прочие. 2. Дълги сесии, които се използват за работа по цялата пиеса или множество сцени и обикновено са водени от двама учители. Области, които се нуждаят от подобрение се поставят във фокуса на кратките сесии. Дългите сесии се фокусират върху разнообразието от сфери, включително часове на теми свързани с писатели, пиеси, музикъли и класическа музика, уъркшопи за вокализация и проекция на гласа, както и невербална комуникация и език на тялото. В съответствие с целите на проекта, следното също попада в приоритетите на тези сесии: умения за социализация, освобождаване от задръжки в комуникацията и общуването, развиване на капацитет на внимание и вербална памет. С придобиването на увереност, за учениците става обичайно да се намесват и да участват в креативния процес, като отбелязват грешки и допринасят с идеи и решения за подобряване поставянето на пиесата. В края на учебната година се състои театралната седмица, в рамките на която учениците играят постановката пред семейство, приятели, съученици, учители и по-широката общественост. **c. Теории** Този проект дава възможност на учениците да учат чрез правене. Театърът предоставя възможност за ангажиране с обучението

		физически, емоционално, творчески, социално и интелектуално и по този начин е идеалният метод за ангажиране на учениците в този проект. Предоставяйки им възможност за участие, безплатно и в рамките на училище, те развиват своята емоционална интелигентност, придобиват преносими умения и се ангажират с ученици от други класове и произход.
7	**Изпълнение**	**a. Целеви групи** Включени са 216 деца в предучилищна възраст и 432 на етап начално образование. Общо 648. Програмата е отворена за всички ученици, които се интересуват да участват през година в зависимост от възрастовата група. **b. Продължителност** Една академична година. Организирането на постановката заопчва през септември с изготвянето на сценарий и подбор на актьорите. Репетициите се случват в рамките на цялата учебна година, за да подготвят пиесата за премиера в края на учебната година по време на театралната седмица. **c. Брой сесии/дейности** След като тези два аспекта бъдат финализирани, започват репетициите. Репетициите се провеждат на ежедневни сесии (за учителите) от 50 минути и актьорите присъстват в малки групи, за да репетират една или две сцени. Учениците са отговорни за посещението на сесиите, които са им възложени, като се консултират със своя слот на таблото за обяви. **d. Обучителна методология** Това е творчески проект, фокусиран върху изграждането на взаимоотношения между ученици от различни възрасти, класове и произход в училището и създаване на пространство, което отива далеч отвъд разглеждането на училището като място за изучаване на съдържанието на учебната програма. Това е фокусиран върху учениците проекто-базиран подход на обучение, при който те придобиват увереност да поемат инициатива и да имат своя принос в творческия процес. Кооперативното обучение е ключово за този проект, тъй като предоставя възможност за учене чрез социално взаимодействие и групова работа. **e. Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите** Въпреки че не са извършени количествени оценки на проектите, има ясни качествени показатели, които демонстрират ползите от този проект и положителното въздействие, което е оказал върху учениците и по-широката училищна общност. - В месеците на репетиции само петима ученици решиха да не участват в проекта, след като опитаха първоначалните сесии - Всяка година се увеличават заявките за участие в проекта - На срещите за оценка на курса партньорите изразиха желание да продължат проекта и в бъдеще. - Проектът е участвал в конкурса за училищни театри Дон Боско. Посещаемостта на публиката беше висока, а пиесите бяха толкова добре приети, че получиха първа награда в своята категория. - Голям брой учители са посветили много часове извън работното си време, за да ни помогнат да организираме и генералните репетиции, и репетициите за представления, и представянето в конкурса Candlemas.

		- Всяка година нови учители се включват в проекта за училищен театър, организирайки пиеси със своите ученици - Семействата също изразиха интерес да продължат да помагат по проекта в различни качества
8	**Артистични средства**	A) Анализ на прочути творби/произведения B) Създаване на изкуство ☐ Живопис A ☐ B ☐ ☐ Театър A X B X ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	*костюми, декори и реквизит, грим, декорации, микрофони и звуково оборудване, рекламни плакати и материали, USB*
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция X училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг
11	**Ползи и резултати**	**a. Ползи от тази добра практика за целевите групи** Всеки ученик получи грамота в знак на признание за тяхната работа и високо ниво на ангажираност и отдаденост. Тяхната ангажираност, усилия, отдаденост и развитие на умения и способности надминаха очакванията. Участието на учениците в този междукласен проект благоприятства включването на всички ученици и засилва колективната работа и социалното сближаване. Социално-икономическите и културните бариери пред приобщаването бяха разбити в тази практика, тъй като ученици от различни възрасти и произход работеха заедно. Участниците успяха да открият нови средства за изразяване и творчество и успяха да се учат заедно и един от друг. Стойността на общността и колективната отговорност също бяха част от този проект и учениците също почувстваха удоволствието от преследването и постигането на общите цели и задачи. Паметта, плавността, двигателните умения, устойчивостта на вниманието са все умения, разработени благодарение на този проект, както и изграждането на увереност, повишаването на самочувствието и намаляването на нивата на тревожност. Освен това, благодарение на тази практика, уменията на 21-ви век за самосъзнание и умения за междуличностни взаимоотношения бяха подобрени. **b. Общностно/социално въздействие** Насърчаването на изграждането на междукласни отношения посредством театър като сплотяващ, сближаващ елемент в голям училищен център като този, в който се реализира практиката, разширява ползите от проекта извън училището, както в квартала, така и в града като цяло. a. Общността, в която се намира този проект, е културно разнообразна и има семейства с различен социално-икономически произход. Този проект предоставя възможност на семействата и общностите в

		местността да се включат и да станат свидетели на събирането на участниците чрез драма и театър. Както представленията в Седмицата на театъра, така и конкурсът получиха положителна оценка и бяха посетени от голям брой зрители. Това е демонстрация на укрепването на социалното сближаване между различните групи в общността и е положителен знак за ползите от сътрудничеството и включването. б. Като се има предвид междувъзрастовият характер на тази практика, би било сравнително лесно да се приложи в контекст на общността, вероятно да се работи с читалище, където цели семейства могат да бъдат насърчавани да участват. По същия начин, това също е дейност, която може да бъде уместна за прилагане в средни или гимназиални училища, където има подобни бариери пред приобщаването.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	Социо-икономически предизвикателства.
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Този проект подчертава потенциала на художествените и творчески практики за засилване на социалното включване на ученици с различен социално-икономически и културен произход, както и на по-широката общност. Чрез този проект участниците се ангажират с други млади хора от различни възрасти и произход и работят заедно, за да постигнат целта си. Насърчаването на толерантността, приемането, включването, сътрудничеството и отдадеността са подчертани в проекта. Това е проект за позитивно младежко развитие, при който учениците са овластени и изпитват чувство за принадлежност.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Чрез участието си в този проект учениците развиха своето самосъзнание чрез театър и драма, усвоявайки нови методи за изразяване. ОСвен това, посредством сътрудничество с ученици на различни възрасти, участниците едновременно развиваха и своите умения за междуличностни взаимоотношения.
15	**УДО като ръководен принцип**	Използвани са множество методи за ангажиране на учениците в практиката. За участници се смятаха както актьорите, така и зрителите. Не само имаше класове и работилници за развитието на пиесата, но имаше и различни методи, включени в училищния живот, за да се ангажират всички ученици в дейностите. Бе проектиран, разработен и създаден триптих, който имаше за задача да представи сюжета на пиесата. Това е важно за учещите чрез образи. По същия начин, части от пиесата също бяха записани и възпроизведени в училищната система за ПА и началото и края на часовете, за да се запознаят допълнително учениците с историята. Това би било от полза за слушащите. По същия начин, кинестетични обучаеми и тези, които учат чрез четене или писане, се възползваха от театралните семинари и учебните линии.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	CEIP Emilia Parado Bazan (2021) *http://www.edu.xunta.gal/centros/ceipemiliapardobazancoruna/* CEIP Emilia Parado Bazan. *Proyecto de Teatro InterAulas*. *www.edu.xunta.gal/centros/ceipemiliapardobazancoruna/?q=system/files/PROYECTO DE TEATRO ESCOLAR.pdf*
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ		Какво ви хареса в тази дейност? Как се чувствахте, докато извършвахте дейността?

Въпроси за размисъл	Какво беше усещането да работиш с партньори от различни класове/възрасти? Какви промени бихте направили в начина си на сътрудничество със съучениците си? Какво научи за себе си?

Възможности за интегриране на изкуства. Литературни герои от 21 век. /Possibilities of arts integration. Book characters in the 21st century./ Тя има за цел да избере най-харесвания герой за всеки ученик и да обсъди неговите вътрешни характеристики. Разбираме, че колкото повече ученици участват, толкова повече намалява изключването в културния, училищния и социалния живот на институцията. Дейността помага да се създаде последователна картина на света, за да се систематизират знанията на учениците, да се развият и подобрят практическите им умения. В допълнение, проектът развива и ключови компетентности, включително умения за учене, социални и граждански компетенции. Това е творческа съвместна дейност.

1	**Заглавие**	Възможности за интегриране на изкуства. Литературни герои от 21 век.
2	**Страна**	*Литва*
3	**Промотьор**	- Европейски проект - Национален проект - Учебна програма по изкуства - Изследователски програми
4	**Контекст на реализиране**	☐ голям град **X** малък град ☐село
5	**Цели на дейността**	Това е творчески съвместен проект. Целта на проекта е всеки ученик да избере най-харесвания герой и да се обсъдят вътрешните характеристики на въпросния литературен героуй. Освен това, учениците търсят изображения на избраните герои. Те трябва да анализират приликите между своя външен вид и външния вид на съответния герой и след като изберат правилния грим и облекло, се идентифицират и представят като героя. Организира се фотосесия на специално място за фотография в училище. Създават се фотоколажи от илюстрациите и снимките на художника.
6	**Описание**	**Съдържание** Учениците от 7 клас обсъдиха прочетените книги в уроците по литовски и си припомниха най-запомнящите се герои. По време на други срещи учениците търсеха илюстрации на избрани герои. Те анализираха приликите там и външния вид на героя и след избиране на правилния грим и облекло, се идентифицираха със съответния герой. От снимките от фотосесията бяха създадени колажи. Чрез четене и анализиране на литературни произведения учениците подобряват знанията си по литовски език и разширяват литературния си хоризонт. Учениците разбират влиянието на цветовете, композицията, светлината върху фотографията и се учат да използват правилно фотоапарата. **Основни стъпки** Първата дейност беше проучване на прочетените от учениците книги, определяне на най-запомнящите се герои и подреждане на книгите по приоритет. Беше проведена първоначална дискусия, в

		която учители и ученици първоначално обсъдиха очакванията и очакваните резултати от проекта. В други срещи учениците потърсиха илюстрации на избрани персонажи с помощта на учители по география и фотография. Те анализираха приликите между своя външен вид и съответния герой. След този начален етап учениците преминаваха към подготвяне за фотосесията, като подбираха правилния грим и дрехи. Създадени са фотоколажи от илюстрациите и снимките на художника. Всички творби са показани на изложба в читалнята на учебното заведение и на фейсбук страницата на училищната библиотека. **Теории** Моделите на приобщаващото образование винаги се основават на взаимодействието между неговите участници. В този процес има сътрудничество между учителя и детето, между учениците, между родителите на детето и специалистите. Ако всички тези взаимодействия се основават на взаимно уважение и емоционална връзка, тогава всички трудности или разногласия могат да бъдат разрешени по мирен начин и всички членове на общността се чувстват сигурни и ценени. За осигуряване на качествен образователен процес е важно да можете да адаптирате образователните модели към настоящата среда и децата. Има ситуации, в които трябва да използвате всички знания и да действате творчески.
7	**Изпълнение**	a. Целеви групи 13 годишни ученици. Проектът включваше 4 паралелки от по 22 ученици. Във всички класове се обучаваха ученици от различни социално-икономически групи и националности. Клас 1 освен това включва един ученик с общо затруднение в ученето, един ученик с увреждане поради лека интелектуална недостатъчност и един ученик със специфични затруднения в ученето. В клас 2 имаше един ученик с увреждане поради лека интелектуална недостатъчност, един ученик със специфично обучително увреждане и двама ученици с общо затруднение в ученето. В 4 клас имаше един ученик с общи обучителни затруднения и 3 ученици със специфични обучителни затруднения. b. Продължителност 4 месеца. c. Брой сесии/дейности В продължение на 2 месеца, проектът се реализира в рамките на часовете по литовски език, а през следващите 2 месеца – в извънкласните дейности по фотография. d. Обучителна методология Тази дейност се основава на метода на проекто-базираното обучение. Насоките за комуникация и супервизия предоставят отличен инструмент за преподаватели и специалисти да планират смислена и индивидуално съобразена учебна програма, която е напълно интегрирана с учебната програма в класната стая. Фотогласов метод. Обсъждайки снимките си, учениците се стремят да изразят своите нужди, хобита, да разкрият своя вътрешен свят, мечти и неща, които биха искали да споделят с другите. Правят се опити да се пресъздадат емоции, да се разпознаят хората на снимките и всичко това да се свърже с реалността. Този метод прави фотографското изкуство достъпно за всички възрастови групи и хора с различно ниво на фотографски умения. Особено важно е, че за

		децата с различни нарушения фотографията може да бъде чудесен инструмент за изразяване на себе си, подпомагане на общуването с другите, подобряване на самочувствието и по този начин подпомагане в процеса на обучение. e. Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите Приложена е обобщаваща оценка, която е достъпна на платформата TAMO. Оценките на достиженията са индивидуализирани.
8	**Артистични средства**	A. Анализ на прочути творби/произведения B. Създаване на изкуство *X* ☐ Живопис A ☐ B ☐ ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане) X Друго: фотография
9	**Материали**	Материали, използвани за този проект: книги, снимки, дрехи, грим и компютри за създаване на онлайн окончателен доклад, както и фотоколаж.
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция X училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг
11	**Ползи и резултати**	a. Ползи от тази добра практика за целевите групи Изкуствата не само се интегрират идеално едно с друго, но и допълват други предмети. Те помагат да се създаде последователна картина за света за систематизиране на знанията на учениците, развитие и подобряване на техните практически умения. В допълнение, проектът разработи и ключови компетентности, включително умения за учене, социални и граждански компетенции. Интегрираните дейности обхващат проучване, сътрудничество, предизвикателство за иновации и мотивационно вдъхновение за различни вълнуващи дейности. Най-важното са страстта и ентусиазма на учители и ученици. b. Общностно/социално въздействие Всяка хетерогенна общност се основава на ценностите на уважението и толерантността. Всеки член на общността е отговорен за пълноценното участие на останалите членове. Полагат се усилия да се помогне на учениците да разберат своите и нуждите на другите чрез рационално споделяне на ролите и осигуряване на необходимата взаимна подкрепа.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се**	*Социо-икономически предизвикателства.*

	занимава практиката	
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Проектът показва, че колкото повече ученици участват, толкова по-малко е и изключването в културния, училищния и социалния живот на институцията. Опитът също така показва, че разнообразието в класната стая има положителен ефект върху груповата среда, което улеснява процеса на преподаване и учене. Чрез предоставянето на възможност на учениците да работят творчески, те успяха да се почувстват активно ангажирани във всички аспекти на творческия процес и поеха отговорност за собственото си обучение.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	- независимост – обучение, базирано на комуникация и сътрудничество – креативност и естетическо възприятие – чувство за отговорност - самопознание и познание за другите
15	**УДО като ръководен принцип**	- участие – учене чрез опит – свобода на креативно изразяване - успешен опит
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	//
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Разбрахте ли задачата? Темата и формата на сесиите отговориха ли на вашите очаквания? Кои дейности ви бяха интересни? Защо? Какво бихте променили? Какво беше ново за вас? Каква помощ очаквахте?

d. 4. ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Много ученици страдат от поведенчески проблеми, а според изследователите точно тези младежи са сред онези с най-ниски академични постижения в училище. Ще се опитаме да предложим начини за справяне с тези предизвикателства, чрез дейностите, описани по-долу.

Креативност като инструмент за приобщаване в класните стаи по технологии е творчески музикален колаборативен проект на ниво средно образование по технологии. Целта на проекта е да анализира полезността на музиката и творчеството за фасилитиране на приобщаване на ученици с разнородни способности. По-конкретно проектът включва създаването на музикални инструменти в малки групи, с цел последващо съвместно изпълнение на песен. В рамките на проекта, колаборативната методология допринася за подобряване на интеграцията и приемането на всички ученици, включително онези със специални познавателни и поведенчески потребности.

1	**Заглавие**	Креативност като инструмент за приобщаване в класните стаи по технологии
2	**Страна**	Испания

3	**Промотьор**	- Изследователски програми
4	**Контекст на реализиране**	X голям град □малък град □село
5	**Цели на дейността**	Това е творчески музикален и колаборативен проект в рамките на класната стая по технологии на ниво средно образование. Целта на проекта беше да се анализира полезността на музиката и творчеството за улесняване на включването на ученици с различни способности. По-конкретно, проектът се състоеше в изграждането на музикални инструменти в малки групи, с цел по-късно изпълнение на песен заедно. Бяха анализирани и знанията и нагласите на образователната общност относно образователното включване.
6	**Описание**	**Съдържание** Проектът се състоеше в изграждането на различни музикални инструменти в малки групи, които след това да се използват за свирене и изпълнение на песен от страна на целия клас заедно. Проектът беше осъществен в часове по технологии, насочен към съдържание, съответстващо на модули 1. Решаване на технологични проблеми, 2. Изразяване и техническа комуникация и 3. Материали за техническа употреба. **Основни стъпки** Първата дейност се състоеше от анкета за музикалните предпочитания на учениците. След това учителят формира работни групи от по 3-5 ученици, така че деца с различни познавателни способности да бъдат включени във всички групи. След това всяка група ученици избра инструмент, който да изработи. Списъкът, от който можеха да избират, включваше ксилофон, флейта, саксофон, укулеле и барабани. След като учениците прочетоха ръководството за изработване на своя инструмент, те разпределиха задачите в рамките на групата с помощта на учителя. След това беше проведена сесия за първоначално мнение, където очакванията на проекта и мненията на учениците по отношение на проекта бяха обсъдени първоначално заедно с учителя. След това учениците от класа гласуваха, за да решат коя песен да изпълнят като част от проекта. След тази начална фаза учениците започнаха процеса на създаване на своите музикални инструменти по групи. Първата стъпка беше да маркират всички парчета, които трябва да бъдат изрязани. След одобрението на учителя, учениците пристъпваха към изрязване на парчетата и, за целите на окончателния доклад на проекта, заснемаха доказателства за работата, извършена в различните етапи. Накрая парчетата бяха залепени и сглобени, за да бъде завършен инструмента. По време на този процес учителят поема ролята на съветник и прави бележки във всеки клас за напредъка и социалните взаимодействия между учениците в „Дневник на класа“. Въпросните записки и дневни служат като инструмент за оценка на груповата работа. За окончателния отчет са попълнени чернови на хартия за всяка група и след това са прехвърлени в компютърната класна стая с помощта на Google Slides и програмата 3D SketchUp, в допълнение към споделянето на бележките между съучениците и учителя чрез Google Drive. Накрая се провеждат репетиции на песента. Всеки един инструментът преминава през ръцете на всеки от членовете на групата, която го е изработила, за да имат възможност да репетират веднъж с него. Следва имаше финално изпълнение на песента, при

		което един член от всяка група свири на изработения инструмент, а останалите ученици пеят и пляскат в ритъма. **Теории** Социалното включване е концепция, свързана със справедливостта, тоест с равните възможности и права за всички граждани на едно общество. Проектно базирано обучение или съвместни проекти, които насърчават участието и сътрудничеството, могат да благоприятстват включването на всички ученици в класната стая. По същия начин, използването на различни творчески дисциплини може да има положително въздействие, като улеснява уважението, осъзнаването на собствения опит и култура и уважението към различните.
7	**Изпълнение**	a. **Целеви групи:** 14–15 годишни ученици. Три класа от по 25 ученици всеки взеха участие в проекта. Всички класове включваха ученици с различен социо-икономически произход и етнос, както и ученици диагностицирани с ADHD. Имаше и ученици със синдром на Аспергер и един с поведенческо отклонение. **b. Продължителност:** 10 седмици **c. Брой сесии/дейности:** Проектът се изпълнява за период от 10 седмици, в рамките на часовете по технологии. **d. Обучителна методология**: Този проект съчетава елементи на кооперативния метод с метода на проекто базираното обучение. Учениците работиха в сътрудничество със своите групи за решаване на реални проблеми. Техният учител пое ролята на съветник и посредник, позволявайки на учениците да влязат във водещата роля и да контролират своето обучение по смислен начин. **e. Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите** Оценката на проекта се състои от оценка на работата в сътрудничество (70% от оценката) и проектния доклад (30% от оценката). Груповата работа бе оценена посредством системно наблюдение на груповата работа, отразено в Класния дневник, заедно с рубрика за екипна работа.
8	**Артистични средства**	ВВ. Анализ на прочути творби/произведения СС. Създаване на изкуство ☐ Живопис A ☐ B ☐ ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B X ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)

9	**Материали**	За този проект използваните материали включват инструменти и оборудване за направата на инструментите, дърво, пластмаса, пирони и винтове, както и компютри за създаване на онлайн окончателен доклад и презентация.
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция X училище ☐ неформална група ☐ НПО x друг
11	**Ползи и резултати**	Проектът улесни изучаването на учебно технологично съдържание по по-контекстуализиран начин. Учениците активно учиха за такива сфери като планиране и изграждане на прототипи или модели чрез отговорно използване на подходящи материали, инструменти, техники и механизми, работа в екип, разпределение на задачите и отговорностите и безопасност на работното място, техническа документация, стандартизация и използване на ИКТ. Освен това по време на проекта бяха развити и ключови компетенции, включително умения за учене, социални и граждански компетенции, чувство за инициативност и предприемачески дух и основни компетенции в областта на науката и технологиите. Също така беше изключително важно учениците да развият успешно своето самочувствие. По време на занятията беше свършена много работа в това отношение и това даде възможност на всички групи да завършат инструмента си в съответния срок. Развитието в поведението на учениците по време на проекта предполага, че кооперативната методология е допринесла за подобряване на интеграцията и приемането на всички ученици, включително тези със специфични когнитивни или поведенчески нужди. С напредването на проекта се наблюдаваха по-високи нива на участие и сътрудничество. Наличието на обща цел насърчава учениците да се съсредоточат върху това, което ги свързва и да оставят различията настрана. Тази групова работа допълнително осигури чувство за принадлежност на учениците, а позволявайки им да изберат песента и инструмента им даде чувство за собственост и мотивация да направят проекта успешен. Беше отбелязано, че ясни насоки за учителите са от съществено значение за осигуряване на сътрудничество и групово участие и че е необходимо също така изграждането на култура на доверие в класната стая.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*Поведенчески предизвикателства.*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Проектът демонстрира, че творчеството и съвместната работа могат, с подходящо участие на учител/лидер, да създадат среда на толерантност и сътрудничество в клас, подобрявайки включването на всички ученици, особено когато има когнитивни или поведенчески предизвикателства. Опитът също така показа, че разнообразието в класната стая има положителен ефект върху груповата среда, което улеснява процеса на преподаване и учене.

		Даването на учениците възможността да работят заедно творчески, демократично да изберат песен и предпочитания от тях инструмент, им позволи да се почувстват активно въвлечени във всички аспекти на творческия процес и да поемат контрола върху собственото си обучение. Освен това, с напредването на проекта, нивата на сътрудничество и приобщаваща работа растяха, тъй като групите работеха за постигането на общата си цел.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Тази практика предостави пространство на участниците да подобрят креативността си, като ги накара да създадат музикален инструмент и след това да го използват в клас, за да изпеят песен. Това даде възможност за иновации и създаване на базата на теорията от основната учебна програма. По същия начин, работата в група с ученици с различни когнитивни и поведенчески нужди насърчава подобряването на комуникационните умения, както и на уменията за междуличностни взаимоотношения. И накрая, както беше посочено по-горе, учениците имат възможност да подобрят нивата си на самосъзнание и самочувствие, като играят своята роля в развитието на дейностите.
15	**УДО като ръководен принцип**	Тази добра практика ангажира учениците по различни начини. Те четат и следват инструкции, създават физически инструменти, работят съвместно, демократично избират песен и също така свирят, пеят или изпълняват в зависимост от средството за изразяване, което им подхожда.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	*Troncoso Recio, R., Cortés Redín, B., Romaní Fernández, L., y Serra Rodríguez, J. (2020). La creatividad como herramienta de inclusión en las aulas de Tecnología. Experiencia piloto a través de la música. Revista de Educación Inclusiva, 13(2), 238-264 https://revistaeducacioninclusiva.es/index.php/REI/article/view/548*
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		През какъв процес преминахте, за да създадете тази песен? Как се чувствате по отношение на свършената работа? Кои части от вашето участие ви харесаха особено много? А какво не ви хареса? Защо? Какво ви харесва в този вид работа? Как се получи екипната работа на вашата група? Как можете да подобрявате работата си с другите?

Игра за развиване на въображение е екипна дейност, която генерира ангажираност от страна на децата и подкрепя развиването на креативно мислене, решаване на проблеми, комуникация, междуличностни отношения и умения за вземане на решения. Тя съчетава творчество с двигателна активност.

1	**Заглавие**	Game for developing imagination
2	**Страна**	Bulgaria
3	**Промотьор**	Извънкласни занимания по изобразително изкуство
4	**Контекст на реализиране**	x голям град ☐малък град ☐село
5	**Цели на дейността**	• Обогатяване на езиковите умения на учениците • Развиване на въображението чрез създаване на истории по конкретни критерии • Комбиниране на литературна креативност с двигателна активност

		• Подобряване на уменията за работа в екип • Поддържане на творческата и физическа активност на децата
6	**Описание**	**Съдържание** Реализирахме ежедневни игри с ученици от различни класове от 1ви до 4ти. **Основни стъпки** 1. Разделяме група от 10 до 16 деца на два екипа. 2. Избираме капитан във всеки от екипите и го отдалечаваме на достатъчно разстояние (ако е на открито – на 20 метра) от останалите, за да имат възможност децата да тичат 3. Всяко дете от отбор избира една дума, която да отнесе до капитана, а думите трябва да са свързани с тема, която е избрана от домакина на играта. 4. В началото всяко дете тича до капитана и му/ѝ прошепва избраната дума в ухото. Капитанът трябва да запамети всички думи и да разкаже измислена история, като ги използва. 5. Екипът с най-интересната история и използвани всички думи – печели. 6. Смяна на капитаните и следва нова история. 7. Играта приключва тогава, когато всички деца са имали възможността да бъдат капитани и да разказват истории. **Теории** Методология за преподаване на артистични умения, говорене пред публика и творческо писане.
7	**Изпълнение**	a. Целеви групи: **Деца от 1 до 5 клас** b. Продължителност: **60 минути** c. Брой сесии/дейности: **следобедни дейности в училище, два пъти на седмица** d. Обучителна методология: **разработена от Кирил Георгиев Кирилов** e. Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите **Изпълнена изцяло във физическа среда**
8	**Артистични средства**	*A. Анализ на прочути творби/произведения* *B. Създаване на изкуство* ☐ Живопис A ☐ B ☐ ☐ Театър A x B x ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ X Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A x B x

		☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане) ☐ Друго: физическо образование, спорт
9	**Материали**	Удобни спортни обувки, удобни дрехи, достатъчно пространство и добро настроение
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция X училище: Нац. Средно училище София ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг
11	**Ползи и резултати**	**Ползи от тази добра практика за целевите групи** Творческа ангажираност на децата По-лесно справяне със стреса и умората от формалното образование Чувство за общност и споделяне, изграждане на умения за работа в екип Чувство за значимост и удовлетворение от лични постижения Развитие на въображението и култивиране на любов към езика и речта Развитие на физическите качества бързина, координация и гъвкавост
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*Поведенчески предизвикателства.*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Тази игра създава условия всички деца да участват и да допринесат за създаването на общ продукт. Фокусирането върху и награждаването на вземането под внимание всяка дума, учи децата да се ценят взаимно и да се обучават да действат по приобщаващ начин, който се прехвърля от играта към ежедневните им дейности. Наличието на възможност за оформяне на истории, които се приемат и ценят от групата и учителя, подпомага изграждането на увереност във вербалните умения и творческото мислене, което е полезно във всички аспекти на живота. Тази игра може да бъде много полезна за подпомагане на изключване поради социални, социално-икономически, културни, физически увреждания, поведенчески и други причини.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Както споменахме, тази практика в голяма степен подпомага развитието на творческо мислене, решаване на проблеми, комуникация, междуличностни отношения и умения за вземане на решения, тъй като децата работят в екипи, трябва да мислят в движение, да обмислят как техният избор може да повлияе на представянето на целия екип и да бързо да избират решения, които водят до задоволителни резултати. Всичко това не се случва изведнъж, още от първия опит с играта, а се развива постепенно, докато децата продължават да се упражняват.
15	**УДО като ръководен принцип**	Принципи на импровизационния театър – гъвкавост, приемане, взаимна подкрепа, нищо не е грешка, „ако ти изглеждаш добре и аз изглеждам добре”.

16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	*Fb: Green Art Center* *e-mail: gac4friends@gmail.com* *Fb: Kiril Georgiev Kirilov* *e-mail: kirikirilovski@abv.bg* *publichnarech1@gmail.com* *nsu151@abv.bg*
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		*Разбрахте ли какво трябва да правите по време на дейността?* *Как се чувствахте по време на дейността? Защо?* *Харесаха ли ви думите, избрани по време на дейността?* *Успяхте ли да си сътрудничите с екипа си?* *Научихте ли нови думи по време на дейността?*

a. 5. ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА, СВЪРЗАНИ С НАДАРЕНОСТ

Надарените ученици учат по начини, които се различават и са по-напреднали от начините, по които това правят останалите. Ученето представлява преобразуване на информация в знание, което след това се разработва, разбива или реорганизира по различни начини. Надарените ученици научават повече в рамките на даден период в сравнение с другите им връстници. Те също така формират по-широки, по-подробни и диференцирани познания по дадена тема.

Поддържането на активност в училище насърчава учениците да обсъждат литературата, която са чели или слушали по това време, и как прочетеното е свързано с техния свят. След това се въвежда арт терапевтичната интервенция и учениците се насърчават да използват наличните материали, за да изразят себе си. Когато учениците завършат художественото упражнение, целият клас се насърчава да го обсъди. И накрая, учениците се насърчават да пишат в своите дневници за изкуството, което са създали. Участниците имат шанса да подобрят въображението и да култивират любов към езика и речта и чувство за общност и споделяне, изграждайки умения за работа в екип.

1	**Заглавие**	**Поддържането на активност в училище**
2	**Страна**	Италия (страна източник САЩ)
3	**Промотьор**	- Национален проект **-** Училищни дейности
4	**Контекст на реализиране**	х голям град х малък град х село
5	**Цели на дейността**	● Да се ограничи ранното отпадане от училище ● Да се ограничат слабите резултати в училище ● Да се подобри отношението на учениците към училище, семейство и към самия себе си
6	**Описание**	**Съдържание** Реализирахме ежедневни игри в различни класове от първи до четвърти клас.

		Основни стъпки В началото на всяка сесия учениците се насърчават да обсъждат литературата, която са чели или слушали по това време, и как прочетеното е свързано с техния свят. След това се въвежда арт терапевтичната интервенция и учениците се насърчават да използват наличните материали, за да изразят себе си. Когато учениците завършат художественото упражнение, целият клас се насърчава да го обсъди. Творчеството се споделя в малки групи преди обсъждането в клас или директно в рамките на обща дискусия в класа. В края на учебния период учениците се насърчават да пишат в своите дневници за изкуството, което са създали. В следващите часове, учителят насърчава допълнителни дискусии и записи в дневниците относно художествения опит и четенията. *Дейност едно*: ***Автобиографична глава: Моето наследство: Създаване*** на семеен колаж, в който всеки член на семейството е форма или цвят, а позиционирането на формите на фона на черен лист хартия, е показателно за това как семейството си взаимодейства. Целта е разбиране на семейната история и връзки. *Дейност две*: ***Моето наследство: Представям си*** общи ритуали в моя живот. Учениците са призовани да идентифицират използването на ритуали в тяхното семейство и да проучат кои от тях имат значително лично значение. Целта е да се идентифицират аспекти от семейния живот, които имат значение за учениците. **Теории** Интегриране на преживявания, базирани на себеосъзнатост и осъзнатост за други хора
7	**Изпълнение**	a. Целеви групи: *9* клас b. Продължителност: *60 минути* c. Обучителна методология: методология за преподаване на театрални умения d. Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите: *не е докладвана.*
8	**Артистични средства**	*A. Анализ на прочути творби/произведения* *B. Създаване на изкуство* x Живопис A ☐ B ☐ ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ X Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A x B x ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане) x Друго: Литература A x B x
9	**Материали**	Хартия, маркери, ножици, лепило, колаж, списания

10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители x организация/институция X училище ☐ неформална група ☐ НПО x друг: двама арт терапевти
11	**Ползи и резултати**	Развитие на осъзнатост за себе си и другите Творческа ангажираност Чувство за общност и споделяне, изграждане на умения за работа в екип Чувство за значимост и удовлетворение от лични постижения Развитие на въображението и култивиране на любов към езика и речта
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*предизвикателства, свързани с надареност*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Откриване на различията в използването на различни езици в комуникацията и намиране на личен начин за справяне с дадена задача. Идентифициране на значими и ценни събития в личния живот и семейните корени.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	**Самосъзнание:** Включва разпознаване на себе си, собствения характер, силни и слаби страни, желания и неща, които не харесваме. Развиването на самоосъзнатост може да помогне на подрастващите да разпознаят кога са под стрес или се чувстват под напрежение. Самосъзнанието често е предпоставка за ефективна комуникация и междуличностни отношения, както и за развиване на емпатия спрямо другите.
15	**УДО като ръководен принцип**	*Много средства за представяне на концепции: четене и слушане.* *Много начини за изразяване на предлагано решение (колаж, комбинация от снимки/образи).* *Много начини за ангажиране на учениците: използване на различни инструменти.*
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/07421656.1997.10759251?needAccess=true
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		*Какво виждате в своя колаж/в рисунката си?* *Какво осъзнаваш, докато ги разглеждаш/разчиташ?* *Колко различни колажа видяхте?* *Какво научихте?*

Разширена версия на поддържане на активност в училище. Дейностите в тази втора програма се отварят към значими членове на семействата и се задълбочават в посока откриване на скрити силни страни, за разкриването или подчертаването на които контекстът не е допринесъл.

1	**Заглавие**	**Разширена версия на поддържане на активност в училище**
2	**Страна**	Италия (страна източник САЩ)
3	**Промотьор**	- Национален проект - Училищни дейности
4	**Контекст на реализиране**	x голям град x малък град x село
5	**Цели на дейността**	• Да се ограничи ранното отпадане от училище • Да се ограничат слабите резултати в училище • Да се подобри отношението на учениците към училище, семейство и към самия себе си
6	**Описание**	**Съдържание** Реализирахме ежедневни игри в различни класове от първи до четвърти клас. **Основни стъпки** В началото на всяка сесия учениците се насърчават да обсъждат литературата, която са чели или слушали по това време, и как прочетеното е свързано с техния свят. След това се въвежда арт терапевтичната интервенция и учениците се насърчават да използват наличните материали, за да изразят себе си. Когато учениците завършат художественото упражнение, целият клас се насърчава да го обсъди. Творчеството се споделя в малки групи преди обсъждането в клас или директно в рамките на обща дискусия в класа. В края на учебния период учениците се насърчават да пишат в своите дневници за изкуството, което са създали. В следващите часове, учителят насърчава допълнителни дискусии и записи в дневниците относно художествения опит и четенията. *Дейност едно*: ***Автобиографична глава: за отбелязване*** Арт интервенция: семеен колаж Материал: човешка комедия Задача: Участниците са помолени да идентифицират „Нещо, което считате за ценно, отнасящо се до вашата личност” ***Автобиографична глава: Гордост*** Арт интервенция: кутия за личността Материал: The Miracle worker / Чудотворецът (литература) Задача: участниците са помолени да създадат кутия за личността Цел: идентифициране на личните силни страни и разпознаване на произхода им; отграничаване между компоненти на личността, които са налични и при другите и такива, които не са. **Теории** Интеграция на преживявания, стъпващи на осъзнатост за себе си и другите.
7	**Изпълнение**	а. Целеви групи: *9* клас

		b. Продължителност: *60 минути* c. Обучителна методология: методология за преподаване на театрални умения d. Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите: *не е докладвана.*
8	**Артистични средства**	*A. Анализ на прочути творби/произведения* *B. Създаване на изкуство* ☐ Живопис A ☐ B ☐ ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ X Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A x B x X Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане) x Друго литература: A x B x
9	**Материали**	Хартия, маркери, ножици, лепило, материали като плат, списания и кутии
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители x организация/институция X училище ☐ неформална група ☐ НПО x друг: двама арт терапевти
11	**Ползи и резултати**	Развитие на осъзнатост за себе си и другите Творческа ангажираност Чувство за общност и споделяне, изграждане на умения за работа в екип Чувство за значимост и удовлетворение от лични постижения Развитие на въображението и култивиране на любов към езика и речта
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*предизвикателства, свързани с надареност*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Идентифициране на значими и ценни аспекти на личността; разпознаване на скрити аспекти.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	**Самосъзнание:** Включва разпознаване на себе си, собствения характер, силни и слаби страни, желания и неща, които не харесваме. Развиването на самоосъзнатост може да помогне на подрастващите да разпознаят кога са под стрес или се чувстват под напрежение. Самосъзнанието често е предпоставка за ефективна комуникация и междуличностни отношения, както и за развиване на емпатия спрямо другите.

15	**УДО като ръководен принцип**	*Много средства за представяне на концепции: четене и слушане.* *Много начини за изразяване на предлагано решение (колаж, кутията за себе си)* *Много начини за ангажиране на учнеиците: използване на различни инструменти.*
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/07421656.1997.10759251?needAccess=true
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		*Какво виждате в своя колаж/в рисунката си?* *Какво осъзнаваш, докато ги разглеждаш/разчиташ?* *Колко различни колажа видяхте?* *Какво научихте?*

b. 6. ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА, СВЪРЗАНИ С ТАЛАНТИ

Фокусирането върху разнообразни и приобщаващи дейности за таланти ни дава възможност да подобрим резултатите в училище. По този начин можем да развием приобщаващи практики, които са от полза за нашите ученици.

Пътуване от природата до релефа има за промоутър Средно училище Бесиме Йоздеричи. В тази дейност учениците събират различни материали като листа, клони и камъни, които намират в природата. Всеки елемент, чието визуално подреждане е решено, се фиксира върху платното с лепило. Готовата работа се оставя да изсъхне за един ден, така че платното, което изсъхва и се втвърдява, е готово за оцветяване. Накрая творбата се слага в рамка и се поставя в училищната изложба. Това е шанс да се развият различни гледни точки и умения за интерпретация, да се опише концепцията за изкуство, природа и естетика, да се развие чувство за свобода и да се насочи творческото мислене, за да се изразят чувствата чрез подобно произведение.

1	**Заглавие**	Пътуване от природата до релефа
2	**Страна**	Турция
3	**Промотьор**	Besime Özderici Secondary School
4	**Контекст на реализиране**	Голям град
5	**Цели на дейността**	Да опише наблюдения и реакции за околната среда с формални изразни елементи За извършване на проучвания за възстановяване с материали, получени от околната среда. За оразмеряване и създаване на обемни форми в произведения. За развиване на естетическо възприятие и вземане на решения, креативност.
6	**Описание**	**Съдържание:** Целевата група, която изпълнява задачите, създава триизмерни творби, наслагвайки материли върху повърхност.

		Основни стъпки: ● Учениците събират различни материали като листа, клони и камъни, които намират в природата. ● Чисто платно, лепило и различни цветни спрей бои се носят в класната стая под ръководството на учителя. ● Дизайнът се оформя върху платното като чернова и след това се конструира композицията. Всеки елемент, за чието визуално подреждане е взето решение, се фиксира върху платното с лепило. ● Фиксираната с лепило творба се оставя за един ден, така че след това платното, изсъхнало и втвърдено, е готово за оцветяване ● Под ръководството на учителя учениците оцветяват своите произведения с определени цветове. ● След боядисване творбата се оставя да изсъхне. ● Накрая творбата се поставя в рамка и става част от училищната изложба. **Теории:** Учениците, които наблюдават, проучват и интерпретират под ръководството на своя учител, улавят естетиката и оригиналността и ги представят в своите творби.
7	**Изпълнение**	a. Целеви групи: Този проект, който интегрира природата и изкуството, започва с проучване и наблюдение за деца на възраст 10 и повече години. b. Продължителност: Работа в продължение на 4 седмици с две 40-минутни срещи на седмица е препоръчителната времева рамка. c. Брой сесии/дейности: 8 d. Обучителна методология: естетически поглед, разкрит посредство обучителни техники от сорта на наблюдение, откриване и интерпретация. e. Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите: оценяват се способността да се интерпретира по оригинален начин и способността да се създават естетически ценности. Практическата дейност е изпълнена успешно във физическа среда и са придобити умения за творческа работа.
8	**Артистични средства**	*A. Анализ на прочути творби/произведения* *B. Създаване на изкуство* ☐ Живопис A ☐ **BX** ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	*Платно, природни материали, лепило и поне 4 цвята бои (акрилни, спрей и други)*

10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция X училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг
11	**Ползи и резултати**	a. **Ползи от тази добра практика за целевите групи:** Когато природата и изкуството са преплетени заедно, групата придобива осъзнатост за разглеждане, откриване, разпознаване и преобразуване, развива своите умения за художествено аранжиране. * Развива различни гледни точки и умения за тълкуване. * Описва концепцията за изкуство, природа и естетика заедно. * Развива чувство за свобода и насочва творческото мислене. * Детето изразява чувствата си чрез създаденото произведение (с материала, цвета, обема, повърхността и пространството, което използва). Накратко, детето получава естетическо удовлетворение и комфорт при изразяване на чувствата си. b. **Общностно/социално въздействие***: дейността привлича вниманието към природната среда и създава осъзнатост. Тя поставя фокуса върху природата и осъзнатостта за средата, която ни заобикаля.*
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*Предизвикателства, свързани с таланти*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Чрез тази работа детето избира материали от природата, чрез които смята, че ще успее да се изрази. И с тези материали той или тя се насочва към творческа мисъл, където той или тя може да изрази чувствата си и да интерпретира своите мисли. Чрез дейността, детето може да получи възможност да покаже своите умения.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Изкуството подпомага процеса на развиване на умения за учене и може да бъде много полезно за творческото мислене и вземането на решения.
15	**УДО като ръководен принцип**	В тази дейност учениците представят своето въображение – няма правилно и грешно решение. Резултатите на всички ученици са ценни. По този начин те ще се освободят от мисълта за неспособността.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	Hatice Egemen Haticeegemen1981@gmail.com https://besimeozdericiortaokulu.meb.k12.tr
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Хареса ли ви дейността? Как се чувствахте сред природата? Кои материали избрахте от природата? Как смятате да интегрирате тези материали? Продуктът, който създавате, отразява ли духа ви?

Улови ритъма на музиката. В тази дейност на всеки ученик се дава чаша от твърда пластмаса. На учениците се обръща внимание, че трябва да се съобразяват с концепцията за време в музиката и да внимават за съпровода от възпроизвежданото произведение. За да поддържат ритъма в хармония те внимават за времената в такта и слушат музиката внимателно. Дейността насърчава познание, мотивация за координация на тялото и дигитална интелигентност.

1	**Заглавие**	Улови ритъма на музиката
2	**Страна**	Турция
3	**Промотьор**	Besime Ozderici Secondary School
4	**Контекст на реализиране**	X голям град □малък град □село
5	**Цели на дейността**	Да помогне за развитието на самочувствие. Да подпомогне развитието на мускулатурата на детските тела с редовни неравномерни движения, като се поддържане на ритъм. Да им помогне в психомоторното им развитие и да изразяват емоциите си. Да помогне на променящите се настроения, произтичащи от навлизането в пубертета, да постигнат положителен напредък и да гарантират задържането на тази тенденция. Да помогне за съсредоточаването. Да развият умения като работа в екип, координация, продължителна концентрация, облекчаване на стреса и др. с цел да им помогнат да открият творческите си аспекти, да се отпуснат психически и да се социализират.
6	**Описание**	**Съдържание:** В центъра на нашата художествена дейност, която ще извършваме, стои ритъмът. Нашите ученици ще подпомагат развитието на своята мускулатура с редовни си движения и поддържане на ритъм. Поставяйки се на мястото на своите колеги, слушайки ги, учениците ще разберат как да действат, ще осъзнаят значението на емпатията и ще се научат слуховата и визуалната красота на синхрона. По този начин те ще вкусят щастието да произвеждат общ продукт, напредвайки заедно към една и съща цел в една и съща група, и че успехът с произтичащата работа може да бъде постигнат не само с индивида, но и с групата. **Основни стъпки:** В тази дейност на всеки ученик се дава чаша от твърда пластмаса. На учениците се обръща внимание, че трябва да се съобразяват с концепцията за време в музиката и да внимават за съпровода от възпроизвежданото произведение. За да поддържат ритъма в хармония те внимават за времената в такта и слушат музиката внимателно. Точното темпо е много важно, когато има ритмичен акомпанимент. Изучават се базови ритмични модели. Ритъмът и темпото се поддържат физически с игри и движения. Перкусия с тялото и синхронизираните движения са много важни за музиката и ритъма. Поради тази причина са нужни много повторения с цел подсилване на синхронизацията и гарантиране на единство на много високо ниво. **Теории:**

		Изпълняваме тази дейност като използваме обучителни техники демонстрация, наблюдение и ролеви игри.
7	**Изпълнение**	**a. Целеви групи:** ученици от *5,6,7 и 8 клас (11-14 годишни)* **b. Продължителност:** 60 минути за всяка сесия / три дни в седмицата **c. Брой сесии/дейности**: 4 -5 седмици **d. Обучителна методология:** За изпълнение на тази дейност са необходими две стъпки: първата част включва акомпанимент с чаши (упражнения за глас и ритъм) и втората част с музикален съпровод за подготовка на действието. В практика се използват техники за демонстрация, наблюдение и ролеви игри. **e. Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите:** Ефектът на ритъма върху когнитивните умения е доказан от много научни изследвания. Можем да забележим тези положителни резултати, като наблюдаваме децата, защото изследването на ритъма има по-силен базов когнитивен ефект по отношение развиването на умения за учене, запомняне и обработка на информация. Предвид днешните пандемични условия, първата част от нашата дейност може да се осъществи на онлайн платформи. Въпреки това, втората част ще даде по-добри резултати ако се реализира лице в лице поради проблемите със синхронизацията, които се срещат в онлайн платформите.
8	**Артистични средства**	*A. Анализ на прочути творби/произведения* *B. Създаване на изкуство* ☐ Живопис A ☐ B ☐ ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ **B X** ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	Компютри, ритмични инструменти, музикални инструменти, които се променят според песента и пластмасови чашки.
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция X училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг
11	**Ползи и резултати**	1. Дейността подпомага възприятията. 2. Тя регулира фокуса на внимание. 3. Дава усещане за свобода и пространство. 4. Тя включва самоизразяване и игра.

		5. Тя предоставя възможности за координация на тялото. 6. Тя укрепва дигиталните умения. 7. Тя повишава мотиваията.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*Предизвикателства, свързани с таланти.*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Детето изпълнява своите отговорности като участва в работата на групата. Увереността на детето се повишава и развива. Изучаването на ритъма допринася за развитието на личността. Упражненията за ритъм развиват усещането за естетика у детето и му дават усещане за независимост и засилват неговата креативност.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Музикалното образование подкрепа развитието на академични и личностни умения от сорта на критично мислене, решаване на проблеми, както и умения за съвместна работа с цел постигане на общи цели.
15	**УДО като ръководен принцип**	Тази дейност развива в децата търпение, уважение, умения за екипна работа, както и им представя множество начини за ангажиране с музика.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	*https://besimeozdericiortaokulu.meb.k12.tr/* *Arzu Çataltepe* arzuskglu@hotmail.com
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Как ви кара да се чувствате музиката? Какво означава ритъмът за вас? Как се чувствахте докато учехте заедно с групата? Трудно ли е да се постига координация? Хареса ли ви екипната работа?

Изтъкаване на мрежа от истории цели да развие грамотността на децата и едно по-широко разбиране за приобщаването и равноправието, да подобри креативността на децата, тяхната увереност, благосъстояние и мотивация за учене и превръщане в лидери. Проектът насърчава грамотността – по-конкретно четене за удоволствие, а чрез дейностите си прави възможно за децата да предизвикат стереотипите и нетолерантността и да се превърнат в защитници на включването и равноправието.

1	**Заглавие**	Изтъкаване на мрежа от истории - ERASMUS+ проект (номер: 2019-1-UK01-KA201-062128)
2	**Страна**	*Румъния (проектът се изпълнява и в България)*

3	**Промотьор**	- **Европейски проект**
4	**Контекст на реализиране**	**X** голям град □малък град □село
5	**Цели на дейността**	Използването на стратегии за интерактивно обучение за подобряване на уменията за четене сред децата, ги ентусиазират да се превръщат в хора, които ще четат цял живот, както и подобряват техните умения за критично мислене и тяхната креативност.
6	**Описание**	Европейският проект Изтъкаване на мрежа от истории (2019-1-UK01-KA201-062128) предвижда не само да подобри грамотността и желанието за четене на децата, но също и да развие тяхното по-широко разбиране по отношение на приобщаването и равноправието, както и да насърчи креативността, увереността, благосъстоянието и мотивацията за учене на децата. Стратегията на проекта помага на учителите да трупат умения за разказване на истории и преподаване на писането на истории с цел развиване на грамотността на децата, стимулирайки тяхната мотивация да учат и да подобряват своето благосъстояние. Проектът насърчава грамотността – четенето за удоволствие, а чрез своите дейности той дава възможност на децата да се опълчват на стереотипите и нетолерантността и да стават застъпници за включването и равноправието. Европейският проект Изтъкаване на мрежа от истории предвижда не само да подобри грамотността и желанието за четене на децата, но също и да развие тяхното по-широко разбиране по отношение на приобщаването и равноправието, както и да насърчи креативността, увереността, благосъстоянието и мотивацията за учене на децата. Избраните истории насърчават позитивно отношение и поведение относно равноправие и разнообразие; историите също така функционират като примери за предишни практики, които могат да бъдат следвани и адаптирани към нови контексти. Учениците (на възраст 11-14) бяха ангажирани в различни задачи, свързани с четене (т.е. предвиждане, гадаене какво предстои да се случи в историята). Историите генерираха дискусии за предубежденията и дискриминацията, предизвикваха учениците да мислят и ги са внимателни по отношение на своите отношения и ценности. Дейностите за разгряване и енергизиране на групата се оказаха много полезни за благосъстоянието на учениците, защото им помагаха да се отпуснат, да споделят и да са открити. Планът насърчава децата едновременно да четат и да пишат истории. Четенето на глас под формата на диалог между деца и възрастни, стимулира въображението и любопитството на децата. Фазата на четенето също дава на децата знания за структурата на историята като привлича вниманието им към главните елементи (сюжет, мястото, където се развива действието, действащи лица). Децата имаха възможност да избират как да създават своите истории: онлайн, написани, аудио, визуални или чрез мултимедии. **Теории** Историите създават приятна релаксираща атмосфера и насърчават добруването на децата.
7	**Изпълнение**	а. Целеви групи Деца на възраст между 7 и 11 години от начални училища и такива от средни училища на възраст 12-13 години. Деца с ниско ниво на грамотост.

		Деца, които са в риск да не достигнат необходимото ниво на академични резултати. Деца, които са в риск да не бъдат обгрижени, поради липса възможности за консултация. b. Продължителност: 1 октомври 2019 – 30 септември 2021 c. Брой сесии/дейности d. Обучителна методология – Съвместно учене: проектната работа се доказа като много ефективна за изграждане на екипи и развиване на вътрешногруповата хармония. Класът е съставен от хетерогенни групи и затова бяха раздавани задачи, които изискваха групово сътрудничество и взаимодействие, стъпващо на уменията на всеки член на групата. **Ролева игра и дейности за симулация:** предоставяне на учениците на възможности за учене чрез опит. Подобни дейности могат да ограничат предразсъдъците и са мощни на ефективно ниво, защото учениците се ангажират с техните нови роли. Дискусии с учениците относно преживяното трябва да бъдат включени като неразделна част от симулацията с цел изясняване на всякакви объркващи или неясни ситуации. e. Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите: ролева игра, проучване на други култури посредством истории
8	**Артистични средства**	*A. Анализ на прочути творби/произведения* *B. Създаване на изкуство* **X** Живопис A ☐ B **X** ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ **X** Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A x B x ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	Електронни книги, поеми, кратки истории, рисунки
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители x организация/институция X училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг
11	**Ползи и резултати**	Използването на стратегии за интерактивно преподаване има за цел да подобри грамотността на децата, техния ентусиазъм да се превърнат в четящи хора, както и насърчава уменията им за критично мислене и креативност; четенето на глас е част от ангажиращите дейности, които имат за цел да предизвикат интелекта на децата и да стимулират тяхното въображение и размисъл във връзка с предвиждането, задаването на провокиращи мисъл въпроси, които водят децата през историята; идентифициране и обсъждане на ключови послания в историите, правене на връзки с налично знание и опит, оргнаизиране на дискусии/дебати между връстници след изчитането на дадена история, изучаване на думи и образи, изучаване на света на думите и техните значения. *a.* Резултати

		Подробен списък с изпълнени дейности – включително съдържание и дейности, с предложени алтернативни решения. *Истории, комикси, различно творчество, мутлимедийни творби, компилирани в книжка в PDF формат.* *Казуси, разписани за всички разработени дейности.* *Списък с препоръки и коментари.* *Уеб връзки – полезна литература и институции, които насърчават грамотността.*
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*Предизвикателства, свързани с таланти.*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Вярваме, че литературата е безценно средство, което може да бъде използвано, за да помогне на учителите да разработят практики и подходи, които прегръщат разнообразието, равноправието и приобщаването и по този начин, да създават една приобщаваща култура, в която децата могат да процъвтяват и да реализират своя потенциал. Историите също така създават приятна, релаксираща атмосфера и насърчават благосъстоянието на децата.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Критично мислене и решаване на проблеми Информационни и комуникационни технологии Креативност и обновяване Справяне с емоциите
15	**УДО като ръководен принцип**	Дейността включва множество начини за ангажиране на учениците.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	Отдел по детски и младежки въпроси. 2016. *Харта за разнообразие, равноправие и приобщаване и ръководство за ранни детски грижи и образование*. https://assets.gov.ie/38186/c9e90d89d94b41d3bf00201c98b2ef6a.pdf
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Защо предложеният от Изтъкаване на мрежа от истории бе успешен? Какви бяха основните идеи, които насърчиха участието на децата? Какви идеи и дейности бихте използвали във вашите часове?

с. 7. ДОБРИ ПРАКТИКИ И СОЦИАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Взаимното приемане сред връстници и създаването на приятелства са елементи, необходими за развитието – не са лукс – които помагат на децата да се справят по-добре в училище (Ladd, 1990). Разчитайки на социално-развиваща перспектива, ние използваме термина приобщаване, за да посочим социално приемане от страна на връстници и наличие на приятели, докатоо включващия климат се отнася до среда, за която са характерни положителните отношения и вътрешногруповата хармония.

Музикално ателие е училищна дейност, при която учителят подготвя материали според темата на деня. Темите се избират в зависимост от сезонни особености, образователната програма и важни събития, които са характерни за региона и страната. Това може понякога да включва рисуване на музика или изпълняване на песни. То помага за изграждането на усещане за значимост и удовлетворение от личните постижения, за развиване на креативност, въображение и преподаване на любов към музиката, танца, театъра и изкуството като цяло.

1	**Заглавие**	*Музикално ателие*
2	**Страна**	*България*
3	**Промотьор**	Част от следобедни занимания в училище за деца от 1 до 5 клас
4	**Контекст на реализиране**	X голям град □малък град □село
5	**Цели на дейността**	Изграждане и обогатяване на музикално – творческите умения на учениците. Развитие на въображението чрез анимиране на музикални инструменти и създаване на музикални картини (Рисуваме музика). Развитие на уменията на учениците за усвояване и изпълнение на различни музикални инструменти – (кийборд и детски перкусионни инструменти). Театрализиране на произведения от учебната програма, (например кратки стихотворения) – съчетаване на музика и текст. Усвояване на различни популярни танци. Създаване на собствени танцови импровизации върху популярни музикални произведения или песни (Карнавал на животните). Развитие на импровизационните умения на учениците, чрез създаване на собствени кратки музикални мелодии – за пеене или за изпълнение на музикалните инструменти. Развитие на музикално – артистичните умения на учениците. Усвояване и работа с микрофон и сценична техника. Изграждане на самочувствие и увереност при представяне пред по-голяма аудитория. Сезонни и годишни продукции за представяне творческите постижения на учениците. Изграждане и усъвършенстване на уменията за работа в екип. Поддържане на творческата и физическата активност на децата.
6	**Описание**	**Съдържание** Изпълнявахме игри в различни класве от 1ви до 5ти клас.

		Основни стъпки 1. Работа в групи от 8 до 12 деца. Хубаво е, ако може да се поддържа сравнително постоянен състав на групите. 2. Преди началото на всяко занимание преподавателят проверява изправността и готовността на музикалната техника, която се използва – CD player; DVD player; Microphone and Music system; Keyboard; Children percussion instruments, etc. 3. В зависимост от темата за деня, се подготвят и съответстващите материали. (Например при тема „Рисуваме Музика“ се подготвя музикалното произведение, което ще се слуша, а също така блок, цветни моливи, пастели или водни бои, с които децата ще рисуват.) 4. Обикновено темите са подбрани в съответствие със спецификата на сезона, учебната програма и важни, характерни събития за региона и страната (Например преди Коледа учениците илюстрират, пеят или свирят Коледни песни и мелодии, танцуват характерни танци и подготвят Коледни концерти) 5. При разучаване на различните танци стремежът е да бъдат представени и визуално на учениците, както и да се разкаже кратка история на съответния танц. 6. Почти всички занимания започват или завършват с изпълнения на любими песни на учениците или такива, които са свързани с учебната им програма. **Теории**, на които стъпва практиката Методика на обучението по музика, вокална техника, изпълнение на музикален инструмент, танц, театрално – сценично представяне.
7	**Изпълнение**	*a.* Целеви групи: деца от 1 до 5 клас b. Продължителност 60 минути всяка сесия c. Брой сесии/дейности: следобедни дейности в училище два пъти в седмицата d. Обучителна методология: авторска методология на Галина Маринова Караджова e. Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите Реализирана изцяло във физическа среда.
8	**Артистични средства**	*A. Анализ на прочути творби/произведения* *B. Създаване на изкуство* x Живопис A ☐ B x x Театър A x B x x Музика A x B x ☐ Скулптура A ☐ B ☐ x Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A x B x ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане) x Друго: танц, пантомима

9	**Материали**	*Музикално – техничрски средства като: CD player или DVD Player, микрофони и музикална уредба, пиано, детски перкусионни инструменти, CD или DVD с различна музика за слушане или пеене/изпълняване* *Блокчета за рисуване с цветни моливи, пастели или водни бои.* *Подходящи обувки и дрехи за танцуване.*
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция X училище: Нац. Средно училище София ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг
11	**Ползи и резултати**	a. Ползи от тази добра практика за целевите групи Креативно ангажиране на децата. Подпомага справянето с напрежението и умората от формалното училищно обучение. Създава междупредметни връзки и подпомага по-лесно усвояване на материала по различни езици, литература, математика и др.изкуства. Подпомага изграждането на усещане за общност и умения за работа в екип. Изгражда чувство за значимост и удовлетворение от личните постижения. Развива творчеството, въображението и възпитава в любов към музиката, танца, театъра и изкуството като цяло. Развива умения за внимание, концентрация, усвояване на добра артикулация на езика, координация на движенията, пластика, чувство за ритъм. Създава релаксираща, весела, игрова среда за учениците. b. Общностно/социално въздействие. Идва от включването на родители от общността. Продължителността на тази практика е доказателство за подкрепата, която е получила от отговорни възрастни и хора, вземащи решения. Промяната в отношението, увереността и поведението на децата е оценена и подкрепена от страна от общността.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*Социални предизвикателства.*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Създаването на възможности за учениците да се изразят и да предложат своя принос към училищната среда, които са одобрени както от администрацията на училището, така и от училищната общност като цяло. Практиката е приложима за предоставяне на решения за смегчаване на проблеми, свързани с приобщаването, с малки изключения, при които определени условия изискват покой и тишина и при които използването на други артистични средства за изразяване е по-подходящо.

14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Това съчетание от изкуства с елегантен превес на музиката е изключително полезно за подобряване на умения за учене, подобряване на увереността и уменията за изразяване. Що се отнася до уменията на 21 век, дейността се отнася до всички тях. Чрез този метод децата подобряват своята самоосъзнатост, защото са призовани да изразят своя вътрешен свят. Така стават по-добре свързани с него и получават по-ясно виждане за неговите компоненти. Музиката сама по себе си е емоция, но е и мощно средство за овладяване на емоции, работа с тях и насочване на емоции. Емоционалното ангажиране, провокирано от музиката и необходимостта от група деца да синхронизират своето изразяване води до подобрена емпатия и междуличностни отношения. Носенето на отговорност за личното представяне, усещането за подкрепеност и увереност, водят до подобряване на уменията за вземане на решения и решаване на проблеми.
15	**УДО като ръководен принцип**	*Множество начини за представяне на концепциите: слушане и пеене/свирене* *Множество начини за изразяване на предлаганите решения* *Множество начини за ангажиране чрез използване на различни инструменти*
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	*galina.m.karadjova@gmail.com* *Галина Караджова, учител по музика в Национално средно училище „София”*
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		*Как се чувствахте по време на дейността?* *Смятате ли, че нещо трябва да бъде подобрено/променено в тази дейност?* *Какво е общото ви мнение за тази дейност?* *Смятате ли, че тази дейност е постигнала своите цели? Защо?* *Сътрудничихте ли си с членовете на вашия екип?*

Социално включване на уязвими деца чрез изкуство в пограничните литовско-белоруски региони е промотиран от общинската администрация на регион Varėna, насърчава креативността и мотивацията на учениците да реализират своите артистични идеи активно и с творчество. Логиката на програмата е "Аз", "Аз и ти, ние и двамата“, "Аз и ти, ние сме заедно". Редовно темите са организирани във връзка с поредица от задачи, ориентирани към ученика «Аз»; «Ти и аз» - задачи, развиващи междуличностните отношения; «Ние» - колективни креативни задачи. Това е добра практика за гарантиране на социална интеграция.

1	**Заглавие**	Социално включване на уязвими деца чрез изкуство в пограничните литовско-белоруски региони (“Pažeidžiamų vaikų socialinė įtrauktis per meną Lietuvos ir Baltarusijos pasienio regionuose”)
2	**Страна**	Литва и Беларус
3	**Промотьор**	Общинската администрация на регион Varėna
4	**Контекст на реализиране**	□ голям град X малък град □село
5	**Цели на дейността**	1. Да помага на ученици с по-малко възможности да се занимават с артистични дейности и да си сътрудничат с други деца за развиване на емоционално познание,

		себеизразяване, самосъзнание, самоконтрол, уважение и самочувствие. 2. Да насърчава междуличностното взаимодействие, толерантността, емпатията на членовете на групата, да подпомага формирането на положително отношение към околната среда, към партньора в комуникацията, да може да контролира поведението. 3. Развиване на умения за групово сътрудничество, толерантност, насърчаване на отговорност към групата, участие в живота на училищната общност. *4.* Да насърчи креативността и мотивацията на учениците за активно и творческо осъществяване на техните художествени идеи.
6	**Описание**	**Съдържание** Дейността е организирана творчески – естетически ритуал, поддържащ фиксирана структурирана част в началото и в края, оформяща дейността (осигуряваща необходимостта от сигурност) и средна част с променящо се съдържание, но с все пак постоянна, предвидима структура (осигуряваща необходимостта от нови открития). Неразделна част от този тип дейности, като изключим поздравите и сбогуванията, са размисъла и/или самооценката. Децата разсъждават на две нива: 1. за емоционалното си състояние (как се чувстват); 2. За това как са успели да участват и изпълнят задачите (какво са научили) **Основни стъпки** Логиката на програмата: „Аз“, „Аз и ти, ние сме двама“, „аз и ти, ние сме заедно“. Темите биват определяни според последователността на задачите, свързани с „АЗ“ – задачи с фокус върху всеки конкретен ученик; “Аз и ти“ – задачи, които развиват междуличностни отношения; „Ние“ – колективни творчески задачи. Реализира се на 3 етапа: 1. Тези за самопознания, задачи насочени към отделните ученици 2. Теми за комуникация с другите, развиване на междуличностни отношения 3. Групова комуникация / теми за колаборация, Колективни творчески задачи **Теория** Програмата е базирана на принципите на приобщаващото образование и конкретни методически насоки. Базирана е на принципите на музикалната и арт терапия.
7	**Изпълнение**	a. Целеви групи – деца в училищна възраст между 4 и 18 години b. Продължителност – 60-120 минути, според възрастта на децата c. Брой сесии/дейности – 1 дейност седмично в продължение на 1 година d. Обучителна методология – авторска методология e. Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите
8	**Артистични средства**	A. Анализ на прочути творби/произведения B. Създаване на изкуство X Живопис A X B X

		☐ Театър A ☐ B ☐ X Музика A ☐ B X ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	Препоръчителната среда за обучение и инструменти за обучение за програмата са: бяла дъска, стативи, мобилни маси и столове, аудио оборудване за слушане, музикални инструменти и различни арт инструменти и материали.
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция ☐ училище ☐ неформална група ☐ НПО x друг: учители преминали специален курс на обучение
11	**Ползи и резултати**	a. Ползи от тази добра практика за целевите групи Децата могат да се опознаят по-добре като участват в часове по изкуство. Участниците развиват своите социоемоционални и творчески умения. b.Въздействие върху общността / социално въздействие За да гарантират социалната интеграция, литовските и белоруските учители по изкуства и специалисти по социални дейности ще открият нови компетенции за работа с целевата група и ще ѝ помогнат да участва в същия учебен процес, както и другите деца.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*Социални предизвикателства*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Практиката осигури безопасно пространство за съвместна работа между ученици с различни интереси и статус. Това е отличен пример за това как трябва да бъде организирана обстановката, за да могат участниците да създадат връзки и от всички участващи деца да бъде извадено най-доброто – давайки им възможност да избират задачите си, да работят сами или в сътрудничество с някого, както и чрез установяване на правила за приемане и приятелство.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	Дейностите за създаване на изкуство, включени в тези ателиета, развиват иновациите и креативността. Като се има предвид, че дейностите също така улесняват развитието на комуникационни, свързани със самосъзнанието, социални, когнитивни и креативни умения, които са сред най-важните, ние вярваме, че те се отнасят и до уменията за живот и кариера.
15	**УДО като ръководен принцип**	По време на дейността са използвани различни средства за изразяване и участие.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	www.varena.lt *http://schuchin.grodno-region.by/ru/*

		https://varena.lt/naujienos/varenos-j-ciurlionytes-menu-mokyklos-ir-moksleiviu-kurybos-centro-pastato-rekonstrukcijos-darbai-arteja-pabaiga/
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Как се чувствахте по време на дейността? Хареса ли ви темата, разгледана по време на дейността? Защо? Чувствахте ли се чути и ангажирани по време на дейността? Смятате ли, че са необходими подобрения в дейността? Ако да, кои?

d. 8. ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПОЗНАВАТЕЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

За ученици с познавателни затруднения, обучителите е необходимо да включват образователни стратегии, които са достатъчно достъпни в рамките на дневната програма. Средата в класната стая и преподавателският състав трябва да включат промени и адаптации, които да подобрят участието на учениците и да повишат шансовете им за успешно усвояване на материала. Когато учителите и учениците адаптират ефективни обучителни стратегии, отделни ученици и групи ученици се сдобиват с инструменти, необходими за гарантиране на успешно учене.

Батик. Рисуване върху коприна "Шепоти от тишина върху коприна" е дейност от Литва, която цели да подобри артистичните цветови експресии на учениците, като ги запознае с международни професионални технологии и с редки технологии за фолклорно изкуство. Учениците изучават творбите на древни майстови и установяват, че батик е древен метод за оцветяване на материали, създаден преди почти 2000 години в Индия. Те създават тематични композиции като използват флорални мотиви, след като са се запознали и са изпробвали различни техники и методи за рисуване върху коприна. Дейността предлага креативна интерпретация на различни артистични идеи и по този начин разширява познавателните умения и естетическата чувствителност, като в същото време насърчава етническата идентичност и съзнателното гражданство.

1	**Заглавие**	Батик. Рисуване върху коприна "Шепоти от тишина върху коприна"
2	**Страна**	Литва
3	**Промотьор**	- Училищна дейност, стъпваща на образователната програма по изкуства
4	**Контекст на реализиране**	X голям град
5	**Цели на дейността**	Да подобри художественото цветово изразяване на учениците, като ги запознае с международни професионални технологии и редки технологии във фолклорното изкуство, по-специално с наследството на батика и рисуването върху коприна, като по този начин насърчава интереса и интерпретацията на различни феномени на изкуството.
6	**Описание**	**Съдържание**: Копринатa е много нежен продукт, който е дар от майката природа. Самият процес на нейното получаване предизвиква загфриженост към природните ресурси. Разбирането по отношение на технологичните процеси за добиване на коприна, генерира уважение към природата. Лечебната тишина чрез която се ражда пътуването навътре към себе си е отражение на процеса на полагане на цветовете върху естествената повърхност на копринатa, при което

		няма никакво съпротивление, а четката, боята и копринатa създават безшумен терапевтичен процес, при който копринатa поема, поглъща боята и я разпространява наоколо. Батикът е древен метод за рисуване, създаден в Индия преди почти 2000 години. Това е първата страна създала тази технология. Има три вида батик: 1. Студен батик (при който дизайнът се получава като се рисува със студени бои върху разтопена смес от восък и парафин); 2. Горещ батик, при който декоративните образи се създават върху къс плат, който след сгъване и очертаване указва, кои зони трябва да останат неоцветени и след това се полага гореща боя; 3. Рисуване върху коприна. **Fundamental steps** ЗАДАЧА ЗА АРТ ПРОУЧВАНЕ: Проучване на творби на древни майстори и разбиране, че батикът е древен метод за оцветяване на материали, създаден преди почти 2000 години в Индия. Постигане на разбиране за различните видове батик и способност за тяхното разпознаване, когато се наблюдават творби на литовски или международни творци. Запознаване с историята на произхода на копринатa. Запознаване с и оценяване ценността на творбите на международни творци, работещи върху коприна. Постигане на разбиране за историческия път на копринатa. Развиване на базово разбиране относно специфичните техники и методи за рисуване върху естествена коприна. Осъзнаване на терапевтичните свойства на естествената коприна. ЗАДАЧА ЗА ТВОРЧЕСКО ИЗРАЗЯВАНЕ: След като учениците са се запознали с и са изпробвали различни техники и методи за рисуване върху коприна, сега те трябва да създадат тематична композиция с флорални мотиви. **Теории** Концепцията за позитивното училище
7	**Изпълнение**	a. **Целева група** – девети клас (възраст: 15), група от 14-15 ученици b. **Продължителност –** 1 месец. c. **Брой сесии/дейности** 4 срещи или часа (могат да бъдат групирани в две двойни срещи). d. **Обучителна методология** – Приложни методи на обучение: ИНФОРМАТИВНИ (предоставяне на информация – обяснително разказване, дискусия; извличане на информация – разговор и повторение), ПРАКТИЧЕСКИ ОПЕРАТИВНИ (творческа практика), творчески (практическо-творческа работа); методи на активно учене (съвместно извършване на различни видове дейности). Също така се използва нетрадиционният метод „Можете да създавате“. Този уникален приобщаващ метод позволява и насърчава организирането на процеса на изразяване на цвят, пространство и движение. Основният принцип при започване на творчески процес е да се започне с твърдението „МОГА” и да се отговори на въпросите „Кой? Какво? Кога? Къде?" Интегрирани са няколко АКАДЕМИЧНИ ПРЕДМЕТА: – изобразително изкуство, биология, химия, технологии/занаяти. Учебни стратегии: ПРОСТРАНСТВЕН – демонстрация на визуални материали, художествена дейност, използване на въображение; ФИЗИЧЕСКО-КИНЕСТЕТИЧНО – упражнения за релаксация, използване на инструменти.

		ВЪТРЕШНО-ЛИЧНО – индивидуализирано преподаване/учене, самостоятелна работа, свобода на избор. е. **Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите** – оценката с натрупване се използва за оценка на всякакви допълнителни усилия, положени от учениците, насърчаване на академичната им мотивация и засилване на оценката на нечии умения да учи (за оценка и самооценка, вижте приложение № 2). Тази дейност вече се изпълнява в продължение на няколко години с ученици от различни възрастови групи, както контактно, така и онлайн чрез платформа TEAMS.
8	**Артистични средства**	*A. Анализ на прочути творби/произведения* *B. Създаване на изкуство* **x Живопис** A ☐ **B x** ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ ☐ Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане)
9	**Материали**	Ще бъде разработена Power point презентация за изкуството на батика, процеса на производство на коприна и рисуване върху коприна. На учениците се предоставя възможност и ресурси да търсят информация онлайн направо от училищната стая, като използват компютрите, разположени в стаята, и собствените си мобилни телефони. Подготвят се разпечатки за произхода и производството на коприна, както и за методите и техниките на рисуване върху естествена коприна. Тази творческа дейност изисква естествена коприна, четки, моливи, маркери за текстил, инструменти за оформяне на контурите, копринена боя, дървени рамки, щифтове, ютия и дъска за гладене, игли и конци, както и пръчки за монтаж и демонстрация на създаденото произведение на изкуството. Творческият процес се снима. Създаденото произведение е показано в изложби в училищни и градски образователни/творчески/представителни пространства и среди. ИТ технологиите се използват при изготвянето на Power Point презентации.
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители ☐ организация/институция x училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг:
11	**Ползи и резултати**	а. Ползата от тази добра практика за целевата(ите) група(и) – вярвам, че тази образователна практика, която вече съм изпробвал в професионалната си дейност, формира положително отношение към себеизразяването и творческата дейност като метод за релаксация и изява на вътрешното аз. Тя предлага творческа интерпретация на различни художествени идеи, като по този начин разширява когнитивните способности, преживявания, художествена интуиция и

		естетическа чувствителност, като същевременно насърчава етническата идентичност и съзнателното гражданство. б. Въздействие върху общността/социално въздействие – В хода на творческата дейност се изгражда нагласата, че изобразителното изкуство може да се възприема като увлекателна дейност, пълна с удивителни открития. Вярвам, че тези технологии ни служат правилно за това учениците да се заинтересуват от тези рядко срещани технологии и да се насладят на възможността да обогатят своята естетическа среда, като по този начин създават начини за изживяване на уют и релаксация.
12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*Познавателни предизвикателства*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Със самото си идване в училище всеки ученик желае да изпита успех; следователно, атрактивната и завладяваща художествена дейност може също да допринесе за академичния успех. В този цикъл от часове познавателната и творческата дейност се изравняват ефективно, а задачи, лишени от всякаква сложност, се изпълняват лесно. Целта се постига като се създава миниатюра върху естествена коприна. Положителните преживявания, произтичащи от динамична и атрактивна творческа дейност, повишават академичната мотивация на учениците и насърчават разширяването на опита в любимата дейност и търсенето на по-задълбочени възприятия, като в крайна сметка се стига до по-високи академични резултати.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	В рамките на проекта се развиват по-общи компетенции, като умение за учене, желание за поемане на инициативата, креативност, заедно със социални и фундаментални тематични компетенции – културни и артистични, с развиване и на емоционално и естетическо възприятие.
15	**УДО като ръководен принцип**	Тази задача може да бъде изпълнена и чрез използване на традиционните начини на художествено изразяване. Създаването е възможно индивидуално и групово. При запознаване с учебните материали и представяне на творческите продукти се използват информационни и компютърни технологии.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	*https://www.youtube.com/watch?v=-wbmEjTvszI&t=8s* *https://www.youtube.com/watch?v=LYRqCX3JYdY* *https://www.youtube.com/watch?v=WKj9ltXIp2M* *https://www.youtube.com/watch?v=PE1ZxGF6VDk*
ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**		Как се чувствахте по време на дейността? Имахте ли цялата необходима информация за извършване на дейността? Важна ли беше дейността, за да подобрите знанията си по разглежданата тема? Смятате ли, че са необходими подобрения в дейността? Ако да, кои? Чувствахте ли се чути и разбрани по време на дейността?

Небесни визуализации в художествени произведения е отлична дейност за подобряване на художествения колорит, графичния и пространствен израз на децата, която ги запознава с разнообразието от визуализации на небе в произведенията на световноизвестни художници. Първо се използва Power Point презентация за анализ на изобразяването на небето в произведенията на различни художници и произведенията се обсъждат по отношение на изобразяването на съдържание и настроение. Накрая се изпълняват три творчески задачи: рисува се небе, изобразява се небе като графика и се прави пространствено изобразяване на небе. В тази дейност децата се насърчават да търсят нестандартни решения в творчески задачи и съответно да разширяват своето познание, опит, художествено възприятие и мащаба на естетическата чувствителност.

1	**Заглавие**	Небесни визуализации в художествени произведения (направления във визуалните изкуства: живопис, графика, скулптура)
2	**Страна**	**Литва**
3	**Промотьор**	- Европейски проект - Наионален проект - Дейност в училище, стъпваща на програмата за образование по изкуства - Изследователска програма
4	**Контекст на реализиране**	**X** голям град
5	**Цели на дейността**	Да подобри цветовата, графичната и пространствената изява на децата, като ги запознае с разнообразието от начини за изобразяване на небето в произведенията на световноизвестни художници в такива направления на визуалните изкуства като живопис, графика и скулптура, като по този начин насърчава интереса към творческата работа на професионални художници и развиване на лична интерпретация за това как да се визуализира небето. Децата се включват в дейност, която е привлекателна за тях. Нивото на уменията за използване на информационните технологии се подобрява чрез изготвяне и изнасяне на презентации на натрупаната информация и чрез представяне на творческа работа по темата от цикъла на занятията.
6	**Описание**	**Съдържание**: Този цикъл от занятия има за цел да подобри художествения колорит, графичното и пространствено изразяване на децата, като ги запознае с многообразието на начините за визуализиране на небето в творбите на световноизвестни художници. Когато разглеждат професионални произведения на изкуството, водещият обучител и децата обсъждат визуализацията на небето, като се фокусират върху топлите/студените цветове, динамиката на докосването, предаването на настроението с линии, нюанси, меки срещу строги и остри форми, ярки или мрачни облаци, спокойно или ветровито небе. Обсъжданите детайли и тънкости насърчават децата да проявяват повече интерес към детайлите на небето, които желаят да визуализират в собствените си творби в творческо-практическата си дейност. При събиране на информация, извършване и регистриране на процесите на творческа работа, разработване на PowerPoint презентация се постига по-задълбочено възприемане на създаването на живопис, графика и скулптура и се открояват особеностите на различните процеси. Развива се по-фино и по-нюансирано разбиране на разликите между различните направления във визуалното изкуство и се надграждат ИТ уменията.

		Фундаментални стъпки **ЗАДАЧА ЗА АРТ ПРОУЧВАНЕ**: PowerPoint презентация се използва за анализиране на изобразяването на небе в творбите на различни художници (като Ван Гог, Клод Моне и други). Творбите се обсъждат от гледна точка на съдържание и настроение и в заваисимост от тези се прави подбор на творбите. Поредицата от часове завършва с PowerPoint презентация, която включва тенденциите в представянето на небе в творби от различни направления в изкуството (живопис, графика, скулптура). **ЗАДАЧА ЗА ТВОРЧЕСКО ИЗРАЗЯВАНЕ**: След като са разгледали примерите и са обсъдили разнообразието от техники за изобразяване на небето, използвани от най-добрите творци в областта на изобразителното изкуство, графиката и скулптурата през различните периоди от историята на изкуствата и след като са събрали собствени примери, на учениците се възлага да изпълнят три творчески задачи: рисува се небето, изобразява се като графика и се създава пространствено изображение, т.е. създава се и скулптура; средствата се избират свободно от ученика. Събраната информация заедно със записите от творческия процес и снимките на завършените творби се обсъждат във финалната презентация, представена във формат PowerPoint или Prezi. **Теории** концепция за позитивното училище
7	**Изпълнение**	a. **Целева група** – 13-14 годишни деца, група от 14-15 деца. b. **Продължителност –** 1.5–2 месеца. c. **Брой сесии/дейности** 8 часа (може да се реализира и като 4 двойни часа). d. **Обучителна методология** - Приложни методи на обучение: ИНФОРМАТИВНИ (предоставяне на информация – обяснително разказване, дискусия; извличане на информация – разговор и повторение), ПРАКТИЧЕСКИ ОПЕРАТИВНИ (творческа практика), творчески (практическо-творческа работа); методи на активно учене (разработване на проекти, съчетаващи различни видове дейности). Интегрирани са няколко АКАДЕМИЧНИ ПРЕДМЕТА: – изобразително изкуство, история, архитектура. Учебни стратегии: ПРОСТРАНСТВЕН – демонстрация на визуални материали, художествена дейност, използване на въображение; ФИЗИКО-КИНЕСТЕТИЧЕСКИ – упражнения за релаксация, използване на инструменти; ВЪТРЕШНО-ЛИЧНО – индивидуализирано преподаване/учене, самостоятелна работа, свобода на избор. e. **Вид на оценката и инструменти, използвани за идентифициране на ползите** – оценката с натрупване се използва за оценка на всякакви допълнителни усилия, положени от учениците, насърчаване на академичната им мотивация и засилване на оценката на нечии умения да учи. Тази дейност вече се изпълнява в продължение на няколко години с ученици от различни възрастови групи, както контактно, така и онлайн чрез платформа TEAMS.
8	**Артистични средства**	*A. Анализ на прочути творби/произведения* *B. Създаване на изкуство*

		☐ Живопис A ☐ B ☐ ☐ Театър A ☐ B ☐ ☐ Музика A ☐ B ☐ ☐ Скулптура A ☐ B ☐ ☐ Творческо писане (истории, поезия и т.н.) A ☐ B ☐ x Изкуство и занаяти (керамика, шиене, тъкане) A x B x **X** Друго: рисуване, графика, скулптура **A X** B **X**
9	**Материали**	Презентация в PowerPoint по произведения на изкуството в различни направления на визуалните изкуства (живопис, графика, скулптура), в които са изобразени небето и облаците. На децата се дава възможност да търсят информация самостоятелно в книгите с колекции на произведения на изкуството, налични в стаята и онлайн (на компютрите в стаята или чрез собствените мобилни телефони). Необходимите за дейността материали и инструменти включват хартия, различни рециклирани материали, химикалки/моливи, включително такива за писане върху таблети, жици, лепило, ножици, боя/боя, четки, ножове за дърворезба. Творческата продукция се представя по традиционните начини (като изложби в училищните класове или в представителни пространства в училището и града); също така се използват ИТ технологиите чрез представяне на презентации на PowerPoint или Prezi.
10	**Кой провежда дейността**	☐ частно лице/родители x организация/институция x училище ☐ неформална група ☐ НПО ☐ друг:
11	**Ползи и резултати**	**а. Ползата от тази добра практика за целевата(ите) група(и)** – аз лично вярвам, че тази учебна дейност насърчава по-активен интерес към произведенията на изобразителното изкуство и към формите на тяхното създаване, като по този начин развива по-зряло мислене по отношение на възприемането на детайлите на произведения на изкуството, обясняващи връзката на видовете съдържание между различните клонове на изкуствата, което в крайна сметка води до творческа интерпретация на различни художествени идеи. По този начин децата се насърчават да търсят нестандартни решения в творческите задачи и съответно да разширяват своето познание, опит, художествено възприятие и мащаба на естетическата чувствителност. **б. Въздействие върху общността/социално въздействие** – В хода на творческия процес се изгражда отношение към изобразителното изкуство като към увлекателна дейност, пълна с приятни открития. Аз лично вярвам, че децата се радват да откриват финеса на изобразяването на небето и облаците и връзката между емоцията и съдържанието (т.е. темата) и тези открития биха могли да бъдат приложени в творческата работа на учениците по рисуване, графика или скулптура. Вярвам, че изобразяването на небето чрез различни техники помага на децата да изразят собствената си личност и да проявят емоциите си.

12	**Предизвикателства пред приобщаването, с които се занимава практиката**	*Познавателни предизвикателства.*
13	**По какъв начин се занимава с тези предизвикателства?**	Самият факт, че посещават училище, предполага, че учениците се стремят да постигнат успех; поради това атрактивни и интригуващи артистични дейности биха могли също да допринесат за постигането на академичен успех. В този цикъл от часове, познавателни и творчески дейности целенасочено се допълват, възложенията не са сложни и могат лесно да бъдат изпълнени. Задачата стъпва на разработването и изнасянето на презентация, която включва и обсъждане на събраната информация (произведения на изящните изкуства) и креативните изкуства от страна на учениците, което включва цветово, графично и пространствено изразяване (може да се използва и софтуер за създаване на изкуство). Позитивните преживявания, които произтичат от тази динамична и привлекателна творческа дейност насърчават академичната мотивация на учениците и разширяването на техния опит в любима дейност, търсене на по-задълбочени усещания, а по този начин одобрявайки и академичните резултати.
14	**Умения за 21 век адресирани от практиката**	По време на проекта се развиват общи компетенции, по-специално способност за учене, когнитивност, изразяване на инициативност и креативност, както и социални компетенции, както и фундаментални предметни компетенции – културни и художествени, когато се развиват емоционални и естетически възприятия.
15	**УДО като ръководен принцип**	Тази задача може да се осъществи или чрез използване на традиционните средства за художествено изразяване, или чрез използване на компютърна техника, или дори чрез комбиниране на двете стратегии. Уменията по информация и компютърни науки се развиват при запознаване с учебните материали, събиране на информация и представяне на финалните творчески работи. Също така, както беше споменато по-горе, могат да се използват традиционните средства за създаване и се дават възможности за работа в екип или за индивидуално творчество.
16	**Сайт/E-mail /друга контактна информация:**	//

ДОПЪЛНЕНИЯ ОТ ЕКСПЕРТИТЕ **Въпроси за размисъл**	Как се чувствахте по време на дейността? Имахте ли цялата необходима информация за извършване на дейността? Важна ли беше дейността, за да подобрите знанията си по разглежданата тема? Смятате ли, че са необходими подобрения в дейността? Ако да, кои? Чувствахте ли се чути и разбрани по време на дейността?

9. РЕЗЮМЕ

Тази глава има за цел да проучи по какъв начин приобщаващи практики се реализират в рамките на обучението по изкуства в училищата. Заедно с партньорите по проекта, ние прегледахме и споделихме по какъв начин приобщавашото образование по изкуства се развива в страните партньори (Италия, Испания, Турция, Румъния, България и Литва).

Както се разбира от добрите практики, силата на изкуствата за приобщаващо образование не може да бъде отречена. Изкуството носи изключително много ползи за всички ученици без никакви изключения.

Тук резюмирани са представени уроците, които научихме от практиките по отношение на това защо изкуството е така важно за приобщаващото образование:

1. Работата с изкуства помага на обучаемите да развиват умения за креативно решаване на проблеми.
2. Преподаването чрез изкуства може да представи различни трудни концепции по визуален начин, правейки ги по-лесни за разбиране.
3. Обучението по изкуства помага на децата с развитието на двигателни умения, езикови умения, социални умения, вземане на решения, поемане на рискове и изобретателност.
4. Визуалните изкуства учат учениците относно цветове, оформление, перспектива и баланс: всички техники, които са необходими за едно представяне (визуално, дигитално) на академичен труд.
5. Интегрирането на изкуства с други дисциплини достига до ученици, които може иначе да не са адекватно ангажирани в работата на класа.
6. Арт преживяванията развиват критичното миселен учат учениците да си отделят време да са по-внимателни и по-прецизни в начина, по който наблюдават света.
7. Изкуствата създават предизвикателства пред обучаеми на всички нива.
8. Образованието по изкуства свързва учениците с тяхната култура, както и с по-широкия свят около тях.
9. Задълбоченото обучение по изкуства води до по-малко дисциплинарни отклонения, подобрява вниманието, повишава оценките и резултатите от тестовете.
10. Използването на изкуства за приобщаващо образование подобрява както самоосъзнатостта и емпатията, така и естетическото възприятие.

Възможността за изучаване на допълнителни изкуства за тези ученици е много важна за интегрирането им в училището и взаимодействието с други ученици. Художествените методи са мощни и отразяват целите на приобщаващото образование и могат да се прилагат за развиване на умения, за насърчаване на академичните постижения на учениците и за тяхното благополучие в училищата. Учителите се съгласиха, че творческите нагласи и интегрирането на художествените методи и практики в образованието могат да развият различни способности на обучаемите, да помогнат за повишаване на тяхната мотивация и да направят атрактивни и смислени процесите на учене.

Този проект помага да се разбере по-добре общата ситуация на приобщаващото художествено образование, предизвикателствата и нагласите на учителите, докато преподават в приобщаващи класове. Методите на обучение, базирани на изкуството, подпомагат децата и младите хора да разпознават и укрепват своите лични и социални умения.

Тези образователни дейности могат да подобрят и добавят както образователна, така и развлекателна стойност към образователните събития и да доведат до по-добро изживяване както за фасилитаторите, така и за учениците.

Изкуството насърчава свободата на творческото изразяване, което помага на учениците да се отпуснат и да мислят различно. Всеки може да създава изкуство, толкова много различни форми на изкуство съществуват, както вече споменахме в тази глава, и това помага на учениците да придобият независимост, увереност и самочувствие. Никое увреждане не може да изключи ученик от участие, защото винаги има начин за включване.

e. 10. ОСНОВНА БИБЛИОГРАФИЯ

Creating Inclusive Classrooms through the Arts

https://eric.ed.gov/?q=Creating+Inclusive+Classrooms+through+the+Arts+&id=EJ1045923

Art and Inclusive Society https://www.samarthanam.org/art-and-an-inclusive-society/

Inclusivity in the Classroom https://teach.ufl.edu/resource-library/inclusivity-in-the-classroom/

Arts Integration in School https://www.senecaacademy.org/10-reasons-why-integrating-art-is-important-in-school/

Best Practices in Inclusive Education For Children With Disabilities

https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00HPH4.pdf

Kansas Music Review https://kansasmusicreview.com/2018/02/20/behavior-disorders-in-the-inclusive-classroom-what-strategies-are-best/

Diversity and Ability https://diversityandability.com/blog/10-tips-for-inclusive-talent-management/

European Teacher Education Network https://etenjournal.com/2020/10/06/inclusive-education-in-the-arts-challenges-practices-and-experiences-in-lithuania-by-edita-musneckiene/

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

DD. ГЛАВА 7: РОЛЯТА НА КУЛТУРНИЯ И ТВОРЧЕСКИ СЕКТОР (КТС) В ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ИЗКУСТВО

Автори:

Михаела Константина Ватаву, mihaela.vatavu@euroed.ro, Fundatia EuroEd,

Алина Андреч- Аилинкай, alina.ailincai@euroed.ro, Fundatia EuroEd,

Анджелика Тереза Ячимович, jachimowiczat@yahoo.pl, Trakai Pedagogical Psychological Authority

1. ВЪВЕДЕНИЕ

През последните години се забелязва все по-голям фокус върху включването на културния и творческия сектор в образователните дейности. Това се случва не само на местно ниво, но и в по-широк мащаб.

Тази глава е изградена върху констатациите относно интегрираното обучение по изкуство (ОпИ), което представлява иновативен подход на преподаване и учене. Интегрираното обучение по изкуства осигурява ефективен и забавен метод на обучение, за да привлече и осигури вниманието на учащите, да ги мотивира, подкрепя и насърчава активното участие на учениците в класната стая, да развие тяхното мислене, творчески способности и много други умения на 21-ви век, които ще ще бъдат обсъдени по-късно.

Партньорствата с културния и творчески сектор (КТС) имат дълга история на предоставяне на училищата с образователни ресурси, като достъп до представления, студентски пътувания до музеи, семинари, професионално развитие на учителите и програми за пребиваване на артисти, които поставят художници в училища за дълги периоди от време. И затова това изследване е важно за нашият методически материал.

Културният и творческият сектор (КТС), който включва изкуства и занаяти, реклама, дизайн, развлечения, архитектура, книги, медии и не на последно място софтуер, се превърнаха в решаваща сила за ускоряване на човешкото развитие. Институциите за КТС са по естество приобщаващи, дават възможност на хората да поемат отговорност за собственото си развитие, стимулират иновациите и допринасят за устойчив растеж.

a. 2. ПАРТНЬОРСТВОТО МЕЖДУ КУЛТУРНИЯТ И ТВОРЧЕСКИ СЕКТОР И ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ИНСТИТУЦИИ

Системният анализ на въздействието на изкуствата в образователния контекст започва да се прилага едва в края на XX век, не успявайки да ни предостави цялостна картина на промените, предизвикани от използването на изкуствата за образователни цели.

Дори ако може да се каже, че изкуствата и образованието работят заедно по своята същност и изкуствата представляват изследване на човешкото състояние, световната загриженост за точното капитализиране на потенциалните ползи от тяхното обединяване е сравнително скорошна. За да останем встрани от концептуалните противоречия и дебати за това какво представлява изкуството, в нашия проект и дебат операционализирахме концепцията за „изкуство“, като се позовахме на набор от области на художествено изразяване (музика, танц, живопис, архитектура, скулптура и т.н.).

В партньорство, базирано на прости транзакции, организациите по изкуство са доставчици на програми за изкуства, а училищата са потребители. Училището не участва значително в проектирането на художествената програма, а организацията за изкуствата не оценява нуждите на училището. Този тип партньорство се характеризира с еднократни артистични програми, които предоставят на учениците и учителите само възможност за излагане на изкуството. В съвместно партньорство училищният персонал и институциите на културния и креативен сектор

(ККС) работят заедно, за да дефинират образователни цели и нужди, и заедно да разработят програма. Подобно сътрудничество е по-вероятно да доведе до по-голяма образователна стойност.

В Заключенията на Съвета на Европейския съюз (Съветът на Европейския съюз, 2019 г.) относно младите творчески поколения се подчертава, че развитието на артистични и творчески умения, както и на таланта, е двигател на иновациите, включително социалните иновации, за интелигентните и устойчив растеж. Културните и творчески умения, придобити чрез формално и неформално образование, предоставят на младите хора инструменти, които да им помогнат да решават проблеми и да работят творчески чрез сътрудничество и експериментиране. През 2019 г. 7,4 милиона души в държавите-членки на ЕС са били ангажирани с творчески дейности, което представлява 3,7% от всички работни места (Проучване за оценка на въздействието на културно-образователните дейности, Вилнюс, 2021 г.).

Според последното европейско проучване на ценностите, проведено през 2017 г., младите хора са най-активни в културни дейности. Въпреки това, дори делът на младите хора в училищна възраст (15-19 години), участващи в културни дейности, е едва 75%. Най-малко активно ангажирани в културни дейности са тези на 50-59 години и възрастните хора.

Творческата дейност може да служи като вдъхновение там, където вече се извършва най-увлекателната и прогресивна работа. Продължителното културно и творческо обучение подготвя учениците, и не само, да участват във възможности за работа с висока стойност, създавайки среда, в която процъфтяват иновациите, креативността и човешките ценности. Вграждането на фокус върху обучението чрез синтез, активно включващ творческия и културния сектор, има за цел да направи училищата и учениците по-отворени, креативни, устойчиви и предприемачески.

Творческото обучение включва използване на драма за преподаване на чужди езици, скулптура и визуална грамотност за преподаване на математика и природни науки, като примерите могат да продължат. Творческото учене понякога се нарича образование чрез изкуства, където се използват мултисензорни подходи за подобряване на обучението за всички ученици и за развитие на техните умения за 21-ви век. Не става дума за претоварване на училищната учебна програма, а по-скоро за използване на творчески, съвместни и артистични подходи за подобряване на обучението в класната стая и за повишаване на общото функциониране на училищата. Творческото обучение в училищата изгражда устойчивост и насърчава трансформацията, а това означава отваряне на училището и работа в партньорство с институциите за CCS. Изисква ясна визия, планирано участие на културните партньори, национална законодателна подкрепа и застъпничество.

Човек може да има право да попита „Защо изкуството в образованието?“ - Вярваме, че включването на Културно-творческия сектор (КТС) в образованието е оправдано от реалните и преки ползи, насърчава както художественото образование, така и образованието чрез изкуство в различни контексти и с различни начини за признаване на ученето. Актьори в социалната сфера използват изкуствата за терапевтични цели и за генериране на социална промяна, както и образователните институции.

Тъй като те са ангажиращи, насърчават съвместното обучение и са приобщаващи, изкуствата представляват идеална платформа за демонстриране на това как могат да бъдат насърчавани приобщаващите практики. Изкуствата служат на всички ученици, като подобряват тяхното учене, растеж и развитие, както и насърчават творческото изразяване, решаването на проблеми, критичното мислене и комуникацията.

Има няколко критерия, които трябва да се вземат предвид:

- Разбиране на „Изкуствата” като педагогически инструмент и влиянието му върху цялостното учене, детското развитие;

- Интеграцията между КТС и образованието може да насърчи приобщаването в класната стая и тук трябва да спомена важната роля на учителите и фасилитаторите;

- Неотложна необходимост от ориентиране на учителите към прилагането на интегрирано обучение по изкуства в редовните класни стаи с цел насърчаване на приобщаващото образование и постигане на определени образователни цели.

В материала за интегрирано обучение по изкуствата (NCERT, 2019, стр. 3) AIL е представен като модел на преподаване-учене, който се основава на учене „чрез изкуствата“ и „с изкуствата“, процес, при който изкуството се превръща в среда на преподаване-учене. Видове образователни програми с художествено измерение:

Култура		**Образование**		**Социално**	
Културна ориентация	Развитие на нови категории	Изучаване на изкуствата	Учене посредством изкуство	Артистична/ културна интервенция	Арт терапия

Таблица 1. Art Integrated Learning Criteria

Програмата от Сеул (ЮНЕСКО, 2010 г.) имаше за цел да разшири и материализира предложенията, направени през 2006 г. в рамките на конференцията на ЮНЕСКО в Лисабон. Предложенията, направени в дневния ред на Сеул, са, че образованието по изкуствата играе важна роля в процеса на трансформиране на образователните системи в посока задоволяване на нуждите на учащите се и адаптиране към изискванията на свят, характеризиращ се с дълбоки технологични промени, развитие и социално-културни неравенства. . Основните насоки, установени от този документ, са:

● Осигуряване на достъпност на образованието по изкуства;

● Осигуряване на качеството на дизайна и предоставянето на образованието по изкуства;

● Прилагайте принципите и практиките на образованието по изкуствата за справяне с предизвикателствата на настоящите социални и културни условия (интеграция, сътрудничество, комуникация, разбиране, приемане, изразяване и т.н.).

За да се справи с настоящите социални и културни предизвикателства, Програмата на Сеул (ЮНЕСКО, 2010 г.) счита, че образованието по изкуствата може да засили творческия и иновативния капацитет на обществото, позовавайки се на положителното въздействие на това сливане, образование и изкуства:

● предлага терапевтична и възстановителна подкрепа в ситуации на стрес/конфликт/катастрофа;

● насърчава приобщаването и съпричастността, особено за тези ученици с общи учебни разлики като: „увреждания“ в ученето (LD); Лека интелектуална недостатъчност (MID); Разстройство на дефицита на вниманието (ADD); Разстройство от аутистичния спектър (ASD); Поведенчески или емоционални разстройства; Физически увреждания; Надареност;

● стимулира участието на учащите се и намалява отпадането от училище;

● улеснява социалния и междукултурния диалог;

● осигурява устойчиво развитие;

● намалява социалните конфликти.

Най-важните предпоставки, от които трябва да започне всяко партньорство КТС – училище, са, че учениците имат уникални модели на учене и че всеки дизайн на училищна приобщаваща програма е свързан с равенството (справедливостта), а не равенството (еднаквостта). Програмите за приобщаващо образование по изкуства предлагат възможност да се достигне до възможно най-голямо разнообразие от учащи се; създаване на справедлива учебна среда за всички; да осигури безопасна учебна среда за всички учащи; за да помогне на всички учащи да се чувстват успешни.

b. 3. РОЛЯТА НА КУЛТУРНИЯ И ТВОРЧЕСКИ СЕКТОР (КТС) В ПРОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Пандемията от COVID-19 имаше опустошителен ефект върху културния и образователния сектор в световен мащаб. Световните блокирания имат ограничен достъп до култура и живота на културните професионалисти, което призовава за политики, които насърчават културното разнообразие. Както е посочено в статията на ЮНЕСКО (2021) Cutting Edge – Culture & Education: Стратегическа инвестиция за приобщаващо и устойчиво развитие, се подчертава, че затварянето на места за формално и неформално образование е оставило милиони хора извън училищата и обучението, в резултат на което при значителни загуби за учене, заетост и благосъстояние. По същия начин образователните системи трябва да изградят критични умения и компетенции, за да подхранват адаптивност, гъвкавост, приобщаване, социална отговорност и глобално гражданство. Необходими са нови капацитети и умения, за да се ориентирате в тези промени и да оформите приобщаващи, мирни и устойчиви общества. Използването на синергията между културата и образованието оборудва по-добре обществата – чрез формално и неформално образование.

В това отношение ЮНЕСКО също обсъжда, че „през последните десетилетия тези усилия бяха засилени, като се започне с доклада на Форе от 1972 г. и поредицата от доклади за световната култура, които действаха като важни повратни точки в промяната в разбирането и осъзнаването на преплетената природа на образование, изкуство, творчество и култура. Между 1999 и 2010 г. глобалният импулс в образованието по изкуства беше подчертан от две световни конференции за образование по изкуства и разработването на пътната карта на ЮНЕСКО за образование по изкуства през 2006 г. и Програмата на Сеул през 2010 г.

Наред с културните възможности, интегрирането на изкуствата в образованието представлява амбициозна програма за учене през целия живот, която подчертава развитието на обединени умения. Този подход за учене съчетава творчески, технически, образователни и емоционални умения, необходими за успех в 21-ви век.

Фюжън умения или така наречените „меки умения“ са не само набор от качества или резултати, но разчитат на тясно сътрудничество между училищата (образование), бизнеса, културния и творческия сектор (КТС) и други. Според документ за определяне на уменията на 21-ви век, тези умения включват (споменавайки, че може да има и други):

- *Сътрудничество и работа в екип*
- *Мултимодална комуникация*
- *Иновации и решаване на проблеми*
- *Междуличностни умения: да общуват и слушат добре; притежават прозрения за другите; проява на съпричастност към другите, приобщаване*
- *Когнитивни умения от по-висок порядък, включително: критично мислене; разрешаване на проблем*
- *Креативност и въображение*
- *Гъвкавост и адаптивност*
- *Глобална и културна осведоменост*
- *Лидерство*
- *Гражданска грамотност и гражданство*
- *Социална отговорност и етика*
- *Автономия, учене да се учи и много други.*

Визуалните изкуства (рисуване и рисуване, грънчарство, моделиране, хартиени занаяти и др.) и сценичните изкуства (музика, танци, театър и т.н.) водят до по-добро разбиране на света наоколо и предлагат база от знания за различни концепции. Организирането на подходящи за възрастта художествени преживявания прави изучаването на различни образователни предмети по-

привлекателно и интересно, осигурява творческо пространство за всеки ученик, който да изследва, преживява и също така да се погрижи за индивидуалните нужди, ако мислим за учениците със специални образователни потребности (СОП).

Няколко автори споменават в Art Education на пресечната точка на творчеството: Интегриране на изкуството за разработване на множество гледни точки за идентифициране и решаване на социални дилеми в статия на 21-ви век (2006, стр.4), че образованието чрез изкуства има огромни възможности, които все още не са напълно развити, включително нови методи и стратегии за обучение за развитие на критично мислене, поемане на риск, социално и екологично съзнание. Тези нови образователни стратегии са тествани в няколко общности по света значително чрез формално и неформално образование. Художници, учители и преподаватели в границите между изкуство, терапия и образование насърчават идентичност, социално сближаване и екологични ценности чрез възможности за обучение, базирано на изкуства.

Статията на ЮНЕСКО (2021) Cutting Edge – Culture & Education: Стратегическа инвестиция за приобщаващо и устойчиво развитие повишава осведомеността относно две основни идеи:

● Образованието по изкуства може да бъде основен катализатор както за развитие на иновации и творчески умения, така и за напредване на образователните резултати в други области на учебната програма;

● Изкуствата и културното образование са от съществено значение за защитата на културните права и създаването на градивните елементи за приобщаващи общества.

Фиг. 1 ЮНЕСКО, 2011, Източник: https://en.unesco.org/

В Пътната карта за образование по изкуствата – Световната конференция за образование по изкуствата от 2006 г.: Изграждане на творчески капацитет за 21-ви век Лисабон (стр. 6) посочва, че „качественото образование е насочено към учащия и може да бъде определено от три принципа: образование, което е подходящо на учащия, но също така насърчава универсалните ценности, образование, което е справедливо по отношение на достъп и резултати и гарантира социално включване, а не изключване, и образование, което отразява и помага за изпълнение на индивидуалните права". Включване и приобщаващи практики се предлагат от Мерилин Френд и Уилям Д. Бърсук (Friend & Bursuck, 2012, стр. 6) като „вяра или философия, че учениците с увреждания трябва да бъдат напълно интегрирани в техните общности за обучение в училище, обикновено в общообразователните класните стаи и че тяхното обучение трябва да се основава на техните способности, а не на техните увреждания". С други думи, теорията е, че „всички деца учат най-добре в приобщаваща среда" (Rapp & Arndt, 2012, стр. 29).
Препоръките към членовете на комисията CULT на Европейския парламент отчитат съществуващия политически дневен ред, но също така предлагат курсове на действия за действие по различните сценарии, предвидени в доклада.
Изследване за комисия CULT – Култура и творчески сектори в Европейския съюз (CULT Committee, 2019, стр. 13) споменава присъщия капацитет на „КТС" за иновации, въвеждане на нови продукти, услуги и организационни модели на бързо развиващи се, сложни и конкурентни

пазари, показва че творческото съдържание не само служи за собственото развитие на КТС, но има по-голямо въздействие, създавайки преливане в няколко индустрии като образованието и много други във веригата на стойността на бизнеса. Например, визуалните разкази се използват до голяма степен в образователния сектор, за да се обяснят по-добре различни видове съдържание по време на часовете по история, математика или химия.

Проучвания показват, че културното образование е особено полезно за ученици с нисък социален, икономически и културен статус (ИКС). Като участват активно в културното образование, те са пет пъти по-склонни да напуснат училище, отколкото учениците с ниски ИКС, които не участват в такова образование. Други изследвания показват, че културното образование увеличава вероятността студентът да получи диплома за висше образование.
Ключът към насърчаването на приобщаващото образование в рамките на училище е използването на методи, които са ненатрапчиви за учителите по общо образование, които също така демонстрират как да се улеснят приобщаващите практики. Изкуствата осигуряват перфектната платформа за демонстриране как могат да бъдат улеснени приобщаващите практики, поради тяхната ангажираност, насърчаване на съвместното обучение и тяхната приобщаване. Изкуствата имат много ползи и укрепват ученето, растежа и развитието на всички ученици, както и насърчават творческото изразяване, решаването на проблеми, уменията за критично мислене и комуникацията. Освен това няма правилен или грешен начин за участие в изкуствата и поради това всеки е в еднаква степен в състояние да допринесе за производството на изкуствата. Например, когато са интегрирани в учебната програма, танците и движението позволяват на учениците да използват ума и телата си и им дават възможност творчески да предават своите мисли, идеи и приноси към урока; визуалните изкуства помагат за ангажиране на уменията на учениците за решаване на проблеми и критично мислене, подпомагат развитието на фината моторика и, заедно с танца, могат да помогнат за насърчаване на просоциално поведение при съвместна работа; а музиката е начин да се помогне на учениците да поддържат спокойно и отпуснато състояние, да се вглъбят и съсредоточат върху поставената задача и да създадат приятна атмосфера. Изкуствата позволяват на всички ученици да участват и да допринесат за урок, насърчават творческите умения и способности и позволяват на учителите да видят как всеки ученик може да допринесе за дадена дейност.
Различни проучвания показват, че културните образователни дейности са особено полезни за децата с ниски ИКС. Проучване на Джеймс С. Катерал, Сюзън А. Дюме и Джилиан Хампдън-Томпсън показва, че студентите с ниски ИКС, които участват активно в културното образование, са пет пъти по-склонни да завършат образованието си от тези, които не са се занимавали с културно-образователни дейности.

c. 4. ОТДАДЕНОСТТА НА УЧИТЕЛИТЕ СПРЯМО АРТИСТИЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА ДЕЦАТА

Важна предпоставка за навлизането на представителите на културно-творческия сектор (КТС) в училище, е наличието на възможности за професионално обучение на лицата, които вече се занимават с образователна дейност.

Някои педагози смятат, че трябва активно да обучават децата чрез моделиране и демонстриране на умения за изкуство, но други запазват остарял подход и отказват да илюстрират художествени умения, като се има предвид, че това е умение, строго свързано с учителите по изобразително изкуство. Най-тревожното е, че малко учители рано преглеждат базираните на изкуствата компоненти на подготовката им преди служба.

„Имаме цяло поколение учители и родители, които не са имали предимството на изкуството в собственото си образование“, казва Сандра Рупърт, директор на американската национална мрежа Arts Education Partnership (AEP), национална коалиция на изкуствата, бизнеса, образователни, филантропични и правителствени организации.Участието в изкуствата сега се свързва с постижения в математиката, четенето, когнитивните способности, критичното мислене и вербалните умения.

Съвременните разбирания за образованието по изкуства са до голяма степен повлияни от теориите на Виготски за социокултурната природа на ученето, които предполагат, че артистичните способности на децата могат да бъдат подобрени чрез взаимодействие с другите, според Брукс (2017). Когато учителите позиционират преживяванията от образованието по изкуства като възможности за мислене и комуникация на идеи, всички учащи могат да бъдат

насърчени да се ангажират, а не само тези, които имат съществуващи художествени умения и увереност в правенето на изкуство.

Художественото образование в училищата има своите корени в часовете по рисуване и музика, които с четене, писане са съставлявали основната учебна програма на началното училище през последните векове. Рисуването продължава да бъде основен компонент на основната учебна програма и преподавателите смятат рисуването като важно в преподаването на ръчна работа, изучаване на природата, география и други предмети.

В много училища специалистите по изкуства, представителите на КТС, функционират основно като учители по изобразително изкуство, работещи с класове и фокусирани почти изключително върху правенето на изкуство, докато учениците в класната стая работят със специалист, учителят печели време за планиране. Въпреки това, с нарастващото партньорство между КТС и училището по световните стандарти, много специалисти по изкуство и учители в класната стая вече работят като партньори. Изкуството започва да се интегрира в езиковите предмети, социалните науки, математиката и природните науки в много училища. Специалистът по изкуства, освен че преподава на децата, помага на учителите в класната стая да съчетават изкуството с други предмети. Подобни координирани усилия разширяват предмета на изкуството, повдигайки въпроси за естетиката и мястото на изкуството в културата и обществото. Много училища трябва да използват подход на екипно преподаване за организиране на часовете и графиците, което улеснява рамката на изкуството и насърчава включването на културния и творчески сектор (КТС) в основната учебна програма.

Учителят/възпитателят е ключовата фигура в предоставянето на подходящо, творческо и приятно изживяване от образованието по изкуства. Редица препоръки са от съществено значение за подкрепа на учителите в този акт на сливане между тяхната образователна област и изкуството. Много европейски държави проучват степента, до която има нужда от:

- Професионално развитие, насочено към повишаване на доверието на учителите в преподаването на изкуства и предлагане на възможности за развитие на нови умения и попълване на собственото им творчество;

- Насоки по учебната програма, използване на технологии и материали, особено за подпомагане на учителите при осигуряване на творческо и културно образование;

- Координирани програми за осигуряване на всички училища достъп до професионалисти и институции за КТС;

- Местни, регионални и национални мрежи за повишаване на профила на изкуствата в образованието.

Статията Художествено образование – училище, подготовка на учители – изкуства, национално, визуално и класно насочва вниманието ни към факта, че подготовката на учители специалисти (със смесени способности) варира значително, като се започне от професионална степен по изкуство, в която значителна част от степента е посветена на курсове по визуални изкуства, на професионална степен в образованието, в която има по-малко курсове по изкуство и повече в професионално образование и общо образование. Подготовката на учители по обща класна стая почти винаги се извършва в рамките на образователна програма. Курсовете обикновено се преподават от професионален преподавател по изкуства, който може да е член на институция на културния и творчески сектор (КТС).

Всяко усилие за ефективно интегриране на изкуствата в образованието трябва да гарантира, че бъдещите специалисти по изкуствата и учителите в класната стая са готови да участват в смислено сътрудничество с учителите в класната стая, да гарантират, че бъдещите специалисти по изкуствата и учителите в класната стая разбират ролята на изкуствата в реалния свят, като признават необходимостта от ефективно застъпничество и смислени партньорства, също така признават, че на учителите и възпитателите трябва да се предоставят възможности за професионално развитие.

Образованието по изкуства дава възможност на тези деца с финансови затруднения да имат по-равностойни условия деца, които са имали този опит за обогатяване, казва Ерик Купър, президент и основател на Националния градски алианс на САЩ за ефективно образование.

Всеобхватни, иновативни инициативи за образование по изкуствата се вкореняват в нарастващ брой училища по света. Много от тези базирани на проекти инициативи се основават на нови

открития в изследванията на мозъка и когнитивното развитие на учениците и обхващат различни подходи: използване на изкуствата като средство за обучение (например музикални ноти за преподаване на дроби); включване на изкуствата в други основни класове (написване и изпълнение на пиеса за например робството); създаване на училищна среда, богата на изкуства и култура (класическа музика в коридорите всеки учебен ден) и практическо обучение по изкуства.

5. АРТ ПРОФЕСИОНАЛИСТИ В УЧИЛИЩАТА

Грауер, Ървин, Кайнд и Декосон от Университета Британска Колумбия твърдят в статията си Партньорства художник-учител в обучението: между/между пространствата на професионалното развитие художник-учител (Kind, Decosson, Irwin, and Grauer, 2007, стр. 840), че „каненето на художници в училищата се превръща в начин за обогатяване и подкрепа на учебната програма, засилване на усилията за училищна реформа, а също така често действа като възможности за професионално развитие за учители, които желаят да подобрят своите знания и практика в областта на изкуствата. Когато учителите и художниците развиха силни работни взаимоотношения и разбирателство, всеки научи значително количество от другия. Художниците реагираха положително на прозренията и опита на учителите и в замяна учителите се вълнуваха от възможностите, които изкуствата и художниците трябваше да предложат на учениците.

Експертите и артистите на КТС, участващи в образователно партньорство, трябва да имат:

● способност за комуникиране на идеи и споделяне на творческо съдържание на подходящо училищно ниво;

● гъвкавост за включване на нуждите и способностите на децата;

● професионална връзка с училищния персонал и отговорност към учениците;

● информираност за училищната среда;

● умение за създаване на възможности и повишаване на мотивацията;

● способност за ангажиране с учебната програма чрез интердисциплинарен подход;

● готовност за изпълнение на приобщаващия дневен ред на училището – равни възможности за всички деца.

Изследването на Ан Орфали (Орфали, 2004, стр. 10) *Художници, работещи в партньорство с училища – Индикатори за качество и съвети за планиране, възлагане и доставка* описва, че „художниците се включват в образователния сектор по различни причини. Мнозина смятат, че като ценен партньор в учебния процес с възможности за споделяне и обмен на идеи са развили собствената си креативност. Работата с участието засили комуникационните умения на художниците и осигури рамката за разглеждане на формите на изкуството в нов контекст. Като цяло художниците избраха изкуствата в образователната работа, защото създаваха възможности за споделяне на умения и опит, като същевременно стимулират собствената им креативност. Изправени пред предизвикателството да предоставят редица културни и творчески възможности на децата, някои художници активно изследват процеси и стилове на учене, за да измислят нови подходи към практиката на изкуството.

Художниците, участващи в образователния процес, създават настройките, задачите и практиките, които позволяват на децата да развият чувството за ефикасност, също така различни проучвания разкриват факта, че художниците и представителите на КТС:

● Разкриват различни начини на изразяване сред учениците;

● Въвеждат на нови материали и медии, моделиране на тяхното използване;

● Демонстрират връзките между творчеството на децата и творчеството на други художници;

● Създават групова и колективна цел, в която индивидуалните усилия се разбират и оценяват;

● Разработени дейности, по които децата трябваше да работят достатъчно усилено, за да завършат, но не толкова бързо, че да се създаде напрежение;

● Осигуряват са достатъчни физически ресурси;

● Постоянно подсилени ключови съобщения, напр. „не можете да направите грешка“;

● Поддържат смесица от обяснение и разказ по време на дейността;

● Интегрират познанията за интересите на децата и младежките култури в проектите, но също така внесе културни знания.

Причината, поради която професионалните художници или представители на КТС не участват често в реалното преподаване на начално и прогимназиално ниво, е, че в повечето страни, за да преподават предмети по изкуствата в училищата, те трябва да завършат професионално обучение на учители. Със сигурност обаче има изключения от това правило: няколко държави позволяват на професионални художници да преподават без необходимата преподавателска квалификация или обучение, на временна основа.

Figure 5.1: Specialist and generalist arts teachers in primary education, 2007/08

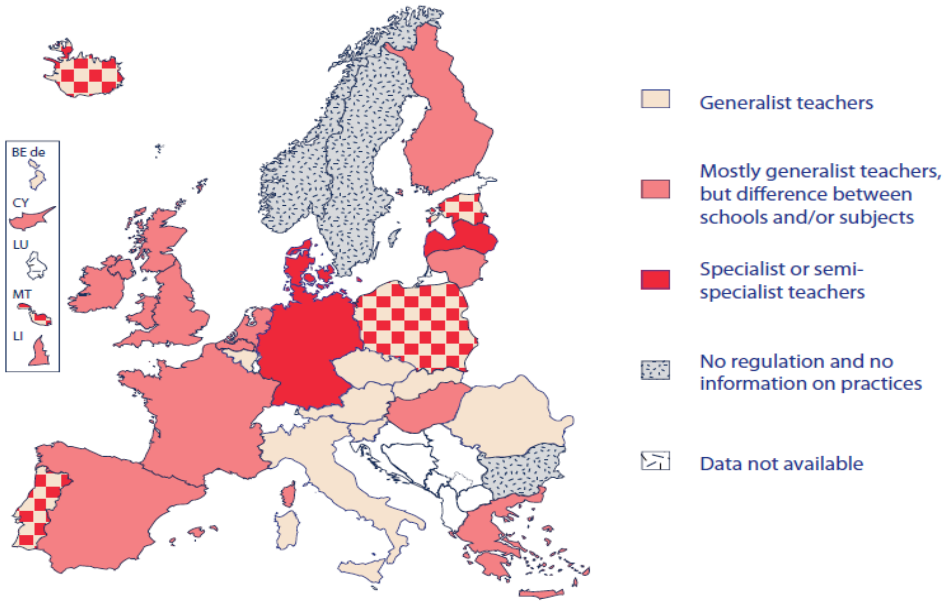

Source: Eurydice.

In **Estonia, Poland, Portugal** and **Iceland**, the pattern is mixed because specialist teachers usually teach the arts subjects after a few grades already at ISCED level 1.

Фиг. 2 Проучване - Arts and Cultural Education at School in Europe, Eurydice, 2009

Според Евродайс– Arts and Cultural Education in School in Europe (Euridice, 2009) учителите по изкуства обикновено са универсални учители, което означава, че те преподават всички или повечето от учебните предмети. „В повечето европейски страни учениците получават обучение по повече от един предмет на изкуствата, най-често изобразително изкуство и музика, които са задължителни предмети във всички европейски училищни програми на начално ниво. На средно ниво образованието по изкуства се преподава от учители-специалисти, за които обикновено изискване е демонстрирането на умения по изкуствата по (а) конкретни предмети по изкуства, преди да станат учител по изкуства”.

Мета-анализ на изследванията на Томсън, Коулс, Халеуел и Кийн показа, че когато дойдоха на работа в училище, разработчиците повлияха на работата й по редица различни начини:

• Креативни Партньорства (КП) предостави на училището допълнителни ресурси и предложи нови възможности и опит, използвайки нови технологии, изразяване на различни изкуства или медии;

• Творческият агент действа като катализатор на промяната и разкрива 86 нюанса на „педагогиката на рисуването”;

• КП насърчи училищата да се подобрят чрез преоткриване на физическите пространства, съсредоточавайки се върху ученето и укрепването на капацитета на индивидите;

• КП насърчи учителите да учат отново;

• насърчава промени в съдържанието на обучението, включването на по-креативни методи и създаването на задачи, които са по-подходящи за реалния свят;

• КП насърчава участието на родителите и общността в творчески проекти, черпейки от ентусиазма на нарасналите ученици;

• насърчи училището да се промени чрез „легитимиране" на творческите практики и творческия процес;

Напоследък индустриите на КТС изградиха позиция с множество валентности към образователната система, допринасяйки за увеличаване на културния капитал на студентите, насърчавайки художественото образование и предоставяйки конкретни перспективи за заетост, които отчитат стремежите и нуждите от творческо изразяване..

Първоначално мотивацията за развиване на връзка с образователната система е от прагматичен характер, целяща най-вече да отгледа нови поколения млади хора с квалификация, да заемат работни места в този сектор, но с течение на времето тя се усложни.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въпреки че в целия свят все повече се признава, че културата и изкуствата обогатяват образованието, тази връзка трябва да бъде преразгледана, за да се адаптира по-добре към днешните възможности и предизвикателства. Въпреки че е достъпна значителна информация за образованието, има дефицит на изследвания, които демонстрират начините, по които изкуствата са интегрирани в образованието, предимствата на това партньорство, дори ако световните инициативи подкрепят този тип партньорство като иновативно и необходимо в 21-ви век. Това е по-широко отражение на дългогодишни политически приоритети, които подценяват културния и творческия сектор (КТС) и неговия принос към процесите на обучение.

По същия начин образователните системи трябва да се отворят към това сливане, да изградят критични умения и компетенции за подхранване на адаптивност, приобщаване, социална отговорност и глобално гражданство. Интегриране основано на ценности педагогики, които насърчават универсално споделени ценности, като недискриминация, равенство, уважение и диалог; и се ангажират да насърчават приобщаващото, справедливо качествено образование.

Чрез развиване на творчески умения в културни и художествени области, се отварят нови пътища за увеличаване на заетостта и изграждане на така необходимите умения за адаптация и иновации в други сектори. Образованието по изкуствата и изкуствата обогатяват образователната система, правейки нейното съдържание и контекст релевантни. Културният и творчески сектор (КТС) свързва хората с тяхната история и наследство, дава усещане за смисъл и самочувствие, повишава емпатията и подхранва критичното мислене.

По същия начин образованието подкрепя дейности, свързани с изкуството, заетостта и институциите. Тази взаимна зависимост на културата и образованието е жизненоважна за човешкото развитие и допринася както за постигането на Целите за устойчиво развитие (ЦУР), така и за справяне с пропуските в изпълнението на ЦУР, особено по отношение на устойчивостта.

Предвид променящите се нужди на образованието, както и изискванията на учениците със или без специални потребности (СОП), учителите се подготвят за нарастващо разнообразие от образователни контексти. Въпреки това, в много образователни системи липсват опитни учители по изкуства, които може да имат ограничена връзка с по-широката общност от художници.

Преглед на различни данни показва, че в повечето европейски страни фокусът върху включването на културния и творческия сектор в образованието нараства значително. Освен това повечето държави вече са предприели различни мерки за свързване на културните и творческите сектори и образователните институции. Радостно е, че тези инициативи дават положителни резултати за студентите и младите хора. Забелязва се, че художествените методики, използвани в образованието, са напълно пригодени за различните нужди на децата, което е важно за приобщаването.

Ключови думи: Образование по изкуствата, културен и творчески сектор, Партньорство за образование по изкуства, приобщаващо образование, Цели за устойчиво развитие

7. БИБЛИОГРАФИЯ

Brooks, M.L., 2017, *Drawing to learn,* In Narey, M. (Ed.), Multimodal Perspectives of Language, Literacy, and Learning in Early Childhood. Educating the Young Child (Advances in Theory and Research, Implications for Practice), vol 12, Springer.

Binkley, M., Erstad, O., Herman, J., Raizen, S., Ripley, M., Rumble, M., 2010, *Draft White Paper 1 Defining 21st century skills*, Melbourne, https://oei.org.ar/ibertic/evaluacion/sites/default/files/biblioteca/24_defining-21st-century-skills.pdf

Donovan R. Walling, D. Jack Davis, *Art Education - SCHOOL, PREPARATION OF TEACHERS - Arts, National, Visual, and Classroom*, USA, https://education.stateuniversity.com/pages/1765/Art-Education.html#ixzz76q0gFOVq

Daubeuf, C., Le Gall, A., Pletosu, T., Kopellou. M., 2019, *Research for CULT Committee - Culture and creative sectors in the European Union – Key future developments, challenges and opportunities*, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/629203/IPOL_STU(2019)629203_EN.pdf

Eurydice (2009) A*rts and Cultural Education at School in Europe*, www.eurydice.org

The European Values Study (EVS), https://europeanvaluesstudy.eu/, 2021 www.eurydice.org

Friend, M., & Bursuck, W. D. (2012) *Including students with special needs: A practical guide for classroom teachers,* Upper Saddle River: Pearson Education, Inc.

Kultūrinės edukacijos veiklų poveikio vertinimas, tyrimas. Lietuvos kultūros taryba, 2001, Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija, asociacija „Žinių ekonomikos forumas“, Vilnius, https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2021/04/Kulturines-edukacijos-veiklu-poveikio-vertinimas.pdf

Kind, S., Decosson, A., Irwin, R.l., Grauer, K., 2007, *Artist-Teacher partnerships in learning: the in/between spaces of artist-teacher professional development,* University of British Columbia, https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ780821.pdf

National Council of Educational Research and Training, 2019, *Art Integrated Learning*, New Delhi, https://ncert.nic.in/pdf/notice/AIL-Guidelines-English.pdf

The National Urban Alliance for Effective Education, https://www.nuatc.org/about-us/

Orfali A., 2004, *Artists working in partnership with schools - Quality indicators and advice for planning, commissioning and delivery,* https://www.leanarts.org.uk/sites/default/files/info/Artists%20working%20in%20partnership%20with%20schools.pdf

Rapp, W. H., & Arndt, K. L., 2012, *Teaching everyone: An introduction to inclusive education*, Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.

Road Map for Arts Education - The World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century, 2006, Lisbon, http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf

Smilan, C., Torres, T., Kakourou-Chroni, G., Reis, R., 2006, *Art Education at the intersection of creativity: Integrating art to develop multiple perspectives for identifying and solving social dilemmas in the 21st century,* https://www.academia.edu/1311124/Art_Education_at_the_intersection_of_creativity_Integrating_art_to_develop_multiple_perspectives_for_identifying_and_solving_social_dilemmas_in_the_21_st_century

The Arts Education Partnership, https://www.aep-arts.org/who-we-are/

Thomson, P., Coles R., Hallewell, M., A critical review of the Creative Partnerships archive How was cultural value understood, researched and evidenced?, UK, https://www.creativityculture education.org//wp-content/uploads/2018/10/A-Critical-Review-of-the-Creative-Partnerships-Archive.pdf

Tyrinėjimo menas gaires, 2021, svietimopazanga.it

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), 2010, *The Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education,* http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Seoul_Agenda_EN.pdf

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), 2021, Cutting Edge - Culture & Education: A Strategic Investment for Inclusive and Sustainable Development, https://en.unesco.org/news/cutting-edge-culture-education-strategic-investment-inclusive-and-sustainable-development

Werber, L., Rowe, M., Kaganoff, T., Robyn, A., 2004, *Improving Arts Education Partnerships*, https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB9058.html

ЕЕ. ГЛАВА 8: ДИГИТАЛНИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНО ИЗКУСТВО (НАПРИМЕР КОМПЮТЪРНА ГРАФИКА, ЦИФРОВА ФОТОГРАФИЯ, ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН, АРХИТЕКТУРА)

Автори:

Rasa Klingaitė rasskinn@gmail.com, KJGAG

Text translated from LT to EN by Armandas Rumšas armrums@gmail.com, KJGAG

Aoife Gleeson, aoife@merakiprojectes.es, MERAKI

a. 1. ВЪВЕДЕНИЕ

Пандемията от COVID-19 причини рязък ръст в използването на дигитални обучителни подходи в глобален мащаб. *Планът за действие за дигитално образование* (2021-2027) на Европейската Комисия подчертава потребността от осигуряване на подкрепа за училищата за постигане на гъвкавост и адаптивност към промяна, чрез фокусиране върху значимостта на предоставянето на различни педагогически методологии и технологични инструменти в рамките на образованието. Съвременните млади хора се считат за дигитално поколение, т.е. израснали са под всеобхватното въздействие на компютри и интернет. В резултат от това, че са били заобиколени от технологии през целия им живот, начинът, по който мислят и обработват информация е фундаментално различен от този на предходните поколения (Prensky,2001). Децата и юношите постоянно откриват нови пространства за креативно изразяване посредством дигиталните технологии и техните безброй приложения и въпросните технологии, особено за тях, са атрактивно средство за себеизразяване (Lassig, 2012).

b. 2. ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНО ИЗКУСТВО

Дигиталните образователни технологии отварят нови възможности за учене и преподаване и са компонент с критично значение за постигане на висококачествено, приобщаващо образование. Те могат не само да допълнят прякото ангажиране чрез преподаване лице в лице, но и да предоставят недигитални най-добри практики и медии за преподаване и учене (Съвет на Европейския съюз, 2020 г.). Тези технологии (информационни и компютърни науки) по подразбиране предизвикват към експерименти: може да се експериментира с нови материали, техники и повърхности и да се изследват иновативни творчески дейности, които преди, когато се използваха само традиционните материали, бяха невъзможни,.

Художествената дейност е важна стратегия в процеса на развитие на културното съзнание на учениците, както и разширяване на техния естетически вкус и общи умения. Положителните преживявания, които учениците изживяват при активно участие в творчески процеси, стимулират обучението им, насърчават ги да разширят опита в посока на любимите си занимания и да се задълбочат в предмета, който ги интересува, като в крайна сметка постигат по-високи академични резултати.
Дигиталното изкуство може да улесни творческия процес за онези, които срещат трудности при използването на традиционни средства за художествено изразяване. ИКТ могат да помогнат на учениците да увеличат знанията си за съвременните изкуства и методи за създаване, да разкрият нови източници на информация и да развият умения в най-новите ИКТ технологии. По този начин на учениците се предоставя възможност да обменят своите творчески резултати, да запишат целия творчески процес и да споделят разнообразните форми на художествено изразяване, които използват.

Дигиталното изкуство позволява по-широко експериментиране, тъй като темпът на създаване става по-бърз и няколко различни версии могат да бъдат създадени едновременно. Всяка грешка е лесна за коригиране, а дадено компютърно произведение на изкуството може да бъде запаметено и съхранено на всеки етап от творческия процес. Освен това дигиталните технологии позволяват имитиране и изпробване на неща, които е напълно невъзможно да се демонстрират или експериментират посредством традиционните форми на изкуство.

Информационните технологии се развиха и придобиха значение поради бързото им разпространение във всички области на човешката дейност. Ето защо е от основно значение да

се прилагат информационните технологии за по-ефективно изучаване на всички учебни предмети в училище. Методиките трябва да бъдат адаптирани, за да включат цифрови инструменти, за да се създадат подходящи и ангажиращи часове за учениците. Когато се развиват уменията за използване на ИКТ, е полезно да се разработи любителска компютърна лаборатория в училище и/или у дома. Може да се състои от компютър, скенер, принтер, цифров фотоапарат или видеокамера. Редица дейности могат да се извършват чрез използване на клетъчни устройства – мобилни телефони или таблети.

Приложението на ИКТ в процеса на учене и създаване, търсене на информация, представяне, комуникации и сътрудничество е от ключово значение. Използването на ИКТ като част от обучителния процес създава условия за диференциране на съдържанието и мястото на учене. В преследване на по-благоприятни резултати, следните групи умения, свързани с ИКТ трябва да бъдат развивани:

• търсене на информация;

• създаване и изпълнение на идеи в рамките на креативна дейност (ситуации и процеси могат да бъдат моделирани посредством използването на иКТ);

• обмен на информация и споделяне на информация.

Бъдещето е дигитално, поради което използването на дигитални технологии във всички сфери на образованието следва да бъде приоритет. В ерата на технологиите, измерване на креативността, което не обхваща използването на дигитални средства, може да пропусне много възможности в обучението на учениците за себеизразяване и демонстриране на креативност (Hoffmann, Ivcevic, and Brackett, 2016). Съществува голямо разнообразие от подходящи дигитални инструменти за образователно изкуство и в тази глава ще представим няколко, фокусирайки се върху различни артистични и креативни дисциплини.

c. 3. ДИГИТАЛНИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ИЗКУСТВО

i. 3.1 Компютърна графика

Първият инструмент, на който се спираме е https://www.autodraw.com/ Този инструмент не само ви позволява да скицирате и рисувате това, което искате, но също така използва инструменти, които правят предложения на база предположение какво искате да нарисувате. Той е лесен за използване и ви позволява бързо да създавате визуализации. Безплатен е и интуитивен за употреба. Не е необходимо да изтегляте нищо и може да се използва на всяко устройство. Можете да добавяте цвят, да преоразмерявате рисунките си и след това да споделяте своето творение или да ги изтегляте като png файлове.

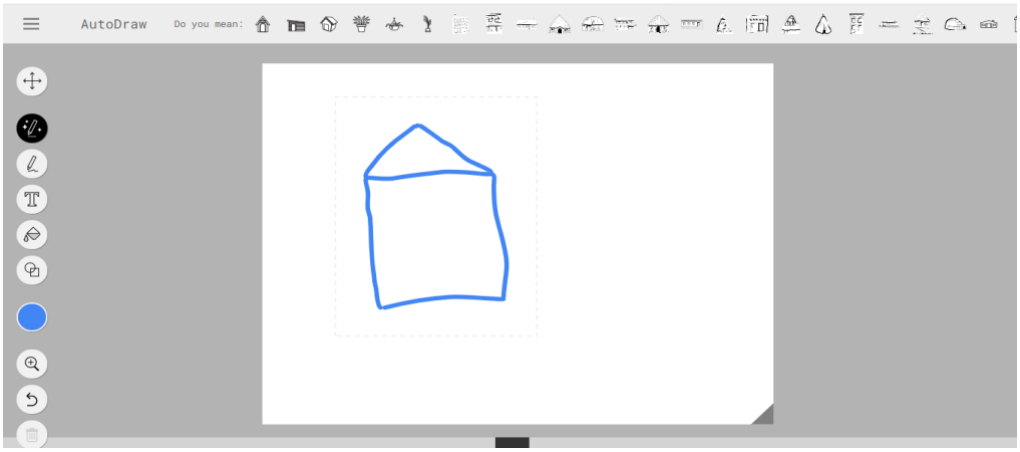

Фигура 1. Autodraw

https://www.powtoon.com/ Powtoon ви позволява да правите анимирани презентации и обяснителни видеа чрез три лесни и простични стъпки: напишете сценария, запишете гласа и добавете визуализациите. Можете да го използвате безплатно и да споделяте това, което създавате. Важно е да се отбележи, че при използване на безплатната версия, върху вашите изображения ще има воден знак.

Animaker (https://www.animaker.com/) е софтуер за онлайн анимации, който ви позволява да създавате визуално съдържание бързо, без да е необходим предишен дизайнерски опит. Това е уеб базиран инструмент, който е лесен за употреба и анимациите, които създавате могат да се споделят в социални медии като Facebook например. Има различни ценови планове, но може да се използва и безплатно с воден знак върху видеата, които създавате.

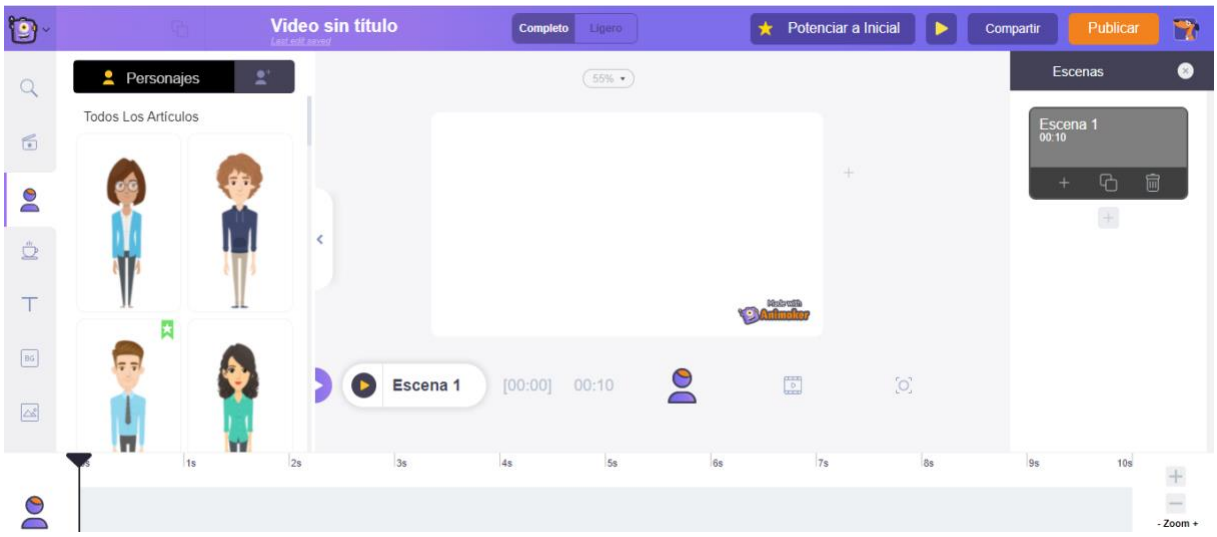

Фигура 2. Animaker

https://inkscape.org/ Inkscape е безплатен инструмент за рисуване с отворен код за Windows, MacOS & Linux. Това е програма за векторна графика, която създава образи с линии вместо с точки и основно работи с формат SVG, макар че и други формат могат да бъдат импортирани и експортирани.

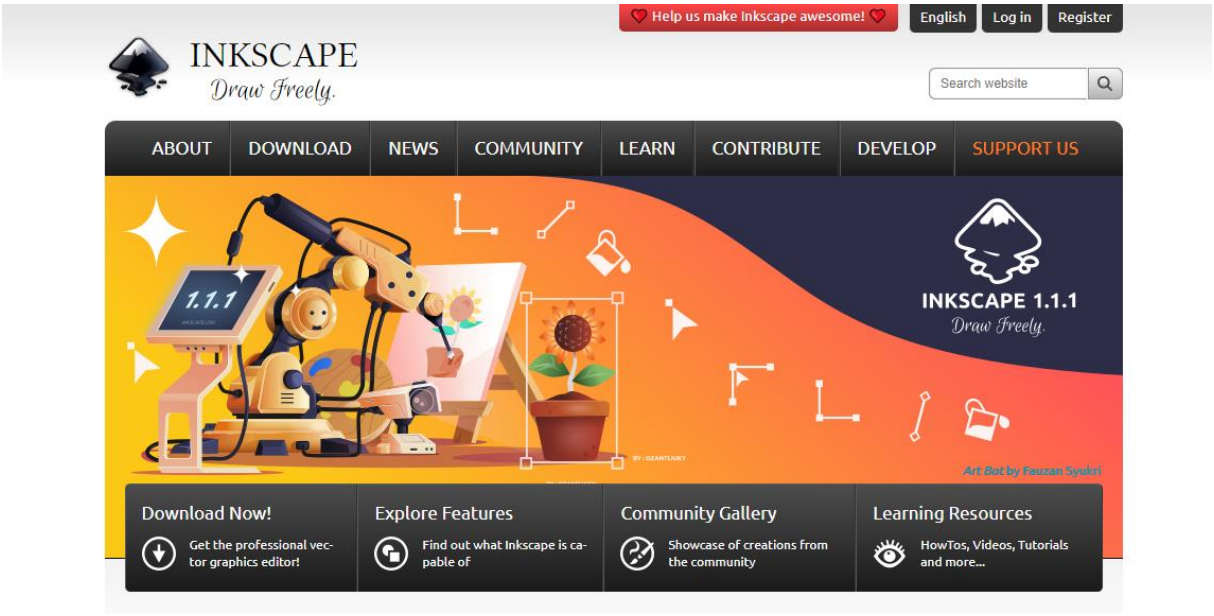

Фигура 4. Inkscape

Съществуват и други възможности, които може да се имат предвид:

https://www.coreldraw.com/en/
https://canvas.apps.chrome/,www.google.picasa.com
https://www.adobe.com/lt/products/photoshop.html
Тези софтуерни програми помагат да се създаде изображение на празен лист или направо върху снимка или друго сканирано изображение. Те също така позволяват редактиране на снимки и създаване на пощенски картички и покани и др. Разработени са огромен брой софтуерни програми за създаване, редактиране и обработка на изображения за мобилни устройства. Други примери включват Art Transfer, Art Filter, Art Projector и Art Selfie.

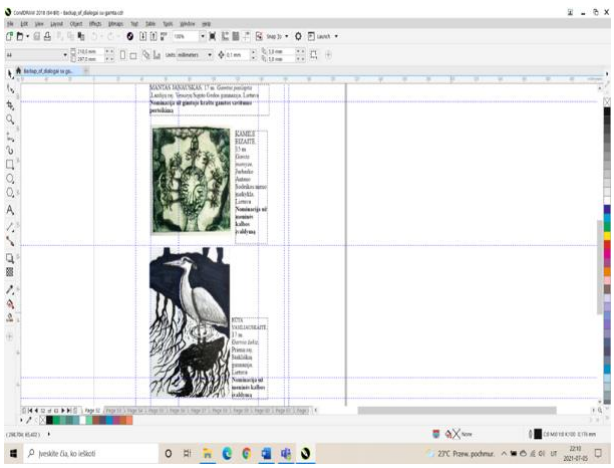

Фигура 5. Coreldraw

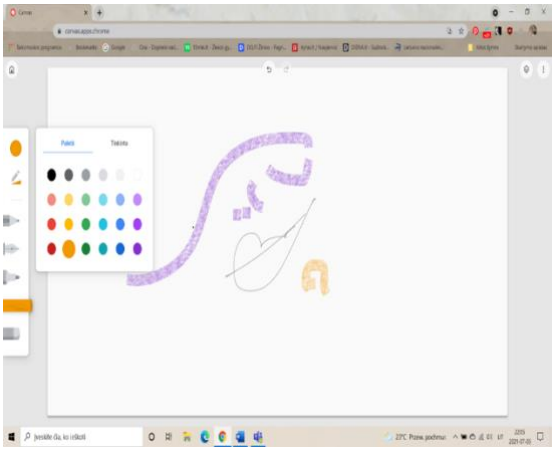

Фигура 6. Canvas

ii. 3.2 Цифрова фотография

Chromville (https://chromville.com/) разработват образователни и креативни приложения на база обогатена реалност за деца. Това приложение съчетава „физическо изкуство“ с „виртуално изкуство“ и образователно съдържание. То дава възможности на децата да оцветяват физически активна страница, след това да ѝ направят снимка и да наблюдават как образът оживява посредством приложението. Една сфера е специално насочена към визуалните изкуства, докато други са свързани с предмети като наука и природа.

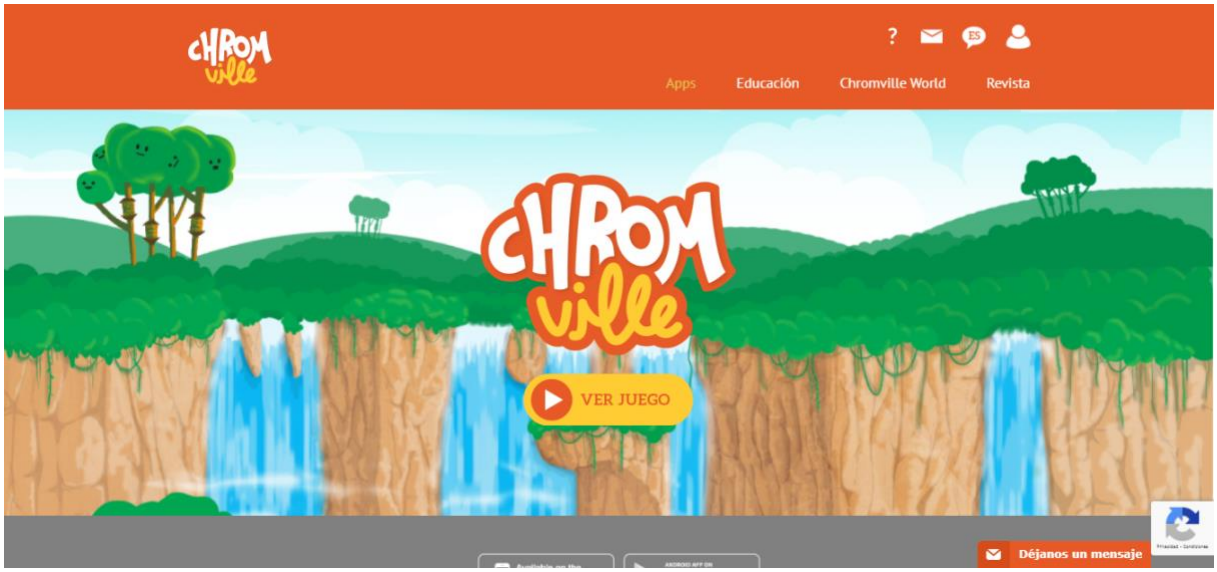

Фигура 7. Chomville

UniteAR (https://www.unitear.com/) е платформа на база обогатена реалност, където можете да създавате собствени преживявания за секунди без да е нужно да напишете и един ред код. Може да използвате ваши снимки, върху които да градите и да създадете вашата собствена обогатена реалност.

Тези три приложения за онлайн видео редактиране (https://www.wevideo.com/, https://moviemakeronline.com/, https://clipchamp.com/) всичките имат възможност за безплатен профил и широк набор от опции, идеални за направата на видеа.

Shortcut (https://www.shotcut.org/) е безплатна видео създаваща/редактираща програма с отворен код за Windows, Mac и Linux. Поддържат се широк набор от формати и въпреки, че може да не е съвсем интуитивна на пръв поглед, програмата е сравнително лесна за научаване.

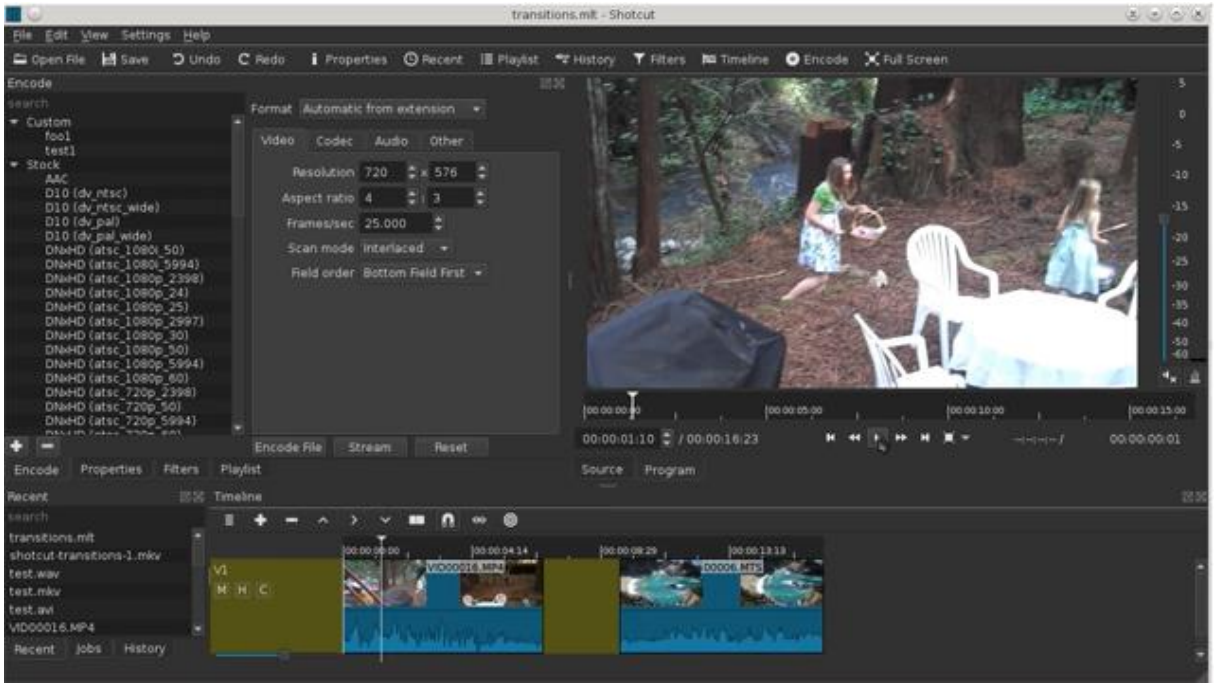

Фигура 8. Shotcut

Photogrid (https://www.photogrid.app/en/) е инструмент за фото-обработка, идеален за създаване на колажи. Може да се използва както на Android, така и на iOS и разполага с много дизайни, изгледи и стикери, с които да се работи по цифрови фотографии. Препоръчва се за младежи на възраст 13+.

Gimp (https://www.gimp.org/) е безплатен софтуер за редактиране на изображения. Можете да подобрите или промените вашите съществуващи снимки и да използвате наличните филтри и инструменти за манипулация на снимки. Той разполага с лесен за използване интерфейс и има много онлайн ръководства. Препоръчва се за деца на възраст 10+ без значение от нивото на опит.

Фигура 9. GIMP

iii. 3.4 Графичен дизайн

При изпълнение на проекти за графичен дизайн учениците се запознават с дизайна на печатни медии и различни стилове на шрифтове. По този начин учениците те трупат опит в стилизиране и създаване на символи за използване в различни контексти. Учениците биха могли да използват произведенията си (шрифтови композиции, съобщения/обявления, листовки, пощенски картички, знаци или лога) за украса на събития в тяхното училище или общност.

Prezi (https://prezi.com/) е алтернативен инструмент за презентация, базиран на слайдове, който представя съдържание на един голям слайд. След това потребителите могат да увеличават и намаляват мащаба, за да се съсредоточат върху съдържанието в различни части на слайда. Той е безплатен, предоставя готови за използване шаблони и е лесен за използване от всички възрастови групи..

Фигура 10. Prezi

https://genial.ly/education/ Genially е платформа за създаване, проектиране и споделяне на всякакви медийни творения и презентации. Безплатните планове включват неограничени брой продукти и изгледи, както и достъп до безплатни графични ресурси и шаблони, въпреки че с този план не е възможно да се изтеглят готови работи. Има празни шаблони или предварително проектирани такива, включително видеоклипове, инфографика, интерактивни изображения, викторини и учениците могат да работят индивидуално или в сътрудничество, за да проектират своето медийно съдържание. Налични са уроци за всички функции, които могат да помогнат за разбирането на тяхното използване.

Canva (https://www.canva.com/) е платформа за графичен дизай, която може да се използва безплатно или с платен профил. Тя разполага с готови шаблони и е идеална за създаване на съдържание за социалните медии, презентации, постери и друго визуално съдържание.

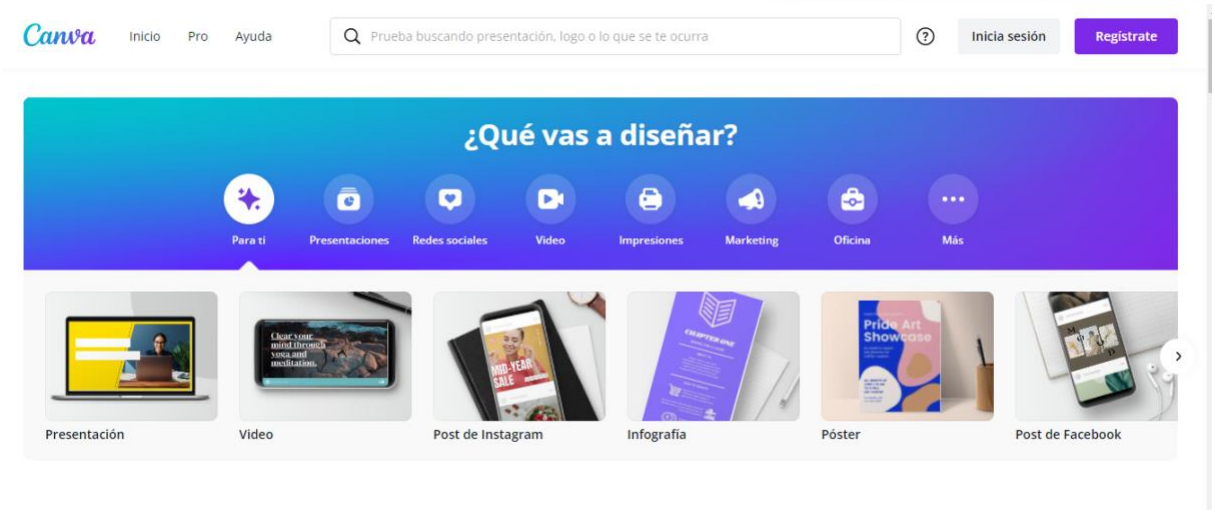

Фигура 11. Canva

Fotojet (https://www.fotojet.com/) е безплатна платформа за графичен дизайн от а до я. Тя включва шаблони за създаване на графики и банери за социалните медии, но и за създаване на колажи. Притежата и голям брой инструменти за редакция на образи.

iv. 3.5 Архитектура

Страхотна 3D моделираща програма за начално ниво - https://www.tinkercad.com/. Безплатна е и предоставя въведение в конструктивната плътна геометрия. Предлага уроци, които учат как да се използват базовите инструменти и след това преминава нататък към по-комплексно моделиране и създавне на дизайни, които дори могат да се използват за 3D печат за създаване на физически обекти.

Фигура 12. Tinkercad

Sketchup е приложение за рисуване и дизайн (https://www.sketchup.com/). Неговата програма https://www.sketchup.com/products/sketchup-for-schools предлага безплатна версия за използване в начални и средни училища, които използват G Suite for Education. Може да се използва на всяко устройство с мишка и клавиатура и предлага възможности за 3D моделиране за съвсем малки деца.

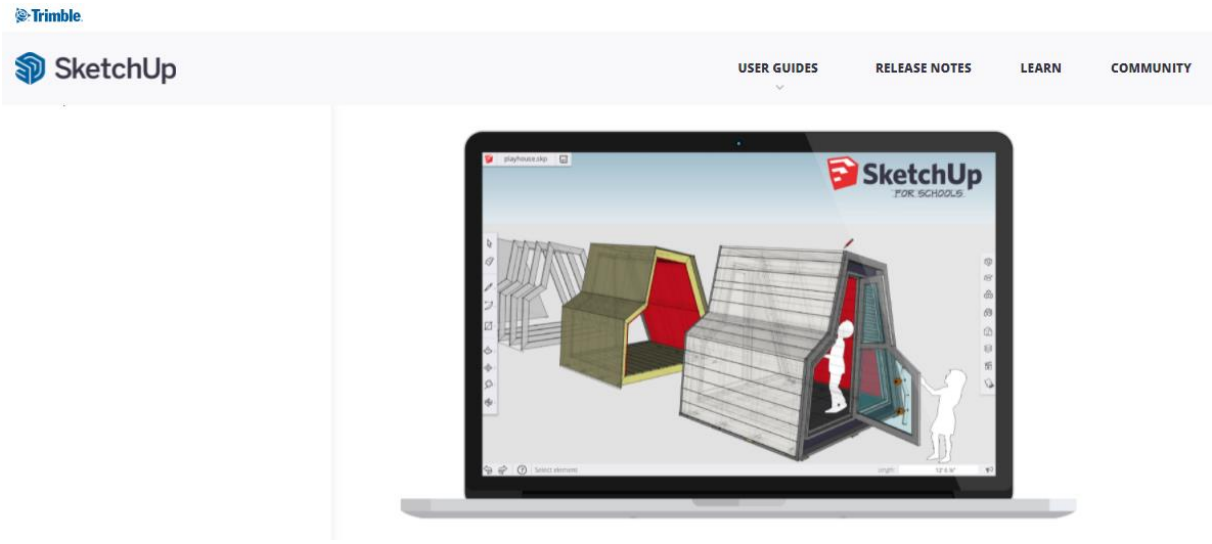

Фигура 13.Sketchup

Blender (https://www.blender.org/) е безплатен пакет с отворен код за 3D създаване. Той поддържа целия 3D процес – моделиране, създаване на връзки, анимиране, симулиране, обработка, композиране, видео редакция и 2D анимация.

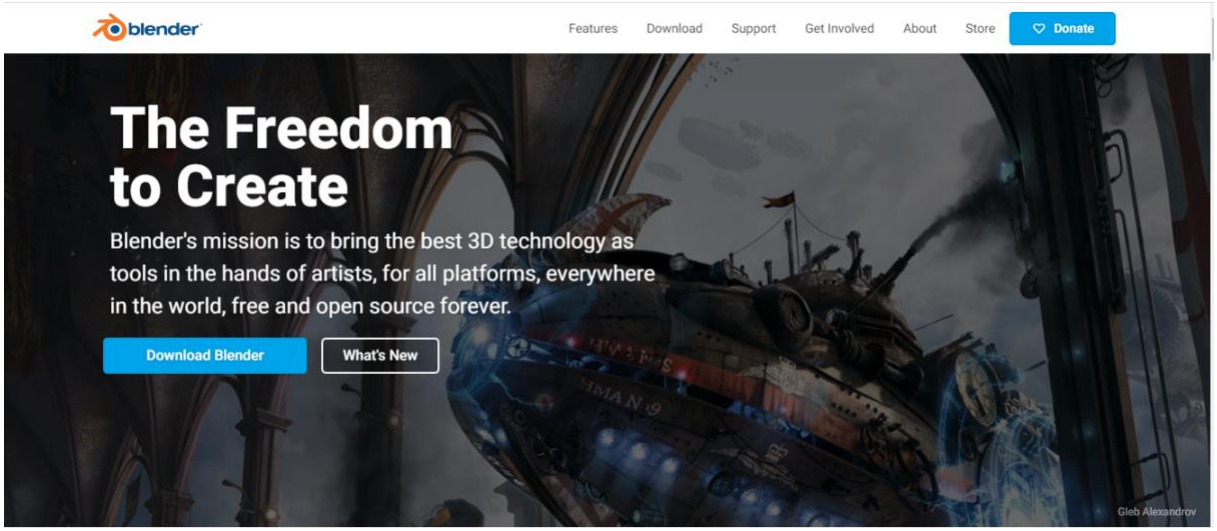

Фигура 14. Blender

И най-накрая, Sourceforge (https://sourceforge.net/projects/jahshakafx/) е инструмент за създаване на цялостно 3D съдържание с пълна поддръжка на виртуална реалност. Работи на Windows, OsX и Linux и е безплатен софтуер с отворен код.

d. 4. РЕЗЮМЕ

Традиционните методи за създаване на изкуство не бива да се чувстват застрашени от дигиталните инструменти и модерните технологии. По-скоро, последните трябва да бъдат смятани за позитивни добавки и подобрения към конвенционалните методи. Те предоставят допълнителни възможности за изразяване на идеи, както и за разбиране на това как възприемаме света около нас (Aboalgasm & Ward, 2014)

Всъщност, цифровите решения могат да направят изкуството и креативността по-достъпни. Ученици с всякакви нива на креативни способности могат да участват и да използват алтернативни средства за креативно изразяване. Подпомага се познавателното развитие на децата чрез използване на тези дигитални инструменти и се достигат нива на креативност, на които децата могат да съхраняват своята работа на различни фази, да я адаптират и променят по-лесно, отколкото това би било възможно с традиционни методи. На база на проучвания в сферата на дигиталните инструменти става ясно, че за да мислят креативно и по-добре да разбират и оценяват технологиите, учениците трябва да имат на разположение ефективни и подходящи дигитални инструменти. Артистичното и креативно представяне, както и технологичните умения на учениците могат да бъдат развивани чрез използване на дигитални арт инструменти под ръководството на преподавател. Учителят играе важна роля за подпомагане на учениците в процеса на разбиране на творческия дигитален процес и подобряване на тяхното осъзнаване за ролята на изкуството в класната стая (Aboalgasm & Ward, 2014)

Дигиталните инструменти могат да бъдат решение тогава, когато са подходящи за създаване на определен вид изкуство. Те предоставят нови и оригинални възможности за креативно изразяване и също така за разбиране какво би могла да означава креативността. ИКТ фасилитира оригинални процеси на създаване и креативно изразяване, с които учениците могат да се ангажират и които не бяха достъпни преди широкото разпространение на използването на технологиите. Чрез включване на дигитални инструменти, обучаемите разполагат с по-разнообразен набор от инструменти, канали и среди, през които да се изразяват творчески и да учат чрез изкуство (Loveless, 2002). Предизвикателството тук е гарантиране, че самите обучители имат достъп до обучение и до необхофимите дигитални инструменти и се чувстват уверени да ги съчетават с традиционни ресурси. От голямо значение е те да са позитивно и успешно интегрирани в учебната програма и във формите за оценка, които се използват.

Ключови думи: дигитални инструменти, образователно изкуство, графичен дизайн, дигитализация, креативност, достъпност

e. 5. БИБЛИОГРАФИЯ

Aboalgasm, A. S., & Ward, R. (2014). *The Strategies for Teaching Digital Art in the Classroom as a Way of Enhancing Pupils' Artistic Creativity.* World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Humanities and Social Sciences, *8*(11), 3704–3708. https://doi.org/10.5281/zenodo.1100394

Hoffmann, J., Ivcevic, Z., & Brackett, M. (2016). *Creativity in the Age of Technology: Measuring the Digital Creativity of Millennials.* Creativity Research Journal, *28*(2), 149–153. https://doi.org/10.1080/10400419.2016.1162515

Lassig, C. J. (2012). *Perceiving and Pursuing Novelty: A Grounded Theory of Adolescent Creativity.* Centre for Learning Innovation - Faculty of Education. Queensland University of Technology. https://eprints.qut.edu.au/50661/1/Carly_Lassig_Thesis.pdf

Loveless, A. (2002) *Literature Review in Creativity, New Technologies and Learning*. Hal Archives - ouvertes, HAL ID hal-00190439f. https://telearn.archives-ouvertes.fr/hal-00190439/document

Prensky, M. (2001), *Digital Natives, Digital Immigrants Part 1*, On the Horizon, Vol. 9 No. 5, pp. 1-6. https://doi.org/10.1108/10748120110424816

The Council of the European Union. (2020). *Council conclusions on digital education in Europe's knowledge societies* (C 415/10). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020XG1201%2802%29

The European Commission (2021), *Digital Education Action Plan (2021–2027)*. Education and Training. https://ec.europa.eu/education/node/66

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

FF.ГЛАВА 9: INCREA+ УЧЕБНА ПРОГРАМА: ОСНОВИ И ИЗБОР

Authors:

Laura Uixera, (laura@merakiprojectes.es), MERAKI

Aoife Gleeson (aoife@merakiprojectes.es), MERAKI

Teresa Maria Sgaramella (teresamaria.sgaramella@unipd.it), UNIPD

Lea Ferrari (lea.ferrari@unipd.it), UNIPD

a. 1. ВЪВЕДЕНИЕ

Проектът намира вътрешната си причина в сериозното влошаване на образователните различия и увеличаването на процента на отпадане, причинено от избухването на пандемията от COVID-19, и призовава за възприемане на по-холистичен подход към приобщаващото образование. Преподаването на изкуства може ефективно да подкрепи по-приобщаваща училищна култура, като същевременно насърчава благосъстоянието на учениците и развитието на основните умения на 21-ви век.

Общата цел е да предостави иновативен метод за приобщаващо образование и насърчаване на благосъстоянието чрез прилагане на образователно съдържание и практики по изкуства. По-конкретно целите са:

● Разработване на учебни ресурси, материали, образователни дейности за създаване на изкуство и обучителни модули за насърчаване на творчеството, културата, мултикултурния диалог, психологическите ресурси и основните умения на 21-ви век у учениците от средното образование (от 11 до 16 години).

● Насърчаване на социалното приобщаване на ученици от средното образование със специални образователни потребности, ученици от малцинства или семейства с ниски доходи.

● Повишаване на уменията и компетенциите на учителите по отношение на приобщаващото образование.

● Осигуряване на набор от нови умения и компетенции за културния и творчески сектор.

● Насърчаване на възможното сътрудничество между специалисти по изкуствата, образователни експерти и учители.

Няколко възможности за избор директно следват от тези предпоставки.

b. 2. ИЗБОРЪТ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА INCREA+

2.1 Определение за приобщаване

Документалните проучвания дават няколко определения за приобщаване. Сред тях си заслужава да споменем определение на база индекса на приобщаване (Booth § Ainscow 2002). Приобщаването може да бъде разглеждано както по отношение на премахването на бариери, така и по отношение на насърчаване на участието. То реално се отнася до общност, която се грижи за своите членове, кара ги да се чувстват добре дошли и желае да се адаптира към различните им потребности (Marino-Francis § Worrall-Davies, 2010). Участието може да бъде разглеждано като резултат от здравните и образователни услуги (Imms et al., 2016; Kennette, & Wilson, 2019).

Някои от идентифицираните дейности, насочени към тази двойна цел, могат да бъдат:

- Намаляване на бариерите пред ученето и участието за всички ученици, не само тези с увреждания или тези, които са категоризирани като такива „със специални образователни потребности“
- Учене от опити за преодоляване на бариерите пред достъпа и участието на учениците с цел извършване на по-широки промени в полза на учениците
- Оценяване на всички ученици и служители еднакво

- Разглеждане на разликата между учениците като ресурс за подпомагане на процеса на учене, а не като проблем за преодоляване
- Признаване на правото на учениците на образование по местонахождението им
- Увеличаване на участието на учениците в и намаляване на тяхното изключване от културите, учебните програми и общностите на местните училища
- Подобряване на училищата, както за персонала, така и за учениците
- Подчертаване на ролята на училищата в изграждането на общност и развитието на ценности, както и повишаването на постиженията.
- Насърчаване на взаимно поддържащи се отношения между училищата и общностите
- Признаване, че приобщаването на ниво образование е един от аспектите на приобщаването в обществото като цяло.
- Преструктуриране на културите, политиките и практиките в училищата, така че те да отговарят на разнообразието на учениците.

i. 2.2 Уменията и приоритетите на 21 век

Десет съществени житейски умения, изложени от Световната здравна организация (WHO), се считат за особено важни за 21 век:

Самосъзнание: Включва разбиране на себе си, нашия характер, нашите силни и слаби страни, нашите желания и нещата, които не харесваме. Постигането на самосъзнание може да помогне на подрастващите да разпознаят кога са под стрес или се чувстват под напрежение. Самосъзнанието често е предпоставка за ефективна комуникация и междуличностни отношения, както и за развиване на емпатия спрямо другите.
Емпатия: Емпатията е способността да си представим какъв е животът на друг човек. Без емпатия комуникацията, която подрастващите имат с другите, няма да представлява двупосочен процес. Емпатията може да помогне на подрастващите да приемат други, които може да са много различни от тях. Това може да подобри социалното им взаимодействие в класната стая, но и по-късно в живота, може да им помогне в ситуации на етническо или културно многообразие.
Критично мислене: Способност за анализиране на информация и опит по обективен начин. Критичното мислене може да допринесе, като помогне на юношата да разпознае и оцени факторите, които влияят върху нагласите и поведението, като ценности, натиск от връстници и медии.
Креативно мислене: Нов начин за виждане или правене на неща, който се състои от четири характерни компонента – плавност (генериране на нови идеи), гъвкавост (лесна промяна на перспективата), оригиналност (замисляне на нещо ново) и разработка (надграждане на други идеи).
Вземане на решения: Умение, което може да помогне на юношата да се справя конструктивно с решенията за своя живот. Младите възрастни могат да се научат да оценяват различните опции, които са им на разположение, и да преценят какви ефекти е вероятно да имат тези различни решения.
Решаване на проблеми: Помага за овластяване на юношата да погледне обективно на проблема спрямо различните варианти за решения и за намиране на решение, след като бъдат претеглени плюсовете и минусите на различните налични опции.
Умения за междуличностни взаимоотношения: Осигуряване на помощ на подрастващите да се свързват по положителен начин с хората, с които общуват в ежедневния си живот. Това може да включва способността да създаваме и поддържаме приятелски отношения, от голямо значение за нашето психическо и социално благополучие; поддържане на добри отношения с членовете на семейството и възможност за конструктивно прекратяване на отношенията.
Ефективна комуникация: Означава да се помогне на подрастващите да изразят себе си, както вербално, така и невербално, по начини, които са подходящи за културите и ситуациите. Това значава да можем да изразяваме мнения, желания, нужди и страхове и включва способността да можем да поискаме съвет и помощ в момент на нужда.
Справяне със стреса: Като житейско умение това означава разпознаване на източниците на стрес в нашия живот, разпознаване как това ни се отразява и действие по начини, които ни помагат да контролираме нивата на стрес; научаване на положителни стилове за справяне и замяна на пасивните с активни механизми за справяне - това може да включва промяна на средата или начина на живот и научаване как да се отпускаме.
Справяне с емоциите: Включва разпознаване на емоциите в себе си и другите, осъзнаване на това как емоциите влияят върху поведението и развиване на способност да реагираме на

емоциите по подходящ начин. Важен аспект на това умение е да се научим да управляваме интензивни емоции като гняв или тъга, които, в случай че не реагираме по подходящ начин, могат да имат отрицателен ефект върху здравето ни.

На база на наскорошни международни дейности, фокусирани върху деца и юноши и на резултатите от международния доклад по InCrea+, ние ще групираме тези умения в 3 главни категории (Trilling & Fadel, 2009):
1. *Умения за учене* (критично мислене, креативност, сътрудничество, комуникация, решаване на проблеми)
2. *Грамотност* (информационна грамотност, медийна грамотност, технологична грамотност)
3. *Житейски умения* (емпатия, гъвкавост и адаптивност, лидерство, инициатива и самонасочване, социално и междукултурно взаимодействие).
При разработването на дейностите в учебната програма, очакваме да покрием тези три категории умения.

ii. 2.3 Областите на изкуство

Различните класификации на изкуството включват изобразително изкуство, визуално изкуство, пластично изкуство, пърформанс, приложно изкуство и декоративно изкуство (Bernard, 2020). В учебната програма ще се фокусираме върху първите четири, а именно:

- *Изобразително изкуство:* включва рисуване, живопис, скулптура, калиграфия, изработка на щампи.
- *Визуално изкуство*: включва всички изящни изкуства, в допълнение към новите медии, фотография, съвременно изкуство, изкуство, използващо единствено материали от природата (environmental art).
- *Пластично изкуство:* включва творби, които са оформени, но не задължително пластични; включва триизмерни творби от глина, гипс, камък, метал, дърво и хартия (оригами).
- *Пърформанс:* тук влизат арт форми, които се отнасят до публични представления, които се случват основно в театър (традиционен пърформанс – театър, опера, музика, балет; съвременен пърформанс - пантомима).

Програмата ще включи дейности, които се занимават както с известни продукти на изкуството, така и със създаването на изкуство, подпомагайки по този начин един рефлективен подход към кодирани преживявания и достигане до смисъла посредством директно участие.

iii. 2.4 Принципите на универсалния дизайн за обучение (УДО)

В съответствие с дефиницията на УДО на CAST (2018), три общи принципа ръководят прилагането на този подход. Множество средства за ангажиране: необходимо е да се осигурят множество възможности за ангажиране; новостите може да са атрактивни за някои ученици, докато други може да предпочитат предвидима рутина и структура.
В УДО класната стая учителите разделят големи задачи на компоненти, така че учениците да могат да получат обратна връзка, за да сведат до минимум или коригират грешките; предоставят чести възможности за оценка и обратна връзка по време на учебната година; предлагат избор на съдържание и инструменти, за да предоставят на различни учащи възможност да се включат в учене, което е най-смислено и мотивиращо за тях.

Множество средства за представяне Учениците могат да се различават по отношение на начините, по които възприемат и разбират информацията, която се представя; някои учащи може да имат сетивни увреждания (например слепота или глухота), други могат да имат обучителни увреждания (например дислексия), езикови или културни различия. Важно е да се осигурят опции за представяне на съдържанието.
В една УДО класна стая материалите са достъпни за всички видове обучаеми. Учениците разполагат с много опции за четене, включително на хартия и в дигитален формат. Видео материалите имат субтитри и описания за аудиото.

Множество средства за изразяване. Най-вероятно различните ученици в класната стая ще се различават по начините, по които могат да се ориентират в учебна среда и опит и да изразяват това, което са научили и знаят. Предоставянето на разнообразни възможности за действие и изразяване е от съществено значение и ще активира стратегически неврологични мрежи с положително въздействие върху ученето.
В традиционната класна стая може да има само един начин ученикът да изпълни дадена задача. С УДО има няколко опции. Някои ученици може да успеят да създадат подкаст или видеоклип, за да покажат какво знаят. Може дори да им бъде позволено да нарисуват комикс.
Принципите на УДО трябва да се използват по този гъвкав и динамичен начин, като подкрепят всеки обучаем с подходящите стратегии, за да намери своя път и сам да създава своето обучение (Kennette, & Wilson, 2019).

В съответствие с предложенията от проучената литература, както и получени по време на съвместно обучение, партньорите по проекта InCrea+ подчертаха следните възгледи като основни за проекта:
● Приобщаването се възприема като процес, при който се предоставя равен достъп и възможности на всеки в рамките на определена група без пречки или предразсъдъци, като се имат предвид индивидуалните нужди, способности, умения и особености.
● Приобщаващото образование се възприема като процес, при който образованието е достъпно за всички и предоставя равни възможности, отбелязвайки и използвайки различията за постигане на оптимални резултати от обучението за всички.
● Изкуствата в приобщаващото образование предоставят универсален език за изразяване на лични, социални умения и чувства, позволявайки участие и ангажираност за всеки без страх от грешки или осъждане.
● Изкуства за подобряване на способностите, постигане на овластяване и използване на уникалността.

Следвайки литературните източници и гореспоменатите елементи, обучението и учебната програма по проект INCREA+ ще възприемат онези подходи, от които се очаква да се противопоставят най-ефективно срещу предизвикателствата пред включването, разглеждани в проучването, а именно: културни, социално-икономически, социални, индивидуални (физически, когнитивни, емоционални и поведенчески), предизвикателства, свързани с надареност и талант.

3. УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

iv. 3.1 Структура

Учебната програма се развива в три стъпки, всяка включваща 13 дейности (Таблица 1).
Шестте предизвикателства пред приобщаването ще бъдат адресирани на всяка от стъпките, засягайки в същото време и по-значимите умения на 21 век, посредством посочените четири вида изкуства (обхващайки примери както за разглеждане на съществуващи произведения на изкуството, така и на създаване на такива)

The Six challenges to Inclusion	21° century skills Set A Through 4 artistic expressions	21° century skills Set B Through 4 artistic expressions	21° century skills Set C Through 4 artistic expressions
>			
>			
>			
>			
>			
>			

Таблица 1. Базова структура на учебната програма на InCREA+

УДО е ръководният принцип за всяка дейност, разработена в програмата.

v. 3.2 Добри практики в разработването на програмата

При разработването на учебната програма ще вземем предвид съществуващите добри практики в цяла Европа. Ние също така ще изберем тези, които отговарят на основите и целите на проекта INCREA+ или ще ги преработим така, че да отговарят на критериите, описани в раздел 2 на тази глава.

При разработването на дейностите ще бъдат разгледани поне следните аспекти, както е показано в шаблона, който следва (Таблица 2).

ЗАГЛАВИЕ	
ЦЕЛ	(Предизвикателство пред приобщаването, което е адресирано с въпросната дейност)
АРТ ОБЛАСТ	
ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ	(в минути)
ИНСТРУКЦИИ СТЪПКА ПО СТЪПКА	
МАТЕРИАЛИ & ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	

ОЦЕНКА НА НАУЧЕНОТО	• *Постигната ли е целта или не? До каква степен?* • *Как са подкрепени приобщаването и участието?* • *Как са промотирани уменията на 21 век?*
ИЗТОЧНИЦИ	(ако има такива)

Таблица 2. Шаблон за описание на базова информация в дейностите в учебната програма

Специфични нужди от експертен опит или истории на участниците могат да доведат до добавяне на допълнителни аспекти към развитието на дейностите.

vi. 3.3 Учебни индекси

Както е посочено в проекта, програмата ще насърчи серия от различни и ефектни ползи.

Краткосрочни ползи:

- Развиване на умения на 21 век в учениците
- Повишено приобщаване на ученици в неравностойно положение в обхванатите училища
- Обучение на преподаватели и експерти от сферата на креативния и културен сектор за използване на практики за приобщаване чрез изкуство
- Насърчаване на креативността, културата, мултикултурализма и добруването чрез обучителни инструменти, материали и обучителни ресурси.

Дългосрочни ползи:

- Разпространение на арт обучителни практики на европейско ниво.
- Подобряване на условията за обучение и на учебните постижения на всички ученици.
- Ограничаване на отпадането от образование от страна на групите, които са в неравностойно положение.
- По-силно сътрудничество между културния и креативен сектор и училищата.

За да се опишат наложените промени, ще бъдат разгледани и предложени на учениците както качествени, така и количествени инструменти преди и след участие в учебната програма (Таблица 3). Рефлективните въпроси по време на дейностите ще насочват обучението.

ИЗМЕРЕНИЕ	***ИНСТРУМЕНТ***	***начало***	***край***	*Версия за ученика*	*Версия за обучителя*
Приобщаване ***Участие***	*Лично докладвано приобщаване и участие* *Директни мерки за повишение на участието*	*x*	*x*	*x*	*x*
Умения на 21 век	*Субективен опит и подобряване*	*x*	*x*	*x*	*x*

Изкуства	*Повишение интереси и знания*	*x*	*x*	*x*	*x*

Таблица 3. Компоненти на оценката на наученото

Както е предложено, участниците и професионалистите, провеждащи дейността, ще бъдат включени в анализирането на промените и насърчаването на приобщаването, развитието на уменията и активното участие.

4. БИБЛИОГРАФИЯ

Bernard, C. F. (2020). Lived experiences: Arts policy at the street level in the New York City Department of Education. *Arts Education Policy Review*, *121*(1), 30-41.

Booth, T., Ainscow, M., Black-Hawkins, K., Vaughan, M., & Shaw, L. (2002). Index for inclusion. *Developing learning and participation in schools*, *2*.

CAST (2018). *Universal Design for Learning Guidelines version 2.2*. Retrieved from http://udlguidelines.cast.org

Imms, C., Froude, E., Adair, B., & Shields, N. (2016). A descriptive study of the participation of children and adolescents in activities outside school. *BMC pediatrics*, *16*(1), 1-11.

Kennette, L. N., & Wilson, N. A. (2019). Universal Design for Learning (UDL): What is it and how do I implement it. *Transformative Dialogues: Teaching & Learning Journal*, *12*(1), 1-6.

Marino-Francis, F., & Worrall-Davies, A. (2010). Development and validation of a social inclusion questionnaire to evaluate the impact of attending a modernised mental health day service. *Mental Health Review Journal*, 5,1-12.

Partnership for 21st Century Skills. (2009) A *framework for 21st century learning* P21Tucson, AZ Available at: www.21stcenturyskills.org.

Trilling, B., & Fadel, C. (2009) *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*, Jossey-Bass (publisher). ISBN 978-0-470-55362-6. Retrieved 2016-03-13.

~~GG.~~ ГЛАВА 10: ПРОГРАМАТА НА ПРАКТИКА: ПРИМЕРИ НА ДЕЙНОСТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА INCREA

РАЗРАБОТЕНА ОТ ВСИЧКИ ПАРТНЬОРИ ПО ПРОЕКТА

a. 1. ВЪВЕДЕНИЕ

Главата представя селекция от дейности, разработени за учебната програма INCREA+. При избора на примерите са взети предвид разнообразните предизвикателства (социални, културни, икономически, свързани с увреждания и прочие), както уменията на 21-ви век и художествените изразни средства. Те представят разнообразния опит в страните на партньорите.
Това, което читателите ще открият тук, са детайлно разработените и полезни за изпълнение дейности. Освен това, тъй като процесът на оценяване на преподаването и ученето е задължително условие за всички образователни дейности, последният параграф ще обобщи и интегрира предложенията за оценка на ученето, които произтичат от анализа на разнообразните предложени дейности.
Няма да се споменава конкретно цялата подготвителна работа, която се очаква да извършат преподавателите, въз основа на характеристиките на участниците. Повече подробности всъщност са предоставени в други части на ръководството.

b. 2. КУЛТУРНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Сгряваща сърцето дейност за многообразието, забавна и лесна художествена дейност (фина двигателна дейност) се предлага, за да помогне за установяването на приобщаваща среда в класната стая, чрез развиване на съзнанието, че всички хора са равни и че всеки заслужава уважение, грижа и внимание.

На учениците се предоставя възможност да създадат визуално и художествено представяне на нещо значимо или важно за тях чрез **премахване на културните бариери пред приобщаването и засилване на междукултурното взаимодействие между съучениците**, подпомагане на развитието на умения за взаимодействие.

ЗАГЛАВИЕ	**Сгряваща сърцето дейност за многообразието**
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ПРИОБЩАВАНЕТО, КОЕТО Е АДРЕСИРАНО С ТАЗИ ДЕЙНОСТ	**Културно** – насърчаване на творческото миселе, двигателни умения, умения за работа в екип, формиране на емпатия.
СФЕРА НА ИЗКУСТВАТА	Пластични изкуства
ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ	40 мин
ПОДРОБНИ ИНСТРУКЦИИ	- Преди да се започне с тази дейност, проведете с учениците дискусия за това как понякога хората биват третирани по различен начин заради цвета на кожата им. Повторете идеята, че всички хора, независимо от цвета на тяхната кожа, са ценни и важни човешки същества! - Намокрете четката и започнете като нарисувате жълта черта върху листа хартия. - Бавно смесете цветовете, за да получите уникален цвят на човешка кожа.Изпълнявайте дейността като добавяте последователно малки капки боя. - Работете върху цялата повърхност на листа, експериментирайте и

	създайте толкова нюанси на цветове на човешка кожа, колкото ви е възможно. Повторете тези стъпки на втори лист (за да създадете персонални и уникални ученически сърца върху шаблон с формат А4). - След като боята изсъхне, изрежете всеки цветен сектор. - Изрежете централното сърце от шаблона даден от учителя - На гърба на листа залепете вертикално през сърцето цветните изрезки. Не оставяйте празни места между тях! Най-добре би било ако залепите само краищата на изрезките, за да можете да ги преплитате една през друга, където е необходимо. - На поседно място, преплетете хоризонтално няколкото оставащи изрезки през останалите, като се уверите, че всяко парче хартия преминава над и под други такива. - Обсъдете колко цветове/тонове са създадени? Помолете учениците да се опитат да открият своя цвят сред създадените.
МАТЕРИАЛИ И И ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	Шаблони със сърца в размер А4, препоръчваме учениците да подготвят два листа с цветни сектори. Версия на целия клас, учениците могат да създадат техен собствен цвят на кожата и да го поставят върху сърце на любовта на целия клас. - 3 листа бяла хартия - ножици - червена акрилна болка - черна акрилна боя - бяла акрилна боя - жълта акрилна боя - занаятчийско лепило - шаблон за сърце - купа с вода - четка за рисуване
ИЗТОЧНИК	Адаптирано от https://www.teachstarter.com/au/blog/creating-an-inclusive-classroom-diversity-heart-art-activity/ Ingenious art teacher, Cassie Stephens 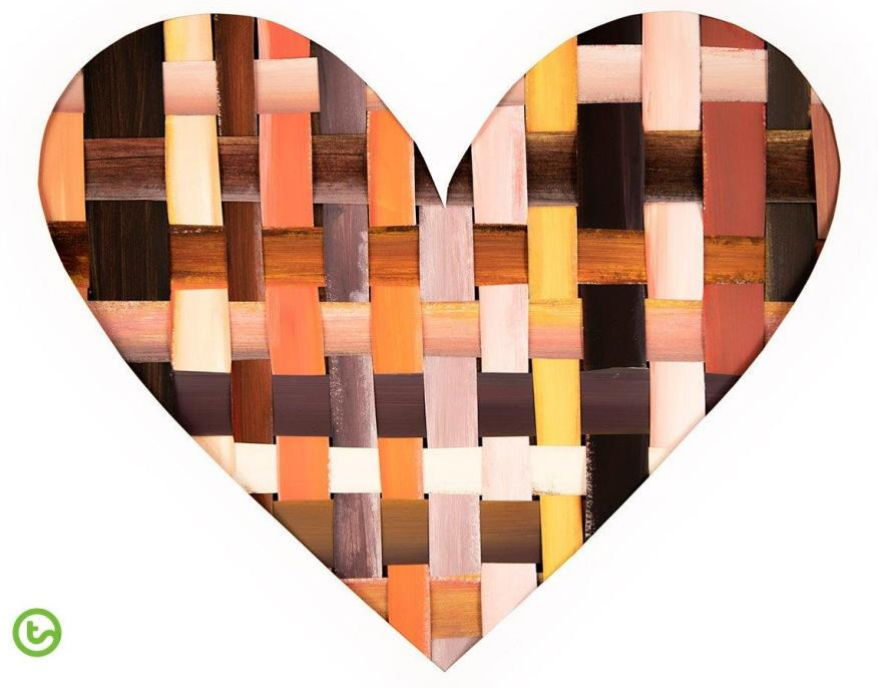

Във втория случай, ***Лов на съкровища,*** целта е да се помогне на участниците да разберат джендър стереотипите и ролята на визуалните изкуства при предаването им. *Предизвикателства пред приобщаването, които се адресират от дейността:* културни. Умения на 21 век, които са промотирани чрез дейността са критично мислене и решаване на проблеми, социални и междукултурни умения, медийна грамотност.

ЗАГЛАВИЕ	***Лов на съкровища***
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ПРИОБЩАВАНЕТО, КОЕТО Е АДРЕСИРАНО С ТАЗИ ДЕЙНОСТ	Участниците разбират джендър стереотипите и ролята на визуалните изкуства при тяхното предаване. *Предизвикателства пред приобщаването, които се адресират от дейността:* културни *Умения на 21 век*, които са промотирани чрез дейността са критично мислене и решаване на проблеми, социални и междукултурни умения, медийна грамотност
СФЕРА НА ИЗКУСТВАТА	Визуални изкуства
ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ	2 сесии: 60 + 45 минути
ПОДРОБНИ ИНСТРУКЦИИ	**Проблем за разрешаване:** Ефектът от джендър стереотипите е очевиден в много сектори на обществото. Що се отнася до професионалния свят, жените все още остават малцинство сред управленските и топ позиции (ефект на стъкления таван). Визуалните медии са част от системата, която предава стереотипни и анти-стереотипни съобщения. Равенството сред половете е част от целите за устойчиво развитие и хартите за диверсификация **Стъпки** **част А** 1. брейнсторминг: обучителят изчита на учениците следната история и след това иска от тях да обяснят: "*баща и син претърпяват ужасна автомобилна катастрофа, която убива бащата. Синът спешно е откаран в болницата, но точно преди да започне операцията, хирургът казва „не мога да оперирам—това момче е моят син!"* 2. инструкции, свързани с използването на изкуство: учителят въвежда темата за джендър стереотипите с фокус върху ролята на визуалните изкуства, като средство за предаване на стереотипи. Представени са някои примери на продукти на визуалните изкуства, които предават тези послания (например, постери със съпруги домакини от 50-те). Обучителят обяснява визуалните арт елементи, които характеризират тези продукти и по какъв начин може да бъдат трансформирани в анти-стереотипни произведения на изкуството. 3. дейност А: в малки групи от 4-5 души, на учениците се предоставя списание и те са приканени да търсят продукти на визуалното изкуство, които предават стереотипи, както и да помислят по какъв начин могат да бъдат трансформирани в анти-стереотипни послания. 4. споделяне А: учениците са приканени да коментират своето проучване и да обяснят защото продуктите, които откриват са анти-стереотипни. **част Б** 5. дейност Б: учениците са приканени да подготвят едно от следните две домашни работи (a) в малки групи от по 4-5, учениците са помолени да помислят за обществото, така както биха искали то да функционира и да създадат продукт на визуалното изуство, който представя образ с равенство между половете, или (b) при

	обмисляне на историята на изкуствата учениците може да идентифицират продукт, който представя анти-стереотипно послание за съответния период и допринася за еманципацията на жените и междуполовото равенство. 6. споделяне B: учениците са приканени да споделят и да коментират своята работа и резултати 7. резюме: обучителят резюмира основните точки, които са се оформили въз основа на дискусията
МАТЕРИАЛИ & ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	списание, книга за история на изкуствата хартия и цветни моливи, пастели Cotter, D. A., Hermsen, J. M., Ovadia, S., and Vanneman, R. (2001). The glass ceiling effect. *Soc. For.* 80, 655–682. doi: 10.1353/sof.2001.0091 Babic A and Hansez I (2021) The Glass Ceiling for Women Managers: Antecedents and Consequences for Work-Family Interface and Well-Being at Work. *Front. Psychol.* 12:618250. doi: 10.3389/fpsyg.2021.618250 BU Research: A Riddle Reveals Depth of Gender Bias https://www.bu.edu/articles/2014/bu-research-riddle-reveals-the-depth-of-gender-bias/ ЕС платформа и харти за мнообразието: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combatting-discrimination/tackling-discrimination/diversity-management/eu-platform-diversity-charters_en

c. 3. СОЦИАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Целта на „Верига на многообразието“ е да обедини учениците чрез творчество. Учениците ще участват в пълен художествен проект на целия клас, в който ще могат да споделят неща, които ги правят уникални, и неща, в които имат нещо общо със своите съученици. Тази дейност дава възможност на учениците да научат за приликите и разликите по между им и да гледат на всички тях като на нещо положително. Тя помага за **намаляване на социалните бариери пред приобщаването** и предоставя на участниците възможност да **подобрят своите комуникационни умения, своята съпричастност и разбиране и чувството си за принадлежност към класа**.

ЗАГЛАВИЕ	**Верига на многообразието**
СФЕРА НА ИЗКУСТВАТА	Визуални изкуства
ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ	30 минути
ПОДРОБНИ ИНСТРУКЦИИ	1. Учителят обяснява, че учениците ще работят върху творческа дейност, свързана с нашите прилики и различия. Дайте на учениците време да обмислят някои от собствените си идеи. 2. Дайте 6 ленти цветни карти на всеки ученик и ги помолете да напишат на всяка карта по 1 прилика и 1 разлика, които имат със своите съученици. Учениците също могат да нарисуват своите идеи, ако предпочитат. 3. Всеки ученик ще сподели съдържанието на 2 от своите карти, т.е. два начина, по които си прилича със съучениците и 2 начина, по които е уникален и различен. 4. След като ученик сподели работата си, той може да започне да създава веригата. Залепете краищата на първата лента заедно, за да създадете бримка. След това продължете да добавяте и залепвате лентите, за да създадете верига. Всеки ученик може да

	добави своите ленти, след като сподели идеите си. 5. След това веригата може да бъде показана в класната стая като напомняне за това как всички те са свързани чрез своите прилики и разлики.
МАТЕРИАЛИ & ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	6 ленти цветен картон или хартия на ученик, химикали, моливи, лепило.
ИЗТОЧНИК	https://www.uh.edu/cdi/diversity_education/resources/_files/_activities/diversity-activities-for-youth-and-adults.pdf p.10

Дейност „Истории с една дума“ насърчава творческото сътрудничество между съучениците. Те работят заедно в групи, за да разкажат колективно история, като се отдалечават от индивидуалните идеи и зачитат приноса на своите партньори. **Това е страхотна дейност за премахване на социалните бариери пред приобщаването и улеснява творчеството, сътрудничеството и решаването на проблеми**, като привлича всички ученици да се ангажират положително, да участват и да се подкрепят взаимно в развитието на уникални и интересни истории.

ЗАГЛАВИЕ	**Истории с една дума**
СФЕРА НА ИЗКУСТВАТА	пърформанс
ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ	15 минути само за историята 60+ минути са историята и последващите дейности.
ПОДРОБНИ ИНСТРУКЦИИ	1. Учителят обяснява, че учениците ще създадат история в групи, но че всеки ученик може да допринесе само с една дума в даден конкретен момент. Учителят може да даде заглавие или тема, за да даде на учениците някакви насоки, но също така може да им остави пълна свобода. 2. Учениците се разпределят в групи от 4 или 5 ученици и седят заедно в кръг 3. Първият ученик започва, като казва една дума, след това ученикът отляво добавя следващата и така нататък в кръга. 4. Историята приключва, когато се стигне до разумно заключение или ако е необходимо учителят може да подкани „имате още 15 думи, за да завършите историите си“, например. 5. Последващата дейност може да включва споделяне на историите с другите групи в класа. Това може да бъде направено като кратко резюме на историята или да бъде пресъздадено под формата на пиеса, комикс, филм и т.н. в зависимост от интересите на учениците и училищните ресурси.
МАТЕРИАЛИ & ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	Не се изискват никакви материали за първоначалната дейност. Допълнителни ресурси може да се изискват за фасилитирането на последващата дейност
ИЗТОЧНИК	

d. 4 ФИЗИЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Включващ танц със замръзване има за цел да помогне за усвояването на умения за **локомоторни движения** и замръзнали форми под формата на игра с танц със замръзване. Дейността може да се адаптира към всяко предизвикателство, особено в случая с ученици с

физически увреждания.

Този танц използва локомоторни движения, движение на инвалидна количка и неподвижни форми. Може да се използва в приобщаващи и хомогенни класове. Докато музиката свири, децата пътуват през пространството, използвайки различни посоки и темпове. Когато музиката спре, те замръзват в неподвижна форма. Вие или учениците можете да решите за движенията за пътуване в пространството и вида на формите. Учениците ще научат творчески движения и ще могат да разсъждават върху разнообразните когнитивни и емоционални значения и наученото от този тип упражнения за отделния индивид и групата.

ЗАГЛАВИЕ	**Включващ танц със замръзване**
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ПРИОБЩАВАНЕТО, КОЕТО Е АДРЕСИРАНО С ТАЗИ ДЕЙНОСТ	Физически предизвикателства
СФЕРА НА ИЗКУСТВАТА	пърформанс
ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ	30 минути
ПОДРОБНИ ИНСТРУКЦИИ	1. Учителят изчиства повърхността от опасни предмети. 2. Учителят следи учениците да не се блъскат един в друг. 3. Учителят посочва ясно правилата на дейността. Информира децата, че когато музиката е включена, те ще трябва да се движат в пространството за танци, а когато музиката спре, те ще трябва да замръзнат във форма. 4. Учителят подава локомоторното движение и посоката или темпото, като например „Вървете бавно напред“. Ако това е твърде много информация, за да могат децата да разберат, учителят може да подаде само локомоторното движение и да добави демонстрация - творчески танц/движение. Учителят демонстрира замръзване, когато музиката спре 5. Учителят пуска избраната песен 6. След това спира музиката и казва на всички да замръзнат. 7. Посочва се конкретна форма на замръзване: кръгла форма или широка форма или ниска форма, триъгълник или квадрат, както и много други. Подкрепете устните инструкции с отпечатан символ за всяко локомоторно движение и всеки тип форма. 8. Продължете поредицата от премествания и замразявания няколко пъти и след това можете да добавите движение заедно с партньор или замразяване, свързано с друг ученик. 9. Деца, които са глухи или с увреден слух, могат да гледат другите деца и можете да използвате визуален сигнал за спиране, за да посочите, че музиката е спряла. 10. Децата, които са слепи или имат зрително увреждане, могат да чуват музиката и да се движат в пространството, докато другите деца гледат, за да се уверят, че не се блъскат в детето. 11. Този танц е подходящ и за деца, използващи ръчни или електрически инвалидни колички, проходилки или патерици. Те могат да използват всички или части от тялото, за да направят формите. Използвайте ресурсния учител или помощник връстник, когато е необходимо, за да затвърдите указанията и напътствията.

МАТЕРИАЛИ & ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	- музика от лаптоп, всяка песен, подходяща за танци

С „**Къщата на въображаемия герой**“ учениците ще научат, че архитектурното проектиране е процес на създаване на пространство, който започва с нуждата от подслон и повишаване на **осведомеността за различните функционални структури** около него.

ЗАГЛАВИЕ	**Къщата на въображаемия герой**
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ПРИОБЩАВАНЕТО, КОЕТО Е АДРЕСИРАНО С ТАЗИ ДЕЙНОСТ	Целта е учениците да научат, че архитектурното проектиране е процес на създаване на пространство, който започва с нуждата от подслон и повишаване на осведомеността за различните функционални структури около него.
СФЕРА НА ИЗКУСТВАТА	Дизайн
ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ	40 минути + 40 минути
ПОДРОБНИ ИНСТРУКЦИИ	Процес 1- От учениците се иска да си представят спокойно място със затворени очи за герой от роман, приказка, пиеса или стихотворение, определени от учениците. 2-Задават се мотивационни въпроси; като например къде или на какво място искате да живее вашият герой. Това помага на учениците да развият въображението и креативността си, като същевременно спомага за повишаване на комуникационните им умения на майчиния език. 3-Могат да бъдат дадени насоки за следване на определена последователност за работните етапи. Теми, които да бъдат развити от учениците са: • Определяне на физическите характеристики на героя • Определяне на основните му/ѝ нужди • Проектиране на място или структура в съответствие с очакванията на героя, въз основа на сценария, който трябва да бъде създаден за взаимоотношенията му, място, метеорологични условия, среда (вътре в града, извън града, гора, планина, пустиня, полярен кръг и др.), цвят, емоция. • Създаване на оригинален архитектурен проект за мечтания герой, който да отговаря на неговата личност. 4-Обяснява се, че произведенията могат да бъдат проектирани в две или три измерения и след като се определят основните характеристики и очаквания за персонажа, проектирането може да се продължи с етапа на скициране. 5-Учениците се насърчават да вземат предвид фактори като текстура, цвят, осветление, материал, пропорции и форма в дизайна. 6-След като завърши работата си, ученикът може да помоли учителя си да го провери. 7-Произведенията са изложени в класната стая. 8-Учениците са помолени да изразят своите мисли за работата си. По време на тези обмени се подчертава как ценностите на отговорност и честност влияят на тяхната работа.

	9-От тях се иска да обяснят коя творба, освен своята собствена, харесват и защо.
МАТЕРИАЛИ & ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	Бяла хартия за рисуване, ножици, картон, лепило, флумастери, всякакви отпадъчни материали и цветен кадастрон.
ИЗТОЧНИК	Книга за технологичен дизайн

e. 5 ПОЗНАВАТЕЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

С “Писане на стихосбирка с музикален фон“ учениците ще пишат поезия като активират емоции и разум.

ЗАГЛАВИЕ	Писане на стихосбирка с музикален фон
СФЕРА НА ИЗКУСТВАТА	Литература
ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ	40 минути
ПОДРОБНИ ИНСТРУКЦИИ	-Класът седи в тишина. -Всички са помолени да затворят очи и да се гмурнат в света на мечтите, за целите на което се пуска музикален фон. -Когато музиката свърши, всички биват помолени да отворят очи. -Всички ученици, един след друг, трябва да посочат с една дума как се чувстват. -Думите биват изписани на дъската. -Музикалният фон бива пуснат отново. -Учениците биват помолени да напишат стихотворение с думата или думите, които изберат. -Музикалният фон свири през цялата продължителност на събитието. -Всеки ученик, който завърши своето стихотворение, го изчита пред останалите, на фона на музикалния съпровод. -Стихотворенията на всички, осмелили се да четат, биват събрани и от тях се прави книжка.
МАТЕРИАЛИ & ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	Обикновена хартия Тебешир за черна дъска Музикален фон

f. 6 ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

С “All-inclusive music ateliers” the aim is to improve inclusion and socio-academic performance of students experiencing various challenges through activities based on music.

ЗАГЛАВИЕ	**Приобщаващи музикални ателиета**
СФЕРА НА ИЗКУСТВАТА	пърформанс
ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ	Редовна извънкласна дейност със сесии с продължителност от 40 до 60 минути, в зависимост от упражненията/задачите планирани за всяка от сесиите, наличното време и профила на групата. Предложената продължителност не включва необходимото време за подготовка.

ПОДРОБНИ ИНСТРУКЦИИ	**Музикалните ателиета** 1. Начало със сесиите, поддържане на редовност по отношение на размера и състава на групата (8 до 12 деца, непроменени членове), продължителност на срещите, ден от седмицата. Започвайте всяка сесия с кръг за споделяне, за да разберете как се чувстват всички, както и дали са се случили определени притеснителни събития, които може да повлияят на вниманието или представянето на някой по време на сесията. 2. Преди началото на всяка сесия проверете списъка с необходими материали и оборудване, уверете се, че музикалното оборудване е готово и функционира (работят ли вашите микрофон и музикална система, имате ли всички мелодии и видеоклипове, които сте планирали да използвате по време на сесията, ако ще използвате музикални инструменти – клавишни, перкусии и др. – налични ли са и функционират ли; ако вие или учениците трябва да се обличате или гримирате – имате ли необходимото; дали ще рисувате или правите колажи, разполагате ли с необходимите изрезки, инструменти за рисуване, хартия, необходимите елементи за рязане и лепене; и т.н.) 3. В зависимост от темата на деня и/или графика на ателието, които сте дефинирали предварително, изпълнете планираните упражнения/игри/дейности. Идеи за дейности/игри: “Рисуване на музика” - учителят се подготвя с музикално изпълнение, което ще се слуша. Децата ще бъдат помолени да рисуват, докато слушат. Те трябва да имат блок хартия, цветни моливи, пастели или водни бои. „Музика и музикални инструменти на света” – учителят се подготвя с музикални пиеси и традиционни танци от избрана страна или регион на света, като осигурява и типичен местен инструмент, който учениците могат да изпробват. Ако например темата е музика и музикални инструменти от Перу, учителят може да се опита да намери действително чаранго, което да демонстрира в допълнение към записи на местни хора, които свирят на него. Ако има ученик от България, изпитващ културни затруднения в чужда страна, учителят може да предостави гайда или инструмент, наречен гъдулка. „Дейност, ориентирана към сезоните и събитията” – учителят организира ателиета, насочени към теми, подбрани в съответствие със сезонната специфика, образователната програма и важни събития, характерни за региона и страната (например преди Коледа учениците илюстрират, пеят или изпълняват коледни песни и мелодии, танцуват специфични танци и подготвят коледни концерти). „Календар на културата” – в културно разнообразен клас учителят може да създаде календар на пъстра култура с тържества и празнични поводи от всички местни региони/родни страни или етноси или религии, към които принадлежат учениците. Според този календар учителят може да възложи задачата да подготви малка демонстрация на учениците, чийто ден се „празнува” в училището – това може да работи за ученици от 4-ти или 5-ти клас и по-горе. Искането на подкрепа от родителите би подпомогнало включването чрез включване на друго поколение в дейностите на училищната общност. **„Истории и шедьоври на известни музиканти, изпитващи различни предизвикателства”** – учителят може да се подготви с материали – любопитни факти, истории от живота и примери за музикалния гений на

	различни известни музиканти, които изпитват някакво предизвикателство (поведенческо, физическо, когнитивно). Някои примери, които могат да се използват: - Модели за подражание с физически увреждания: Ицхак Пърлман, цигулар; Томас Куастхоф, бас-баритон; Ронан Тайнан, тенор; Леон Флейшър, пианист. - Модели за подражание със сензорни увреждания: Дама Евелин Глени, Стиви Уондър, Рей Чарлз, Андреа Бочели, Брайън Уилсън. - Модели за подражание с аутизъм: композитори Дона Уилямс, Хикари Ое и изпълнителите Тристан "Тум-Тум" Мендоса и Глен Гулд. - Модели за подражание с емоционални поведенчески разстройства: Джон Огдън, носител на награди пианист, обект на филма Виртуоз на BBC от 1981 г., базиран на неговата биография и загубата на борбата с психични заболявания и маниакална депресия; Чарлз „Бъди" Болдън, Телониъс Монк и Джако Пасториус, покойният велик пианист и педагог Владимир Хоровиц, който преживя психосоматично заболяване. - Модели за подражание с обучителни затруднения и дефицит на внимание: двойно специалният Алберт Айнщайн, ученият, който промени света чрез теорията на относителността, също е страстен музикант и завършен цигулар. 4. Всяка сесия трябва да завършва със заключителна обратна връзка, в която всеки ученик може да каже как се чувства в този момент, в сравнение с това как се е чувствал в началото на сесията. Учителят трябва да запише коментарите на учениците и да им зададе допълнителни въпроси какво им е харесало най-много, какво биха искали да повторят и какво биха могли да пропуснат.
МАТЕРИАЛИ & ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	Музика – техническите средства и музикалните изпълнения/шедьоври (аудио и видео файлове), които се използват за слушане, танцуване и пеене/свирене; Микрофони и музикална система; клавиатура; Детски ударни музикални инструменти; Блокчета хартия за рисуване, цветни моливи, пастели или водни бои. Подходящи обувки или дрехи за танци; Костюми или специални видове инструменти за мултикулти дейности.

Дейност **"Театрални игри за приобщаване"** цели да **подобри приобщаването посредством формиране на увереност** в изразяването, наръчаване на креативното мислене, двигателните умения и уменията за работа в екип, изграждане на емпатия.

ЗАГЛАВИЕ	**Theatre games for inclusion**
СФЕРА НА ИЗКУСТВАТА	Пърформанс
ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ	60 минути на сесия, веднъж или два пъти на седмица, в зависимост от възможностите на фасилитатора, свободното време и наличното помещение, в което групите ще могат да се събират след часовете.
ПОДРОБНИ ИНСТРУКЦИИ	**Театралните уъркшопи**

Винаги започвайте с кръг „къде сме в момента“, в който участниците могат да споделят как се чувстват и доколко са готови за дейностите, които фасилитаторът е подготвил за тях.
Всеки уъркшоп може да продължи с подгряващи упражнения и първите няколко сесии, особено ако участниците не се познават, трябва да включват упражнения за създаване на ансамбъл, за формиране на доверие.
Можете да направите дейността „ходете сякаш” (сте човек, който носи тежък товар, старец, Снежанка, която току що се е събудила след 100 години сън и всичко покрай нея се е променило, бременна жена на натоварена търговска улица, новородено жирафче), за да сте сигурни, че групата е тренирала своята гъвкавост преди да преминете към следващите игри.
Упражнението „ходете сякаш...“ може да бъде доразвито в упражнението на Виола Сполин „случайна походка“, по-нататък в сесиите, с напътствия от страна на фасилитатора, който/която може да навлезе по-надълбоко в тематиката приобщаване/изключване, стереотипи, многообразие и прочие.
Например, фасилитаторът може да помоли групата да се движи в помещението, всеки сам за себе си, със своето си темпо. След това в даден момент фасилитаторът започва да дава наставления. Например „Да си представим, че вървите по улица. Доближавате се до метро станция. Виждате монета на земята. Наведете се и я вземете. Огледайте я от всички страни. Продължавайте да вървите към метро станцията. Влезте и открийте, от коя платформа ще заминава вашия влак. Продъжавайте през цялото време да си играете с монетата в дясната ръка. Има ремонт в метро станцията – ниски тавани и препятствия по земята. Заобикаляйте ги внимателно. Точно преди платформата виждате сляп мъж, който стои и държи чашка в лявата си ръка и бял бастун в дясната. Спирате. Пускате монетата в чашката. Чува се плясък, защото в чашата има капучино. Следпецът изглежда изненадан. Той просто пиеше топло питие докато чака своя влак. А вие какво си помислихте?” Може да продължите нататък с дискусия.
Други игри, от които можете да избирате:
Игри за развиване на въображението:
1. Разделете групата от 10 до 16 деца на два отбора.
2. Изберете капитан от всеки от отборите и позиционирайте капитаните на двадесет метра разстояние или ако играете в затворено пространство – на достатъчна дистанция, така че децата да могат да тичат.
3. Всяко дете избира по една дума, която да отнесе на своя капитан, а думите са свързани с тема, избрана от домакина на играта или от децата.
4. Всяко от децата, по ред, изтичва до капитана и прошепва своята дума в ухото му. Кспитанът трябва да запамети всички думи и накрая да разкаже измислена история, използвайки всички тях.
5. Екипът с най-интересната история, използвал всички думи, печели.
6. Следва промяна на капитана и нова история.
7. Играта приключва след като всички деца са били в ролята на капитан и всички са разказали история.

Групова среда
Разделете групата на отбори от по 5 души. Всеки отбор прави малък кръг. Първият участник в екипа влиза в кръга и имитира действие, което определя определена среда по негов избор/желание. Другите членове на екипа се опитват да си представят каква може да бъде тази среда. Веднага щом друг член на екипа реши, че е отгатнал каква е тази среда и има идея как да допринесе, влиза в кръга и извършва допълващо действие, което допълнително изгражда образа на средата. Това продължава, докато

	цялата група не влезе във въображаемия кръг, изграждайки общ образ. Напомнете на учениците, че ключът е да се създаде пълна картина. Всички те трябва да работят заедно в момента и да не се опитват да добавят нещо, което унищожава околната среда. Страхотна игра за сътрудничество. **Смяна на актьорите** Сформира се група от трима актьори, всеки от които получава ситуация и герой от публиката. Фасилитаторът може внимателно да повлияе върху естеството на ситуацията и типовете герои, които ще трябва да бъдат изиграни, като целта е да се повдигнат теми за включване/изключване и многообразие. Учениците започват сцена. В даден момент по време на сцената водещият извиква СМЯНА и тримата актьори ще трябва да разменят персонажите си. Това означава, че те наистина трябва да се слушат един друг и да са наясно кои са другите герои, за да могат всеки момент да изберат друг герой. Отлично упражнение за разбиране на различни житейски ситуации и тестване на различни сценарии. На учениците трябва да се напомни, че целта е да продължат да се стремят към смислена сцена, независимо от ситуацията.
МАТЕРИАЛИ & ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	Удобни дрехи и обувки, достатъчно пространство, столове, някакъв реквизит и шалове ако е необходимо. Добро настроение.
ИЗТОЧНИК	https://www.theatrefolk.com/blog/improv-games-for-collaboration/ Rules of Improvisation | The Blog of a Drama Student (wordpress.com) Spolin, V., (1986) *Theater Games for the Classroom: A Teacher's Handbook*, Northwestern University Press Добра практика от проект InCrea+: Игра за развиване на въображението от Кирил Георгиев Кирилов, e-mail: kirikirilovski@abv.bg, publichnarech1@gmail.com, nsu151@abv.bg

g. 7 ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА, СВЪРЗАНИ С ТАЛАНТИ

Докато участват в ***"Таланти в действие! Пътешествие към бъдещето"*** учениците стават по-осъзнати за бариерите, с които може да се сблъска човек и подкрепата, от която може да се възползва при демонстрирането на талант. Също така потенциалните източници на подкрепа биват идентифицирани. Подчертава се тяхната отговорност за реализация.

Предизвикателство, което е адресирано: талант (основно) и социо-икономическо

Насърчавани умения на 21 век: креативност, медийна грамотност, лидерство и отговорност

ЗАГЛАВИЕ	***Таланти в действие! Пътешествие към бъдещето***
СФЕРА НА ИЗКУСТВАТА	*Visual arts*
ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ	*Множество сесии* 3 сесии между 60 и 90 минути
ПОДРОБНИ ИНСТРУКЦИИ	**Проблем:** Имаме различни таланти, компетенции, които можем да използваме в нашия живот. Може да срещаме трудности, заради лични ограничения, социоикономически статус или бариери в контекста. Всички могат да играя роля като пречка или помощник в изразяването на талантите. **Стъпки** **Част А**

	1. брейнсторминг: обучителят моли учениците да дефинират концепцията за бариерите и подкрепата 2. въведение: обучителят прави резюме на техните перспективи и дава дефиниция на концепцията за бариерите и подкрепата. Обучителят води учениците в проучването на видовете *бариери* и *подкрепа (физически, като отношения, …)* 3. инструкции, свързани с използването на изкуства: обучителят въвежда темата за визуалното представяне под формата на постер. Предоставя информация за това как може да бъде създаден постера и как да е достъпен за всички. 4. дейност А: от учениците се иска да се разделят на малки групи и да се запознаят с биографията на известен художник, писател и учен; да посочат как са открили техните таланти, какви са били трудностите и каква подкрепа са получили съответните художници, учени или писатели. (може да се включи посещение на музей, да се събират снимки и бележки за известната личност). От учениците се иска да представят под формата на постер или карти главните си открития 5. дискусия: учениците обсъждат главните точки, които са се появили **Част Б** 6. дейност Б: На учениците се дава описание на юноша с неговите/нейните таланти, но също така и с ограничения и се иска да идентифицират възможни бариери и подкрепа за постигане на неговите или нейните цели, свързани с таланта. Учениците докладват резултатите от своята работа на черната дъска или под формата на плакат. 7. дискусия: учениците обсъждат най-често срещаните бариери в техния контекст, ролята, която всеки член на общността може да има. Обучителят предлага примери за подкрепящи дейности. 8. резюме: обучителят прави резюме на основните открития, които са се получили от дискусията **Част В** 9. инструкции, свързани с използването на изкуства: обучителят въвежда темата за дигиталното разказване на истории и предоставя информация за това как да бъде разработено, така че съответните стъпки да се появяват в историята и да бъдат достъпни за всички. 10. Дейност В: в малки групи учениците избират герой, върху който вече са работили (известен или не) и разработват 5-минутна дигитална история, в която (а) подчертават пътя към развитието и изразяването на таланта, (б) срещаните бариери и предоставената подкрепа, какво са направили членовете на общността или (за примера на подрастващ в техния жизнен контекст) какво членовете на общността (както връстници, така и възрастни) биха могли да направят, за да го подкрепят. 11. споделяне: учениците споделят създадените истории и коментират по елементите, които са се появили и различните развития, които характеризират техните истории 12. резюме: обучителят прави резюме на основните открития, които са се появили от дискусията, подчертавайки и насърчавайки активното лично участие.
МАТЕРИАЛИ & ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	Портрети с написани или устни описания на персонажите Учебници по история на изкуствата, литература, науки за информация Ръководства за създаване на дигитални истории https://www.storyboardthat.com https://www.uow.edu.au/student/learning-co-op/assessments/digital-storytelling

Дейност “**Значими автопортрети”** with Self-portraits and Selfies provides a great teaching

opportunity. Every student is strong, powerful, and their portraits need to be viewed from **their own perspectives** rather than the negative stereotypes that pervade our society.

ЗАГЛАВИЕ	**Значими автопортрети**
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО АДРЕСИРАНО ЧРЕЗ ДЕЙНОСТТА	Таланти, социални, културни, социо-икономически предизвикателства
СФЕРА НА ИЗКУСТВАТА	Визуални изкуства
ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ	50 минути на ден
ПОДРОБНИ ИНСТРУКЦИИ	Ден първи: Проучване на портрети Учениците влизат в класната стая и виждат три портрета на предната стена/екран/табло. Изберете портрети на по-слабо представени малцинства, портрети на социално слаби хора и др. В групи от не повече от 3 ученици, помолете ги да напишат три неща, които са общи за портретите и три неща, които са различни. През останалата част от учебния час учениците работят в групи, за да изучават снимките и да записват наблюденията си. Ден втори: Самоописание Подайте на всеки ученик лист с въпроси, които ги карат да се замислят за тяхната личност: „Коя дума бихте използвали, за да опишете себе си?“ „Кое е любимото ти облекло, което притежаваш?“ „Къде се чувстваш като в стихията си?“ След това им дайте още портрети (на видео проектор) и учете заедно за лесни термини от света на фотография, като композиция, подредба, близък план, баланс, пространство и простота. Ден трети: Разработване на хаштагове На третия ден учениците трябва да разработят хаштаг за политическия въпрос, който ги интересува. Някои примери за хаштагове могат да бъдат: #StopDomesticViolence, #IAmNotAStatistic, #BlackLivesMatter, и #BuildBridgesNotWalls. Те трябва да създадат свой собствен хаштаг. След това те трябва да направят план за правене на собствени портрети, включително дрехи, обстановка, фон, изражение на лицето, поза и разстояние от камерата, хаштагове, които да използват. Ден четвърти: Учениците се редуват да използват камерата или телефоните си, за да направят снимките. Ден пети: Показване на снимките в цифров формат и обсъждане на избраните хаштагове и изображения. Може и да се организира излагане в училищната галерия.
МАТЕРИАЛИ & ДОПЪЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	Отпечатани портрети или селфита Бяла хартия Фотоапарат и/или телефони Видео проектор
ИЗТОЧНИК	https://www.davisart.com/sites/default/assets/File/high-school-art-students-break-stigmas-and-negative-stereotypes.pdf

h. 8 УЧЕНЕ ЧРЕЗ ДЕЙНОСТИТЕ НА INCREA+

Оценяването на преподаването и ученето трябва да се разглежда като процес, който позволява на преподавателите да разберат дали тяхното действие е ефективно при генерирането на

очакваните промени в обучението в техните ученици. Основният принцип е, че преподавателите предлагат дейности за постигане на цели, които са значими за техните ученици и които подобряват техните знания и умения. В приложенията е добавен предварителен формуляр за идентифициране на силните страни и нуждите на учениците, участващи в програмата и ориентиране при избора на дейности. Ясно е, че преподавателите трябва да оценят изходна линия и да се уверят, че това, което предлагат, може да доведе до промяна както чрез обогатяване на нивата на знания и умения с ново съдържание, така и чрез практикуване и разширяване на вече съществуващите.

Оценяването на процеса на преподаване и учене, разбира се, е сложен, тъй като многото измерения са преплетени в няколкото включени участници. В проекта InCrea+ се фокусираме както върху гледната точка на преподавателите, така и върху тази на учениците. Освен това, както подсказва заглавието на проекта, създаването на изкуство и приобщаването са двата основни двигатели, които трябва да ръководят и процеса на оценка на преподаването и ученето.

А. Оценка на наученото от учениците

Тя има за цел да провери до каква степен учителите са постигнали описаната цел и очакваните промени по отношение както на приобщаването, така и на създаването на изкуство като умения сред техните обучаеми.

Що се отнася до предизвикателствата пред приобщаването, изучаваното съдържание се оценява чрез проучване на наученото от страна на всеки участник.
Въпросите, свързани с цел фокус върху многообразието, са „Кои са елементите, които характеризират определението за многообразие, които са посочени в обяснението?“, или „Бихте ли описали поне две прилики и две разлики с вашите съученици?“. За цел, която се фокусира върху социалните умения, въпросите за наученото могат да бъдат: „Бихте ли ми казали кои социални умения измежду обяснените сте използвали в работата със съучениците си?“.

Що се отнася до създаването на изкуство, новото съдържание и знания се оценяват чрез описване на стъпки, чрез които може да се изпълни нова арт техника.
Съответно, всеки ученик може например да бъде запитан „Бихте ли описали (или можете ли да повторите) поне две стъпки от процеса на изработка на сответния тип изкуство от тези, които бяха обяснени?“, „Изпълнихте ли всички стъпки, предоставени в инструкциите?“, „При реализирането на вашия продукт включихте ли поне три основни елемента от обяснените?“, „Бихте ли ми казали кои са елементите на визуалното изкуство, които имат най-съществена стойност?“.

Що се отнася до въздействието и ползите от приложението на нови знания и умения.
Адресирането на този въпрос е информативно по отношение на промените в житейския контекст на участниците, както и техните намерения да ги използват в техния бъдещ живот.
Примери на тези въпроси включват: ‘*Какви са аспектите/елементите/уменията, които откривате в дейността, които бихте искали да съхраните за вбъдеще?*’, или ‘*Какви са ползите от тази практика, които може да практикувате удома?*’.

Други аспекти Педагозите също се интересуват от записване на нивото на участие на всеки ученик по време на дейностите, като гарантират, че никой не е изоставен. Примерни въпроси биха могли да бъдат: „Ученикът участвал ли е в споделянето на своите идеи за това по какво си прилича с други и как е уникален?“, „Създал ли е ученикът визуално представяне на нещо значимо за него, както се очаква?“, „Ученикът допринесъл ли е за груповата задача с идея/въпроси/действие, както е поискано?“, „Ученикът споделил ли е накратко значението на своето творение със съучениците си по време на дискусията?“, „Всеки ученик ли е споделил накратко значението на своето творение със съучениците си по време на дискусията?“ , „Описал ли е чувствата си, свързани с участието в края на предложената дейност?“. Обобщаваща таблица с имената на учениците вляво и разнообразните учебни моменти вдясно може да се използва, за да се провери дали всички по някакъв начин са допринесли и да се гарантира, че всички ученици участват в дейността. Отговорите могат да бъдат предоставени с помощта на опцията „Да“ или „Не“ или с помощта на 5-точкова скала на Ликерт, където например „1“ означава „въобще не“, а „5“ означава „много“.
За оценка на обучението преподавателите могат да използват различни методологии. По време на учебната сесия, например, те могат да задават въпроси на всички ученици по време на дискусия или да провеждат систематично наблюдение по време на конкретна задача. В края на

учебната сесия те могат да подготвят формуляр с някои отворени въпроси или въпросник с няколко отговора или да дадат задача, свързана със специфичното съдържание на модула.
И накрая, даването на глас на учениците като притеснения относно това какво биха искали да научат повече или какво им харесва повече и защо, може също да помогне за подкрепа на ангажираността и да направи преподаването им по-привлекателно и смислено също може да бъде взето предвид.

Б. Оценка на процеса и дейността за обучителите

Важно е учителите, провеждащи дейностите, в края на предложената дейност да разсъждават върху различните фази на своето преподаване, започвайки от планирането, за да осъзнаят дали трябва да отделят повече време за това или на други конкретни аспекти, дали са следвали всички планирани стъпки, дали времевата линия, примерите, стратегиите за преподаване, приложението на UDL са довели до подходящи за учениците резултати. Също така, критичните инциденти, както положителни, така и отрицателни, трябва да бъдат проучени, за да се планират и изпълняват по-добре следващите дейности и да се увеличи максимално вероятността за постигане на очакваните цели.

Когато разсъждават относно ***приобщаването и участието*** например, учтелите може да се запитат '*До каква степен и по какъв начин учениците, изправени пред различни предизвикателства са били включени в дейността? Кои са УДО елементите, които са приложени? Сработили ли са? Трябва ли да променя стратегията си за бъдещи подобни дейности?*' Съответно, систематичното събиране на отговорите от всички участници ще позволи на преподавателите да придобият по-общо разбиране за обучението за приобщаване, свързано с такива общи въпроси като '*Какво са научили учениците за своите съученици?*', '*Какви промени в отношенията и връзките се наблюдават сред ученици, борещи се с различни предизвикателства?*', '*Какви промени в представянето, академичните успехи са наблюдавани сред ученици с различни проблеми?*'

Що се отнася до ***създаването на изкуство*** като такова, обучителите могат да се запитат '*До каква степен и как ученици с различни проблеми са получили възможността да учат специфични артистични знания и умения по време на уъркшопите? Какви УДО елементи са приложени? Сработили ли са? Трябва ли да променя стратегията в бъдещи подобни дейности?*'

Трябва да се обърне внимание и на ***чувствата и впечатленията на самите обучители*** по време на процеса на преподаване или за реакциите на класа относно конкретни ученици. Примери за въпроси за размисъл могат да бъдат '*Как се чувствах по време на различните моменти на обучителната сесия?*', '*в края на тази сесия аз чувствах ….*', '*следващият път искам да почувствам още ….*'. Понякога чувствата и впечатленията ни насочват към онези елементи, които искаме да проучим по-дълбоко, за да открием нов начин на работа. Мисленето по въпроси като '*Струва ми се, че класът не бе заинтересуван*', '*Мисля, че някои ученици имаха някакви трудности, но не знам от какво естество бяха въпросните'*, това може да са сигнали, които не трябва да се подценяват, за да се предлага смислена обучителна дейност.

Ключови думи: *оценка на наученото, приобщаване и участие, арт изразяване, учителите като агенти на промяната*

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

НН. ГЛАВА 11: ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Автори:

Ивана Цветкова, CuBuFoundation, iptsvetkova@gmail.com

Тереза Мария Сгарамела, teresamaria.sgaramella@unipd.it

Зорница Станева, CuBuFoundation, zornitsastaneva@gmail.com

Леа Ферари, lea.ferrari@unipd.it

Този методически материал имаше за цел да осигури основите и следователно най-ефективните и иновативни избори, които да се вземат предвид при прилагането на приобщаваща образователна учебна програма за изкуство с подрастващи. Като първо действие, проучването показа няколко предизвикателства пред приобщаването, които излязоха на преден план и които са трябва да бъдат разгледани в контекста на ЕС, а именно:

• Миграцията и свързаните с нея културни, религиозни, полови, расови бариери пред приобщаването
• Увреждания, където спектърът от предизвикателства е доста широк и варира в зависимост от контекста на страната, специфичните характеристики на увреждането
• Бедност и социално-икономически предизвикателства
• Надареност и талант и свързаните с това потребности
• Нивото на знания и обучение, достъпни за учителите за предотвратяване и справяне с изключването
• Въздействието на Ковид-19 и неговите широко разпространени последици върху образованието и приобщаването

За да се справят с тези предизвикателства, професионалистите, които се интересуват от насърчаване на приобщаването, трябва да имат предвид:

• Приобщаващото образование и Универсалният дизайн за учене като основен методически избор за положително развитие на младите хора
• Умения за 21-ви век като уменията, които всеки подрастващ трябва да развие, за да се справи с настоящите, както и с бъдещите предизвикателства
• Образование по изкуство и творчество като ефективни средства за предоставяне на възможности за личностно развитие, пряка и равнопоставена комуникация, обогатявайки по този

начин образователната система, отговаряща на променящите се образователни потребности и епохата на информационно претоварване.

Общ опит е, че изкуството и културата представляват значими компоненти на ежедневния опит, предлагайки възможност за придобиване на знания, подобряване на уменията и формиране на нагласи, както и развиване на въображението. Прегледът на наличните понастоящем практики в Европа показва нарастващ интерес към тази област и внимание към повечето предизвикателства, свързани с приобщаващото образование, от културни до предизвикателства за надареност и таланти, на училищно ниво. Проучването също така подчерта необходимостта от изрично разглеждане на начините, по които изкуствата могат да бъдат успешно и целенасочено интегрирани в приобщаващото образование, като по този начин се доказва както необходимостта, така и иновациите в рамките на учебната програма INCREA+. Проектът InCrea+ подкрепя и развива тези усилия, като предоставя:

• Ръководство за разработване и предлагане на дейностите, които са организирани в подробна и свързана учебна програма, както е показано в глава 9.
• Поредица от дейности, които обръщат внимание на нарастващото разнообразие от образователни контексти.
• Начини за използване на дигитални инструменти, театър, визуални и пластични изкуства за справяне с предизвикателствата пред приобщаването чрез сътрудничество и творчество.
• Инструменти за персонализиране на предложението според променящите се нужди и цели на образованието, както е описано в раздела Идеи, инструменти и шаблони на методическите материали.

Учебната програма, разработена от консорциума, предоставя възможност на учителите, както и на професионалистите от културния и социалния сектор, които се интересуват от приобщаване, да бъдат по-добре подготвени за нарастващо разнообразие от образователни контексти и със своите действия да се придвижат към приобщаваща и творческа общност.

II. ПРИЛОЖЕНИЯ

а. Приложение 1: КАК ДА БЪДЕМ ГОТОВИ ЗА ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАТЕЛНО СЪЗДАВАНЕ НА ИЗКУСТВО

Ивана Цветкова, Зорница Станева

[1]*CuBuFoundation (България)*
zornitsastaneva@gmail.com, iptsvetkova@gmail.com

Въз основа на проведеното изследване, резултатите, представени и обсъдени в главите на методологическия материал, както и основните моменти, произтичащи от разработените дейности, този документ има за цел както да обобщи някои основни аспекти, така и да предостави насоки и препоръки как да се подходи към изпълнението на дейности, като се вземат предвид някои ключови елементи с подход стъпка по стъпка. Важно е да се отбележи, че включените предложения не представляват изчерпателен списък, а по-скоро основните неща за осигуряване на приобщаващо образователно създаване на изкуство.

СТЪПКА ЕДНО – ОЦЕНКА

За да се гарантира активното участие на учениците, е важно да се познават специфичните силни и слаби страни на членовете на групата, участваща в дейностите. Също така е важно да се има предвид какви са очакванията и възможностите, свързани с възрастта. След това учителите трябва да се съсредоточат върху това и да обмислят специфичните характеристики на участниците и да споделят своята визия с експертите, участващи в дейностите. Това от своя страна има за цел да помогне при формирането на групите, като се вземат предвид техните нужди, силни страни и уязвимости.

Принципите, ръководещи преподавателите при работа с класове или групи ученици, като се има предвид, че някои от тях са изправени пред определени предизвикателства, трябва да включват:

а. възприемане на положително отношение и очаквания за учене към всички участници

б. насърчаване на комуникационните компетенции

в. прилагане на принципите на Универсалния дизайн за учене за осигуряване на активно участие

г. Вземане предвид на уменията на 21-ви век, които дейностите могат да подкрепят

д. избор и използване на подходяща персонализация за различни обучаеми

е. насочване към обучението и наблюдение/записване на представянето на учениците

ж. готовност за въвеждане и прилагане на промени в подхода, когато/ако е необходимо

Предлага се на учителите да се позовават и използват приложените инструменти за оценка като отправна точка, преди да предложат приобщаващо образователно създаване на изкуство. Те ще могат да обмислят кои са основните видове риск от изключване, силните страни на децата, материалите и общността/експертите, с които ще работят в техния контекст. Като част от процеса се препоръчва също така учителят да знае и разбира какви са рисковете и основата за тях, за изключване в училището или техния клас, да има разбиране защо се считат за такива, изправени ли са вече изключване и какви са техните нужди. Това може да стане с помощта на предложените инструменти, но също и чрез наблюдение, директни дискусии насаме или в групи, консултации с училищния съветник, директора и родителите.

СТЪПКА 2 – Формиране на група и разбиране относно темата за приобщаването

След СТЪПКА 1, преподавателят трябва да започне с формирането на групите. Учениците трябва да се присъединят и участват доброволно. Учителят, който е решил да започне приобщаващо образователно създаване на изкуство, може да реши да създаде повече от една група и въз основа на нуждите, интересите и възможностите на участниците да ги накара да работят едновременно върху различни дейности и да споделят опит. Въвеждането на кръстосани сесии с отделни дейности може да разшири базата от знания и опита на участващите ученици и да ги ангажира с нови теми и хора. Още веднъж, възрастта на бъдещите участници трябва да се вземе предвид при разработването на подхода, формирането на групата и избора на дейности от учебната програма.

Групата трябва да е смесена – деца в риск от изключване и деца, които се смятат и самите те се възприемат извън риск от изключване. Съотношението зависи от контекста, нивото на риск и решението на учителя.

След това се препоръчва да има подготовка по отношение на съдържанието с урок за осъзнаване на способностите и разнообразието, който ще има за цел да повиши чувствителността на учениците към различните способности, разнообразие и приобщаване. Може да бъде особено полезно в групи, които не са работили заедно преди, в класове, които интегрират ученици с увреждания или други предизвикателства. Урокът за информираност не е задължителна дейност. Учителят може да реши дали да го организира или не, в зависимост от състава на групата, груповата динамика (дали има някакъв вид тормоз) и дали са били предварително осведомени по въпроса.

Тук предоставяме линкове към някои видео материали, които могат да помогнат за повишаване нивото на осведоменост относно темата за приобщаването и приобщаващото образование. Учителите могат да изберат едно или повече видеа от долния списък, които да представят пред децата.

- Inclusive Education - Education Equity Now
https://www.youtube.com/watch?v=8HPh4RoV63s&ab_channel=UNICEFEurope%26CentralAsia
- Inclusion
https://www.youtube.com/watch?v=6SnXBKEfr2s&ab_channel=SheenaSihvonen
- Diversity and Inclusion
https://www.youtube.com/watch?v=64M6NoFM2RI&ab_channel=DOUGWARE1
- We Are All Different - and THAT'S AWESOME! | Cole Blakeway | TEDxWestVancouverED
https://www.youtube.com/watch?v=sQuM5e0QGLg
- The Inclusion Classroom: An Inclusive Education Movement
https://www.youtube.com/watch?v=7euYspGvBsY&ab_channel=TeachingsinEducation
- Inclusion Makes the World More Vibrant
https://www.youtube.com/watch?v=QXY5TyCUTlo&ab_channel=Uniting

СТЪПКА 3 Подготовка и изпълнение

За да се гарантира включването на участници с всички нужди и способности (в зависимост от групата, контекста и дейността), трябва да се предприемат някои ключови мерки. Предложенията, направени по-долу, не представляват изчерпателен списък и учителите трябва да ги подредят по приоритет въз основа на резултатите от СТЪПКА 1 и СТЪПКА 2. Освен това всяка дейност или поредица от тях може да изисква специфична подготовка и корекции в зависимост от групата - моля, вижте пълен текст на дейността/дейностите, които сте избрали. Препоръчителна е и консултация със специалисти.

- Подготовка

Гарантиране на социо-икономическо приобщаване. Училището трябва да осигури всички материали, фасилитатор и условия, които са необходими, за да може работата на групата да протича приятно, успешно и без прекъсване. Училището не трябва да поставя бариери за достъпа на ученици, изправени пред това конкретно предизвикателство, на които по някаква причина може да бъде отказан достъп до други извънучилищни дейности от подобен вид, например. Сформирането на повече от 1 група може да бъде сред решенията. Друго решение е подборът на групите за включване в месечните сесии да бъде направен на базата на внимателен разговор с директорите, които познават децата и проблемите, които срещат.

Подкрепа за културно приобщаване. Изкуството е универсален език и като средство за изразяване може да бъде особено полезно в процеса на подпомагане на ученици, които изпитват или са изложени на риск от културно изключване (деца от малцинства, деца, които не говорят местния език, деца от различни страни и/или религии). Учителят ще трябва да излезе отвъд комфорта на собствените си културни възприятия и да разшири знанията и уменията си, за да включи разбиране и оценяване на културите и езиците на учениците. Например, ако има езикови проблеми, фасилитаторът може да се наложи да включи по-опитен или по-възрастен ученик, който да помогне с превода на някои насоки за семинара и точните дейности/процеси, които ще се извършват, дори да включи този ученик като преводач по време на първата сесия. Фасилитаторът може да се наложи да проучи културата на този/тези ученик/ци и да въведе задача, която може да е свързана с тяхната култура – традиции, забележителности, религиозни елементи и т.н. Ако това е правилно съобщено на този конкретен ученик и е уредено заедно с него, той/тя може да бъде поканен да говори и да обясни на останалите върху какво ще работят заедно.

Гарантиране, че няма ***физически бариери***: проверете дали има достъпни места за дейностите, осигурена подкрепа и допълнителни насоки, ако е необходимо, по време на процеса, като спазвате правилата на системата за най-малко външна помощ, което би гарантирало обучението и артистичния опит, както и изграждането на увереност и висока самооценка. В зависимост от физическата бариера трябва да се вземат различни мерки – например достъп за инвалидни колички до мястото, възможност за регулиране на осветлението, когато се работи с хора със зрителни дефицити, избор на дейности, които са възможни за участници с физическо увреждане. Това може да стане с помощта на експерт, лекар и директна лична дискусия със самия ученик. Трябва да се зададат алтернативни комуникационни сигнали или начини на изразяване за ученици, които имат зрителни или слухови ограничения (глухи или с увреден слух, или слепи, или с ограничено зрение). Например, за танцова дейност използвайте цялото тяло или части от тялото, за да направите формите в танцова дейност или помощник от връстници, за да подсилите указанията и репликите.

Гарантиране, че дейността адресира ***когнитивни предизвикателства***. Кинестетичните дейности определено създават добри условия за приобщаване на когнитивно затруднени деца, като се има предвид, че езикът на изкуството може да бъде изключително полезен за фасилитиране на изразяването. Ако има нужда от обясняване на значението зад създадената творба и ако човек, който е вербално неуверен или отказва да говори по някаква причина, от останалите участници може да бъде поискано да дадат своето разбиране относно това, което е изразено чрез творбата – вербално или като го изиграят.
Гарантиране на подкрепа за управлението на ***поведенчески предизвикателства***: Фасилитаторът трябва да бъде подготвен и подкрепен от ко-фасилитатор, добре е да има

налични стратегии за емоционално откъсване. Агресията не бива да се допуска и е препоръчително място, където детето да си почине, да обсъди насаме проблем или просто да се успокои чрез малки упражнения.
Отчита ***възможни предизвикателства, свързани с таланти****:* Гарантиране на безопасна и подкрепяща среда без осъждане, подигравки или тормоз, за да бъдат практикувани различни социални сценарии, да се изгражда увереност, да се правят „грешки“ и да се подобряват уменията. Талантливите/надарените ученици могат да получат допълнителни задачи или роли, които ги предизвикват да мислят и действат по-далеч от останалата част от групата.

Нещо, което е изключително важно е учителят и фасилитаторът да запазят гъвкавост, да слушат участниците и да са готови да въвеждат промени, когато е необходимо.

- Изпълнение

Предстои избор на набор от дейности въз основа на целевата група, специфичните рискове, техните възможности, ресурсната наличност на училището и възможностите за ангажиране на външни експерти и фасилитатори. Препоръчително е да се извършат поне определен брой дейности. Въпреки че изборът на конкретни дейности зависи от учителя съобразно гореспоменатите параметри, би било полезно да се провеждат колкото е възможно повече сесии, за да се осигури устойчив подход и активно обучение за участващите участници. Учителят може да реши да използва един или повече от следните подходи:

a. Използвайки мрежови ресурси, т.е. включвайки експерти, те участват активно в дейността като съпроводител или за консултантски дейности

b. Избор на дейности с една сесия, като по този начин се справят с различни предизвикателства (но също и умения и изрази на изкуството) или могат да изберат дейности, които се развиват по време на множество сесии с предимството да задълбочават знанията и опита по конкретен набор от цели

c. Включване на дейности, които се провеждат в общностни условия, с предимството да развиват знания за контекста на реалния живот и да подкрепят опита на активно участие.

Въвеждането на кръстосани сесии с отделни дейности може да разшири базата от знания и опита на участващите ученици и да ги ангажира с нови теми и хора. Освен това учителите могат да изберат да включат различни ръководители на семинари и експерти за всяка сесия. Като се има предвид, че е важно да се отдели подходящо време за представяне както на участниците, така и на лидера, предложението би било да се проведе подготвителна сесия, така че лидерът да е добре запознат с групата. По този начин учениците отново ще бъдат изложени на нови техники и подходи и ще разширят своите хоризонти и разбиране на различни теми и как същите могат да бъдат адресирани чрез изкуството. Освен това, като част от дейностите, учителят и фасилитаторът могат да изберат да включат членове на общността в своята програма. В зависимост от контекста те могат да бъдат местни организации, които работят върху приобщаването, работят с деца с увреждания или училища за талантливи деца. Включването им може да доведе до споделен опит и разширяване на знанията, съчетано с изучаване на нови техники на изкуството. Включването на допълнителни експерти или други деца, които споделят своя опит по отношение на приобщаването/изключването, може да бъде изключително полезно.

Примери от реалния живот и опит извън непосредствения кръг на участниците могат да подобрят разбирането по темите и да предизвикат желанието им да се включват повече. Могат да се провеждат и съвместни проекти. Например, съвместна художествена изложба с местна организация може да бъде резултат от няколко дейности, които всички участници ще очакват с нетърпение и допълнително ще повишат осведомеността в общността не само за разглежданите проблеми, но и за ангажираността на младежите.

Какво да и какво да не правим

Като допълнителна подкрепа за преодоляване на физически, познавателни и поведенчески бариери, моля вижте следните видео материали и представените съвети за това какво да и какво да не правим:

- Видео материали за различни предизвикателства от сорта на аутизъм, Аспергер, глухота, дислексия:

https://www.youtube.com/watch?v=mtRYKjucDHk
https://www.youtube.com/watch?v=rbgUjmeC-4o
https://www.youtube.com/watch?v=vtrHIa0RkAo
https://youtu.be/B4frsp-rR6c
https://youtu.be/zafiGBrFkRM

- Специално образование

https://www.edutopia.org/blog/film-festival-inclusion-special-ed-teaching-resources

Съвети за:

Говорете и общувайте с човека, както обикновено правите с всички останали.
Дръжте се нормално около тях.
Говорете за това, което могат да направят.
Кажете им „Не, благодаря“ или „Моля, спри, не ми харесва, когато правиш това“, ако правят нещо, което не харесваш или е социално неприемливо.
Попитайте дали имат нужда от помощ и предлагайте помощ само ако е необходима.
Учете се от всички, включително от хората с увреждания.

Съвети против:

Не говорете с човека, сякаш е по-млад от действителната си възраст.
Ако има асистент, не говорете с него. Говорете директно с човека с увреждане.
Не сочете, не се смейте и не зяпайте, не игнорирайте и не се подигравайте на хора, които са различни.
Не фокусирайте вниманието върху това, което човек не може да направи.
Не приемайте, че човек има нужда от помощ. Важно е те да се научат как да правят нещата сами и обикновено са в състояние да направят много повече от това, което другите предполагат.
Не мислете, че не можете да получите помощ или да учите от човек с увреждане.

b. Приложение 2: КАК ДА ПРОУЧВАМЕ ПОТРЕБНОСТИТЕ: СПИСЪК ЗА ОЦЕНКА НА ПОТРЕБНОСТИТЕ

Ивана Цветкова, Зорница Станева

CuBuFoundation, (България)
zornitsastaneva@gmail.com, iptsvetkova@gmail.com

Целта на този списък за оценка на нуждите е учителят да може да оцени нуждите на групата, оборудването и материалната база, с която разполага, както и достъпа до подкрепа от експерти.

Контролният лист се попълва преди започване на дейностите, за да подпомогне формирането на групата/ите и избора на дейностите от учебната програма.

Начин на използване: За Таблица 1. Моля, попълнете всички рискове, свързани с групата/ите, с които работите в момента или с които ще работите. Кратък списък с предложения е включен като ръководство. Добавете още редове, ако има определен рисков раздел, който има повече ученици в съответната категория. За Таблица 2. и Таблица 3. Маркирайте съответното поле ДА/НЕ. В края на всяка таблица е въведен раздел със заключения, където на базата на попълненото по-горе можете да прецените какво ще ви е необходимо за успешното изпълнение на дейностите, както и кои дейности трябва да бъдат приоритетни.

N.B. САМО за употреба от учители. Резултатите от този документ няма да бъдат споделяни с партньорите по проекта или трети страни. Той трябва да служи само като помощен инструмент за отговорните учители.

Потребности на база рискове		
Категория		
Деца със специални потребности в класа/групата	**да**	**не**
Деца изправени пред познавателни предизвикателства *(списък с категории. Например; аутизъм, Аспергер)*		
Физически увреждания *(направете списък със съответните категории. Например: зрителни нарушения, слухови нарушения, инвалиден стол)*		
Социо-икономически предизвикателства *(направете списък със съответните категории. Например: здраве, липса на транспорт, ограничени ресурси)*		
Миграция *(направете списък със съответните категории. Например: езикови бариери, риск от етническа/културна дискриминация, риск от расова дискриминация, риск от полова дискриминация)*		
Предизвикателства, свързани с поведението *(направете списък със съответните категории. Например: агресия, анти-социално поведение)*		
Предизвикателства, свързани с таланти/дарби *(направете списък със съответните категории. Например: дете с много високи постижения, липса на интерес към задачите, които се дават на останалите ученици)*		

Основни предизвикателства, които избраната дейност трябва да адресира	

База/оборудване, което е на разположение		
Категория	**да**	**не**
Стая/зала, която е достъпна за инвалиден стол		
База, която е оборудвана за печене на керамични продукти		
Печатна база		
Арт материали (оборудване за рисуване върху коприна, четки, цветове, водни бои)		
Арт студио / стая		
Театрални декори		
Технологично оборудване (например проектор, компютър, колони, стерео и прочие)		
Матове за йога например или покритие за под		
Книжарски материали (гуми, ножици, линии, листа хартия и прочие)		
Камера/записващо оборудване		
Материали и оборудване за гарантиране на достъпността за хората с нарушено зрение		
Други		
Общи нужди от оборудване		

Потребност от подкрепа от експерти			
Категория	**да**	**не**	**Достъпно/налично: да или не**
Потребност от ко-фасилитатор			
Потребност от психолог/училищен съветник			
Потребност от арт специалист (рисуване)			
Потребност от театрален експерт			
Потребност от керамик			
Потребност от експерт в сферата на дигиталните инструменти			
Потребност от танцов инструктор			
Потребност от / желание за включване на местна организация			

Потребност от / желание за включване на местната общност			
Потребност от / желание за включване на членове на семейството			
Друго			
Заключения относно вида експерти, които ще е нужно да включите в избраните дейности			

c. Приложение 3: ВЪПРОСНИК ЗА СИЛНИ СТРАНИ И ТРУДНОСТИ (ССТ)

ССТ е кратък поведенчески въпросник за проучване. Всички версии на ССТ изискват около 25 атрибута, някои положителни и други отрицателни, въз основа на Гудман(1997). Тези 25 елемента са разделени между 5 скали. Тук се предлага като инструмент за описване на поведението и подчертаване на силните страни и трудностите само за описателни цели. Изисква респондентът да познава или наблюдава детето в ежедневните дейности. Може да се използва и за подчертаване на промените след предприети действия.

Инструкции за попълващите: За всеки елемент, моля, маркирайте квадратчето за Не вярно, Донякъде вярно или Вярно. Моля, дайте своя отговор въз основа на поведението на детето през последните седмици или месеци.

	Не е вярно	Донякъде вярно	Вярно
1. Внимава с чувствата на другите хора	❑	❑	❑
2. Неспокоен, свръхактивен, не може да остане неподвижно за дълго	❑	❑	❑
3. Често се оплаква от главоболие, болки в стомаха или гадене	❑	❑	❑
4. Споделя с готовност с други деца (лакомства, играчки, моливи и т.н.)	❑	❑	❑
5. Често проявява избухливост или избухлив нрав.	❑	❑	❑
6. По-скоро самотен, склонен да играе сам	❑	❑	❑
7. Като цяло послушен, обикновено прави това, което възрастните искат	❑	❑	❑
8. Много притеснения, често изглеждат притеснени	❑	❑	❑
9. Полезно, ако някой е наранен, разстроен или се чувства зле	❑	❑	❑

10. Постоянно се мърда	❑ ❑ ❑
11. Има поне един добър приятел	❑ ❑ ❑
12. Често се кара с други деца или ги тормози	❑ ❑ ❑
13. Често нещастни, унили или сълзливи	❑ ❑ ❑
14. Като цяло харесван от други деца	❑ ❑ ❑
15. Лесно се разсейва, концентрацията се губи	❑ ❑ ❑
16. Нервен или прилепнал в нови ситуации, лесно губи увереност	❑ ❑ ❑
17. Любезни към по-малките деца	❑ ❑ ❑
18. Често лъже или мами	❑ ❑ ❑
19. Подигравки или тормоз от други деца	❑ ❑ ❑
20. Често доброволци помагат на другите (родители, учители, други деца)	❑ ❑ ❑
21. Обмисля нещата, преди да действа	❑ ❑ ❑
22. Краде от дома, училището или другаде	❑ ❑ ❑
23. Разбира се по-добре с възрастни, отколкото с други деца	❑ ❑ ❑
24. Много страхове, лесно уплашени	❑ ❑ ❑
25. Завършa задачите до края, добра концентрация на внимание	❑ ❑ ❑

Имате ли други коментари или съображения?

Като цяло смятате ли, че детето ви има затруднения в една или повече от следните области:

	НЕ	Да, малки затруднения	Да, има затруднения	ДА- сериозни затруднения
Емоциите, концентрацията, поведението или способността да се разбира с други хора	❑	❑	❑	❑

Ако сте отговорили с „Да“, моля, отговорете на следните въпроси относно тези трудности:

	По-малко от месец	1-5 месеца	6-12 месеца	Повече от година
От колко време съществуват тези трудности?	❑	❑	❑	❑

Трудностите разстройват или тревожат детето ви?

	Изобщо	Малко	Доста	Много
Животът у дома	❑	❑	❑	❑
Приятелства	❑	❑	❑	❑
Учене в класната стая	❑	❑	❑	❑
Развлекателни дейности	❑	❑	❑	❑

	Изобщо	Малко	Доста	Много
Трудностите натоварват ли вас или семейството като цяло?	❑	❑	❑	❑

d. Приложение 4: Ръководство за УДУ

Ръководството за УДУ е инструмент, използван за практическо приложение на Универсалния дизайн за обучение. Това ръководство предлага набор от конкретни предложения, които могат да бъдат приложени към всяка дисциплина или домейн, за да гарантират, че всички обучаеми имат достъп и участват в смислени за тях и предизвикателни обучителни възможности (вижте също така и глава 4).

Материалите са достъпни на различни езици от следващия линк: https://udlguidelines.cast.org/more/downloads

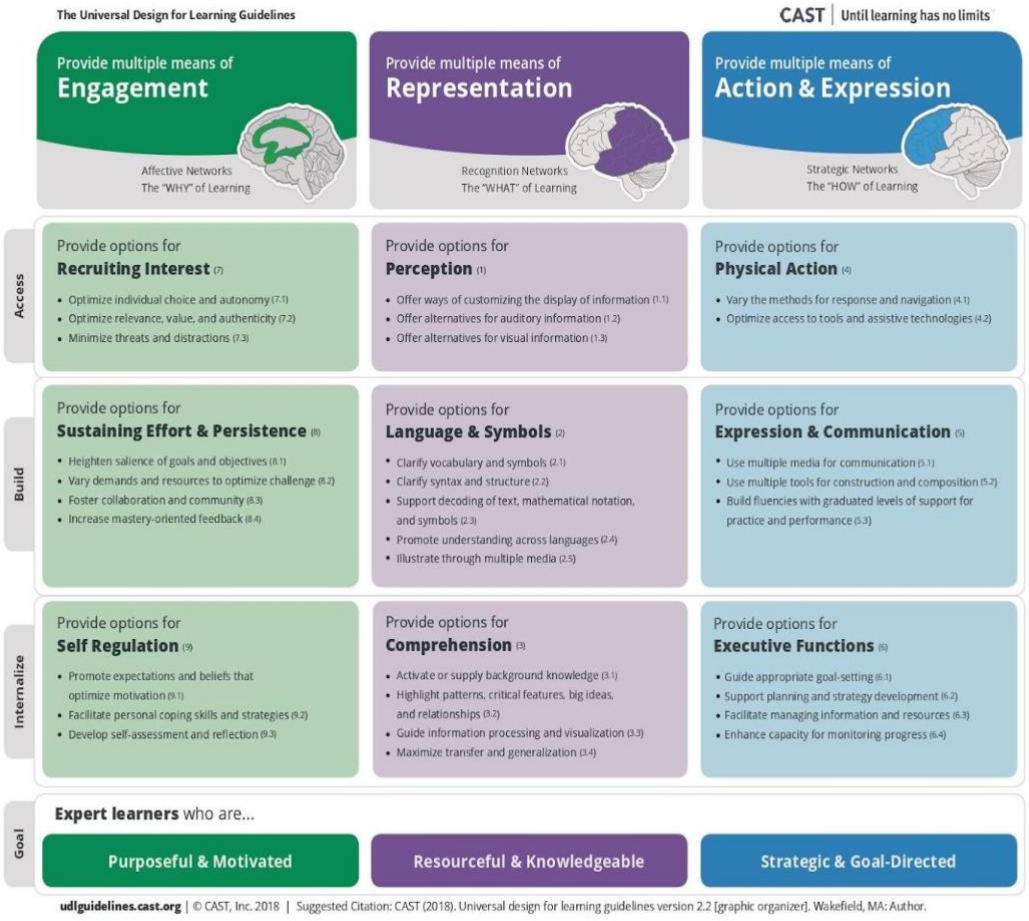

Тази версия на УДО ръководството подчертава самите насоки и дава пространство за дейности за персонализация на активностите в зависимост от силните страни на участниците.

The Universal Design for Learning Guidelines
CAST | Until learning has no limits
Provide multiple means of
Engagement
Affective Networks
The "WHY" of Learning
Provide multiple means of
Representation
Recognition Networks
The "WHAT" of Learning
Provide multiple means of
Action & Expression
Strategic Networks
The "HOW" of Learning
Access
Provide options for Recruiting Interest
Provide options for Perception
Provide options for Physical Action
Build
Provide options for Sustaining Effort & Persistence
Provide options for Language & Symbols
Provide options for Expression & Communication
Internalize
Provide options for Self Regulation
Provide options for Comprehension
Provide options for Executive Functions
Goal
Expert learners who are...
Purposeful & Motivated
Resourceful & Knowledgeable
Strategic & Goal-Directed
udlguidelines.cast.org | © CAST, Inc. 2018 | Suggested Citation: CAST (2018). Universal design for learning guidelines version 2.2 [graphic organizer]. Wakefield, MA: Author.